МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ДЕБЮТ

Збірник тез доповідей студентів
історичного факультету

Маріуполь – 2021

УДК 08 (063)

Дебют: Збірник тез доповідей студентів історичного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2021 / За заг. ред. к.політ.н., проф. М.В. Трофименко, д.е.н., проф. О.В. Булатової. – Маріуполь, 2021. – 260 с.

Редакційна колегія: д.і.н., професор В.Ф. Лисак, к.і.н., доцент В.М. Коробка, к.і.н., доцент Константинова Ю.В., к.політ.н., доцент Є.В. Рябінін, к.політ., доцент Свєтлакова М.А., доцент Нікольченко Ю.М., к.і.н., доцент О.С. Манякіна, к.і.н., доцент В.О. Кудлай, к.і.н., доцент О.С. Цибулько, д.соц.н., професор Б.В. Слющинський.

Матеріали збірника висвітлюють результати науково-дослідної роботи студентів МДУ, які присвячені питанням історії, міжнародних відносин, політології, інформаційної, бібліотечної та архівної справи, філософії, соціології тощо.

Рекомендовано до друку та поширення мережею Інтернет Радою молодих вчених Маріупольського державного університету

Протокол № 4 від 26.01.2021.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

© Маріупольський державний
університет, 2021

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СЕКЦІЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Бондаренко А.С. «НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКІ ПЕРЕГОВОРИ ЩОДО ПРИЄДНАННЯ СРСР ДО ДЕРЖАВ ОСІ»……..6-9
Зубко Д. О. «ТЕШИНСЬКИЙ КОНФЛІКТ МІЖ ДРУГОЮ РІЧЧЮ ПОСПОЛИТОЮ ТА ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ В 1938 Р.»……9-12
Малишев В О. «УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА ТА ФІНСЬКИЙ САНАТ В БОРОТЬБІ ЗА АВТОНОМІЮ 1917 Р. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ»……12-15
Матосов М.С.: «БОРОТЬБА УКРАЇНЦІВ ЗА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНУ АВТОНОМІЮ В МАНЬЧЖУРІЇ 1917-1920 РР»……16-19
Погоржельський Б.А. «ІСТОРІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАДАЗОВ'Я НАПРИКІНЦІ XVIII – XIX СТ.»……..19-22
Моргун А.А. «ОРНАМЕНТАЦІЯ КЕРАМІЧНОГО ПОСУДУ ЗРУБНОЇ КУЛЬТУРИ»…..22-24

СЕКЦІЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Алексерова Г. «УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКІ ВІДНОСИНИ ПІСЛЯ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ»……..25-28
Беззубченко Юлія «НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИКИ ФРН»…….29-32
Гаврилова С. «СХІД ТА ЗАХІД НІМЕЧЧИНИ І ПРОБЛЕМА ІНТЕГРАЦІЇ КОЛИШНЬОЇ НДР У ФРН»……....32-35
Джерих Ярослав («ЕКОЛОГІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ»……..35-38
Клюс Владислав «БЛИЗЬКОСХІДНИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КНР ЗА ПРАВЛІННЯ СІ ЦЗІНЬПІНА»……..38-41
Коломієць Богдан «ЄГИПЕТ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КНР»…….....41-44
Кустікова М «РЕАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ У РЕГІОНАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ ЄС»……...44-48
Міклош Ганна «АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКІ СУПЕРЕЧНОСТІ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ»……..48-52
Підтинна С. «ІМІДЖ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ: ДЕТЕРМІНАНТИ ТА СУЧАСНИЙ СТАН»……..52-55
Подлєсна Ю. «ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОТИРІЧЧЯ США ТА КНР В АЗІАТСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ»……..55-58
Стась Анна «СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН НОРВЕГІЇ ТА ЄС»…….....58-61
Пустова В. «ПОЛІТИЧНА ТА ГРОМАДСЬКА ДУМКА БРИТАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЩОДО ВИХОДУ З ЄС НА ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ ДО РЕФЕРЕНДУМУ»……...62-67
Цибуля Дар'я «РОЛЬ НІМЕЧЧИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ЄС НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ»…….....67-70

*Петрова Софія «*ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ІМІДЖУ УКРАЇНИ»……...71-74

СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Внукова Єлизавета «ГЕНЕЗИС ІСЛАМСЬКОГО ФУНДАМЕНТАЛІЗМУ ЯК ІДЕОЛОГІЇ ТЕРОРИЗМУ»…….75-79
Дунаєв Олексій «КРИЗА ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В КРАЇНАХ СКАНДИНАВІЇ»…….…80-82
Гурко Анастасія «ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗАГРОЗАМ У НАТО» ……...……..82-86
*Каргаполова Анастасія «*ВІЙСЬКОВА ІНТЕРВЕНЦІЯ США В ІРАК У 2003-2011 РР.»..…….....86-90
Єргакова Вікторія «УЧАСТЬ ШВЕЙЦАРІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ МИРУ»…….90-92
Розумовська Юлія «ДОСВІД НАТО У ВПРОВАДЖЕННІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ»…….92-94
Тряскіна Ксенія «ЕКОЛОГІЧНІ ПРОГРАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА»...……94-97
Манаєва Дар'я «ОСНОВНІ ПІДХОДИ ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТЕРОРИЗМ»…….…98-101
Ульянченко В. «ПОЛІТИКА ЯПОНІЇ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ»……...101-104
Цебро Сергій «РОЛЬ НАТО В ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ» ……104-107
Дубонос Микита «ДО ПИТАННЯ ЩОДО РОЗМІЩЕННЯ МИРОТВОРЧОЇ МІСІЇ ООН НА ДОНБАСІ»……...107-110

СЕКЦІЯ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ СВІТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Христич Валерія «ОСНОВНІ ЕТАПИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ»……111-114
Московченко Вікторія «ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ УКРАЇНИ»……...114-116
Альошина Анна «ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ ЯК СУЧАСНЕ ЯВИЩЕ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ»……117-119
Лучакова Єлизавета «ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІД ЧАС ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ В США У 2020 РОЦІ»……...119-122
Чульська Катерина «ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ В 2014-2020 РОКАХ»……..…122-126
Лазаренко Анна «ВИТОКИ ПРОТЕСТНОГО РУХУ ЗА ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА СЕКСУАЛЬНИХ МЕНШИН У США»……..…….126-129
Перепьолкін Микита «РЕГІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ РЕЖИМИ: ПІДСТАВИ ФОРМУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ»……130-132
Дмитренко Дар'я «ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У ПОБУДОВІ ҐЕНДЕРНИХ СТРАТЕГІЙ»……...…..132-136
Васильєв Євген «ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ»……..…137-140
Кондратенко Альона «УЧАСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА СХОДІ УКРАЇНИ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ»……...141-143

Качко Олексій «РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ»…….143-147
Макарова Ганна «ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ В РЕСПУБЛІЦІ КОРЕЯ (2020 Р.)»……..….…147-149
Сапаров Микола ОСОБЛИВОСТІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ АСАМБЛЕЇ ТАЇЛАНДУ 2019 РОКУ»……..…149-152
Чечотка Михайло «СТАНОВЛЕННЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ШВЕЙЦАРСЬКОЇ КОНФЕДЕРАЦІЇ»……..….152-155

СЕКЦІЯ: ІНФОРМАЦІЙНА СПРАВА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Коваленко Аліна «БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ЯК ФОРМА РЕКОМЕНДАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ»…….….156-158
Михайличенко Таісія «ФАХОВІ ВИДАННЯ З ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА: ІНФОРМАЦІЙНИЙ МОНІТОРИНГ»…….158-160
Музика Олена «ЄДИНА ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ДІЛОВОДСТВА В УРСР (1946-1991 РР.)»…….…160-162
Отрода Катерина «МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ В СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ»……...162-166
Пирожок Дар'я «ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВІ СИСТЕМИ В РОБОТІ БІБЛІОТЕК: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»…….….167-168
Савченко Вікторія «ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ»…….....169-171
Скрибченко Світлана «ТЕОРІЇ КОМУНІКАЦІЇ, ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В МАРКЕТИНГУ……....171-174
Холод Дмитро СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНФОМАЦІЙНО-ПОШУКОВОЇ СИСТЕМИ»…….174-177

СЕКЦІЯ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ, ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ КУЛЬТУРИ

Архипова Ганна «УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕАТР НА ЗЛАМІ XIX – XX СТОЛІТЬ: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»……..178-180
Афанасьєва Наталія «КИТАЙСЬКИЙ ЖИВОПИС В ДОБУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ»……181-183
Гучок Костянтин «МІФОЛОГІЯ ЯК АСПЕКТ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ»…….183-186
Деліман Владислава «ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСТРОЗЬКОГО КОЛЕГІУМУ У НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНОМУ ПОСТУПІ В УКРАЇНІ КІНЦЯ XVI– ПОЧАТКУ XVII СТ.»……...187-189
Немченков Павло «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ – ОСВІТНІЙ ТА ДУХОВНО-КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ»…….…190-193
Параскева Тетяна «ІПАТІВСЬКИЙ ЛІТОПИСНИЙ ЗВОД ЯК ДЖЕРЕЛО ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ»……..…….193-196

СЕКЦІЯ: ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСТАНОВ

Коновалова Юлія «ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ НА БАЗІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «MICROSOFT OUTLOOK»…….…..197-199
Костенко Ганна «ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ УСТАНОВИ»……...199-202
Левченко Яна «ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АРХІВНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ»……..….202-205

Перепадя Ганна «ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ АРХІВНИХ УСТАНОВ»……..…..206-207
Петрова Анна «ПРОГРАМНІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»…….....207-209
Пономарьова Вікторія «ЦИФРОВИЙ ПІДПИС В СУЧАСНОМУ СЕРЕДОВИЩІ»…….….209-211
Попова Аліна «ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВИ»…….....211-214
Смаровайло Марія «ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУУСТАНОВИ»……..214-217
Христофорова Софія «КРИПТОГРАФІЧНИЙ ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ В ERP-СИСТЕМІ»…….…..217-219

СЕКЦІЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ ТА РЕЛІГІЄЗНАВСТВА

Глушкіна Анжеліка «ПОНЯТТЯ ПОГРАНИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІЙ ФІЛОСОФІЇ КАРЛА ЯСПЕРСА»…….220-221
Ємельяненко Єлизавета «БУДДИЗМ В ЕКОНОМІЦІ»……...……..222-224
Мороз Софія «ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РЕЛІГІЇ ТА ЕКОНОМІКИ»……..224-227
Новікова Марія «ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО САМОГО СЕБЕ АБИ БУТИ ГАРМОНІЙНО РОЗВИНУТИМ»……..227-229
Семенюта Карина «ВПЛИВ КОНЦЕПЦІЇ ПСИХОАНАЛІЗУ НА РОЗВИТОК РЕКЛАМИ»…….229-231

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СОЦІОЛОГІЇ»

Бабенко Вероніка «ВПЛИВ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОЇ ДУМКИ»……..232-234
Богодушко Аліна «ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ УКРАЇНИ»……..…234-236
Неровна Надія «ПОНЯТТЯ ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ТА ЙОГО ВИДИ»……..236-239
Улановська Анна «СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї ДЛЯ МОДЕРНОЇ ЛЮДИНИ: ЦІННОСТІ, ПРИНЦИПИ, ПОЗИЦІЇ»…….239-241
Бородай Анжеліка «ПРОБЛЕМА МАСОВОГО ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ»……...241-244
Паскевич Орина «ВПЛИВ МУЗИКИ НА ОСОБИСТІСТЬ»……..244-247
Гринько Анастасія «ПРОБЛЕМА БАТЬКІВ І ДІТЕЙ У СУЧАСНОМУ СВІТІ»……247-249
Зал Софія «ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я»»…….....249-251
Павлова Світлана «МАСОВА КУЛЬТУРА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН»……251-254
Поладянц Поліна «ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ТА ЇХ СУТНІСТЬ»……254-257
Чекулаєв Богдан «СОЦІАЛЬНА МЕРЕЖА ЯК ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА»…….258-259

СЕКЦІЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

УДК 94(47+57)"1940"

Бондаренко Ганна Сергіївна

НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКІ ПЕРЕГОВОРИ ЩОДО ПРИЄДНАННЯ СРСР ДО ДЕРЖАВ ОСІ

Актуальність даної теми полягає у тому, що сутність перемовин В. Молотова із німецьким керівництвом не була відомою широкому загалу, спочатку офіційна радянська, потім сучасна російська історіографія викривлюють її. Таким чином, виникає необхідність сучасного розгляду цієї документації без впливу пропаганди та з застосуванням досвіду, отриманого в тому числі із розсекречених архівних документів. На етапі сьогодення актуальність теми підкреслює те, що радянсько-німецькі відносини та перебіг подій Другої Світової війни досі є об’єктами сучасної російської пропаганди.

Мета нашого вивчення – розгляд німецько-радянських переговорів щодо приєднання СРСР до держав Осі.

Радянсько-німецьке зближення після договорів 1939 р. мало подальший розвиток. Пропозиція відвідати Берлін від представників німецького уряду до Сталіна та Молотова пролунала від Ріббентропа ще під час підписання договору про дружбу та кордон 28 вересня 1939 р. Такі запрошення мали місце і пізніше [1]. 13 жовтня 1940 р. Ріббентроп написав листа до Сталіна, в якому заявив, що перемовини посприяють справі з’ясування питань, пов’язаних із попередніми угодами між СРСР та Німеччиною, а особиста зустріч посприяє укріпленню радянсько-німецьких стосунків [2]. Заключна частина листа містила пропозицію щодо проведення конференції чотирьох держав: Німеччини, СРСР, Італії та Японії [3].

17 жовтня Шуленбург передав цей лист В. Молотову [3]. 21 жовтня Сталін відповів згодою на запрошення В. Молотова до Берліну. Щодо участі Італії та Японії у вирішенні деяких питань в цілому схвалив, але висловив необхідність піддати цю проблему подальшому обговоренню [4].

9 листопада В. Молотов отримав директиви щодо поїздки до Берліну від Сталіна. В цих директивах йшлося про необхідність зрозуміти справжні наміри країн Осі щодо плану створення «Нової Європи» та «Великого Східно-Азійського Простору», з’ясувати кордони, характер та відносини їх окремих держав, етапи та строки здійснення даного плану, зрозуміти перспективи приєднання інших країн до Пакту Трьох. Звісно ж, Сталіна цікавило і визначення місця СРСР у цих планах [5].

Окрім цього, від В. Молотова вимагалося первинно намітити сферу інтересів СРСР у Європі та Азії та прозондувати ґрунт щодо можливості узгодження її із Німеччиною та Італією. До області зацікавлення СРСР було віднесено Фінляндію, Дунай, Болгарію, Туреччину, Румунію, Угорщину та Іран [5].

Під час перемовин В. Молотова та Ріббентропа 12 листопада останнім було викладено точку зору керівництва Німеччини. Він повідомив, що ІІІ Рейх вже фактично виграв війну, та Англія та США не спроможні цього змінити. Шеф міжнародного відомства Німеччини зазначив відсутність шкоди інтересам СРСР з боку Троїстого пакту та потребу в розмежуванні сфер інтересів між його учасниками та Радянським Союзом. Молотов у відповідь вимагає уточнень [6].

Під час бесіди Молотова із Гітлером обома сторонами було зазначено, що попередні угоди можна вважати виконаними, за винятком Фінляндії та Румунії. Утім, потрібне нове розмежування інтересів. Гітлер запропонував Радянському Союзу долучитися до Троїстого пакту у якості четвертого партнера. Молотов погоджується на участь в угоді, але лише як партнер, а не об’єкт [7]. Гітлер підтвердив, що СРСР повинен бути суб’єктом нової угоди [8].

Щодо фінського питання, протягом візиту В. Молотова до Берліну було вирішено, що протоколи 1939 р. залишаються в силі. Від Німеччини вимагалося вивести свої війська з території Фінляндії та припинити політичні демонстрації, направлені проти СРСР [9].

Результатом перемовин 13 листопада можна вважати пропозицію Ріббентропа про Пакт Чотирьох держав. Згідно з цим документом, Німеччина пропонувала із повагою ставитися до сфер інтересів кожної з країн-учасниць, не підтримувати ворожих держав і об’єднань, розширити економічні угоди. Строк дії документу пропонувався тривалий – 10 років [10].

Як відзвітував Молотов Сталіну, бесіди з Гітлером та Ріббентропом не дали бажаного для СРСР результату. Фінське питання не було вирішено, як і не було винайдено згоди щодо питання з Болгарією та Румунією [11].

25 листопада Шуленбург отримав відповідь СРСР на ці пропозиції, у якій було висунуто наступні умови прийняття радянським урядом проекту Пакту. СРСР вимагав виведення німецьких військ з території Фінляндії, переходу Болгарії до сфери радянських інтересів, вирішення питання щодо контролю над протоками Чорного моря, над Перською затокою та Сахаліном [12].

Радянський уряд так і не дочекався від Німеччини відповіді на ці умови, хоча інші питання обговорювалися на дипломатичному рівні. Висунуті СРСР вимоги Гітлер вважав надмірними. СРСР прагнув просунутися далі на захід, особливо на північному флангу у Фінляндії та на південному – на Балканах та Босфорі [1].

Щодо зустрічної пропозиції, Гітлер зауважив своїм вищим військовим начальникам, що Сталін «вимагає все більше і більше», «він холоднокровний шантажист» і що «німецька перемога стала нестерпною для Росії», «її потрібно поставити на коліна якнайшвидше» [13].

Однією з головних тем перемовин була можливість підписання третього пакту між СРСР та Німеччиною та фактичне приєднання СРСР до Осі, та кожна зі сторін була готова до цього, але на власних умовах.

Література

1. Семиряга М.И. Тайны сталинской дипломатии: 1939-1941. Москва: Высшая школа, 1992. Гл. II, ч. 4: Визит в Берлин. URL: http://militera.lib.ru/research/semiryaga1/index.html
2. Телеграмма полномочного представителя СССР в Германии А. А. Шкварцева в НКИД СССР 9 октября 1940. Документы внешней политики. Т. 23. Кн. 1. Москва: Международные отношения, 1995. С. 658. URL: http://dvp.sssr.su/XXIII-1.pdf
3. Беседа наркома иностранных дел СССР В. М. Молотова с послом Германии в СССР Ф. Шуленбургом 17 октября 1940. Там само. С. 680-682.
4. Послание генерального секретаря ЦК ВКП(б) И. В. Сталина министру иностранных дел Германии И. Риббентропу 21 октября 1940. Там само. С. 699.
5. Некоторые директивы к берлинской поездке. Документы внешней политики. Т. 23. Кн. 2. Москва: Международные отношения, 1998. С. 30–32. URL: http://dvp.sssr.su/XXIII-2-1.pdf
6. Беседа председателя Совета Народных Комиссаров СССР, народного комиссара иностранных дел СССР В. М. Молотова с министром иностранных дел Германии И. Риббентропом. Там само. С. 36–41.
7. Беседа председателя Совета Народных Комиссаров СССР, народного комиссара иностранных дел СССР В. М. Молотова с рейхсканцлером Германии А. Гитлером. Там само. С. 41–47.
8. Телеграмма председателя Совета Народных Комиссаров СССР, народного комиссара иностранных дел СССР В. М. Молотова генеральному секретарю ЦК ВКП(б) И. В. Сталину 13 ноября 1940. Там само. С 49–51.
9. Телеграмма председателя Совета Народных Комиссаров СССР, народного комиссара иностранных дел СССР В. М. Молотова генеральному секретарю ЦК ВКП(б) И. В. Сталину 13 ноября 1940. Там само. С. 62.
10. Предложение г-на Риббентропа от 13 ноября сего года о Пакте четырех держав, переданное В.М.Молотову в Берлине. Там само. С. 79.
11. Телеграмма председателя Совета Народных Комиссаров СССР, народного комиссара иностранных дел СССР В. М. Молотова генеральному секретарю ЦК ВКП(б) И.В. Сталину 14 листопада 1940. Там само. С. 80.

12. Приложение: передано г. Шуленбургу мною 25 ноября 1940 года: В. Молотов. Там само. С. 136–137.
13. Ширер У. Взлет и падение Третьего Рейха. Москва: Воениздат, 1991. Т. 2. Кн. 4. Гл. XXIII: Барбаросса: на очереди Россия. URL: http://lib.ru/MEMUARY/GERM/shirer2.txt_with-big-pictures.html#8

УДК 94 (438:437))"1938"

Зубко Данило Олександрович

ТЕШИНСЬКИЙ КОНФЛІКТ МІЖ ДРУГОЮ РІЧЧЮ ПОСПОЛИТОЮ ТА ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ В 1938 Р.

Розгляд Тешинського конфлікту між Другою Річчю Посполитою і Чехословацькою Республікою в 1938 році є важливим і необхідним для розгляду історії міжнародних зв'язків між сучасними Чеською Республікою та Республікою Польща. Також слід зазначити, що детальний розгляд цього епізоду польсько-чеської історії є важливим задля висвітлення ступеня участі, позиції, ролі та мотивів уряду Другої Речі Посполитої в Мюнхенській угоді та подальшому розділі території Чехословацької Республіки.

Вереснева криза 1938 року в Чехословаччині була наслідком так званої мюнхенської політики замирення Гітлера західними державами. Криза в Чехословацькій Республіці була на руку тодішньому польському керівництву, яке вже протягом тривалого часу вичікувало момент для відчуження у неї прикордонної області - Тешинської Сілезії.

Однак, почати слід з того, що ще в той момент, коли Гітлер задумав відібрати у Праги Судетську область, поляки моментально вирішили з ним скооперуватися, запропонувавши вчинити подвійний тиск як по Судетському, так і по Тешинському питанням. 14 січня 1938 року Гітлера відвідав голова МЗС Польщі Юзеф Бек і з цього моменту почалися германо-польські консультації з приводу Чехословаччини. Берлін виступав із вимогами забезпечити права судетських німців, Варшава з аналогічними вимогами щодо тешинських поляків.

Окремо необхідно зазначити, що СРСР 12 травня висловив готовність надати Чехословаччині військову допомогу в протистоянні з Німеччиною, за умови пропуску Червоної Армії по території Румунії та Польщі. У свою чергу, ці держави заявили, що не допустять проходу радянських військ. Варшава категорично відмовилася підтримувати Прагу проти Німеччини. Поляки також заборнии й можливий проліт радянських ВПС для допомоги чехословацькій армії. Натомість із Берліном у Варшави складалися справжні союзницькі відносини: Польща підтвердила обіцянку не пропускати сили Червоної Армії

через свою територію, а 24 серпня запропонувала Берліну і свій план розділу Чехословаччини. По ньому Тешинська Сілезія відходила Польщі, Словаччина і Закарпатська Русь - Угорщини, решта земель - Німеччині.

29 вересня 1938 року в Мюнхені було складено угоду між Німеччиною, Великобританією, Францією та Італією, яку потім було підписано в ніч з 29 на 30 вересня 1938 року. Під тиском Польщі до мюнхенської угоди були додані протоколи, що вимагають від Чехословаччини якнайшвидшого врегулювання територіальних суперечок з Другою Річчю Посполитою [1, с. 355].

Коли стали відомі результати мюнхенської конференції, польський уряд вирішив продемонструвати незгоду з її підсумками та заявити офіційно про свої претензії на володіння Тешинською Сілезією, на землях якої проживала значна кількість етнічних поляків. 30 вересня 1938 року о 23 год. 40 хв. польський уповноважений посол у Празі Казімєж Папеє віддав польський ультиматум міністру закордонних справ Чехословацької Республіки Камілу Крофту, в якому Друга Річ Посполита вимагала до опівдня 1 жовтня розпочати поетапну, протягом 10 днів, передачу Польщі двох районів Тешинської Сілезії - Чеського Тешина і Фріштата (поляки називали цю територію Заолжя).

Проте слід зазначити, що ще з весни 1938 року II відділ (розвідка і контррозвідка) Головного штабу Війська Польського під наглядом МЗС почав готувати «повстання» польського населення в Заолжі. Була створена підпільна організація «Поготов'є молодих поляків за кордоном». Кістяком цієї організації став так званий Комітет семи. На підставі результатів спостережень і зібраної інформації Комітет семи почав розробку різних сценаріїв розвитку подій і підготовку для цього необхідних структур у Сілезькому воєводстві та Теській Сілезії. Ця організація підготовувала постання, а також здійснювала пропагандистську роботу серед місцевого населення [2, с. 16].

Паралельно з підготовкою заворушень у Заолжя в самій Польщі розгорнулася широка пропагандистська кампанія. Галас, що піднімався в проурядових органах масової інформації, був розрахований на те, щоб підготувати свідомість пересічних громадян до прийняття військових заходів з боку польського уряду. 20 вересня урядові видання, опублікували урядове повідомлення про військові заходи поблизу чехословацького кордону.

21 вересня 1938 маршал Е. Ридз-Смігли видав наказ про формування Окремої оперативної групи «Сілезія» («Шльонск»). Командиром групи був призначений бригадний генерал Владислав Бортновський, начальником штабу - підполковник Чеслав Копаньський (з дислокацією в районі м. Скочув). План вторгнення передбачав три головних удари з швидким захопленням основних міст і магістралей. А паралельно з цим 23 вересня був виданий наказ про початок ведення диверсійної діяльності. Схема дій крайових загонів була

наступною: вони перетинали кордон, нападали на пости чеської армії, жандармерії, школи, вокзали, пошти, а потім поверталися назад. Слід зазначити, що діяльність крайових і територіальних загонів справила глибоке враження як в Тешинській Сілезії, так і в Празі, вона не викликала масових виступів польського населення і не привела до збройного повстання [2, с. 17].

Однак, за годину до закінчення терміну Прага прийняла польський ультиматум, проінформувавши польського посланника, що уряд Чехословацької Республіки змушений прийняти ультиматум під тиском обставин.

У цій ситуації, оперативній групі «Сілезія» під командуванням генерала Бортновського не довелося виступити на допомогу «повстанцям». 1 жовтня о 10 год. 30 хв. військовий аташе Польщі підполковник Б. Ноель був викликаний до чехословацького генерального штабу до генерала Крейчі, де і відбулося узгодження графіка евакуації чехословацьких військ із Тешинської Сілезії (який мав відбуватися під керівництвом генерала Грабчіка). 2 жовтня 1938 року о 14 год. польські війська увійшли в Тешинську Сілезію. У цілому заняття території відбувалося відповідно до встановленого графіку, проте польським дипломатам відразу ж довелося вирішувати проблему, що виникла у зв’язку з великим залізничним вузлом Богумін. На нього претендував також Гітлер, який збирався його використовувати в якості розмінної монети у вирішенні польсько-німецьких територіальних питань. Щоб запобігти вивезенню заводського обладнання, польські диверсанти підірвали залізничні мости. Зрештою Гітлер зробив тактичний маневр і пішов на поступку. 7 жовтня суперечку між Німеччиною і Польщею з приводу залізничного вузла Богумін було вирішено на користь Польщі [2, с. 18].

Відторгнення Тешинської Сілезії у Чехословаччини мало продемонструвати, на думку польського уряду, силу Польщі, а також її зазіхання стати великою державою. Однак це були лише ілюзії. Замість поваги з боку західних держав і СРСР ставлення до Польщі на міжнародній арені ставало все більш настороженим, і навколо неї поступово утворився політичний вакуум. Слід звернути увагу на те, що в польській історіографії не прийнято писати про те, що цими діями Польща домоглася абсолютно протилежного результату. Нові ж факти підтверджують, що міністр Ю. Бек, прикриваючись політикою «рівновіддаленості», насправді намагався реалізувати за рахунок Чехословаччини великодержавні амбіції Другої Речі Посполитої.

Література

1. Jozef Buszko. Historia Polski 1864-1948. Warszawa, 1985. T. 4. 479 c. URL: blips://www.livelib.ru/book/1000589875-josef-buszko-historia-polslci-1864-1948 (дата звернення: 14.12.2020)

2. Морозов С. В. Когда Польша нападет на Чехословакию // Военно-исторический журнал. Москва, 2006. № 2. С. 16 – 19. URL: http://history.milportal.ru/arxiv/ (дата звернення: 18.12.2020)

УДК 94 (477:480))"1917"

Малишев Віталій Олегович

УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА ТА ФІНСЬКИЙ СЕНАТ У БОРОТЬБІ ЗА АВТОНОМІЮ 1917 Р. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Падіння російського царату весною 1917 року спричинило активізацію національно-визвольних сил поневолених народів колишньої Російської імперії. Після політичного піднесення, головною ідеєю народів України та Фінляндії стала автономія для своїх країн.

Актуальність теми полягає в тому, що боротьба за автономію як України, так і Фінляндії, була першим етапом у національно-визвольній боротьбі народів цих країн, під час якого склалися головні політичні засади та ідеали майбутньої Української і Фінської Республік. Маючи схожу ціль – автономію для своїх країн, досвід України та Фінляндії має значні відмінності у кінцевому результаті, що вплинуло на головні політичні орієнтири цих країн, яким вони слідують і понині.

Мета вивчення – встановлення схожості та відмінності між боротьбою України та Фінляндії з Тимчасовим Урядом Російської республіки за автономію своїх країн, порівняння дій головних політичних центрів – Української Центральної Ради (далі – УЦР) та Фінського Сенату в цій боротьбі.

Порівняльний аналіз боротьби Фінляндії та України за автономію слід розпочати з відмінностей у політиці влади Російської імперії щодо двох країн. Так, автономію Гетьманщини було ліквідовано ще в кінці XVIII ст., після чого Україна використовувалася Російською імперією виключно як колонія, промисловість та ресурси йшли на благо виключно імперського центру, проти українців та української мови діяли заборони (Емський указ, Валуєвський циркуляр), політика русифікації, що продовжувалося з кінця XVIII до початку XX ст. [1].

У свою чергу, Фінляндія, яка була приєднана до Російської імперії на початку XIX ст., мала широку автономію у складі імперії, власну конституцію – акт про форму правління Швецією 1772 року, уряд, валюту, кордон і навіть власні збройні сили, діяла вільна фінська преса. Проте, наприкінці XIX – початку XX ст., за царювання Миколи II, відбуваються обмеження автономії Великого князівства Фінляндського, впроваджується політика

русифікації. З 1903 року генерал-губернатор Фінляндії М. Бобриков, отримавши надзвичайні повноваження, починає репресії проти фінської опозиції, запроваджується цензура для фінської преси. Пік русифікаційної політики припадає на 1910 рік, коли законом від 17 червня було суттєво обмежено повноваження фінського парламенту, який незабаром було розігнано [2].

Як в Україні, так і в Фінляндії відбувався процес політичного протистояння між представниками соціалістичного та ліберального політичних напрямків, за провідну роль у розбудові державної автономії. Так, у Фінляндії головне протистояння проходило між соціал-демократами та представниками консервативних і ліберальних партій (Младофінська, старофінська партії, аграрний альянс, Шведська партія), в Україні між соціалістами (Українська соціал-демократична робітнича партія, Українська партія соціалістів-революціонерів) та партіями ліберального і консервативного напрямку (Товариства Українських поступовців, Українська народна партія, Українська демократично-хліборобська партія) [3]. Провідною силою в обох країнах була інтелігенція, до якої входили: редактори газет, лідери профспілкових рухів, економісти, юристи, науковці, учасники громадських і культурних організацій.

Важливою відмінністю у боротьбі фінського сенату та УЦР за автономію є шляхи їх становлення головними політичними центрами держави. Підконтрольний імперський сенат функціонував у Фінляндії до березня 1917 року. Після повалення російського самодержавства Тимчасовий Уряд Російської республіки, 7 березня повернув Фінляндії втрачені автономні права та скасував політику русифікації [4]. Питання формування сенату було надано фінському парламенту, на виборах до якого у 1916 році більшість набрала соціал-демократична партія. Щоб зберегти політичну єдність, фінські соціал-демократи та представники ліберальних партій домовились про створення коаліційного сенату, місця в якому були розподілені порівну, однак більш впливові посади все ж отримали соціалісти [5].

Українськими громадськими та політичними діячами, після повалення монархії в імперії, було прийнято рішення самостійно сформувати головний політичний центр. Так, УЦР виникла на базі об’єднання представників громадських і культурних організацій. На відміну від фінського сенату, який був сформований парламентом, вибори до якого відбулися у 1916 році, остаточне перетворення Центральної Ради на парламент не відбулося, через відсутність Всеукраїнських виборів [6].

Різниця в боротьбі за автономію цих держав полягала в поставленій меті та методах її досягнення. Фінляндія боролася за розширення автономії та надання права вищої влади в країні сенату та парламенту. Між представниками соціалістичного та ліберального напрямку розпочалися суперечки, які призвели до появи двох протилежних політичних курсів.

Ліберально-консервативною платформою була представлена ідея розширення повноважень сенату, в питанні вищої влади в країні планувався компроміс із Тимчасовим Урядом Російської республіки. У соціал-демократичному варіанті, окрім розширення прав сенату, була запропонована ідея надання вищої влади в країні парламенту. Прийняття парламентом Фінляндії соціал-демократичної ініціативи закону «Про вищу владу в країні» 5 липня 1917 року, під час «липневої кризи» Тимчасового Уряду в Росії, було оцінено останнім як державна зрада [7]. Фінський сенат та парламент були розпущені. Після призначення нових виборів і перемоги на них політиків ліберального блоку, був підготовлений компромісний варіант розширення прав сенату, який не вдалося втілити в життя через повалення уряду Російської республіки більшовиками [8].

Центральна Рада, у свою чергу, боролася за визнання Тимчасовим Урядом широких автономних прав України та українського народу в складі демократичної федеративної Російської держави. Українські політичні діячі, усвідомлюючи можливість репресивних дій з боку Тимчасового Уряду, на початку своєї діяльності ставили собі завдання привернути увагу до питання української автономії. Саме з цією метою була направлена перша делегація УЦР до Тимчасового Уряду [9]. Однак, не отримавши чіткої відповіді ні від Петроградського уряду, ні від революційної демократії про схвальне ставлення до ідеї української автономії, делегація повернулася ні з чим. Тоді, за підтримки делегатів 1-го Всеукраїнського селянського з'їзду та 2-го Всеукраїнського військового з'їзду, Центральна Рада, 10 червня 1917 року своїм I Універсалом проголосила автономію «не оддiлячись від всієї Росії». [10]. Після самостійного проголошення автономії України Центральною Радою, Тимчасовий уряд обирав між пропозицією кадетів – про розгін УЦР та пропозицією меншовиків – про перемовини з УЦР. Зрештою був обраний шлях перемовин, які призвели до компромісу у вигляді II Універсалу, за яким УЦР відмовлялася від «самовільного здійснення автономії України», до скликання Установчих Зборів [11].

Маючи аналогічну мету – встановлення широкої національної автономії в середині своїх країн, процес боротьби за автономію в Україні та Фінляндії мав низку відмінностей. Остаточна мета боротьби у фінського сенату та Центральної Ради різнилася, процес їх формування як головних політичних центрів, а також їх статус, був різним. При тому, спільним було об'єднання національних політичних партій навколо мети - боротьби за автономію своїх держав та наявність двох основних поглядів на автономію – соціалістичного та ліберального, склад провідних сил країн. Боротьба за автономію для України та Фінляндії стала лише першим етапом національно-визвольної боротьби українського та фінського народів.

Література

1. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст. Київ: Генеза, 1996. С. 19–23.
2. Закон о порядке издания касающихся Финляндии законов и постановлений общегосударственного значения. 17 июня 1910 года. URL: .hrono.ru/dokum/zakon1910.html (дата звернення: 25.11.2020).
3. Любовець О. Проблема української державності в програмах і діяльності українських політичних партій (березень – листопад 1917 р.) // Український історичний журнал. 2003. №4. С. 24–27.
4. Манифест об утверждении конституции Великого Княжества Финляндского и о применении её в полном объеме от 20 марта 1917 года // Сборник постановлений Великого Княжества Финляндского № 20. URL: histdoc.net/history/ru/manifest.htm (дата звернення: 28. 11. 2020).
5. Мейнандер Х. История Финляндии / Пер. с швед. З. В Линден. Москва: Весь Мир, 2008. С. 129–132. URL: coollib.com/b/232493-henrik-meynander-istoriya-finlyandii-linii-strukturyi-perelomnyie-momentyi (дата звернення: 30. 11. 2020).
6. Держалюк М. . Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917–1922 роках. Київ: Оріани, 1998. С. 164–166
7. The Law of the Sejm on the Supreme Power in Finland // Rech', № 164, July 15, 1917. URL: histdoc.net/history/valtalaki1917.html (дата звернення: 02. 12. 2020).
8. Кетола Э., Черняев В. Революция 1917 года и обретение Финляндией независимости: два взгляда на проблему // Отечественная история. Москва: Наука, 1993. № 6. С. 28–30
9. Верестюк В. Український національно-визвольний рух (березень-листопад 1917 р.) // Український історичний журнал. 2003. № 3. С. 73–75.
10. Перший універсал Центральної Ради. 10 червня 1917 р. // Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2 т. Т.1: 4 березня-9 грудня 1917 р. / за ред. В. А.Смолія. Київ: Наукова думка. 1996. С. 101.
11. Другий універсал Центральної Ради. 3 липня 1917 р. // Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2 т. Т.1: 4 березня-9 грудня 1917 р. / за ред. В. А.Смолія. Київ: Наукова думка. 1996. С. 164.

УДК 94 (510=161.2))"1917/1920"

Матосов Максим Сергійович

БОРОТЬБА УКРАЇНЦІВ ЗА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНУ АВТОНОМІЮ В МАНЬЧЖУРІЇ 1917-1920 РР.

Тривалу частину своєї історії український народ виборював свою національну незалежність, здобуття якої, після розпаду Російської імперії, стало радісною подією для усього світового українства, далекосхідна частина якого не була виключенням. Український національний рух, що розгорнувся на теренах Маньчжурії, саме в цей час набуває політичного характеру, що виявляється в прагненні створення національно-культурної автономії на Далекому Сході, та визнання її частиною України. Проблема появи ідеї консолідації з «Великою Україною», означена українцями Далекого Сходу більш-ніж сто років тому, викликає неабиякий науковий інтерес. В сучасних умовах глобалізації, коли сотні тисяч українців, за різних обставин, перебувають за кордоном, дослідження історії та діяльності української громади Маньчжурії набуває особливої актуальності.

Мета публікації – дослідити основні методи боротьби українців Маньчжурії за національно-культурну автономію, схарактеризувати політичні досягнення українських окружних рад та розкрити причини, які зумовили розкол в політичному русі.

Попри актуальність цієї теми, вона не отримала належної наукової розробки. Серед істориків, що проводять дослідження з зазначеної проблематики слід виділити сучасних українських вчених А. Попка [6] та В. Чорномаза [9].

Після лютневої революції 1917 року, для українців Маньчжурії з’явилися більш сприятливі умови для розвитку національного руху. Припинення дії існуючих за царату численних національних заборон і обмежень, надало сильний поштовх для оформлення різних форм боротьби за свої культурні та національні права й в решті решт за українську національно-культурну автономію на Далекому Сході.

Перш за все слід зазначити, що з початку боротьби української громади за автономію на теренах Маньчжурії, була сформована чітка організаційна структура національно-представницьких органів. Першою її ланкою стали громади, які об’єднували українців не тільки в містах та селах, але і на залізничних станціях. У квітні 1917 року українські громади були створені у Владивостоці, Хабаровську, Благовіщенську, Свободному, Імані, Микольську-Уссурійському, Харбіні та інших містах та селах Далекого Сходу, де компактно проживали українці. Саме зусиллями громад, як то «Українська колонія м. Владивостока» та

«Хабаровська Українська Громада» відкривалися українські школи, кооперативи, здійснювалася активна театральна та видавнича діяльність [9, с.119].

Другою ланкою організаційної структури представницьких органів української діаспори на Далекому Сході були Українські Окружні Ради. За своєю сутністю це територіальні органи національного самоврядування, які об'єднували та координували діяльність українських організацій на території певних округ та охоплювали зазвичай територію повіту або області.

Третьою, завершальною, ланкою цієї структури стала Українська Далекосхідна Крайова Рада – вищий український представницький і законодавчий орган на Далекому Сході, який координував діяльність місцевих громад та Окружних Рад.

Найбільш активно у справі розвитку національного руху виявили себе Окружні Ради. Діяльність цих Ради здійснювалася у двох напрямках: агітаційно-політичному та культурно-просвітницькому. Саме культурно-просвітницький напрям був провідним у діяльності Маньчжурської Окружної ради, яка ініціювала та організовувала підписку українських газет та журналів, відкривала курси української мови та українознавства, підтримувала українські початкові школи, видавала українські журнали [9, с.120].

Агітаційно-політична діяльність Окружних Рад на Далекому Сході була зосереджена переважно на виданні агітаційних газет, на шпальтах яких розміщували заклики створювати нові громади та окружні ради, організувати реєстрацію українського населення області та повіту з оформленням відповідних документів, що засвідчують особу [8, с.4; 7, с.1]. Аналогічні дії відбувались й в китайській частині Маньчжурії, проте, важливою особливістю стало прагнення Маньчжурської Окружної Ради (далі – Маньчжурська ОР) домогтись від Російського уряду визнання Зеленого Клину, частиною України [2, с.4].

Отримавши дозвіл на III Всеукраїнському з'їзді у Хабаровську, який відбувся у квітні 1917 р., до Києва була відряджена делегація Маньчжурської ОР на чолі з П. Твардовським. Він виступав категорично проти влади більшовиків на території Далекого Сходу і мав намір брати участь у мирних переговорах УНР та РСФРР й оголосити меморандум, який окрім визнання Зеленого Клину частиною України, містив також пропозиції створити при міністерстві закордонних справ у Києві спеціальний відділ у справах Зеленого Клину і дозволити українцям на Далекому Сході організувати свою власну армію [1, с.1].

Не менш важливим рішенням III Всеукраїнського з'їзду стало, розробка проекту конституції українства Далекого Сходу, яка врешті-решт була погоджена на II сесії Української Крайової Ради 27-31 травня 1919 року [6, с. 59].

Дія Конституції поширювалося на всю територію Далекого Сходу, включно з Забайкальською, Амурською, Приморською, Сахалінською, Камчатською областями та

китайською частиною Маньчжурії. У преамбулі Конституції, керуючись правом кожного народу на самовизначення, проголошувалося, що українське населення Далекого Сходу є складовою частиною «самостійної української нації» [5].

Проте реалізація положень Конституції та її затвердження в період колчаківської диктатури стало неможливим, через політику «білих» спрямовану на відновлення «єдиної та неподільної» Російської імперії, яка заперечувала право українців на самовизначення і національну незалежність. З цих причин ставлення українців до «білого» руху було досить неоднозначним.

Після розстрілу А. Колчака, керівництво білим рухом на Далекому Сході перейшло до отамана Г. Семенова, який надав українцям Маньчжурії грамоту про надання права самоврядування «на національно-побутових принципах» [4, с. 241].

Фактично, цією грамотою була офіційно визнана українська національно-культурна автономія в Маньчжурії, але саме це й призвело до розколу в Українській КР. Частина діячів руху була невдоволена демократичними методами боротьби й досягненням лише національно-культурної автономії та почала шукати інші шляхи. Саме ця радикально налаштована частина активістів національного руху підтримала ідею Г. Семенова про створення федеративної держави.

Ще однією причиною розколу національного руху було зосередження основної уваги на діяльності в містах регіону та недостатня увага активістів до культурно-просвітницької роботи на селі, а в той самий час коли більша частина українців Далекого Сходу мешкала у селах [3, с. 4]. Саме селяни підтримали новостворену у 1920 році Далекосхідну республіка, у складі якої українцям фактично була надана національно-культурна автономія.

Таким чином, боротьба за національно-культурну автономію, що розгорнулась на теренах Маньчжурії, була частиною загальнонаціонального визвольного руху українського народу, основною метою якого стало возз'єднання з Україною. Основними формами боротьби за автономію стали культурно-просвітницька діяльність, яка здійснювалася переважно на рівні міста й не мала належного прояву на селі та агітаційно-політична діяльність, яка орієнтувалася на досягнення політичних цілей Українських Рад. Не зважаючи на розбіжності серед членів Української Крайової Ради, мета створення української національної автономії на Далекому Сході була досягнута.

Література

12. Твардовський П. Київ, 30 травня 1918 р. *Відродження: щоденна безпартійна демократична газета.* Київ, 1918. № 50. С. 1.
13. Заява Маньчжурської Ради. *Відродження: щоденна безпартійна демократична газета.* Київ, 1918. № 51. С. 4.

14. Несторович В. На Зеленому Клині. *Газета «Свобода».* Джерсі-сіті, 1921. № 48. С. 4.
15. Грамота главнокомандующего всеми вооруженными силами и походного атамана всех казачьих войск Российской Восточной Окраины Украинской Раде Забайкалья. *Український тижневик «Воля»*. Відень : Видавництво «Воля», 1921. Т. 2, С. 241–242.
16. Конституція національно-культурної автономії (самоврядування) українців на Далекому Сході. *Конституанта* : веб-сайт. URL: constituanta.blogspot.com/2012/10/1919_25.html (дата звернення: 06.12.2020).
17. Попок А. А. Громадсько-політичне та релігійне життя українців на Далекому Сході в XX ст. *Український історичний журнал*. 1998. № 6. С. 54–68.
18. Обращение к украинцам Забайкальской области. *Прибайкальская жизнь: ежедневная общественно-демократическая, социалистическая и литературная газета.* Верхнеудинск, 1918. № 99. С. 1.
19. Рідні наші українці. *Хвиля України*. Хабаровськ, 1917. № 2. С. 4.
20. Черномаз В. А. Украинское национальное движение на Дальнем Востоке (1917–1922 гг.): дисс. … канд. ист. наук: 07.00.02. Владивосток, 2005. 366 с.

УДК 902 (477))"179/189"

Погоржельський Богдан Анатолійович

ІСТОРІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАДАЗОВ'Я НАПРИКІНЦІ XVIII – XIX ст.

Старожитності Надазов'я, у тому числи кургани, вже понад двох століть привертають до себе увагу дослідників. Територією зазначеного регіону вчені зацікавилися ще наприкінці XVIII ст., про це свідчать нотатки мандрівників та археологів того часу.

Слід зазначити, що історіографія дослідження представлена науковими працями XIX та початку XX ст.: Бранденбурга М.Є. [1, с. 155–169], Спіцина О.А. [8, с. 3–97], Кеппена П.І. [5, с. 1– 41], Харламова В.О. [15, с. 235–236]. Також були використані погляди та праці вчених кінця XX – початку XXI ст.: Косикова В.О. [6, с. 84], Литвиненка Р.О. [7, с. 98–101], Усачука А.М. [12, с. 5–29], Забавіна В.О. [4, с. 21-27].

Початок археологічних досліджень Надазов'я було покладено наприкінці XVIII ст. – Й.А. Гільденштедтом. Восени 1773 р. ним були обстежені райони Надазов'я від Міусу до самої Бердянської коси. Загін Гільденштедта проходив через с. Сартана, через балку Ковалева та через балку Бертесова. Він відмітив, що вони проходили крізь глибоку балку в

районі гирла Кальміуса. Там він знайшов статуї жінок та чоловіків, й зазначив що різниця була у відсутності в чоловіків грудей. Далі було знайдено курган з такою ж статуєю [2, 89с.].

Серед різноманітних відомостей дослідник у своєму щоденнику дає опис курганів і курганних груп [13, с. 19]. Вперше дослідження курганів Надазов'я в межах сучасної Запорізької області були здійснені вихідцями з Німеччини – П.І. Кеппеном (1793–1864) та Й.Й. Корнісом (1789–1848). Академік Кеппен збирав відомості про кургани Запоріжжя, але опубліковані вони були вже після його смерті – у 1908 р. в «Известиях Таврийской ученой архивной комиссии» [5, с. 1-41].

Особливу зацікавленість представляє його опис Кам'яної Могили біля Мелітополя, в якому було чітко охарактеризовано самий курган, особливо для того часу це було дуже не типчиною працею. Ним же було запропоновано розкопати кілька курганів у Мелітопольському повіті біля р. Токмак [5, с. 1-41]. Сам Кеппен розкопок в Надазов'ї не проводив, але сприяв фінансуванню археологічних розкопок Корніса. Протягом 1842–1844 рр. поблизу р. Молочної Корнісом було розкопано 13 курганів. Нажаль, опубліковані були тільки матеріали епохи середньовіччя, доля інших невідома [10, с. 7].

Значний слід у вивченні курганних старожитностей Надазов'я залишив І.Є. Забєлін (1820–1908). У 1864 р., крім досліджень на Таманському півострові, ним було проведено розвідки курганів на північному узбережжі Азовського моря в межах сучасної Донецької та Запорізької областей [12, с. 11]. Головною задачею Забєліна була фіксація усіх курганів.

Пізніше, на початку 70–х рр. XIX ст., були проведені дослідження курганів поблизу будівництва Костянтинівської залізниці. Розкопки проводив інженер управління цієї дороги Е.Х. Штіда. Один з курганів, що дослідили, розміщався у верхів'ях р. Кальміус (нині територія м. Донецька) і включав два зрубних поховання в кам'яних скринях [12, с. 13].

Від кінця XIX ст. починається планомірне вивчення старожитностей Надазов'я. Археологічні пам'ятки починають вивчатися як специфічне археологічне джерело, яке дозволило створити внутрішню періодизацію існування людства. Роботи проводилися на досить високому, для прийнятої тоді методики розкопок, рівні.

Спробу узагальнення матеріалів доби бронзи з розкопок курганів було зроблено у праці О.А. Спіцина «Курганы с окрашенными костяками», яке було опубліковано в 11 томі «Записок Российского Археологическоого общества» за 1899 р. [8, с. 3-97]. Питанням хронології та класифікації матеріалів бронзового віку було приділено пильну увагу у праці М.Є. Бранденбурга [1, с. 155-169; 3, 222с.]. Спроби ці виявилися невдалими, оскільки за основу систематизації бралися поодинокі ознаки, що були випадковими (наприклад, фарбування вохрою). Натомість, в цілому археологами було покладено початок накопичення значного фундаменту джерел, що походили з розкопок курганних могильників, які тільки

частково змогли використати наступні покоління дослідників. Але це вже був високий прорив в дослідженнях та розробки сучасних методів досліджень. Усі вище вказані дослідники займалися саме розвитком досліджень археологічних культур та працювали на території Надазов'я.

Таким чином, можна підкреслити те, що починаючи з кінця XVIII ст. зацікавленість Надазов'ям зростала впродовж усього XIX ст. Саме за цей час діяло багато вчених та аматорів, що безпосередньо внесли великий вклад у розвиток археології. Надазов'я стало одним центрів археологічних досліджень та розробки нової методологічної бази.

Література

1. Бранденбург Н.Е. Об аборигенах Киевского края. *Труды XI Археологического съезда.* М., 1899. Т. 1. С. 155-169.
2. Гильденштедт И.А. Путешествие академика Гильденштедта по Слободско-Украинской. Харьков, 1892. 89 с.
3. Журнал раскопок Н.Е. Бранденбурга 1888-1902 гг. СПб.: Т-во Р. Голике и А. Вильборг, 1908. 222 с.
4. Забавин В.О. Очерк истории изучения древностей срубной культуры Северного Приазовья в XIX – начале XX в. *Археологический альманах № 25*. 2011. С. 21-27.
5. Кеппен П.И. О курганах. Предварительное разыскивание. *Известия Таврической ученой архивной комиссии*. 1908. Т. 42. С. 1-41.
6. Косиков В.А. История исследования археологических памятников Донбасса. Донецк: Истоки, 2001. 84 с.
7. Литвиненко Р.А. К истории исследования курганных могильников в окрестностях каменных могил. *Древности Северо-Восточного Приазовья.* Донецк, 1999. С. 98-101.
8. Спицин А.А. Курганы с окрашенными костяками. *Записки Российского Археологического Общества.* СПб., 1899. Т. XI. Вип. 1-2. С. 3-97.
9. Тощев Г.Н. Развитие археологии в Запорожском крае (17- первая треть 20 века). Запоріжжя, 1997. 14 с.
10. Тощев Г.Н., Ельников М.В., Дровосекова О.В. Древности Запорожского края (Материалы к Своду памятников истории и культуры). Запорожье, 2003. 124 с.
11. Усачук А.Н. О культурной принадлежности некоторых погребений из раскопок В.А. Городцова в Донбассе. *Проблемы охраны и исследования памятников археологии в Донбассе*. Донецк, 1986. С. 22-23.
12. Усачук А.Н., Колесник А.В. Очерк истории изучения курганов Донбасса в XVIII-XIX веках. *Літопис Донбасу № 12*. Донецьк, 2004. С. 5-29.

13. Усачук А.Н., Полидович Ю.Б., Колесник А.В. Курганы Донбасса в народном восприятии и научной практике (до начала XX века): мифы и реальность. *Археологический альманах № 14.* Донецк, 2004. С. 13-55.
14. Харламов В.А. О каменных бабах Донецкой области. *Труды археологического съезда в Катеринославе 1905.* Т.2. М., 1908.
15. Харламов В.А. Раскопки на берегах Кальмиуса и в области Войска Донского. *Труды XIII Археологического съезда.* М., 1908. Т.2. С. 235-236.

УДК 903. 2`1 (477)

Моргун Анастасія Андріївна

ОРНАМЕНТАЦІЯ КЕРАМІЧНОГО ПОСУДУ ЗРУБНОЇ КУЛЬТУРИ

Особливою категорією археологічних джерел, зокрема й епохи пізньої бронзи, є керамічний посуд. Важливою інформативною складовою кераміки як джерела виступає орнамент. Зрубна культурна спільнота мала самобутню світоглядну систему, одним із проявів якої стала знакова система на кераміці, яка включає в себе різноманітні орнаментальні, знакові та графічні символи [4, с. 8].

Дослідження орнаментованого посуду зрубних племен почалося відразу після відкриття даної культури і продовжується до цього дня. Орнамент розглядається з метою розробки класифікації орнаментальних композицій, вивчення культурогенези і культурних зав’язків, а також для встановлення вузької хронології певних пам’яток [3, с. 24].

В епоху пізньої бронзи зустрічаються такі елементи геометричного орнаменту: лінії – прямі, ламані, криві; геометричні фігури – трикутники, кола, еліпси, а також складні форми, отримані з комбінацій простих символів фігур.

Одним із поширених графічних символів, які зустрічаються на кераміці зрубної культури, є свастика. Свастика використовувалася багатьма народами світу, вона була присутня на зброї, предметах повсякденного побуту, одязі, прапорах і гербах, використовувалася при оформленні церков і будинків. Цей термін походить з санскриту (svastika). В індійській культурі це солярний символ, знак світла, щедрості й загального блага.

Широке використання свастики пов’язане з добою пізньої бронзи та зрубною культурою зокрема. Саме тоді свастика стає одним з ключових елементів знакової системи,

поширеної від Уралу до Дніпра [5, с. 15]. На думку В.В. Отрощенка, свастика репрезентувала індоіранський етнічний масив [5, с. 15].

Серед інших знаків системи, за підрахунками О.Ю. Захарової, свастика із заштрихованими трикутниками посідає третє-четверте місце, поступаючись косим хрестам та ромбам [8, с. 77].

На особливу увагу заслуговують завитки в орнаментації зрубної культури. Завитки – це дуже цікавий матеріал для дослідження: по-перше, тому що завитки не часто зустрічаються як самостійний знак в культових комплексах, а, по-друге, такі знаки дуже важливі, бо у духовному житті племен, що жили в епоху бронзи, вагому роль грали тварини. Тому не виключно, що орнаментально завитки означали баранячі роги [6, с. 29] .

Орнаментальні композиції, до складу яких входять завитки, Ю.Б. Полідович, А.М. Усачук та В.В. Циміданов розділили на три групи:

1. композиції, де завитки є основним знаком;
2. композиції, де завитки доповнюють регулярний орнамент;
3. композиції, де завитки є компонентами іррегулярного орнаменту [6, с. 29].

Порівнюючи зрубну орнаментацію з орнаментами інших культур, можна знайти схожі ознаки, це допоможе краще зрозуміти зображувальні знаки. Так, наприклад, не можна обійти стороною той факт, що подібні завитки зустрічаються не тільки у культур епохи пізньої бронзи, але і у інших народів, таких як давні греки, у деяких азербайджанських етнічних груп, киргизів та туркмен. Символізували такі орнаменти баранячі роги, що дає підставу вважати, що у людей зрубної спільноти в такі завитки вкладався такий самий сенс [6, с. 29].

Спектр трактування інших знаків доволі вузький. Так, ромб виступав переважно як символ родючості і пов’язаний з поняттям об’єктів, таких як, наприклад, оброблені поля або земля [1, с. 17-18].

Хрест найчастіше виступав в якості символу сонця і вогню, так само як і свастика. Проте, свастика також символізувала рух, змінність, повторюваність [1, с. 14].

«Вії» або «війки», на думку В.В. Циміданова, символізували бавовну барана і відповідно до цього, пов’язувались з твариною. Такий орнамент міг символізувати війну, владу, родючість, щасливий шлюб, удачу, багатство, матеріальне благополуччя, здоров’я, щедрість тощо [6, с. 28].

Ще однією орнаментальною композицією, яка нерідко зустрічається на кераміці, є орнамент у вигляді горизонтальних валиків. Валики можуть бути наліпними або відтягнутими. Найчастіше валики розчленовані вдавленням або насічками [7, с. 123].

Кераміка, орнаментована валиком, становить порівняно велику кількість – 23% всієї орнаментованої кераміки [2, с. 5].

Ще одна орнаментальна композиція – горизонтальний зиґзаґ. Він може бути виконаний суцільною прокресленою лінією, серією відрізків, вдавленням. Зустрічається подвійний і потрійний зиґзаґ. У частині випадків зиґзаґ зверху, знизу або з обох сторін обрамлений горизонтальною лінією [7, с. 123].

Отже, орнаментація кераміки зрубної культури завжди привертала увагу дослідників. Можна зробити висновки, що орнаментальні композиції, які зустрічаються на керамічному посуді племен зрубної спільноти, демонструють різноманітність, хоча така різноманітність досягається шляхом комбінування невеликого числа простих знаків, наприклад, паличок, зиґзаґів, кругів тощо. Однак, проблемою залишається її трактування. Археологи і в наш час активно працюють над цим питанням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амброз А.К. Раннеземледельческий культовый символ («ромб с крючками»). *СА*. 1965. № 3. С. 14-27.
2. Березанська С.С., Косарєва А.А. Валиковий орнамент на кераміці зрубної культури. *Археологія.* 1982. № 39, С 3-14.
3. Забавин В. О. Керамическая посуда в погребальном обряде племён срубной культуры Северного Приазовья. *Вісник Маріупольського державного університету*. Маріуполь, 2011. С. 20-34.
4. Захарова Е.Ю. Сосуды со знаками срубной общности эпохи поздней бронзы. Воронеж: ЦЧКИ, 2000. 163 с.
5. Отрощенко В.В., Корпусова В.М. Свастика в знакових системах доби міді-бронзи в Україні. *Маґістеріум*. Київ: КМ Академія, 2003. № 11. С. 13-18.
6. Полидович Ю.Б., Усачук А.Н., Цимиданов В.В. Завитки в орнаментации срубной культуры. *Вестник археологии, антропологии и этнографии*. 2015. № 3. С. 23-31.
7. Цимиданов В.В. Орнаментация керамики срубной культуры: социальный и поло-возрастной аспект. *Археологический альманах*. Донецк : Донбасс, 2010. № 25. С. 120-139.

СЕКЦІЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

УДК 327(477+560)"2014/..."

Алескерова Г.

УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКІ ВІДНОСИНИ ПІСЛЯ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

Стратегічне партнерство України та Турецької Республіки до 2014-го року мало риторичний характер, і не простежувався активний процес формування партнерських відносин. Незважаючи на поступове поглиблення співпраці між Україною та Туреччиною у багатьох сферах, вона характеризувалась безсистемністю прийнятих рішень. Додаткові складнощі створювала біполярна спрямованість України в питаннях зовнішньої політики. Південні країни, в тому числі і Турецька Республіка, не були пріоритетними напрямками роботи для української дипломатії; можливість двосторонньої співпраці з Туреччиною носила декларативний характер. Найбільшою перешкодою для стратегічного зближення України та Туреччини становила приналежність останньої до тих держав, які опосередковано підтримують Російську Федерацію, прагнучи зберегти високий рівень співробітництва з нею.[2]

Кардинальна зміна геополітичної ситуації у зв’язку з анексією Криму у 2014-му році започаткувала процес перегляду політики щодо Туреччини з боку України. Турецька Республіка зайняла одну з передових позицій у зовнішньополітичних пріоритетах України, у зв’язку з конфліктом на Сході України, а також загостренням ситуації в Чорноморському регіоні в цілому. Своєю чергою, погіршення відносин Турецької Республіки з більшістю держав Близького Сходу, конфронтація з Російською Федерацією призвели до того, що офіційна Анкара розпочала процес відновлення контактів зі своїми сусідами та країнами Заходу. Зближення з Україною є однією зі складових спрямування зовнішньої політики Турецької Республіки до проєвропейського курсу. [2]

Відносини з Туреччиною є важливим аспектом зовнішньополітичної стратегії України. Кардинальна зміна політичного режиму після Революції Гідності, анексії Криму та воєнного конфлікту на Донбасі ознаменувалася новим етапом співробітництва між державами, як політико-правовим, так і еко-номічним. [2]

Офіційна політико-правова позиція Турецької Республіки стосовно суверенітету України є однозначною і спрямована на мирний процес урегулювання воєнного конфлікту з подальшою де окупацією та реінтеграцією незаконно окупованих територій у склад України.

Таку ж позицію висловлює громадянське суспільство Турецької Республіки, що виражається в поглядах та позиції турецьких ЗМІ.

Основні спільні геополітичні інтереси України та Турецької Республіки – євроінтеграція, співробітництво в межах Каспійсько - Чорноморського регіону, партнерство у та поза межами організації Північноатлантичного договору (НАТО), запобігання російській експансії, питання повернення Криму та відновлення миру в регіоні. [2]

Економічні відносини України та Туреччини базуються на торгівлі металургійною сировиною, продуктами харчової промисловості, сільського господарства зі сторони України, текстилем, наземним транспортом, військовою технікою зі сторони Туреччини. Останні два роки ведуться переговори про можливість створення Зони вільної торгівлі, але доцільність формування спільного торгівельно-економічного простору буде висока тільки тоді, коли держави перебуватимуть на одному рівні економічного розвитку. Це питання важливо в тому плані, щоб були враховані сфери національних інтересів обох держав на одному і тому ж рівні. [5, с.86]

Важливою для України є поступовість у плануванні та реалізації стратегії розвитку українсько-турецьких зовнішньополітичних відносин. Безумовно, у першу чергу повинні бути враховані національні інтереси України. Вони наразі потребують встановлення стратегічного партнерства з Турецькою Республікою. Ніякі чинники політичної кон'юнктури, особливо українсько-російські стосунки, не повинні ставати на заваді цій стратегічній меті. [3]

Першочерговими завданнями для розбудови стратегічних відносин України з Туреччиною мають бути наступні: розробка на цій основі комплекс-них нормативно-правових документів щодо питань економічного спів робіт-ництва у енергетичній та енерготранспортній сфері; створення трансконтинен-тальних транспортних коридорів, в яких Україна і Туреччина мають відігравати ключову транспортну та економічну роль; розробка документу щодо спів-робітництва з Туреччиною у Євразії; створення Зони вільної торгівлі з Турець-кою Республікою; визначення пріоритетних напрямків та сфер дво- та багатостороннього співробітництва; активізація та забезпечення більш ефективної роботи спільної українсько-турецької комісії із співробітництва; перехід від традиційних форм торгівлі до цільових програм виробничої та інвестиційної кооперації в пріоритетних галузях і сферах економіки; активізація співпраці у безпековій взаємодії на двосторонньому рівні і в рамках регіональних ініціатив, міжнародних та регіональних організацій; визначення пріоритетних напрямків співробітництва в рамках регіональних та міжнародних структур; забезпечення постійно діючого політичного двостороннього діалогу; забезпечення

формування позитивного іміджу України у Туреччині за допомогою місцевих та світових ЗМІ. [1]

Таким чином, Україна та Туреччина мають у найближчий час стати реальними стратегічними партнерами, наповнити двосторонні відносини реальними спільними проектами та юридично оформити це відповідними міжнародними угодами. Стратегічне партнерство України та Туреччини є безумовно взаємовигідним, воно має стати важливим елементом зовнішньополітичної стратегії обох країн. Але для його реального втілення необхідно прикласти багато зусиль. Особливо це стосується України, яка може втратити шанс отримати потужного стратегічного партнера, що може забезпечувати ґрунтовну підтримку України як в регіональній, так і в світовій міжнародній політиці. Подальші дослідження проблеми українсько-турецьких відносин доцільно спрямувати на визначення основних найбільш перспективних напрямків стратегічного партнерства. [2]

Що стосується економічної складової, то щороку українські підприємства експортують на турецький ринок продукції на декілька мільярдів доларів США. Торгівля з Туреччиною характеризується позитивним сальдо, сировинним експортом та незначним обсягом торгівлі послугами. До збільшення торговельного обороту між нашими країнами може призвести створення Зони вільної торгівлі. Її відсутність до цього часу зумовлена існуванням об'єктивних протиріччь — бажанням обох сторін максимально захистити власні інтереси. Однак існує чітка потреба його створення на взаємовигідних умовах як для Туреччини, так і для України. [2]

Зі свого боку Туреччина, у зв’язку з політичною кризою у відносинах із Росією, включила до діалогу з Україною теми, які донедавна вважалися занадто чутливими. Мова йде, в першу чергу, про енергетику та військово-технічну співпрацю. Інтенсифікувався політичний діалог з актуальних безпекових та економічних питань, відбулася низка зустрічей на вищому рівні, поновилися переговори щодо підписання ЗВТ тощо.[1]

Виходячи із вище зазначеного, є всі підстави говорити про широке коло можливостей, яке за умови ефективної дипломатії з обох сторін може піднести українсько-турецькі відносини на абсолютно новий рівень. Важливим і першочерговим етапом формування стійких, взаємовигідних відносин в регіоні є процес вироблення стратегічного бачення пріоритетів даної співпраці. Воно має замінити реактивний підхід до двосторонніх відносин, який притаманний українській зовнішній політиці. Відносини Києва з Анкарою має ґрунтуватися не тільки на поточній, короткотривалій напрузі між Туреччиною та Росією, а, в першу чергу - на усвідомленні переваг для обох країн, які їм може забезпечити стратегічне партнерство. [1]

Отже, інтереси України щодо Туреччини на сьогодні реалізовуються у наступних сферах:

1) безпековій: Туреччина ступає «гарантом» безпеки у Чорноморському регіоні; також Туреччина може брати участь у створенні механізму деокупації Криму (формат «Женева плюс»);

2) економічній: фінансова підтримка для стабілізації й відновлення економіки України, шляхом розширення торгівельних відносин із Туреччиною;

3) енергетичній: отримання від Туреччини дозволу на проход-ження танкерів зі скрапленим природним газом (СПГ) через Босфор та будівництво LNG-термінала (з урахуванням результатів переговорів) та інтерконекторів;

4) гуманітарній: налагодження активного культурного обміну,співпраця в питаннях внутрішньо переміщених осіб, зокрема кримських татар, зв'язки між кримськотатарською меншиною в Україні та кримськотатарською діаспорою в Туреччині для адвокатування інтересів України в Туреччині. [1]

Література:

1) «Вікно можливостей» для українсько-турецьких відносин – матеріали Ради зовнішньої політики «Українська призма» - стаття від 15.04.2016 року. (дата звернення – 06.12.2020 р.) URL: http://prismua.org/turkey/

2) Україна та Туреччина: невипадкове партнерство - матеріали інтернет -видання «Європейська правда» - стаття від 13-го квітня 2016 року. (дата звернення 05.12.2020 р.) URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/04/13/7047681/

3) Колобердянко І. І. Співробітництво Турецької Республіки з ключовими регі-ональними об'єднаннями на Близькому Сході // Глобальні та національні проб-леми економіки. Вип.21. 2018. С. 87– 90.

4) Матей В.В. Оцінка перспектив економічного співробітництва України та Туреччини // Інвестиції: практика та досвід: наук. - практ. журн. Київ, 2019. С. 29–36.

5) Солових Є.М. Україна – Туреччина: Політико-економічні аспекти взаємо-відносин і перспективи розвитку // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм ». Вип.8. Харків, 2018. С. 80 – 87.

УДК 327(430):34

Беззубченко Юлія Ярославівна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИКИ ФРН

Німеччина — федеративна держава с республіканською формою правління. У Німеччині як парламентської республіки уряд формується парламентським шляхом. Бундестаг обирає главу уряду (Федерального канцлера), за пропозицією останнього призначаються і звільняються інші міністри. За пропозицією міністрів з членів Бундестагу призначаються парламентські статс-секретарі. вони забезпечують зв'язок уряду і парламенту, але пов'язані вказівками відповідних міністрів. На відміну від США і Франції Президент Німеччини не робить істотного впливу на державний апарат, хоча формально призначає чиновників. Меншу роль (наприклад, в порівнянні з апаратом Білого дому) грає і канцелярія президента, що забезпечує його діяльність. Канцелярія прирівняна до міністерства.

Державний апарат Німеччини будується на принципі канцлерського керівництва. Відомство федерального канцлера має статус вищої федеральної установи. У відомстві діють відділи, які по суті контролюють діяльність всього державного апарату. Відомство виробляє пропозиції щодо напрямів внутрішньої та зовнішньої політики, воно відіграє велику роль в законотворчому процесі. Глава відомства, що має ранг статс-секретаря, є важливою політичною фігурою [1].

Основний закон Федеративної Республіки Німеччини є застосовним у Конституційному праві Німеччини та правовою основою для всіх юридичних підгалузей, які існують сьогодні. Основний закон не може бути змінений простим рішенням уряду, для цього потрібна більшість у дві третини в Бундестазі. Поточний Основний Закон може бути замінений лише резолюцією нового Основного Закону.

Основний закон Федеративної Республіки Німеччина набув чинності 8 травня 1949 р. І з того часу діє в повному обсязі. Тільки возз’єднання було використано як можливість частково змінити деякі склади. Важливою особливістю Основного закону є те, що він юридично перевищує окремі закони штату. Основний закон розділений не на пункти, а на статті. Преамбула Основного закону пояснює позицію Німеччини в Європі та наголошує, що нації повинні жити в єдності та мирі [2].

Перша стаття Основного закону також є найважливішою. Стаття 1 Основного закону Німеччини буквально стверджує: «Людська гідність недоторкана. Обов'язок усієї державної влади — поважати та захищати їх ». Усі інші статті ґрунтуються на цьому принципі.

Щодо забезпечення верховенства права шляхом поділу влади, то правова система Німеччини розділена на три частини, таким чином, забезпечує його власне постійне існування. Законодавча влада є законодавчою владою, тобто відповідними парламентами [3].

Виконавча влада — це виконавча влада в державі, тобто уряд та адміністрація.

Судова влада, правотворча влада, забезпечує дотримання чинного законодавства та у разі порушення цих законів забезпечує кримінальне переслідування. Для запобігання зловживанню владою необхідний поділ влади у кожній конституційній державі.

Німецьке законодавство — це так зване позитивне право, що означає, що воно було встановлене народом як загальноприйняте право і є обов'язковим для всіх людей, які проживають у Німеччині. Німецьке право можна розділити на чотири підгалузі, а саме на галузі приватного права, публічного права, кримінального права та процесуального права.

Приватне право застосовується до відносин фізичних осіб між собою; правовою основою, як і у всіх інших правових сферах, є Основний закон Німеччини. Приватне право поділяється на інші підгалузі, наприклад, на цивільне право, комерційне право, право компаній та конкурентне право.

Публічне право регулює відносини між особами та інститутами державного контролю, а також правові відносини між декількома державами. Публічне право включає міжнародне право, конституційне та державне право, європейське право, адміністративне право та податкове право. На відміну від приватного права, публічне право є особливим правом держави.

З одного боку, кримінальне право є підгалуззю публічного права, але водночас воно також утворює самостійну підгалузь німецького права. За допомогою кримінального законодавства караються за порушення чинного законодавства. Усі кримінальні закони викладені в кримінальному кодексі, вони служать основою для кожного судового покарання та служать основою для оцінки в кожному кримінальному процесі.

Процесуальне право також є частиною публічного права, але, як і кримінальне право, це також окрема підгалузь. У випадку спірних правовідносин це служить підставою для винесення судом рішення у судовому процесі.

Отже, фундаментальний поділ публічного та приватного права є визначальним для правових підгалузей. Усі зазначені підгалузі можна додатково поділити, наприклад, сімейне право є частиною цивільного законодавства, що посилається на цивільний кодекс [1].

Особливістю романо-германської правової сім'ї є її логічність. У всіх країнах родини класифіковані головні галузі матеріального, приватного та процесуального права. Матеріальне право поділяється на публічне та приватне, визнає принцип дуалізму приватного права. Для неї характерний принцип первинності приватного права та

вторинності публічного права, принцип первинності матеріального права й вторинності процесуального права, принцип первинності закону та вторинності судової практики. Однією з найголовніших особливостей системи романо-германського права є той факт, що у сфері кримінально-процесуального права діє принцип інквізиції. Своєрідність структури вищої ланки судових органів є ще однією особливістю сім'ї романо-германського права (у всіх країнах є безліч Верховних судів). У зв'язку з цією особливістю помічається ще феномен, який присутній тільки в країнах романо-германської сім'ї — система адміністративного контролю міністерства юстиції над судами.

Для цієї родини характерна тверда ієрархія його джерел. Головним джерелом права являються нормативно-правові акти. Переважає конституція, яка закріплює статус особистості, політичного, економічного та соціального устрою, атрибути держави та має найвищу юридичну силу. Головна роль відведена закону. Верховенство закону — стабільний принцип правової системи. Право в країнах романо-германської родини складається не тільки з правових норм, воно включає також і їхнє тлумачення суддями. Характерною рисою цієї родини є широке використання абстрактних юридичних понять та їх дефініцій. Все більшого значення надається кодифікації законодавства по окремих галузях права [4].

Проаналізувавши інформацію, можемо зробити висновок, що формування німецької правової системи історично здійснювалося, головним чином, через сприйняття норм римського права і в результаті його творчої обробки й розвитку. Важливою основою правової системи Німеччини поряд з законодавчими актами є постанови, які видаються Федеральним урядом Німеччини, урядом земель та федеральними міністерствами. В даний час в Німеччині найважливіша роль належить Федеральному конституційному суду та іншим судовим установам, які розглядаються як джерело правової системи, як при застосуванні закону, так і при виявленні прогалин в законодавстві.

Література

1. Жалінський А., Рерихт А. Вступ до німецького права. М.: Спарк, 2001. 767 с.

2.Основний закон. URL: https://www.bundestag.de/parlament/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/grundgesetz-197094

3.Основні права. URL: https://www.bundestag.de/parlament/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_01-245122#:~:text=(3)%20Niemand%20darf%20wegen%20seines,wegen%20seiner%20Behinderung%20benachteiligt%20werden.

4.Жоффре-Спінозе К Основні правові системи сучасності. М .: Міжнародні відносини, 2009. 400 с.

5.Основа правової системи Німеччини. URL: https://www.east-law.com/rechtstipps/aufbau-des-rechtssystems-in-deutschland/

УДК 323(430)

Гаврилова С. А.

СХІД ТА ЗАХІД НІМЕЧЧИНИ І ПРОБЛЕМА ІНТЕГРАЦІЇ КОЛИШНЬОЇ НДР У ФРН

3 жовтня 1990 року об'єднання НДР і ФРН стало фактом. Це істотно змінило статус Німеччини. Територія німецького держави збільшилася до 357 тисяч квадратних кілометрів, а число населення до 80 мільйонів чоловік. ФРН отримала розвинені промислові землі, накопичені цінності у вигляді підприємств, житлових будинків і соціально-побутових споруд, військову техніку, озброєну армію колишньої НДР.

Сьогодні Федеративна Республіка Німеччина одна з найбагатших і благополучних держав в світі. Серед європейських держав, ФРН володіє найпотужнішим економічним потенціалом. Дослідження багатьох науково-дослідних центрів пророкують Німеччини подальші перспективи зростання економіки, вирішення проблем у соціальній сфері, обіцяють соціальну стабільність.

Актуальність моєї теми визначається роллю об'єднаної Німеччини, в подальших світові події, а також проблему економічної інтеграції ФРН після об'єднання. Саме завдяки об'єднанню Німеччини стало можливим після створення єдиної Європи. Події 1989-1990 рр. стали поштовхом до встановлення згоди між європейськими державами. У світі зник один з найбільш конфліктних "вузлів" післявоєнної Європи - поділ німецької нації. Ці події мали велике значення для долі Німеччини і Європи.

Важливо відзначити, що об'єднання Німеччини стало початком розпаду систем соціалістичної співдружності в усьому світі. Падіння соціалістичних режимів стало несподіваним для багатьох теоретиків і політиків. Криза в НДР показав, що суспільство без демократії, без свободи особистості не здатне до саморозвитку і поступово входить у стадію політичного, економічного і духовного розпаду.

Зараз, ми маємо те, що колишня комуністична Східна Німеччина як і раніше помітно відстає від економічно-розвиненої Західної. До такого висновку прийшла влада Німеччини в урядом доповіді, підготовленій до 25-річчя падіння Берлінської стіни. Це означає, що забезпечення рівного рівня життя як і раніше залишається основним пунктом в політичному порядку денному.

Аналіз відмінностей політичної культури і електоральних уподобань в нових і старих федеральних землях набуває особливої актуальності в даний час. У зв'язку з низкою криз, з якими зіткнувся Європейський Союз, в країнах ЄС зріс вплив популістських партій і рухів. Приплив біженців став однією з причин посилення правих настроїв в Європі. У Німеччині найбільшу підтримку популісти і праві екстремісти отримують саме на територіях колишньої НДР. Саме дослідження відмінностей зовнішньополітичних поглядів уродженців східних і західних земель важливо для аналізу окремих аспектів зовнішньої політики Німеччини, як неформального лідера Європейського Союзу.

Серед найбільших подій всієї сучасної історії саме об'єднання двох певних німецьких держав є досить значним. Взагалі приєднання НДР до ФРН кардинально змінило економічне, а також політичне становище такої країни, як Німеччина. Істотно збільшилася певна роль Німеччини у всій Європі, а також в цілому світових міжнародних відносинах. Дане об'єднання певним підвело риску під досить складною, а також багатопланової проблемою, тобто воно стало деяким фіналом рішення певного німецького питання саме в тому вигляді, в якому він з'явився в результаті Другої світової війни.

Через понад чверть століття після возз'єднання Німеччини між новими і старими федеральними землями все ще зберігаються істотні відмінності в оцінках зовнішньої політики, політичної культури, електоральні уподобання, представлених про власну ідентичність і минулому.

На заході і сході ФРН як і раніше різняться зовнішньополітичні погляди і пріоритети. У той час як західні німці критичніше оцінюють політику сучасної Росії, східні німці більш скептично ставляться до військових дій НАТО, політиці США, деяких рішень, прийнятих Європейським Союзом. На території колишньої НДР порівняно більше прихильників скасування антиросійських санкцій.

Разом з тим відмінності в оцінках населенням нових і старих федеральних земель зовнішньої політики своєї країни згладжуються, що викликано як зміною міжнародної ситуації, так і зближенням східних і західних німців. На сході країни зросла підтримка діяльності ФРН в Північноатлантичному альянсі, на заході покращився сприйняття східних сусідів.

Дані відмінності в значній мірі пов'язані з періодом поділу країни. У зв'язку з меншим терміном перебування нових федеральних земель в НАТО і ЄС деякі східні німці відчувають недовіру до цих інститутів. Тривалі контакти громадян Західної Німеччини з населенням США, а Східної - з СРСР серед іншого послужили основою для формування більшої симпатії до колишніх партнерів по блоку. Разом з тим, видається, що політика лідерів цих держав в період возз'єднання сприяла тому, що дана оцінка зберіглася. Зокрема, можна припустити,

що роль Горбачова в об'єднанні Німеччини сприяла збереженню доброго ставлення східних німців до СРСР і згодом до Росії. Зовнішня політика ФРН в період возз'єднання привела до того, що східні землі в більшій мірі були включені в західну систему союзницьких відносин. Зовнішня політика канцлера Г. Коля, спрямована на об'єднання країни, в цілому виявилася успішною. Цьому сприяли сформовані в другій половині 1980-х рр. фактори: проведена в СРСР політика перебудови, мирні революції в країнах ЦСЄ, в тому числі в НДР, а також підтримка ідеї возз'єднання американською адміністрацією і керівництвом Європейських Співтовариств. Поряд з цим об'єднання уможливили гарантії, які були дані іноземним державам керівництвом ФРН. До них ставилися членство об'єднаної Німеччини в НАТО, підтримка європейської інтеграції, недоторканність післявоєнних кордонів, підтвердження відмови ФРН від ядерної, біологічної та хімічної зброї, скорочення чисельності бундесверу.

Дані гарантії не тільки забезпечили згоду країн-переможниць на возз'єднання, але і створили умови для подальшого розвитку країни. Членство в Північноатлантичному альянсі забезпечує безпеку ФРН. Належність до ЄС сприяє зростанню експорт орієнтованої економіки і надає політичну вагу країні. Врегулювання післявоєнних проблем з країнами ЦСЄ та підтримка Німеччиною розширення Європейського Союзу на схід зміцнили її позиції в ЄС і забезпечили зростання товарообігу з східними сусідами.

Зусилля по інтеграції території колишньої НДР до сих пір не привели до досягнення новими федеральними землями соціально-економічного рівня старих. Відмінності в соціально-економічному розвитку між сходом і заходом країни значно перевищують відмінності між німецьким півднем і північчю. В даний час, незважаючи на потужну фінансову підтримку, в нових землях спостерігається більш високий рівень безробіття, нижче продуктивність праці, середня величина зарплат і пенсій.

Основна відмінність в політичній культурі східних і західних німців криється в уявленнях про ідеальну модель демократії. На сході ФРН ідеальною моделлю вважається гіпотетичний синтез західнонімецької демократії і східнонімецького соціалізму. Невідповідність ідеальної і діючої моделі призводить до того, що населення нових федеральних земель менш задоволено існуючої політичної та економічної системою та в меншу ступеня бере участь в інституційній політичної діяльності, але в більшій мірі підтримує партій, що знаходиться на краях політичного спектра - Ліву партію і «Альтернативу для Німеччини ». Велика підтримка лівих і правих сил на шкоду центру не ідентична політичній культурі нових федеральних земель. За протилежні за ідеологією партії часом голосують одні і ті ж люди, що пояснюється як протестними настроями, так і позитивним ставленням до східнонімецької інтерпретації соціалізму, яка також включає в себе ідею сильної держави, примат рівності над індивідуальною свободою, що дозволяє використовувати дану риторику і правим

партіям. У східних землях помітно ширше підтримка не тільки правих партій, але і екстремістських рухів. Якщо проблеми сходу Німеччини не будуть вирішуватися, то можна очікувати, що при зіткненні з економічними труднощами популістські і протестні настрої на території колишньої НДР зростуть.

Література

1. Бакірова Г.Я. Об'єднання Німеччини: передумови, процес і міжнародно-правові наслідки - Казань: Изд-во Казанського. ун-ту, 2003. - 196 с.

2. Павлов Н.В. Зовнішня політика ФРН в постбіполярному світі. - М .: Наука, 2005. - 410 с.

3. Стрілець М. В. / Інтеграція східної Німеччини в політичну, економічну і соціальну систему ФРН - 2013 URL: http://edoc.bseu.by:8080/bitstream/edoc/8925/2/Strelets%20M.%20Integratsiya% 20Vostochnoy% 20Germanii.pdf

4. Хорольська Марія Віталіївна / Німеччина після об'єднання: політичні проблеми і протиріччя інтеграційного процесу - М. 2019 URL: https://www.imemo.ru/files/File/ru/dis/2019-005-Khorolskaya-DIS.pdf [дата Звернення: 30.11.20]

5. Хорольська М.В. Посилення правого популізму в ЄС (на прикладі партії Альтернатива для Німеччини) // Майбутнє Європи: глобальні виклики та можливі відповіді. - М .: Федеральне державне бюджетна установа науки Інститут Європи Російської академії наук, 2018. - С. 42-48

УДК 327.7ЄС:502

Джерих Ярослав Вадимович

ЕКОЛОГІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Однією з найбільш актуальних проблем людства є глобальна зміна клімату. Після того як на глобальному рівні визнано необхідність вирішення проблеми зміни клімату з’явився новий напрям міжнародної дипломатії – кліматична або екологічна дипломатія [1] .

Європейський Союз прагне сприяти процвітанню свого народу шляхом сприяння зростанню, зайнятості, рівності та безпечному та здоровому навколишньому середовищу. Визнаючи, що такі проблеми, як деградація навколишнього середовища та дефіцит ресурсів,

часто не мають кордонів, ЄС вживає заходів для взаємодії з ключовими країнами-партнерами у формуванні глобальних економічних та екологічних правил.

Протягом останніх десятиліть Європейський Союз (ЄС) зарекомендував себе як лідер у глобальній екологічній політиці. Це лідерство також визнано в академічній літературі. Наприклад, ЄС, як відомо, відіграв ключову роль у глобальних кліматичних переговорах, за помітним винятком саміту в Копенгагені 2009 року. Крім того, у таких сферах, як глобальні переговори про біорізноманіття або його арктична політика, ЄС (часто успішно) представив себе як глобальний «зелений» лідер.

В основі самопроголошеного міжнародного лідерства ЄС лежить низка внутрішньополітичних ініціатив, законів та стратегій, які накопичились за останні 30 років. Своєю ініціативою щодо підписання «Європейського зеленого курсу» голова Європейської комісії Урсула фон дер Лейен прагнула надалі спиратися на цю історичну траєкторію шляхом пришвидшення переходу ЄС до більш стійкого суспільства. За останні кілька місяців вже розпочато низку політик, таких як План дій щодо «циркулярної» економіки, Стратегія «від ферми до виделки», Стратегія щодо біорізноманіття та Закон про клімат, котрий прагне поставити ЄС за мету стати кліматично нейтральним до 2050 року.

Останнім доповненням до європейської ініціативи «Зелений договір» стало Повідомлення Комісії про кліматичні цілі ЄС на 2030 рік, яке також послужить основою для оновленого національно визначеного внеску ЄС згідно Паризької угоди. Ці оновлені цілі на 2030 рік явно мають на меті продемонструвати, що ЄС «є прикладом» у глобальних переговорах. У своєму плані Комісія пропонує підняти кліматичну ціль ЄС на 2030 рік із скорочення викидів з 40% до 55% порівняно з рівнями 1990 року. Для досягнення цієї мети Комісія планує збільшення амбіцій щодо відновлюваних джерел енергії та цілей енергоефективності та перегляд системи управління кліматом в ЄС. Подальші пропозиції щодо досягнення цілі на 2030 рік будуть представлені до червня 2021 року та включатимуть розширення Системи торгівлі викидами ЄС та посилення стандартів CO2 для дорожніх транспортних засобів.

11 березня 2020 року Європейська Комісія ухвалила План дій щодо «циркулярної» економіки (Circular Economy Action Plan). Він є важливою складовою порядку денного стратегії Європейського «зеленого» курсу (European Green Deal). Метою даного Плану є скорочення споживання в ЄС та подвоєння повторного використання ресурсів у найближчі десятиліття, одночасно сприяючи економічному зростанню. Реалізація заходів Плану може збільшити ВВП ЄС на додаткові 0,5% до 2030 року та створити близько 700 тис. нових робочих місць [2], [3].

Ситуація в Україні. В ЄС питанню кліматичної дипломатії приділяється значна увага, і воно обговорюється на зустрічах високого рівня. ЄС є світовим лідером як на міжнародному рівні, так і у сфері запровадження нових механізмів та інструментів в досягненні цілей політики щодо ЗК на рівні ЄС, тому досвід ЄС є надзвичайно актуальним для України.

Важливими програмними документами у сфері кліматичної політики в Україні є «Національна стратегія управління відходами до 2030 року» та «Національний план управління відходами до 2030 року», «Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року та план її реалізації», «Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року». «Національна стратегія управління відходами», схвалена у 2017 році, є документом, який розпочинає реформу управління відходами з метою апроксимації директив ЄС у сфері управління відходами та передбачає ряд заходів, починаючи з підготовки та прийняття відповідного законодавства, введенням систем розширеної відповідальності виробника щодо певного виду відходів, розробленням технічних регламентів з питань поводження з відходами та закінчуючи розробленням регіональних планів управління відходами та будівництвом потужностей з оброблення відходів. «Національний план управління відходами до 2030 року», схвалений у 2019 році, є детальною «дорожньою картою» виконання «Національної стратегії», яка спрямована на побудову в Україні системи управління відходами на основі стандартів ЄС та економіки замкненого циклу. Даний документ містить пакет завдань щодо кожного виду відходів – від прийняття необхідної правової бази до конкретних заходів зі збирання, переробки та утилізації. Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року, схвалена у 2019 році, є оновленим документом, що має на меті не лише сприяти подоланню наслідків екологічних проблем, а й усувати причини їх виникнення. Дана стратегія та система заходів, що закладена в основу її створення, успішно діє в країнах ЄС та є доктриною формування нової екологічної політики з вектором на ресурсоефективну, циклічну та низьковуглецеву економіку.

Для успішного залучення України до європейської ініціативи необхідно спільно з ЄС розробити «дорожню карту» з урахуванням пріоритетів економічного розвитку і стану економіки України. Україні необхідно визначити з Євросоюзом джерела фінансування для успішної участі в European Green Deal. Необхідно окремо приділити увагу механізму прикордонного вуглецевого коригування (Carbon Border Adjustment), який може вплинути на експортні можливості України. Україна націлена на індивідуальний підхід під час

формування «дорожньої карти» і реалізації European Green Deal. Водночас «дорожня карта» має відповідати можливостям України з реалізації угоди [4].

На відміну від ЄС, в Україні питанню вирішення проблеми зміни клімату не приділено достатньо уваги. Загальноприйнятою є думка про те, що ЗК та питання довкілля не є пріоритетом діяльності держави, оскільки в сучасний період більш важливими є питання, наприклад, обороноздатності, енергетичної безпеки, економічного розвитку тощо. Це свідчить про не достатнє усвідомлення владними інституціями та політиками важливості врахування проблеми ЗК при формуванні та реалізації державної політики у всіх сферах, а також неусвідомлення ризиків та наслідків ЗК на глобальному, регіональному та національному рівнях [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Кліматична дипломатія в ЄС: Висновки та рекомендації для України

URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/climate-diplomacy.pdf (дата доступу 9 лютого 2020).

2. EU Climate and Environmental Diplomacy - From Institutional to Ecological Effectiveness?

URL: https://cris.unu.edu/eu-climate-and-environmental-diplomacy-institutional-ecological-effectiveness (дата доступу 9 лютого 2020).

3. Europe's Green Diplomacy. Global climate governance is a test case for Europe

URL: https://www.ecologic.eu/sites/files/publication/2015/mueller-kraenner-10-europes-green-diplomacy.pdf (дата доступу 9 лютого 2020).

4. Україна шукатиме фінансування для участі в European Green Deal

URL: https://gmk.center/ua/news/ukraina-bude-shukati-finansuvannya-dlya-uchasti-v-european-green-deal/ (дата доступу 9 лютого 2020).

УДК 327(510:5-15)

Клюс Владислав Віталійович

БЛИЗЬКОСХІДНИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КНР ЗА ПРАВЛІННЯ СІ ЦЗІНЬПІНА

На сучасному етапі роль КНР постійно зростає. З приходом до влади Сі Цзиньпіна зовнішня політика становиться більш активною, Китай стає все більш значущим гравцем на Близькому Сході. Важливість цього регіону для Китаю обумовлена наявністю значних світових запасів нафти, газу і важливих торгових маршрутів. Також очікується, що регіон стане важливою складовою китайської ініціативи «Поясу і Шляху». Хоча Китай все ще

відносно новачок в регіоні і надзвичайно обережний у своєму підході до місцевих політичних викликів і проблем безпеки, країна була змушена активізувати свою взаємодію з країнами Близького Сходу через свою зростаючу могутність.

На думку аналітиків RAND у Пекіну є три основних інтересу на Близькому Сході:

1. Підтримання доступу Китаю до енергоресурсів, захист торгових шляхів, китайських інвестицій і забезпечення безпеки громадян КНР в регіоні.

2. Підвищення статусу і впливу Китаю в регіоні, що має геостратегічне значення.

3. Забезпечення безпеки в нібито віддаленому за межами КНР регіоні повинно сприяти збереженню внутрішньої стабільності Китаю, захист його суверенітету і територіальної цілісності [1].

Під керівництвом Сі Цзіньпіна відносини КНР з країнами Близького Сходу у цілому залишаються позитивними, але не заглибленими в політичному плані. Китай намагається підтримувати в цілому дружні відносини з усіма в регіоні. Політичний вимір зовнішньої політики КНР в регіоні характеризується дипломатією стратегічних партнерств. Майже всі угоди про стратегічне партнерство, підписані Китаєм з країнами Близького Сходу, були укладені за правління Сі Цзіньпіна. Так, Китай встановив всеосяжні стратегічні партнерські відносини з Іраном, Саудівською Аравією і ОАЕ, а також стратегічні партнерські відносини з Іраком, Йорданією, Кувейтом, Оманом, Катаром і Туреччиною. Цей сплеск дипломатичної активності вказує на те, що Пекін все більше сприймає Близький Схід як важливий регіон для своїх стратегічних інтересів. Слід відзначити, що політика стратегічних партнерств КНР має ієрархічний характер. Так, в 2019 році Сі Цзіньпін відвідав ОАЕ в результаті чого двосторонні відносини підняли до найвищого рівня. Навпаки, коли катарський емір відвідав Пекін в 2019 році, Китай не став покращувати відносини, а заявив, що хоче продовжити роботу в рамках стратегічного партнерства, що вже встановлене [2]. Отже, пріоритетними для КНР є двосторонні відносини з Іраном, Саудівською Аравією і ОАЕ.

Відносини з Іраном все ж таки виділяється на фоні інших. Пекін виступив проти виходу США з іранського ядерного погодження, а також проти рішення США в односторонньому порядку впровадження санкцій проти Ірану. В 2020 році була розроблена 25-річна програма ірано-китайського співробітництва, яка включає в себе масштабні інвестиції в розвиток нафтового, газового і нафтохімічного секторів і модернізацію транспортної та виробничої інфраструктури Ірану, що підносить ірано-китайські відносини на новий рівень [2].

Позиція Китаю щодо конфліктів на Близькому Сході залишається стриманою. Він уникає прямого оскарження позиції США в регіоні. КНР поки не збирається грати помітну військову роль в регіоні. Так, ВМФ китайської армії проводив операції з боротьбі з піратством в Аденській затоці, що дало китайським військово-морським офіцерам

можливість розвивати відносини зі своїми арабськими колегами. Але проектувати військовий вплив на континенті або будувати систему військових союзів Пекін поки не збирається. Також при Сі Цзіньпіні посилилося військово-технічне співробітництво з країнами Близького Сходу. Продажі озброєння збільшилися в останні роки, але вони все ще незначні в порівнянні з продажами західних країн.

Про зміну ролі КНР на Близькому Сході сигналізувало оголошення ініціативи «Поясу і Шляху» в 2013 році. Оскільки цей регіон має вирішальне значення для «ІПШ», політика Китаю в цьому напрямку стає більш амбітною і складною. «Документ про політику Китаю щодо арабських країн», опублікований в умовах першої президентської поїздці Сі Цзіньпіна на Близький Схід, виклав китайське бачення регіону, в якому «Китай готовий координувати стратегії розвитку з арабськими державами, використовуючи переваги і потенціал один одного» [3]. Центральне місце в цьому займає формат співпраці «1+2+3», де «1» означає енергетичне співробітництво в якості головної осі, «2» – будівництво інфраструктурних об’єктів та створення сприятливих умов для торгівлі та інвестицій як два крила, «3» позначає три основні високотехнологічні галузі – ядерну енергетику, ракетно-космічний сектор і нові джерела енергії [3].

Монархії Перської затоки були основними джерелами контрактів на будівництво інфраструктури для китайських фірм на Близькому Сході.. Так, наприклад, будується стадіон в м. Лусаїл (Катар) для проведення чемпіонату світу з футболу 2022 року, і вже побудована високошвидкісна залізнична лінія, яка з’єднує Мекку з Медіною. Китайські фірми проявляють активність по всьому Близькому Сходу, часто зосереджуючись на проектах, які відповідають меті «ІПШ». Порти і індустріальні парки грають центральну роль в такій співпраці, оскільки вони створюють економічну ланцюжок, що зв’язує Китай з регіоном. Планується, що порт Халіфа в ОАЕ, порт Дукм в Омані, порт Джизан в Саудівській Аравії і порт Саїд в Єгипті повинні стати складовою «ІПШ» [2].

Торгівля Китаю з Близьким Сходом різко збільшилася за правління Сі Цзіньпіна, що зробило країну найбільшим торговим партнером регіону, а в 2016 році Китай став найбільшим джерелом іноземних інвестицій на Близькому Сході. У торгівлі Китаю з країнами Близького Сходу переважає імпорт мінерального палива, що становить понад 80 відсотків від загальної обсягу. Так, Китай намагається підтримувати збалансований підхід до імпорту нафти, але санкції проти Ірану спричинили збільшення імпорту нафти із Саудівської Аравії майже вдвічі. В 2019 році Саудівська Аравія була головним експортер продукції в Китай (46 млрд. дол.). За нею йдуть Іран, Ірак і ОАЕ. Близький Схід –регіон, з яким КНР має торговий дефіцит. Так, в 2019 році Китай мав торговий дефіцит з Саудівською Аравією, Іраном, Іраком, Катаром, Кувейтом, Оманом [4].

Таким чином, за правління Сі Цзіньпіна Близький Схід став для Китаю більш важливим, ніж коли-небудь раніше. Це пов'язано як із зростанням могутності і впливу КНР, так і регіональною обстановкою. Пріоритетом є торгово-економічні відносини і співробітництво в рамках ініціативи «Поясу і Шляху». Водночас «ІПШ» є геополітичним і геоекономічним проектом, який передбачає стратегічне проектування довгострокової політики КНР. Так, роль Китаю на Близькому Сході знаходиться ще в стадії розробки і, ймовірно, буде збільшуватися. В політичному плані Китай поки залишається стриманим. Мабуть, керівництво Пекіна вважає Ближній Схід складним і непрозорим мінним полем, з яким потрібно поводитися дуже обережно. Ключовим стратегічним партнером є Іран, за ним йдуть Саудівська Аравія і ОАЕ. Але на сьогоднішній день Китай успішно зрівноважив міцні відносини з двома основними близькосхідними суперниками – Іраном і Саудівською Аравією. Тому Китай може бути єдиною великою державою за межами регіону, яка знаходиться в хороших відносинах з усіма державами Близького Сходу.

Література

1. At the Dawn of Belt and Road. China in the Developing World. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2273.html (дата звернення: 26.11.2020)

2. Lons K. China's great game in the Middle East. URL: https://ecfr.eu/publication/china_great_game_middle_east/#China%E2%80%99s_evolving_role_in_the_Middle_East (дата звернення: 26.11.2020)

3. Full text of China's Arab Policy Paper. URL: http://english.www.gov.cn/archive/publications/2016/01/13/content_281475271412746.htm (дата звернення: 26.11.2020)

4. Visualizing China's Trading Partners. URL: https://howmuch.net/articles/chinas-exports-imports-trade-balance (дата звернення: 27.11.2020)

УДК 327(510:620)

Коломієць Б. Р., студент ІІІ курсу спеціальності "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" Маріупольського державного університету

ЄГИПЕТ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КНР

Сьогодні Китайська Народна Республіка є одним зі світових лідерів. Піднебесна випереджає більшість інших країн за економічними, військовими, технологічними показниками, має величезний дипломатичний вплив на міжнародній арені. У наш час Китай

це не тільки потужний регіональний лідер, це один з центрів сили на політичній мапі світу, чиї інтереси існують по всій земній кулі.

Єгипет, з його надзвичайно вигідним географічним розташуванням, не може не цікавити керівництво КНР.

В останні роки, після «Революції 30 червня» в 2013 р, співпраця між двома країнами тільки зростає. Пожвавлення у відносинах почалося з візиту президента АРЄ Абдель Фаттаха ас-Сісі в Китай в грудні 2014 р. який відкрив абсолютно нову сторінку у взаємодії між двома державами. В ході переговорів між ним і головою КНР Сі Цзіньпіном були порушені питання розширення політичної взаємодії між Китаєм і Єгиптом, в тому числі по лінії партій, органів законодавчої влади, а також неурядових структур. Лідери держав також обговорили необхідність обміну досвідом в галузі державного управління, що, швидше за все, означає звернення Єгипту до китайських практик, а не навпаки [5].

Не менш важливим є той факт, що Пекін – активізує взаємодію ініціативи «Один пояс - один шлях» і стратегії національного розвитку Єгипту - країни, яку Пекін вважає «стратегічної віссю» і «регіональним пріоритетом». Єгипет є ключовим пунктом на Морському Шовковому шляху XXI століття як субпроекті «Пояс і Шлях», бо Суецький канал забезпечує основний транзит між Індійським океаном і Середземним морем. Китай - головний торговельний партнер Єгипту (обсяг торгівлі в 2016 р -12 млрд дол.) і найбільший інвестор в спеціальну економічну зону Суецького каналу. З 2016 року Сі Цзіньпін відвідав Єгипет, де підписав 21 угоду про співпрацю в розвитку електрифікації, транспорту та інфраструктури. Тільки в проект розвитку русла Суецького каналу передбачалося вкласти 2,5 млрд дол. [3].

Також Сі Цзіньпін запропонував президенту А.Ф. аль Сісі узгодити стратегії розвитку двох країн, щоб перетворити Єгипет в «стрижневий елемент» проекту «Пояс і Шлях». Це знайшло розуміння єгипетської сторони, яка заявила до того ж про її зацікавленості в інвестиціях від АБІІ. Китай надав фінансування на 1 млрд дол. Центральному банку і виділив позику на 700 млн Національному банку цієї арабської країни [2].

Пекін - важливий військово-технічний партнер Каїра. Китай заявив про готовність зміцнювати і розвивати взаємодію з Єгиптом в галузі військового співробітництва, забезпечення правопорядку і безпеки, а також боротьби з тероризмом і транснаціональними злочинами. Було оголошено про посилення взаємної підтримки в міжнародних і регіональних справах. Глави держав підписали спільну заяву про встановлення відносин всеосяжного стратегічного партнерства між Китаєм і Єгиптом, а також ряд угод про співпрацю в сфері торгівлі, економіки, авіакосмічній промисловості та енергетики [3].

Прямі інвестиції Китаю в Єгипті за перші три квартали 2019 року зросли на 66 % і досягли 74,9 млн дол США [6].

Глави єгипетської і китайської держав зустрічаються щороку, іноді по кілька разів. Абдель Фаттах ас-Сісі і Сі Цзіньпін підтверджують стратегічний характер партнерства Китаю і Єгипту, домовляються про необхідність подальшого розвитку двосторонніх відносин, причому не тільки в сфері торгово-економічної кооперації, а й військово-технічної, а також військово-політичної взаємодії [2].

Обидві сторони згодні прискорити темпи спільного будівництва «Поясу і шляху». Також продовжується робота над китайською ініціативою і національною стратегією розвитку «Бачення Єгипту 2030». Розширюється співпраця в індустріальній зоні в регіоні Суецького каналу і в проекті «Нова столиця». Те ж стосується залізничного сектора, поновлюваних джерел енергії та космосу [1;7].

Незважаючи на ряд позитивних тенденцій, в єгипетсько-китайських відносинах існує серйозний виклик, здатний негативно вплинути на взаємодію між двома країнами, - інтенсивне співробітництво Китаю з Ефіопією. Зокрема, Пекін надає Аддіс-Абебі фінансову і технологічну допомогу в будівництві греблі для Гілгель Гібе III (ГЕС) на річці Омо, а також греблі Текезе. Політика Ефіопії в сфері гідроенергетики сприймаються Єгиптом в якості загрози її національної безпеки [2].

Можна зробити висновок, що Єгипет поступово розвивається, змінюючи свої пріоритети, він стає вагомою фігурою на міжнародній арені і відбувається це при активній підтримці Піднебесної. Країни пов’язані міцними дружніми стосунками в економічній, політичній, соціальній та військовій сферах. Важливу роль грають відносини навколо проекту «Один пояс – один шлях». Можна впевнено прогнозувати стабільність та активний розвиток відносин Єгипту та КНР.

Список використаних джерел

1. Египет и Китай договорились сотрудничать в рамках Нового шелкового пути. URL: https://rossaprimavera.ru/news/536ca8ed (дата звернення 06.12.2020).
2. Египетско-китайские отношения на современном этапе. URL: https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/middle-east/egipetsko-kitayskie-otnosheniya-na-sovremennom-etape/ (дата звернення 06.12.2020).
3. КИТАЙ В АФРИКЕ: «НЕОКОЛОНИАЛИЗМ» ИЛИ «WIN-WIN» СТРАТЕГИЯ? URL: https://cyberleninka.ru/article/n/kitay-v-afrike-neokolonializm-ili-win-win-strategiya (дата звернення 06.12.2020).

4. Китай и Египет ускорят совместную реализацию инициативы «Один пояс, один путь». URL: https://russian.cgtn.com/n/BfJAA-EA-CEA/CJBdcA/index.html (дата звернення 06.12.2020).
5. ПРОЕКТ «ОДИН ПОЯС, ОДИН ПУТЬ» В КОНТЕКСТЕ СТРАН АФРИКИ И ЛАТИНСКОЙ АМЕРИКИ. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/proekt-odin-poyas-odin-put-v-kontekste-stran-afriki-i-latinskoy-ameriki (дата звернення 06.12.2020).
6. Прямые инвестиции Китая в Египте за три квартала выросли на 66 проц. URL: https://news.rambler.ru/africa/43324432-pryamye-investitsii-kitaya-v-egipte-za-tri-kvartala-vyrosli-na-66-prots/ (дата звернення 06.12.2020).
7. Эксклюзив: Египет польностью поддерживает инициативу "один пояс, один путь" -- глава МИД Египта. URL: http://russian.people.com.cn/n/2015/0302/c31521-8855457.html (дата звернення 06.12.2020).

УДК: 327.7ЄС:336.02

Кустікова М. Р., студентка ІІІ курсу спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Маріупольського державного університету

РЕАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ У РЕГІОНАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ ЄС

Розвиток регіонів є наріжним напрямом європейської ринкової економіки, який тією чи іншою мірою визначає економічну політику Європейського Союзу протягом останньої половини століття. У цей тривалий проміжок часу в розробці регіональної політики країни ЄС орієнтувалися на принципи рівності, з одного боку, економічної ефективності та економічного зростання, з іншого. Сьогодні регіональні політики країн ЄС спрямовані також як на підтримку розвитку конкуренції, так і на зменшення безробіття, забезпечення трудової мобільності населення, що є актуальним і для нашої країни.

Сучасна європейська політика регіонального розвитку базується на двох головних принципах:

1) солідарності, за яким багатші країни та регіони мають забезпечувати солідарність із біднішими країнами і регіонами;

2) економічного вирівнювання, відповідно до якого нижчі обсяги виробництва в країнах і регіонах із високими рівнями безробіття підлягають більш інтенсивному розвитку для запобігання втратам потенціалу та можливостей для Європейського Союзу в цілому.

Основною метою регіональної структурної політики ЄС є зменшення наявних регіональних диспропорцій і запобігання подальшим дисбалансам у рівнях розвитку країн – членів ЄС шляхом передачі наявних, насамперед фінансових, ресурсів спільноти проблемним регіонам.

Це означає, що держава і будь-яка політична спільнота частіше всього намагається підтримувати свої слабкі регіони для забезпечення соціального порядку, власної легітимності і цілісності, а також в цілому збереження і забезпечення єдиного політичного, соціального і економічного простіру. Для розуміння того, яким чином можна досягти цих цілей, потрібно визначити, які інструменти є в розпорядженні держав.

Різні інструменти, що забезпечують реалізацію цієї політики, включають, серед іншого, фінансову та технічну допомогу, спільні державні / приватні інвестиції, підтримку проектування та реалізації проектів, транскордонне співробітництво. Важливість різних інструментів змінювалася з часом. З погляду історичного розвитку, можна виділити п'ять великих груп таких механізмів:

— засоби стримування розміщення нових підприємств у перенаселених регіонах;
просторова організація економічної діяльності країни;
— державне фінансове стимулювання;
— створення інфраструктури;
— «м'які» засоби стимулювання соціально-економічного розвитку.

Фінансові інструменти – це ефективний спосіб використання ресурсів політики згуртованості для підтримки стратегій. Орієнтуючись на проекти, які потенційно можуть стати самоокупними, вони надають інвестиційну підтримку за допомогою позик, гарантій або власного капіталу. Ці механізми можуть поєднуватися з негрошовою підтримкою, такою як технічна допомога та субсидіювання відсоткових ставок.

Метою використання фінансових інструментів є не лише зробити фінансування політики згуртованості більш ефективним та стійким, оскільки ресурси окупляються і можуть бути «перероблені». У той же час вони також створюють стимули для приватних інвесторів брати участь у проектах, а проекти – підвищувати свою ефективність та практикувати більшу фінансову дисципліну. Порівняно з програмним періодом 2007-13 рр., розширено сферу застосування фінансових інструментів. Тепер вони можуть бути використані для всіх тематичних цілей, і їх легше поєднувати з іншими формами підтримки. Крім того, способи співфінансування стали більш гнучкими, а також запроваджено чіткіші правила управління.

Регіональний розвиток в Європі отримує вигоди з широкого спектру різноманітних можливостей фінансування. Основними інструментами та механізмами реалізації

фінансування є Структурні Фонди , вони відповідають за перерозподіл фінансових ресурсів за принципом: від «багатих» регіонів до «бідних».

Структурні фонди:

1. ЄФРР (Європейський фонд регіонального розвитку): його обсяг є найширшим у порівнянні з іншими фондами, оскільки він фінансує вищезазначені цілі (тобто допомога регіонам, розвиток яких відстає, та сприяння економічному та соціальному пристосуванню в промислових, сільських, міських або рибозалежних районах, що стикаються зі структурними труднощами), а також ініціативи Співтовариства INTERREG et URBAN. В рамках свого завдання ЄФРР сприяє фінансуванню таких заходів: 1) продуктивні інвестиції для створення та збереження стійких робочих місць; 2) інвестиції в інфраструктуру, яка сприяє створенню та підтримці стійких робочих місць, або, у всіх відповідних регіонах, активізацію економічних об’єктів та промислових районів, що страждають від занепаду, депресивні міські та сільські райони; 3) розвиток ендогенних потенцій через заходи, що підтримують ініціативи місцевого розвитку та зайнятості та діяльність малих та середніх підприємств; така допомога спрямована на розвиток послуг для допоміжних підприємств, передачу технологій, розробку інструментів фінансування, надання прямих стимулів для інвестицій, надання місцевої інфраструктури та сусідніх послуг.
2. ESF (Європейський соціальний фонд), мета ESF – запобігання та зменшення безробіття та розвиток людських ресурсів для ринку праці, з метою сприяння високому рівню зайнятості та зокрема, він покликаний сприяти заходам, вжитим відповідно до Європейської стратегії та керівних принципів щодо зайнятості. Він застосовується до всіх вищезазначених цілей та підтримує ініціативу спільноти EQUAL
3. ЄКПФ (Європейський фонд сільськогосподарського керівництва та гарантування) розділений на два розділи: гарантія (для підтримання сільськогосподарських ринків) та керівництво (сприяння розвитку сільського сектору). Секція гарантування має на меті фінансування витрат, що виникають внаслідок застосування ринків та ціни. Такі видатки частково складаються з відшкодування за експорт до третіх країн, що надається в рамках спільної організації ринку та частково інтервенційних платежів для регулювання сільськогосподарських ринків. Розділ керівництво фінансує всі, або деякі заходи, які не є строго кажучи пов'язаними з управлінням сільськогосподарськими ринками, такими як відведення землі, підтримка доходів, охорона навколишнього середовища, боротьба з шахрайством тощо.
4. Фонд згуртування (CF), один з європейських структурних та інвестиційних фондів, заохочує інвестиції в пріоритетні трансєвропейські транспортні мережі та інвестиції, які

пов'язані з енергетикою або транспортом, приносять користь навколишньому середовищу з точки зору енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії, розвитку транспорту та підтримка інтермодальних перевезень. Ця підтримка надається державам-членам, чий валовий національний дохід на одного жителя становить менше 90% від середнього показника по ЄС.

Фінансування в рамках Структурних фондів базується на п'яти основних принципах:

1. Принцип концентрації – вимагає, щоб фінансова інтервенція фондів, для досягнення запланованого ефекту, була розкиданої, а сконцентрованої на невеликому числі точно визначених цілей;
2. Принцип додатковості – кошти, що виділяються Єврокомісією із структурних фондів, можуть бути тільки доповненням до засобів, які направляються на фінансування даного проекту владою країни (регіону, місцевості);
3. Принцип субсидіарності – всі дії повинні робитися на найнижчому рівні управління з здатних їх реалізувати;
4. Принцип програмування – основою для отримання допомоги є планування (плани і програми розвитку) на певний, прийнятий в ЄС термін (Період програмування);
5. Принцип партнерства – співпраця Єврокомісії з владою країни, регіону, місцевості а також з іншими компетентними суб'єктами (громадськими організаціями і господарюючими суб'єктами)

Таким чином, фінансові інструменти можуть сприяти досягненню наступних цілей регіональної політики: сприяння виробництву, розподілу та використанню енергії, що отримується з відновлюваних джерел; підтримка енергоефективності та розумного управління енергією; інвестування в сектор відходів та водний сектор; поліпшення міського середовища; підтримка мультимодального Єдиного Європейського транспортного простору; розробка та вдосконалення екологічно безпечних та низьковуглецевих транспортних систем з метою сприяння стійкій регіональній та місцевій мобільності; розробка та модернізація комплексних, високоякісних залізничних, річкових та морських перевезень, інтермодальних транспортних систем та їхньої сумісності.

Отже, ця примітка містить короткий огляд основних фінансових механізмів регіональної політики ЄС, що ілюструє широкий спектр застосовуваних заходів та цілей, на які спрямована підтримка збалансованого розвитку всередині ЄС. Фінансові інструменти грають дуже важливу роль – представляють ефективний спосіб напрямку ресурсів для досягнення цілей, що приносять дохід або економлять витрати. Ці заходи Союзу щодо фінансової підтримки, надаються на додатковій основі з бюджету. Найголовнішими інструментами стають фінансові фонди – це кошти ЄС, поєднані з іншими фондами державного та

приватного сектору, що використовуються в оборотній діяльності у формі поворотних інструментів, таких як позики, власний капітал, вкладені гарантії за критерієм прибутковості. Фінансування забезпечується бюджетом ЄС та розподіляється з місцевими ресурсами в деяких компонентах регіональної політики. Ці складні механізми не мають аналогів у решті світу. Їх специфіка робить їх невідповідними для контексту, відмінного від ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Європейський Союз: Історія і засади функціонування: Навч. посіб. 2-ге вид., В.В.Копійка, Т.І. Шинкаренко. Київ, 2012. 759 с.
2. Пашаев Т.Г. Структурные фонды ЕС в системе финансирования развития регионов / Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Вип. 15 частина 2. С. 71-75
3. Порпилица С. Сучасні тенденції розвитку регіональної політики ЄС. Сучасні питання економіки і права. 2012. №2. С. 80-85
4. Савка О. Європа регіонів – основні тенденції розвитку регіональної політики ЄС // Вісник МДУ. Серія: Історія, Політологія, Соціологія. 2014. Вип. 9. С. 159-163
5. Economic Crisis, Cohesion Policy and the Eroding Image of the European Union at the Regional Level URL: https://www.researchgate.net/publication/335508605_Economic_Crisis_Cohesion_Policy_and_the_Eroding_Image_of_the_European_Union_at_the_Regional_Level (дата звернення: 07.12.2020)
6. EU FINANCIAL INSTRUMENTS URL: https://www.ireo.eu/funding-financing/eu-funding-programmes-and-financial-instruments/eu-financial-instruments/ (дата звернення: 07.12.2020)
7. Structural Funds and Cohesion Fund URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Structural_Funds_and_Cohesion_Fund (дата звернення: 07.12.2020)

УДК 327(73+510)

Міклош Ганна Володимирівна

АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКІ СУПЕРЕЧНОСТІ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ

В сучасних умовах конфліктної багатополярності Сполучені Штати і Китайська Народна Республіка відіграють надзвичайно важливу роль в економіці і політиці латиноамериканських держав. В ряду напрямків, вплив США і КНР є не просто великим, а

ключовим - в тому сенсі, що від проведеної Вашингтоном і Пекіном лінії в міжнародних політичних, торгово-економічних і кредитно-фінансових питаннях багато в чому залежить стан в тих чи інших країнах Латинської Америки. Звичайно, присутність Сполучених Штатів і Китаю на латиноамериканському просторі по-різному як в історичному розрізі, так і (до теперішнього часу) за своїми масштабами. Якщо для США велика географічна зона на південь від Ріо-Гранде - традиційна область експансії, то стрімке зміцнення позицій КНР в Латинській Америці відбулося в останні півтора десятиліття і було пов'язане з безпрецедентно високими темпами зростання китайської економіки і зовнішньої торгівлі, що забезпечили сходження Піднебесної на топ-рівень глобальної системи [2].

З моменту набуття латиноамериканськими країнами державної незалежності (в більшості випадків - перша третина XIX ст.). Вони практично відразу перетворилися в об'єкт військово-політичної, фінансової і торгово-економічної експансії з боку США і ряду європейських держав, перш за все Великобританії і Франції [1].

З початку XXI ст. економічна і військово-політична присутність Китаю в Латинській Америці помітно розширилася, однак завжди розглядалася як така, що функціонує в контексті регіональних інтересів США. На початку нового тисячоліття США зіткнулися з принципово новим для себе феноменом - китайської експансією в Латинській Америці, регіоном, традиційно позиціонується американським керівництвом в якості своєї «базової периферії» або «заднього двору». За нетривалий період, що минув з моменту відкритого прояву Пекіном свого інтересу до регіону (рубіж XX-XXI ст.), Китаю вдалося досягти вражаючих результатів і, особливо, в області торгово-економічного співробітництва. Важливо зауважити, що зростання присутності Китаю в Латинській Америці відповідав періоду, коли країни регіону здійснювали бурхливий перехід до лівих політичних режимів (Бразилія, Аргентина, Болівія, Нікарагуа, Сальвадор, Еквадор, Перу, Парагвай, Венесуела та Уругвай). У період стрімкого розширення зв'язків з державами латиноамериканського регіону їх критичне ставлення до політики США спрацювало на користь Китаю [3].

Китай став ключовим зовнішньоторговельним партнером для цілого ряду латиноамериканських держав. Поступово збільшуються і диверсифікується інвестиції Китаю в економіку Латинської Америки. Найменш розвиненим країнам регіону, Пекін надає економічну допомогу. І хоча компаративістський аналіз економічних позицій США і Китаю в Латинській Америці демонструє все ще обмежений масштаб китайської торгівлі, інвестицій і допомоги в порівнянні з американським, стрімкість темпів зближення Китаю з латиноамериканськими країнами підтверджує обґрунтованість занепокоєння Вашингтона, щодо утворення регіональних змін в розстановці зовнішніх сил на користь Китаю [1] .

Китайське розширення присутність в Латинській Америці розглядається у Вашингтоні не тільки з позицій економічних, але й військово-політичних ризиків інтересам США. Незважаючи на те, що в основі уваги Пекіна до регіону на сучасному етапі лежать переважно економічні інтереси, участь в антиамериканських альянсах не входить в завдання китайського керівництва, сам факт появи Китаю в Латинській Америці як впливової поза регіональної сили, що являє собою альтернативу США як в економічних, так і військово-політичних сферах, з великою тривогою сприймається в Вашингтоні. Набуває все більшої популярності китайська політико-економічна модель, що не припускає лібералізацію політичної системи. Пекіном реалізуються в регіоні програми економічної допомоги [2].

Треба зазначити, що не обумовлені, висування Вашингтоном вимог розвитку демократії і належного державного управління, підривають зусилля Вашингтона в напрямку стимулювання демократичних процесів в країнах регіону і опосередковано сприяють, на переконання Вашингтона, зміцненню позицій антиамериканських і антидемократичних сил в цілому ряді латиноамериканських країн [3].

Торкаючись можливостей «експорту» моделі, уряд КНР обережно зазначає, що китайський приклад являє собою економічну і політичну альтернативу, але не претендує на те, щоб конкурувати з країнами Заходу, тим більше - з США. Керівництво КНР підкреслює, що китайська модель не є універсальною для інших держав: необхідно розробляти свої власні моделі розвитку відповідно до історичними особливостями. Так, успіхи зовнішньої політики Китаю в Латиноамериканському регіоні можна пояснити, в тому числі, створенням сприятливого іміджу Піднебесної [4].

Новий етап у розвитку співробітництва Китаю з державами Латинської Америки пов'язують з масштабними інвестиціями в об'єкти інфраструктури. Як правило, китайський уряд надає кредити на будівництво об'єктів за умови, що роботи здійснюються китайськими компаніями, а обладнання поставляється з КНР. Китай почав демонструвати більш стриманий і вибірковий підхід, заснований на фінансуванні проектів, розрахованих на довгострокову присутність в регіоні. Особливе місце займають транспортні проекти Піднебесної: Китаю вдалося перетворити Перу і Чилі в «тихоокеанські платформи», що зв'язують його з Бразилією, Аргентиною, Парагваєм і Уругваєм. Фінансування проекту гонконгської компанії НККБ-Огоір з будівництва трансокеанського каналу, покликаного через територію Нікарагуа з'єднати Карибське море і Тихий океан, свідчить про наміри Китаю істотно розширити свої глобальні можливості в Західній півкулі. Ще однією великою ініціативою залишається будівництво трансокеанського залізничного коридору між Перу і Бразилією, який дозволить знизити витрати на транспортування в Китай бразильських енергоресурсів [2].

Тенденції останнього десятиліття привели до того, що в торгово-економічному і фінансовому відношенні, Латинська Америка стає дедалі більш залежною від Сполучених Штатів і Китаю, на частку яких припадає понад 50% сукупного товарообігу латиноамериканських країн, а також вирішальна частина надходять у регіон інвестиційних і кредитних ресурсів, що надходять в регіон. Така обставина впливає на структуру і спрямованість зовнішньоекономічних зв'язків та зовнішньополітичних контактів держав Латинської Америки.

У латиноамериканських столицях за процесом американо-китайського суперництва на глобальному рівні спостерігають з увагою, настороженістю і побоюванням. Це пов'язано не тільки з поточною ситуацією, але й з динамікою відносин Вашингтона і Пекіна, наростанням протиріч на глобальному і регіональному рівнях. Латиноамериканці не без підстав вважають, що розв'язання торгових воєн і інших видів американо-китайського протистояння, може нашкодити розвитку світової економіки і завдати шкоди інтересам регіону, який критично залежить від міжнародних торгових і фінансових ринків [3].

У найближчій перспективі над завданням зовнішньої політики латиноамериканських країн стане пошук балансу у взаємодії з США і КНР. В арсеналі країн Латинської Америки є тільки одна можлива відповідь на ці виклики - послідовна диверсифікація зовнішніх зв'язків, поглиблення регіональних інтеграційних процесів, інтенсифікація співпраці з швидко зростаючими економіками Азі-АТСК-Тихоокеанського регіону, перехід на більш високий рівень відносин з державами Європейського союзу, Індією і Росією, перетворення ключових країн латиноамериканського регіону (з урахуванням їх географічного розташування) у великі торгово-економічні хаби [1].

Тільки на цьому стратегічному треку можна послабити гіперзалежність від Вашингтона і Пекіна і нівелювати негативні ефекти протекціоністської політики і торгових воєн.

Література

1. Баяк Андраш Сша и КНР в Латинской Америке: контуры конкуренции. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/ssha-i-knr-v-latinskoy-amerike-kontury-konkurentsii. (дата звернення 14.11.2020)

2. Лексютіна Я.В. Американо-китайські відносини в умовах трансформуючих міжнародних систем на початку XXI ст. URL: https://www.dissercat.com/content/amerikano-kitaiskie-otnosheniya-v-usloviyakh-transformiruyushcheisya-mezhdunarodnoi-sistemy. (дата звернення 12.11.2020)

3. Яковлев П.П. США и КНР в Латинской Америке: контуры конкуренции URL: http://journals.rudn.ru/international-relations. (дата звернення 10.11.2020)

4. Latin America Confronts the United States: Asymmetry and Influence. November 2015. URL:https://www.researchgate.net/publication/309213353_Latin_America_Confronts_the_United_States_Asymmetry_and_Influence.

УДК 327(477):17.022.1

Підтинна С.С.

ІМІДЖ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ: ДЕТЕРМІНАНТИ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Дослідження ефективності використання інструментів публічної дипломатії, процесу формування національного бренду на міжнародного іміджу України в умовах інформаційної агресії з боку Російської Федерації викликає особливий інтерес. Іноземці асоціюють Україну з невирішеним конфліктом на Сході України, з бойовими діями, російською агресією, низьким рівнем добробуту громадян та значними зовнішніми боргами. Означені умови вимагають від держави адаптації іміджевої стратегії до сучасних викликів, пошук дієвих механізмів та інструментів покращення іміджу держави на міжнародній арені. На сучасному етапі міжнародний імідж будь-якої держави свідчить про її політичну та економічну силу, процвітання та високий рівень культурного розвитку, є показником авторитетності та успішності дій тої чи іншої країни на світовій арені.

Імідж держави – це штучно сформована у масовій свідомості сукупність раціональних та ірраціональних асоціацій, що не дає глибокого уявлення про територію, апелюючи до образів, стереотипів, метафор чи символів, які уособлюють у собі лише якусь її частину або напрям функціонування [3].

На формування іміджу України впливають декілька груп факторів:

1) природно-ресурсний потенціал (географічне розташування та природні ресурси);

2) національна та культурна спадщина (історична спадщина, людський сектор);

3) політична система (форма правління, політичний режим, наявність корупційних ризиків, методи взаємодії влади та суспільства, рівень розвитку громадянського суспільства, реальна реалізація прав та свобод тощо);

4) соціально-психологічні настрої в українському суспільстві (справили позитивний вплив на імідж України такі події: Євро-2012, «Помаранчева революція», «Революція гідності»);

5) рівень стабільності економіки (оцінюється рівнем доходів на душу населення, обсягом залучених інвестицій, фінансовою забезпеченістю бюджетів усіх рівнів, гарантією

прав і свобод господарюючих на ринку суб'єктів («тінізація» економіки, нестабільність негативно впливають на імідж України) тощо) [1];

6) військовий конфлікт на Сході України, через який страждає імідж держави, події якого висвітлюються іноземними ЗМІ досить однобоко та не завжди правдиво. За часи російської агресії проти України вимоги до комплексної міжсекторальної роботи над правильним іміджем нашої держави отримали додаткову вагу [2]. Нехтування цими вимогами може призвести не просто до іміджевих втрат, але і до дестабілізації держави. Побудова чіткого і зрозумілого національного або державного наративу дозволить ефективніше протистояти російській пропаганді.

Аналітична доповідь «Міжнародноий імідж України: міфи і реалії» Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова засвідчило, що основними позитивними рисами України є: високий рівень етнічної терпимості; відсутність шовінізму; перспективи розвитку туризму; талановиті спортсмени; геополітичне положення держави. Негативними рисами іміджу України були визначені: корумпованість, некомпетентність державних чиновників; закритість органів влади; затримки з проведенням реформ, їх непослідовність; відсутність власної політики щодо формування міжнародного іміджу; недостатньо розвинутий сервіс [4].

Під час розробки української іміджевої стратегії на сучасному етапі, слід звернути увагу на наступні особливості: відсутність досвіду реалізації власної іміджевої політики держави; нерозвинений поточний імідж України; низький рівень політичної зацікавленості проблемою; відсутність законодавчої бази та державної системи іміджевого позиціонування; низький рівень фінансування іміджевих заходів; характер медіа-комунікативного середовища, а саме - вагомий зовнішній інформаційний вплив та відсутність якісного вітчизняного продукту [7].

Питання формування позитивного іміджу України, а також просування національних інтересів у світі широко представлено у стратегічних документах. Серед них: Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики [5]»; Стратегія національної безпеки України; Стратегія сталого розвитку «Україна 2020»; Концепція популяризації України в світі 2016 року; Закон України «Про Дипломатичну службу», який набув чинності 19 грудня 2018 р.; Закон «Про державну підтримку кінематографії в Україні» 2017 р. 2018 рік став вирішальним в імідж-стратегії України, адже тоді було затверджено єдиний бренд України, на основі якого Кабмін замовив розроблення 6 стандартів просування України відповідно до наступних напрямів: в країнах Західної та Центральної Європи; Північної Америки; Південної Америки; Азії; як туристичного напряму; просування України з метою залучення інвестицій. На даний час робота ще не завершена [4]. Ці закони спрямовані на активізацію міжнародного

співробітництва та покращення іміджу України на міжнародному ринку, вони також сприяли утвердженню міжнародного авторитету держави, серед національних інтересів, які безпосередньо пов'язані із зовнішньої іміджевою політикою, варто також відзначити, що вони також допомогли в донесенні правдивої інформації про події в Україні до міжнародної спільноти; розбудові системи іномовлення України; розвитку стратегічних комунікацій в Україні.

Додатковим показником конкурентоспроможності держави виступають рейтинги, у яких вона бере участь. Слід зауважити, що Україна зміцнила свої позиції і піднялася відразу на сім пунктів в рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business-2020 року, зайнявши 64-е місце (з 190). У глобальному рейтингу інновацій у 2014 році Україна займала а в 2019 році - 47-ме місце (з 129). Також Україна фігурує в рейтингу глобальної конкурентоспроможності - 85 місце [6]. У Всесвітньому економічному форумі на 2019 рік по туризму Україна піднялася на 20 позицій (у порівнянні з 2017 роком) в рейтингу найбезпечніших країн для мандрівників. Крім того, на 10 позицій Україна піднялася в рейтингу туристичної привабливості - на 78 місце.У рейтингу світових виробників сталі наша країна як і раніше займає 13 місце з 64 [6]. Такі опитування та рейтинги, що проводяться за кордоном серед людей, що не належать ні етнічно, ні географічно до України, а також публікації в іноземних ЗМІ роблять великий внесок у зовнішню політику України. Перш за все, вони допомагають виділити такі моменти політики та дипломатії, над якими слід попрацювати або змінити їх. Окрім того, ці опитування допомагають зрозуміти, як надалі просувати імідж держави і чого саме очікують від України туристи, студенти, науковці, тощо [7].

Таким чином, сучасний імідж України перешкоджає реалізації національних інтересів та створює, в певних сферах, загрозу національній безпеці. Поглиблює проблемність ситуації відсутність державної інформаційної та іміджевої стратегії на міжнародній арені, а також зволікання проведенням радикальних внутрішньополітичних та соціально-економічних реформ. З урахуванням тих задач, які стоять перед Україною, нова редакція Закону про засади внутрішньої і зовнішньої політики України має містити розгорнуту норму про цілі та засоби формування позитивного іміджу України за кордоном. Попри те, що наявна Концепція популяризації України у світі розрахована до 2020 року, рівень її виконання, координації заходів, а також ресурсне забезпечення є незадовільним. Є, принаймні, три важливі кроки, які необхідно вирішити в новому документі: передати координацію зовнішньої іміджевої політики до МЗС; включити парламентську дипломатію до видів діяльності, які формують позитивний імідж країни; нова програма/концепція має отримати пріоритетну увагу як уряду, так і парламенту з чітким бюджетом і звітуванням щодо рівня виконання завдань і досягнення поставлених показників.

Література

1. Богуш Д. Національний імідж України: проблеми і перспективи. URL: https://blogs.pravda.com.ua/authors/bogush/4b843f0bd3e45/ (дата звернення: 20.11.2020)
2. Дмитренко О. Компоненти іміджевої привабливості України в умовах ведення гібридної війни. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/44528/2/2018n896_Dmyterko_O-Components_of_image_awareness_41-47.pdf (дата звернення: 21.11.2020).
3. Лаврентій А.С. Основні підходи до ідентифікації іміджу, його структурних складових та функціонального простору реалізації. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2017/27.pdf (дата звернення: 21.11.2020).
4. Міжнародний імідж України: міфи і реалії. Аналітична доповідь УЦЕПД // Національна безпека і оборона. 2000. № 3. С. 2–68.
5. Розпорядження КМУ від 06.06.2007 року №379 р "Про схвалення Концепції Державної програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2007 – 2010 роки". URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/cardnpd (дата звернення: 21.11.2020).
6. Украина в рейтингах: как менялись позиции страны в 2014-2019 годах. URL: https://ru.slovoidilo.ua/2019/11/01/infografika/jekonomika/ukraina-rejtingax-kak-menyalis-pozicii-strany-2014-2019-godax (дата звернення: 21.11.2020).
7. Boulding K. National images and inter- national system. W. (ed.), Comparative Foreign Policy, N.Y., USA, pp. 90–102. URL: https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/67232/10.1177_002200275900300204.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 22.11.2020).

УДК 327(73:510)

Подлєсна Ю. В.

ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОТИРІЧЧЯ США ТА КНР В АЗІАТСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

Азіатсько-Тихоокеанський регіон – це вузол перетину економічних, геополітичних, воєнно-стратегічних, демографічних, геоцивілізаційних інтересів провідних держав світу, в першу чергу, Росії, США, Китаю, Японії. В даний час АТР переживає період глибокої структурної, трансформації, яка охоплює всі сфери життєдіяльності: політику, економіку, безпеку. Інтерес до цього регіону пояснюється рядом важливих обставин. Це, перш за все,

вигідне геополітичне і геостратегічне положення. Стрімкий економічний ривок країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР) на рубежі XX-XXI ст. зробив цей район земної кулі важливим геополітичним центром сили, де перетинаються інтереси найбільших світових держав [1]. Азіатсько-Тихоокеанський регіон володіє параметрами політичного полюса, оскільки може зробити істотний вплив на геополітичні процеси у всьому світі. Головною складовою АТР як претендента на статус центру сили глобального світу є високі темпи розвитку економік країн, що входять в нього і різноманітність ресурсів, якими він володіє. Азіатсько-Тихоокеанський регіон має всі параметрами економічного полюса. Також він має характерні риси військового полюса. В АТР розташований значний ракетно-ядерний потенціал США, Китаю і Північної Кореї. В АТР сформувався один із світових фінансових центрів, де концентрується значний інвестиційний і торговий капітал. На головних перехрестях цих потоків розташовані процвітаючі комунікаційні полюса з преференційним режимом – Гонконг і Сінгапур. При цьому особливих успіхів досягли країни, які опинилися в політичній ізоляції (Тайвань) і повалена у Другій світовій війні Японія [2]. Характерною рисою поточного етапу розвитку Азіатсько-Тихоокеанського регіону є активізація багатосторонніх форм співробітництва. Глобалізація запускає процеси інтеграції, які, в свою чергу, проявляються регіонально, породжуючи великі регіональні блоки і структури, такі як «Шанхайська організація співробітництва» (ШОС), форум «Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва» (АТЕС), «Регіональний форум АСЕАН з безпеки» (АРФ), «Механізм східноазійські самітів» (ВАС), «Нарада із взаємодії і заходів довіри в Азії» (НВЗДА), «Діалог зі співробітництва в Азії» (ДСА), і також «Система діалогових партнерств Асоціації держав Південно-Східної Азії» з ключовими «поза регіональними» державами і регіональними організаціями. [3].

В результаті АТР, будучи економічним, політичним і військовим полюсом, представляє приватний регіональний варіант глобальної багатополярності. Подальша акумуляція в даному геостратегічному просторі дає підставу визначити статус цього регіону як центру сили глобальної політичної системи. Зростання впливу АТР в глобальному світі викликає необхідність сформулювати стратегію взаємодії з цим важливим глобальним актором [4].

За оцінками багатьох військових експертів потенційними зонами можливих конфліктів на території АТР залишаються Корейський півострів, Тайванська протока і Південно-Китайське море. Контроль над АТР був встановлений шляхом укладення двосторонніх військових союзів США з Японією і Республікою Кореєю і розміщення на території цих країн угруповань американських збройних сил. Військово-політичне керівництво США розуміє, що досягнення глобального лідерства в АТР без забезпечення свого домінуючого впливу проблематично. Тому головна мета політики США – перешкодити появі в АТР будь-якої

нової наддержави, здатної оскаржувати американське лідерство в регіоні. Цій меті підпорядковане прагнення закріпити економічну і військову присутність США в регіоні по лініях двосторонньої, а по можливості і багатосторонньої співпраці Америки з іншими країнами регіону. Можна стверджувати, що в АТР на сьогоднішній день йде війна за баланс сил між США і КНР. Взаємні інтереси США і Китаю не обмежуються тільки економічною взаємозалежністю, а так само включають в себе збереження миру на Корейському півострові, підтримку поставок енергоносіїв з Перської затоки, спроби підтримки стабільності і порядку в Пакистані і в принципі збереження стратегічної стабільності в тихоокеанському регіоні [5].

Між Китаєм та США на сьогоднішній день тривають зіткнення в Південно-Китайському морі і навіть, як попереджають деякі експерти може підвищитися ризик військового конфлікту Боротьба між цими державами за Південно-Китайське море близька до холодної війни, оскільки Вашингтон посилив свою позицію і відкинув більшість претензій Пекіна на цей багатий ресурсами водний шлях. 13 липня американський держсекретар Майк Помпео заявив, що США офіційно виступають проти ряду претензій Китаю на води в межах так званої лінії дев'яти пунктирів (спірної демаркаційної лінії), яка охоплює майже все Південно-Китайське море.

Ключовим пунктом суперечностей у відносинах Китаю та США залишається напружена атмосфера навколо острова Тайвань. З точки зору КНР, присутність збройних сил Сполучених Штатів на острові є головною перешкодою для досягнення стратегічних цілей Китаю, а саме: возз'єднання Китаю. КНР розглядає острів як 23 провінцію країни і заявляє про свої історичні права на територію. США, виконуючи свої союзницькі зобов'язання і зберігаючи усталений після громадянської війни в Китаї баланс сил в регіоні, з китайської точки зору, втручаються у внутрішні справи КНР. США підтримують альтернативну модель капіталістичного Китаю без комуністичної надбудови, до якої Китай, ймовірно, і повинен прийти в ході подальшого розвитку країни, чого ніяк не може допустити існуючий режим [6].

Конфлікт інтересів США і КНР в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні обумовлений зміцненням Китаю в якості одного з полюсів системи міжнародних відносин, колосальним економічним зростанням КНР і стратегічними планами розвитку, а також наміром США зберегти позиції наддержави, поворотом американської зовнішньої політики на азіатському напрямку. Конфлікт інтересів США і КНР поширюється практично на всі регіони світу, проте саме в АТР, через стратегічну важливість регіону для США і Китаю, він найбільш очевидний. Зважаючи на відсутність перспективи реального військового конфлікту двох країн, основними сферами зіткнення інтересів стають економічні взаємини, територіальні суперечності в Південно-Китайському морі і тайваньському питанні [7].

Відносини Китаю та США на сучасному етапі розвитку є багаторівневими і неоднорідними, що трансформуються разом з міжнародним середовищем і включають різні інструменти впливу.

Література

1. Blanchard. Conflict and Cooperation in Sino-US Relations NY. URL: https://china-us.uoregon.edu/pdf/suttmeier-simon.pdf (дата звернення 06.11.2020)

2. Васільєв В.Ф. Державність і модернізація в країнах Південно-Східної Азії. / В.Ф. Васильєв, Ю.О. Левтонова. -М.: Наука, 2003. – 217 с.

3. Крофтс А., Б'юкенен П. Історія Далекого Сходу. Східна і Південно-Східна Азія. М.: Центрполиграф, 2013. – 571 с.

4. Азіатсько-Тихоокеанський регіон: регіональні проблеми, міжнародні організації та економічні угруповання: довідник. М.: Схід - Захід, 2010. – 198 с.

5. The Instability of China-US Relations. URL: https://academic.oup.com/cjip/article-abstract/3/3/263/418406 (дата звернення 06.11.2020)

6. The Future of U. S. - Chinese Relations Conflict Is a Choice. URL: https://www.jstor.org/stable/23217220?seq=1 (дата звернення 06.11.2020)

7. Лі Гуаньцюнь. Роль тайванської проблеми в морській політиці КНР // Міжнародні відносини. 2013

УДК327(481):061.1ЄС

Стась Анна Віталіївна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН НОРВЕГІЇ ТА ЄС

Дослідження Європейської політики Норвегії, а головним чином її підходи щодо поглиблення інтеграції з Європейським Союзом, становлять неабиякий інтерес як в науковому, так і в практичному вимірах.

У цілому підходу щодо дво- та багатостороннього співробітництва Норвегії в Європі присвячено вже чимало наукових праць як закордонних, так і вітчизняних дослідників, які аналізують розвиток політичних відносин Норвегії та ЄС на сучасному етапі.

Актуальність дослідження відносин Норвегії з ЄС визначається тим, що Норвегія, на відміну від своїх сусідів по Скандинавському півострові, не входить до Європейського союзу, але і без її членства у союзі країна має одні з найвищих у світі ВВП на душу населення, здоров'я нації, грамотності людей, в той же час дуже незначне число жебраків, безробітних. Норвегія успішно розвивається згідно з ідеєю держави загального благоденства.

При цьому, країна має тісні економічні взаємодії з іншими державами і вплетена в мережу міжнародних економічних відносин.

Зв'язки і спільні цілі Норвегії з ЄС та подальші перспективи їх співпраці описують такі роботи як: Богданова С. «Норвегія не поспішає вступати до Євросоюзу» [2], Джанян С. «Норвегія і ЄС: поруч але не разом» [5].

Серед закордонних дослідників, які вивчають європейську політику Норвегії відзначимо Гуаса Н. «ЄС і Норвегія: обличчям один до одного» [4], Барна Б. «Безпековий вимір відносин Норвегії з Європейським Союзом» [1], Гріндхейма Яна Эріка, політолога Норвегії [3] та ін.

Разом з тим наявні сьогодні дослідження не применшують потребу в подальших наукових розвідках.

Норвегія є відносно молодою державою, що виникла на політичній карті Європи і лише нещодавно відзначила століття своєї незалежності. Перетворення Норвегії на одну з найбільш розвинених країн світу, що відбувалося в умовах самостійності посилило переконання норвежців у необхідності збереження національного суверенітету [2].

Економічний розквіт створив атмосферу соціальної, політичної та економічної безпеки, яка визначається невід'ємною цінністю норвезького способу життя [5].

До того ж сучасна структура економіки Норвегії принципово відрізняється від економіки країн ЄС.

По-перше, Норвегія володіє значними нафтовими та газовими ресурсами, є третім за обсягами експортером вуглеводнів у світі, в той час як ЄС є найбільшим імпортером палива. Це надає норвезькій економіці унікальний статус в Європі, що значно впливає на розвиток та визначає пріоритети її економічної політики.

У цьому контексті у Норвегії та ЄС різними є інтереси щодо розвитку цін на паливо, визначення масштабів його видобутку, швидкості використання паливних ресурсів норвезького морського шельфу, організації ринку палива, податкової політики, регулювання трудових конфліктів у паливній галузі тощо.

По-друге, на відміну від більшості країн-членів ЄС розвиток норвезької економіки в значній мірі базується на використанні природних ресурсів: нафти, газу, руд кольорових металів, гідроресурсів, рибних запасів. Саме тут Норвегія володіє компаративними перевагами перед ЄС, які реалізуються в галузях кольорової металургії, рибальства, судноплавства та суднобудування, гідроенергетики і на основі яких формується експортний профіль держави.

По-третє, в галузі підтримки сільського господарства, розвитку енергетики, охорони навколишнього середовища, підтримання балансу розвитку між регіонами та в деяких інших

галузях економічні інтереси Норвегії також значно відрізняються від інтересів західноєвропейських країн та Європейського Союзу в цілому.

Норвегія є засновником аквакультури – нової форми економічної діяльності, що не є характерною для Євросоюзу. Все це визначає існування відмінностей від ЄС в економічній та суспільній структурі, диктує необхідність проведення відмінної від комунітарного врядування ЄС політики.

Незважаючи на своєрідне дистанціювання від інтеграційних процесів у рамках Євросоюзу, ще наприкінці 1980-х років помітними стали процеси розширення і поглиблення співробітництва Норвегії з ЄС. Їх започаткувала ініціатива голови Єврокомісії Жака Делора щодо формування спільного ринку ЄЕС в 1985 році, а також початок безпосередніх переговорів у 1989 році про формування єдиної Європейської економічної зони між країнами-членами ЄЕС та ЄАВТ [4].

З цією метою держави ЄАВТ зі свого боку впродовж двох місяців розробили спільну стратегію та інституційні рамки переговорів. У зазначеному процесі безпосередньо правлячі уряди Норвегії (лейбористський та правоцентристський) переслідували мету повного доступу до Єдиної Ринку ЄЕС, а також можливості впливати на прийняття рішень у рамках самого інтеграційного об’єднання [3].

Безпекова політика Норвегії потребує ґрунтовного вивчення з огляду на низку особливостей. Залишаючись активним членом НАТО, Норвегія у той же час є однією з небагатьох європейських держав, які послідовно відмовляються від вступу у Європейський Союз. Норвегія не обрала шлях на відмежування від решти континенту, а прагне до щонайтіснішої співпраці з рештою Європи, зокрема у сфері безпеки та оборони [1].

Хоча концепція Ж. Делора в цілому передбачала можливість обох опцій – «доступу» та «впливу», в кінцевому підсумку результати переговорів задовольнили інтереси Норвегії лише в питанні доступу до ринку ЄС, але не в розрізі прямого впливу на прийняття в ньому рішень.

В даний час виникло здається затишшя в дискусії про відносини між Норвегією та ЄС. Не ставиться питання про подачу нової заявки на вступ до Союзу і політики у меншій мірі оперують брюссельською аргументацією для відстоювання своїх позицій. Однак тема ЄС постійно присутня на газетних сторінках і залишається актуальною для політичного установлення країни [5].

На сучасному етапі Норвегія націлена на збільшення свого впливу в питаннях європейської політики, в першу чергу в питанні перегляду нинішніх домовленостей з Європейським союзом, оскільки Норвегія поділяє погляди та інтереси Європи в міжнародній політиці і тісно співпрацює з ЄС у зовнішній політиці і політиці безпеки [6].

Співпраця в рамках ЄС знаходиться в постійному і багатосторонньому розвитку, що дозволяє поставити нові завдання і надає нові можливості, які повинні бути прийняті до уваги в політиці Норвегії щодо Європи [8].

Стратегія Норвегії щодо співпраці з ЄС на період 2018-2021 рр. має два основних напрямки. По-перше, співпраця з ЄС має допомогти реалізувати бачення уряду для частини світу: Європи, яка є безпечною, вільною та економічно сильною, і де окремі країни несуть спільну відповідальність за рішення загальних проблем. По-друге, проводиться ефективна європейська політика, яка дозволить максимально успішно просувати норвезькі інтереси з країнами Європи [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барна Б. Ю., Безпековий вимір відносин Норвегії з Європейським Союзом. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/61-Article%20Text-76-1-10-20160426%20(7).pdf (дата звернення: 29.10.2020 р.)
2. Богданова С. Норвегия не торопится вступать в Евросоюз URL: https://utro.ru/politics/2017/11/07/1344289.shtml (дата звернення: 15.10.2020 р.)
3. Гріндхейм Ян Эрік політолог Норвегії URL: https://www.svoboda.org/a/26576309.html (дата звернення: 05.11.2020 р.)
4. Гуас Н. ЕС и Норвегия: лицом друг к другу // Журнал Польского института международных дел. 2004. Т. 4; № 4. С. 13-30. URL: http://www.pism.pl/pdf/Europa%2013%20Ghouas.pdf (дата звернення: 08.11.2020 р.)
5. Джанян Сергій «Норвегія і ЄС: поруч, але не разом» URL: https://www.svoboda.org/a/26576309.html (дата звернення: 19.10.2019 р.)
6. Норвегия и Европейский Союз: противоборство или сотрудничество? URL: https://cyberleninka.ru/article/n/norvegiya-i-evropeyskiy-soyuz-protivoborstvo-ilisotrudnichestvo (дата звернення: 04.11.2020 р.)
7. Норвегия в Европе. Стратегия сотрудничества правительства Норвегии с ЕС на 2018–2021 гг. Міністерство закордонних справ Норвегії. URL: https://www.regjeringen.no/en/topics/european-policy/id1151/ (дата звернення: 23.10.2020 р.)
8. Оборонна промислова політика в Норвегії. URL: https://www.iris-france.org › uploads › 2018/02 (дата звернення: 22.10.2020 р.)

УДК 327(410):061.1ЄС

Пустова В. А., студентка ІІІ курсу спеціальності "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" Маріупольського державного університету

ПОЛІТИЧНА ТА ГРОМАДСЬКА ДУМКАБРИТАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЩОДО ВИХОДУ З ЄС НА ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ ДО РЕФЕРЕНДУМУ

Великобританія стала сьомим членом Європейського економічного співтовариства лише в 1973 р., приєднавшись таким чином до процесу європейської інтеграції лише через 20 років після його початку. На це були як суб'єктивні (небажання лідера інтеграційного руху президента Франції Шарля де Голля приймати Британію, побоюючись що вона стане агентом впливу США всередині ЄЕС) так і об'єктивні (несумісність на той час британської економічної системи до європейської відразу по цілому ряду аспектів).

Втім з самого початку участі Великобританії в євроінтеграційному процесі відношення громадянського суспільства країни до нього було неоднозначним. Спочатку негативне ставлення було викликано тим, що цей процес призвів до проведення ряду економічних і фінансових реформ, а ті в свою чергу привели до зростання цін і загального збільшення вартості життя і виробничих витрат.

Тому вже у 1974 р., всього через рік, до влади прийшли лейбористи, які пообіцяли виборцям переглянути умови членства в ЄЕС і провести референдум про збереження членства в організації. У червні 1975 р. відбувся референдум, на якому понад 67 % учасників висловилися за те, щоб країна залишилася в ЄЕС. Незадоволених теж вистачало, однак питання про вихід з економічного співтовариства було знято на довгий час.

Новий привід для занепокоєння створила сама Європа. За два десятки років співтовариство значно розширилося, і в 1992 році був підписаний Маастрихтський договір. На фундаменті Європейського економічного співтовариства був створений Європейський Союз, який став не тільки економічним, але і політичним об'єднанням.

Великобританія традиційно бачила в європейській інтеграції економічну користь для себе й підтримувала всі кроки щодо економічного поглиблення, тому формування зовсім нового політичного формату інтеграції спонукало в країні ідею про вихід з ЄС вже на початку 90-х. Просувала її маловідома на той час Партія незалежності Сполученого Королівства. Втім, євроскептики і прихильники виходу Британії з Євросоюзу були і серед представників інших політичних сил. У тому числі Консервативної партії – однієї з провідних партій держави.

Втім до початку світової економічної кризи 2008 р. ці ідеї не мали широкої підтримки ані в парламенті, ані в британському суспільстві. Крім того, після початку міграційного колапсу, пов’язаного з подіями арабської весни 2011 р., у Великій Британії стало зростати невдоволення мігрантами, соціальна турбота про яких посилювала навантаження на бюджет країни. А також значними витратами, які несла Британія через членство в Євросоюзі. Відповідно, думка про вихід з ЄС, після якого Велика Британія нарешті "заживе", розбурхувала все більше розумів. [5].

На тлі цих подій позиції євроскептиків у Великобританії знову посилилися. Була створена Партія незалежності Сполученого Королівства, яка закликала до виходу з ЄС. Невдоволення Брюсселем тим часом зростало як в народі, так і у владних колах, представники яких намагалися зберегти максимальну незалежність у ключових питаннях політики і економіки. Вони не захотіли приєднуватися до Шенгенської угоди і відмовилися від єдиної європейської валюти.

На той час англійський євроскептицизм мав вже конкретні аргументи проти європейська політична інтеграція. По-перше, це міграційна політика. Великобританія одна з тих країн, які більше за інші відчули на собі наслідки європейської політики відкритих кордонів, адже саме до неї прагнули трудові мігранти з країн Східної Європи, які приєдналися до ЄС у 2004 р. та 2007 р.. За даними національного статистичного управління Сполученого Королівства, в 2016 році в Британії працювали 942 тисячі громадян держав Східної Європи, в основному - з Румунії, Болгарії та Польщі, і 791 тисяча західних європейців. Соціальна інфраструктура і бюджет країни ледве витримували таке навантаження.

По-друге, євробюрократія. Незліченні закони і правила перетворилися в бар'єри для розвитку бізнесу, а прийняття найбільш важливих рішень в рамках ЄС вимагає довгих узгоджень з усіма членами.

По-третє, внески країн-членів ЄС в бюджет союзу не рівні. Протягом багатьох років Великобританія як одна з найбільш розвинених країн Євросоюзу платить великі внески, не отримуючи від цього ніякої відчутної вигоди. За величиною суми, яка йде в загальноєвропейську скарбницю, Сполучене Королівство займає четверте місце після ФРН, Франції та Італії.

По-четверте, Великобританія - країна з багатими традиціями, що стали невід'ємною частиною британської політичної культури. Крім того, можна також сказати, що вступ до Європейського Союзу поставило під загрозу національну ідентичність, а британці дуже цінують свій спосіб життя, що складався століттями, і заради його збереження готові піти на багато що.

Саме тому британці не готові делегувати прийняття більшості політичних рішень керівництва ЄС.

По-п'яте, загальний ринок, що виглядав привабливим і перспективним двадцять-тридцять років тому, вже не такий цікавий. Після розпаду СРСР і закінчення холодної війни з'явилися нові ринки збуту, раніше недоступні країнам Заходу [1].

Втім, на даний момент саме ЄС є найбільшим торговельним партнером Великої Британії. Торгівля з країнами ЄС у 2015 р. становила 44 % від британського експорту товарів і послуг та 53 % від імпорту Великої Британії [6].

По-шосте, сусіди країн, що вступили в ЄС приймають рішення на основі законодавства Європейського Союзу, в той час як в основі правових систем більшості держав Британської Співдружності лежить англійське право.

В цілому, ці причини спонукали до чіткого уявлення більшості англійського суспільства, щодо необхідності виходу з ЄС.

Серед ініціаторів референдуму про членство Великобританії в ЄС – партії консерваторів відбувся розколол в цьому питанні. Так, чинний на той час прем'єр-міністр Девід Кемерон виступав за збереження членства в ЄС, а його головний суперник у боротьбі за лідерство в партії, колишній мер Лондона Борис Джонсон - за вихід.

Також, окрім частини консерваторів, за збереження членства в ЄС виступали і британські лейбористи. Провідна депутат-лейборист Ліз Кендалл вважала, що Brexit вразить економіку Великобританії й буде лише на користь «зловісним силам». Наприклад, крайньо правому лідеру французького Національного Фронту Марін Ле Пен або ж президенту Росії Володимиру Путіну.

Крім того, підтримували табір прихильників збереження членства в Євросоюзі британські ліберал-демократи. На їхню думку, Brexit міг стати рушійною силою для проведення аналогічного референдуму в Шотландії, яка вже давно мріє про вихід зі складу Великобританії [5].

Головною ж рушійною силою Brexit був лідер партії Незалежності Сполученого Королівства UKIPH Айджел Фараж, який вважав, що в руках Брюсселя забагато владних повноважень. На його думку, Євросоюзом керують не обрані, а призначені політики, що суперечить принципам демократії.

Британське громадянське суспільство,так само як і політичні кола мали неоднозначну позицію щодо можливості Brexit. Про що свідчать результати опитування, проведеного напередодні референдуму, в ньомуфіксували практично рівний розподіл переваг між таборами «За» і «Проти» ЄС.

Щодо позиції бізнесу, то практично всі великі компанії виступили за те, щоб Британія залишилася в складі ЄС, так як в результаті їм легше продавати свої товари і переміщати капітали і своїх співробітників по континенту. Однак, не всі з цим були згодні. Деякі представники бізнесу вважали, що будучи повністю незалежною, Британія зможе легше укладати торгівельні договори з іншими країнами. Багато невеликих і середніх підприємств сподівалися, що вихід з ЄС скоротить бюрократичні процедури. А торгова палата Великобританії заявила, що 55% її членів виступають за збереження статусу-кво [4].

Автономні території Великобританії також мали особливі позиції, щодо можливості Brexit.

Лейбористська партія, Шотландська національна партія, Ліберальні демократи, Plaid Cymru - Партія Уельсу, Зелена партія Англії та Уельсу, Шотландська партія зелених, партія Альянс і Шинн Фейн виступили за збереження членства в ЄС. Як результат, громадська думку з цього питання розділилося приблизно порівну.

Вони вважали, що членство в ЄС надзвичайно корисно для Великобританії, вказуючи на те, що Британії в результаті легше продавати свої товари європейським країнам і що мігранти з країн Євросоюзу, як вони кажуть, - в основному молоді люди, які бажають працювати, і що все це прискорює ріст британської економіки і приносить значні доходи скарбниці. Вони також вважають, що статус Великобританії як серйозної держави на міжнародній арені буде підірваний і що безпека Великобританії залежить від її членства в Європейському союзі.

На думку директора Європолу британця Роба Уейнрайт, вихід Великобританії з ЄС означатиме, що поліція Великобританії позбудеться доступу до загальноєвропейських програм по боротьбі з тероризмом і обміні розвідданими. При цьому органам безпеки стане складніше вести боротьбу з тероризмом і організованою злочинністю [2].

Перший міністр Шотландії Нікола Стерджен виступила проти виходу з ЄС, заявивши, що Шотландія цінує своє місце в Європі, а також вказавши на те, що членство Великобританії у Євросоюзі необхідно для розвитку економіки і збереження робочих місць в Шотландії. Крім того, вона запропонувала зробити вихід Великобританії з ЄС можливим тільки в тому випадку, якщо всі народи Сполученого Королівства висловлять на це згоду, що, на її думку, дозволить Шотландії уникнути «долі виявитися за межами Євросоюзу проти своєї волі». Згідно з результатами дослідження соціологічної компанії TNS, опублікованими в червні 2016 року, 51% шотландців заявили, що проголосують за те, щоб Британія залишилася в складі ЄС, в той час як 21% готові підтримати вихід з ЄС.

Прихильники шотландської незалежності, в тому числі лідери Шотландської національної партії заявили, що якщо шотландські виборці висловляться за збереження

членства в ЄС, а в цілому в Великобританії переможе прагнення вийти з ЄС, то це може стати підставою для другого референдуму про незалежність Шотландії. На можливість повторного референдуму в Шотландії в разі виходу країни з ЄС вказав і колишній прем'єр-міністр Великобританії Ентоні Блер.

Прем'єр-міністр Ірландії Енда Кенні попередив, що вихід Великобританії з Європейського союзу може нашкодити мирному процесу в Північній Ірландії, Зазначивши, що спільне вступ Ірландії і Великобританії в ЄС в 1973 році сприяло зниженню напруженості в Північній Ірландії [7].

Отже, всі актори політичного процесу в Великобританії виявили досить подвійну позицію щодо можливості Brexit. Як політичні сили, так і громадськість, й бізнес еліти вбачали й позитивні, й негативні наслідки цього процесу. Що не можна сказати про автономні території, які на відміну від Британії більш висловлювались за збереження членства.

Результат референдуму за Brexit в 2016 р. як раз й показав неоднозначність політичних орієнтирів громадян Великобританії. За вихід Великобританії з Євросоюзу проголосували 51,9 відсотка виборців, а за її подальше перебування в складі ЄС - 48,1 відсотка. Тобто, вихід з Європейської спільноти підтримали 17,4 мільйона виборців, а подальше перебування - 16,1 мільйона [3]. Такий невеликий розрив доказує той факт, що саме наслідки зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних процесів в країні (економічна та міграційна криза) стали причиною такого волевиявлення. А економічний результат Brexit, якого так боялась частина британського суспільства, лише себе покаже в найближчому майбутньому.

Список використаної літератури

1. Brexit: почему Великобритания выходитиз ЕС и к чемуэтоприведет URL: https://rg.ru/2020/01/31/brexit-pochemu-velikobritaniia-vyhodit-iz-es-i-k-chemu-eto-privedet.html
2. Британский директор Европола - за единство ЕС URL: https://ru.euronews.com/2016/02/22/brexit-would-make-fight-against-terror-harders-says-europol-chief
3. Вихід Великої Британії з Європейського союзу URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вихід_Великої_Британії_з_Європейського_союзу
4. Референдум о членстве Британии в ЕС в вопросах и ответах URL: https://www.bbc.com/russian/uk/2016/02/160218_uk_eu_referendum_q_and_a
5. Час майже минув. Коли і як Велика Британія вийде з ЄС і чи вийде взагалі URL: https://ukr.segodnya.ua/world/europe/pesn-tori-i-vigov-novyy-sezon-1207398.html

6. Черінько Л. П. , Велика Британі і розширенн ЄС 2004 Наука. Релігі. Суспільство. 2009. N3. С.77-82.
7. Сепаратизм чи передвиборча технологія? Чи дійсно регіони Великої Британії прагнуть незалежності URL: https://hromadske.ua/posts/separatizm-chi-peredviborcha-tehnologiya-chi-dijsno-regioni-velikoyi-britaniyi-pragnut-nezalezhnosti

УДК 327(430):061.1ЄС

Цибуля Дар'я Ігорівна

РОЛЬ НІМЕЧЧИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ЄС НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Основним завданням Німеччини завжди було об'єднання Європи та зміцнення інтеграції в рамках Європейського союзу. Вона надає вагомий економічний і політичний вплив на функціонування ЄС в цілому, а також забезпечує 26,4% надходжень до бюджету союзу, що значно перевищує частки інших провідних країн (Франція - 17,2%; Італія - 13%, Британія – 13,5%) [6].

Але кризові явища, які відбуваються в Європейському Союзі сприяють суттєвим змінам у думках європейської громадськості відносно подальшого розвитку європейської інтеграції. На сьогоднішній день, німецька влада закликає зробити паузу з метою консолідації та поглиблення інтеграції всередині самого ЄС.

Європейська політика Німеччини набуває більшого євроскептицизму, який торкається як політичних так і економічних аспектів. Експерти та опозиційні політики все більше характеризують владу Німеччини нестачею амбіцій та стратегічного планування. Євроскептичні настрої протягом останніх років характерні багатьом державам-членам ЄС[1], а в німецькому експертному середовищі все частіше лунають заклики до напрацювання нової стратегії Німеччини щодо Європи.

Активність Німеччини на європейському напрямку завжди була дуже високою. Наприклад розбудова економічного та валютного союзів, включно із зміцненням ролі Європейського центрального банку (ЄЦБ) відбулась також під визначальним впливом Німеччини.

Займаючи за обсягом ВВП перше місце в ЄС, Німеччина висувається в лідери за товарним експортом, в якому домінує продукція промислового та наукомісткого виробництва. Завдяки цьому в епоху глобалізаціїї їй вдалося уникнути процесу деіндустріалцзації. Стабільність економіки Німеччини в кризові роки пов'язана з великим інноваційним потенціалом підприємств, особливо малих і середніх. рівні Для збереження

існуючого положення, була реалізована програма, спрямована на реорганізацію й реформування всієї соціально-економічної моделі економіки. Проведені структурні реформи дозволили ринку праці стати більш гнучким. Всі ці дії сприяли внутрішньому економічному зростанню та зміцненню ролі країни в економічній системі ЄС під час кризи.

Під час свого головування у ЄС у 2007 році, Німеччина змогла надати потужний поштовх для перегляду Європейської конституції та розробки Лісабонського договору.

На сучасному етапі є зрозумілим, що процес інтеграції держав ЦСЄ відбувався без потрібної імплементації задекларованих механізмів. ЄС ще не змогла подолати багато розбіжностей щодо економічного розвитку держав-членів.

Після провалу проекту Європейської Конституції, ускладнення в процесі ратифікації ЛД та його імплементації, боргової кризи Греції та кризи європейської європейська політика Німеччини стає в подальшому одноосібною та орієнтована в основному на національні інтереси. Помітно зменшується підтримка Німеччиною Європейської Комісії. У своїй промові в Брюгге федеральний канцлер Ангела Меркель оголосила перехід від «методу співтовариств» до «методу союзу». Таким чином, більшу увагу отримує Європейська Рада, у якій Німеччині надається великий вплив.

Одним із головних нововведень у Лісабонському договорі є запровадження посади Президента Європейської Ради. Європейська Рада стає постійним органом із секретаріатом, при чому президент Франції Жак Ширак хотів посилити роль Європейського Парламенту та Європейської Комісії. Європейська Комісія в цьому випадку дуже втрачає свої владні повноваження. З наслідків зменшення ваги Єропейської комісії, можна стверджувати про більше дистанціювання Німеччини відносно інтересів менших країн. Експерти можуть пояснити це зростанням владної ваги Відомства федерального канцлера проти Міністерства закордонних справ Німеччини у сфері європейської політики Німеччини.

На даний час, у Німеччині дуже зростає невдоволення відносно сплати до бюджету ЄС податків непропорційно великого внеску, в порівнянні з іншими державами.

Однією з ключових причин такої позиції став фінансовий тягар об’єднання ФРН. Відмінності в економічному розвитку Західної та Східної Німеччини досі не вдається подолати. Як наслідок, сьогодні переважна більшість населення країни, яке раніше розглядало європейську інтеграцію як засіб сприяння економічному зростанню, тепер розглядає її як економічне навантаження.

А. Меркель продовжила даний дискурс, а в Коаліційній угоді зараз коаліції, яка править навіть зафіксовала положення щодо обмеження внесків держав-членів ЄС одним відсотком[2].

Небажання Німеччини надалі бути головним донором європейського бюджету співпало і з тією обставиною, що економіка Німеччини переросла внутрішній ринок ЄС. Динаміка німецького експорту на сьогоднішній день все більшою мірою залежить від торгівлі з т.зв. новими центрами зростання. Водночас, 60,3 % загальних обсягів зовнішньоторговельного обороту ФРН припадають на внутрішній ринок Євросоюзу [3].

З викликами постіндустріального розвитку, німецьким урядом приймаються зусилля в розробці та подальшій підтримці інноваційної політики, завданням якої є остаточне переведення німецької економіки на інноваційну модель розвитку. Приділяється значна увага інвестиціям в інновації на федеральному рівні, проводиться постійне вдосконалення правового забезпечення охорони прав на інтелектуальну власність. Саме вони стають основою сталого зростання економіки в міру розвитку суспільства, заснованого на знаннях.

У міру застосування інноваційної концепції, з метою поліпшення динаміки науково-дослідницької діяльності й подальшого інвестування в НДДКР в області ключових технологій, на федеральному рівні була представлена доповнена High-Tech Strategy 2020 (далі - Стратегія 2020)[7]. Особливість Стратегії 2020 полягає в тому, що вона вже виходить за межі науково-технологічної політики, носить інтегрований характер у взаємодії науки з бізнесом і орієнтується на потреби ринку. Ядром цієї програми стає стратегія розвитку інформаційно-комунікаційних технологій до 2020 року, що є основною рушійною силою інновацій. Детально розроблена програма включає в себе заходи щодо посилення зв’язків між промисловістю, сектором НДДКР і ринком, заходи підтримки малих інноваційних підприємств. Крім того, федеральним урядом зі свого боку було додатково збільшено фінансування інноваційних малих підприємств на 10%. Величезна увага в цій стратегії приділяється захисту інтелектуальної власності. Акцент робиться на налагодження партнерських відносин з митними органами та патентними бюро країн-постачальників піратської продукції при максимальній участі приватного сектора [6].

І хоча протягом останніх років в Євросоюзі обговорюється питання щодо введення Європейського комунітарного патенту, німецька система патентного захисту в ЄС поки що залишається найбільш пріоритетною.

Таким чином, можна зробити висновок, що Німеччина змогла випобудувати сучасний майданчик для розвитку економічної діяльності в різних ключових галузях. В країні існують всі умови для розвитку малого і середнього бізнесу: тісний зв'язок науки з економікою, високий рівень освіти, розвинена інфраструктура.

На федеральному рівні постійно здійснюється підтримка інноваційного розвитку компаній, які в свою чергу, стають основою сталого зростання економіки. Урядом вживаються заходи щодо зниження рівня бюрократизації, зменшення податкового тягаря

щодо тих компаній, які здійснюють інвестиції в НДДКР і модернізацію бізнес-процесів, спрощення доступу до венчурного капіталу.

Однак для подальшої підтримки експортної активності компаній Німеччини доведеться приділити набагато більше уваги формуванню нових ефективних інструментів і механізмів для сприяння зовнішньоекономічній діяльності.

Література

1. Антипина О.Н. «Новая макроэкономика» в США: поиск недостающих мотиваций. США, Канада: экономика, политика, культура. 2007. №11. С. 57-76.
2. Глобальний конкурентний простір: монографія. Кер. авт. кол. і наук. ред. О.Г. Білорус. Київ.:КНЕУ, 2007. 680 с.
3. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: монографія. За заг ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника; у 2-х т. Т. ІІ Київ: КНЕУ, 2006. 592 с.
4. Економічні проблеми XXI століття: міжнародний та український виміри. За ред. С.І. Юрія, Є.В. Савельєва. Київ.: Знання, 2007. 595 с.
5. Цивилизационные модели современности и их исторические корни. Под ред. Ю.Н. Пахомова. Киев: Наук. думка, 2002. 632 с
6. Дынкин А.А. Мировая экономика: прогноз до 2020 г. Москва.: Магистр, 2008. 429 с
7. Europe 2020 Flagship Initiative Innovation Union. URL:: https://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/ innovation-union-communication-brochure_en.pdf (дата звернення 27.11.2020)

УДК 327(477:100)

Петрова Софія Володимирівна

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ІМІДЖУ УКРАЇНИ

Міжнародний імідж країни - сукупний образ або уявлення про добробут та рівень життя громадян цієї країни, ставлення країни в особі інституту державної влади до своїх громадян та до інших країн світу, який формується в очах зовнішніх цільових категорій [1]. В сучасних міжнародних відносинах імідж країни має велике значення не тільки для обіймання провідної позиції в міждержавних об'єднаннях, але, по перше, для забезпечення національних інтересів держави, поліпшення життя її громадян, тощо. Україна є досить молодою державою, і тільки формує в собі проєвропейські цінності та тримається європейського зовнішньополітичного курсу.

Сьогодні наша країна в різних міжнародних рейтингах займає останні позиції, і це робить її імідж непривабливим в очах міжнародної спільноти, що не може не мати впливу на політичне, економічне, та соціально-культурне життя держави. Отже, актуальність даної теми полягає в тому, що розвиток міжнародного іміджу України є запорукою її становлення вагомим актором міжнародних відносин та бажаним союзником. Формування позитивного іміджу України за кордоном має бути одним з найважливіших векторів діяльності не тільки Міністерства закордонних справ України, але й усього Кабінету Міністрів і урядових інституцій загалом, тому що саме вони мають найбільші важелі щодо його формування.

Метою вивчення питання є визначення особливостей формування міжнародного іміджу України, взаємозв'язку державної політики з розбудови позитивного образу країни та її історичного розвитку, та місце всіх цих складових в системі геополітичного стану сучасної української держави. Досягти цієї мети допомогли методи аналізу, історичної хронології, логіки, узагальнення.

Розвиток іміджелогії, як науки, а також формування міжнародного іміджу України стали предметом наукових досліджень таких вітчизняних науковців як Д. Кіслов [2], Т. Крикун [1], К. Савон [3], В.Хімей [4], К. Шамбір [5].

Основна складність державного брендінгу, на думку Філіпа Котлера, полягає в тому, що новий продукт на ринку – це tabula rasa, а країна завжди змушена враховувати власну історію та історію своєї взаємодії з іншими країнами, і тому ніколи не зможе змінити свій образ повністю, а може лише скоректувати його [5].

Проблема становлення іміджу України, просування національних цінностей та ідей нашої країни, культурної дипломатії неодноразово ставали предметом розгляду МЗС та Мінкультури на засіданнях, слуханнях та круглих столах комітету із залученням представників. Однак, розглянувши розпорядження, постанови, закони, передвиборчі програми партій, що входять до ВРУ IX скликання можна сказати, що законодавча сторона ставала першою і чи не останньою складовою запланованих іміджевих політик. Більша частина створених інститутів щодо покращення сприйняття України іноземцями та громадянами держави не змогли запрацювати так, як це було зазначено в меті їх програм. Основною причиною цього можна назвати те, що державний брендінг України значною мірою явище хаотичне і ускладнене політичною нестабільністю та не визначеністю пріоритетів розвитку країни, як на сучасному етапі незалежності, так і в історичній перспективі.

Варто звернути увагу на те, що державна політика з розвитку та популяризації іміджу України переважно зосереджена на формуванні певних установ та інституцій, які мають займатись цим питанням. Державна політика України щодо покращення її міжнародного

іміджу знаходиться в стані певної стагнації, адже закони Верховної Ради України та постанови Кабінету Міністрів України з початку 2000-х рр. і до сьогодні майже не змінились, і лише невелика частина державних програм з цього направлення була втілена в реальність успішно.

Як було зазначено раніше, формування іміджу України не може відбуватись без урахування історичних особливостей розвитку держави. Формування іміджу України можна поділити на декілька історичних періодів, що виводили нашу державу в різні часи на міжнародну арену, а саме часи: Гетьманщини або Війська Запорізького (1649-1764); Української народної республіки (УНР) (1917–1921) рр. та Української держави (Гетьманату) Павла Скоропадського (1918 р.); Української радянської соціалістичної республіки (УРСР) (1919 - 1991 рр.); незалежної України (від 1991 р.).

За цих періодів, які, на нашу думку, мали найбільш великий вплив на сучасний імідж України, вбачається певна негативна тенденція. На всіх етапах українська нація постає не стільки як бунтівний та сильний народ, а, скоріше, як утворення з невладною до позитивного вирішення зовнішньополітичних питань верхівкою. Також особливим в історичному формуванні іміджу України є те, що за розглянутих нами періодів її незалежності, Україна завжди мала підтримку частини провідних акторів міжнародних відносин тих часів, а також їх визнання української незалежності. Цей фактор має бути важливим в державній стратегії популяризації України, тому що змальовує її як суб’єкта, а не об’єкта міжнародних відносин минулих сторічь. Окрім цього, Україна історично завжди прагнула до визнання своєї незалежності саме державами Заходу, що обумовлено її географічною близькістю до Європи, однак була значно ближчою до Росії за своїм розвитком, менталітетом, тощо. Позиціювання історичної близькості України з країнами Європи та їх важливого міжнародного співробітництва в поєднанні з вдалою державною політикою владні перетворити Україну на країну Європи.

Основним висновком дослідження стало те, що існує великий взаємозв’язок між історичною складовою формування іміджу країни та ролі державної політики в його розвитку. Якщо цінність нормативно-правових актів полягає в обранні певної зовнішньополітичної стратегії для покращення українського міжнародного образу, то історія України уявляє собою реальну базу ефективності дипломатичної діяльності країни.

Сьогодні геополітичний стан України в великій мірі залежить саме від формування позитивного іміджу держави. Саме тому важливим завданням державної стратегії України має стати висвітлення важливих історичних здобутків нашої нації і держави в цілому. Це має посилити вагомість сили України на міжнародній арені, адже вона буде все більше сприйматись як самобутня держава з багаторічною насиченою історією.

Також важливим є процес дослідження діяльності України на міжнародній арені не лише з огляду на історичну цінність, а й на її практичну корисність для сучасної дипломатії. Вивчення й аналіз наявної літератури з історії зовнішньої політики України є необхідним для створення цілісної картини розвитку дипломатичних традицій та розуміння сучасних зовнішньополітичних реалій

Література

1. Крикун Т. Є. Теоретичні основи формування міжнародного іміджу країни в системі державного управління // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Управління». 2014. № 2. С. 218 – 230. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/ (дата звернення: 04.12.20)

2. Кіслов Д. В. Імідж-маркетинг як механізм державного управління процесами формування політичної духовності // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2014. Вип. Спец. вип.. С. 321-327. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/ (дата звернення: 04.12.20)

3. Савон К.В. Міжнародний імідж України: сучасний стан та перспективи розвитку // Актуальні проблеми політики. 2019. № 64 URL: http://app.onua.edu.ua/ (дата звернення: 04.12.20)

4. Хімей В. УРСР у міжнародних відносинах періоду блокового протистояння. Сіверянський літопис. 2012. № 5-6. С. 184 - 190 URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/ (дата звернення: 04.12.20)

5. Шамбір К. Технології державного брендінгу у формуванні міжнародного іміджу України // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2011. С. 150-151. № 95(2). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/ (дата звернення: 04.12.20)

СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

УДК 327.39:28

Внукова Єлизавета Олександрівна

ГЕНЕЗИС ІСЛАМСЬКОГО ФУНДАМЕНТАЛІЗМУ ЯК ІДЕОЛОГІЇ ТЕРОРИЗМУ

Кінець XX ст. – початок XXI ст. ознаменувався активною політизацією ісламу, прагненням відродити «істинні» ісламські цінності, зумовленою наростанням уніфікації культур в результаті глобалізації, що було однією з передумов появи фундаменталізму в ісламі. На сьогодні іслам часто пов'язують із таким суспільно-небезпечним явищем, як тероризм. Тероризм являє собою глобальну проблему сучасності, з якою все частіше ми стикаємося. Актуальність дослідження цієї проблеми обумовлено тим, що тероризм видозмінився та став потужним інструментом боротьби та відстоювання цілей та інтересів на міжнародній арені. Сучасному тероризму притаманний високий рівень організованості, наявність великих коштів та нового обладнання, розширені зв'яки терористичних організацій, що сприяють постачанню незаконної зброї. Значущість дослідження полягає у тому, що на сучасному етапі питання міжнародної безпеки і мирного співіснування стає все більш актуальним, що обумовлено світовими глобалізаційними та інтеграційними процесами, які провокують і сприяють активізації нових дестабілізуючих міжнародне становище суспільно-політичних або релігійно-політичних рухів.

Причини розвитку ісламського фундаменталізму полягають, насамперед, в антизахідних настроях, неприйнятті західних моделей суспільно-політичного життя та культури, що набули важливого пропагандистського значення серед прихильників «істинного» ісламу [1]. На сьогодні «ісламський тероризм» трактується як реакція на домінування Західного світу на міжнародній арені та боротьба за право брати участь у світових політичних процесах на ряду із провідними державами світу [1]. Ще одним фактором переходу від мирної форми ісламу до більш екстремістської у контексті сучасності є нерівність держав, а саме панування Заходу, що викликає невдоволення у всього мусульманського світу, а також невирішеність певних соціально-економічних та політичних питань у межах ісламського суспільства. Також значну роль у політизації ісламу відіграє геополітичний чинник, зумовлений інтересами мусульманських держав. Адже найчастіше самоціль ісламських екстремістів полягає у відстоюванні територій, певних регіонів, де

зосереджені важливі торговельні шляхи міжнародного або національного значення та родовищ корисних копалин, видобутком енергоносіїв.

Метою дослідження є з'ясування основних причин, передумов та ідеологічної бази ісламського фундаменталізму.

Оскільки іслам має великий влив та значення для усіх мусульман, він є складовою сучасного світового політичного процесу, разом із яким виникають різні релігійно-політичні течії, одна з них – ісламський фундаменталізм. Його ідеологія часто використовується радикальними угрупованнями та організаціями з метою повної або часткової дестабілізації та деструкції у мусульманських країнах, привертаючи увагу міжнародної спільноти. Прихильники цієї системи релігійно-філософських поглядів прагнуть повернутися до істинного ісламу, що панував за часів пророка Мухаммеда, часто використовуючи досить радикальні інструменти та методи вирішення спірних питань, через що фундаменталізм часто ототожнюють із поняттям «тероризм» [2].

Під впливом ідей попередників у 1928 році формується рух «Братів-мусульманів», основи якого заклав власне Хасан-аль Банної. Саме цей рух справив великий вплив на формування сучасного радикального ісламу, а саме фундаменталізму, сформувавши основні догми цього напрямку, а саме неприйняття модернізації у будь-якому її прояві, відстоювання первинних ісламських традицій та принципів, заперечення будь-яких проявів інакомислення, заклик до суцільної радикальної ісламізації суспільства в усіх сферах життєдіяльності − політичній, економічній, духовній та культурній [3].

Саійд Кутб – також один із ідеологів руху «Братів-мусульманів», він разом зі своїми прибічниками справив великий вплив на організацію, перетворивши її на екстремістську, що широко використовує терористичні методи. Саійд Кутб змінив повністю тактику організації, проголосивши, що влади можна досягти лише революційним шляхом. Його нова ідеологія базувалася на поділі суспільства – хакімійі, що означало ісламське суспільство, в якому панує право шаріату та джахілійі – суспільство доісламського язичництва, де закони встановлюється, власне, людьми. Отже, всі ісламські суспільства, які він відносив до джахілії, повинні були підлягати знищенню, адже заважали поширенню принципів «істинного» ісламу, тобто постулатів Корану. Саме погляди С. Кутба справили великий вплив на організації, що діють на фундаменталістській основі, заклавши базу для їх подальшої боротьби за віру, переконавши, що сила – єдиний спосіб до відродження ісламу, відкидаючи будь-які можливості реформування системи іншим шляхом [4].

Ісламський фундаменталізм як політична доктрина являє собою сукупність консервативних релігійних, моральних та філософських переконань, які пов'язані із суворим дотриманням заповідей Корану та інших священних книг серед мусульман, що, у першу

чергу, передбачають «очищення» мусульманських земель від чужоземців та переосмислення сучасних релігійних традицій з метою встановлення первинних догм шаріату [5].

Фундаменталізм історично склався та еволюціонував протягом всього розвитку ісламської цивілізації. А переломним моментом у його розвитку стала революція в Ірані 1979 року, війна у Перській затоці у 1990 році та арабо-ізраїльський конфлікт, що спричинили великий вплив на формування ідеологічної бази цього напрямку [6].

Власне радикалізація та політизація ісламу стали поштовхом до активізації та розвитку фундаменталізму ще у 1950-х рр., заклавши підвалини для формування його подальшої ідеології. А вже наприкінці 1980-х рр. фундаменталізм набув міжнародного значення, розпочавши свою діяльність, закликаючи до часткової реставрації сучасності, де пануючу роль відіграє саме релігійний фактор. Фундаменталізму характерна суцільна ісламізація всіх аспектів життя мусульманського суспільства, невідхильне дотримання догм Корану та шаріату [7].

На сьогоднішній день світова спільнота активно вживає заходи щодо запобігання терористичних дій, формуючи міжнародно-правову базу протидії, сприймаючи це явище як виклик суспільству, що не має аналогів. Терористичні угруповання, що діють на фундаменталістській основі, використовуючи вкрай жорстокі методи розправи з інакомислячим, поширені майже по всьому світу, все більш привертаючи до себе міжнародну увагу, серед них можна виокремити «Талібан», що виник в Афганістані у 1994 році та відрізнявся непримиренністю до прихильників інших релігій. «Аль-Каїда» − сучасна міжнародна терористична організація ісламських фундаменталістів, що створена у 1988 році та діє по всьому світу, де головним ворогом проголошено – США через постійне втручання у справи мусульманських країн [8].

Ісламський фундаменталізм охоплює різні континенти світу, все більше знаходячи прихильників та однодумців не тільки серед мусульман, але й прибічників інших релігій та різних національностей. Ще одним яскравим прикладом є терористичне угруповання – ІДІЛ, загроза діяльності якого об’єднала всі країни світу для боротьби із небезпекою, що несе за собою нестабільність та суцільну руйнацію на Близькому Сході. Сама організація виникла у 1999 році. Її історія тісно пов’язана з історією «Аль-Каїди», адже один із прибічників «Аль-Каїди», а саме Абу Мусаб аль-Заркаві пізніше створив власну терористичну організацію, що відома нам сьогодні у сучасному вигляді під назвою «ІДІЛ», посівши першість серед зовнішньополітичних викликів світу [9].

Ісламський рух опору («ХАМАС») був закладений у 1987 році, одразу після початку Першої палестинської інтифади, із метою відстоювати та захищати інтереси палестинських арабів, які були вигнані зі своєї землі. Ініціаторами створення руху опору були представники

гілки «Братів-мусульманів». Прибічники руху не визнають право на існування Ізраїлю, тому екстремістськими методами боротьби: провокаціями, терористичними актами, збройними нападами намагаються змусити поступитися територією єврейське населення, створивши нову ісламську державу [10].

Отже, ісламський фундаменталізм є ідеологічною базою тероризму та являє собою одну із форм релігійного екстремізму, з яким активно намагаються боротися сучасні міжнародні організації та вся світова спільнота. Першопричина його виникнення полягає у ідеологічному конфлікті між традиційним ісламом і Заходом, що пов'язаний, насамперед, із падінням авторитету мусульманського світу перед християнським, зумовлений загальними політико-економічними тенденціями сучасності, зростанням взаємозалежністю національних економік та міжнародних фінансових інститутів. А також в основі появи ісламського фундаменталізму лежить сукупність історичних, ідеологічних та культурних факторів, що чинять великий вплив на все мусульманське суспільство.

Сучасний ісламський фундаменталізм використовує радикальні методи боротьби із результатами західної модернізації, виражаючи інтереси широких кіл населення. Тому масштаби цього процесу, залучення до нього багатьох країн та соціальних верств робить фундаменталізм впливовим суб'єктом на міжнародній арені.

ЛІТЕРАТУРА

1. Челищев В. И. Феномен фундаментализма в современном мире: истоки и формы // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 18. Социология и политология. 2006. № 1. С. 98. URL: https://static.freereferats.ru/_avtoreferats/01003306587.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

2. Абдо-Ясінська Ліна Імад. Ідеологія і міжнародна практика ісламського фундаменталізму: автореф. дис...: Львів, 2011. 22 с. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjM5Jii16PtAhVFiYsKHZq8DV8QFjAAegQIARAC&url=http%3A%2F%2Fwww.disslib.org%2Fideolohia-i-mizhnarodna-praktyka-islamskoho-fundamentalizmu.html&usg=AOvVaw2ERHjAhOFoWGWxjvQDThVB (дата звернення: 26.11.2020).

3. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти: навч.посіб. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 318 с. URL: http://www.college-business.dp.ua/docs/other_information_237.pdf (дата звернення: 29.11.2020).

4. Історія та розвиток міжнародного тероризму. URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/politolog/16887/ (дата звернення: 01.12.2020).

5. Маевская Л. Б. Влияние концепций Сайида Кутба на формирование воззрений представителей партии «Братья–мусульмане» // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. Вип. 115. С. 135−139. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjAz57i6b7tAhUJmYsKHYGQBPQQFjAFegQIChAC&url=http%3A%2F%2Firbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firbis_nbuv%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fgileya_2016_115_36.pdf&usg=AOvVaw1K3R-vqu1qIM2JOiWZqfMY (дата звернення: 07.12.2020).

6. Єдаменко Андрій. Ісламський фундаменталізм як політична доктрина // Політичний менеджмент. 2006. № 2. С. 167−175. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/edamenko_islamskyi.pdf (дата звернення: 27.11.2020).

7. Коцюруба К. О. Ісламський виклик європейській безпеці. URL: http://vmv.kymu.edu.ua/v/p07/kocuruba.pdf (дата звернення: 02.12.2020).

8. Поляков К. И. Арабский Восток и Россия: Проблема исламского фундаментализма. М., 2003. 160 с. URL: http://book.iimes.su/?p=1391 (дата звернення: 27.11.2020).

9. Шквірук В. В. Феномен терористичної організації Ісламська держава Іраку та Леванту // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. Вип. 104. С. 238−242. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiaiMiZ4b7tAhWks4sKHXRZDpIQFjAFegQICxAC&url=http%3A%2F%2Fwww.irbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firbis_nbuv%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fgileya_2016_104_65.pdf&usg=AOvVaw3y11MDH8lBJoOJ-jR8pfzb (дата звернення: 06.12.2020).

10. Хамас (Харакат аль-мукавама аль-исламийя). Исламское движение сопротивления. URL: https://knowledge.allbest.ru/political/d-2c0a65635a3ac68a5c43b89421316d37.html (дата звернення 06.12.2020).

УДК 323.1:316.4(4-17)

Дунаєв Олексій Віталійович

КРИЗА ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В КРАЇНАХ СКАНДИНАВІЇ.

Мультикультурна політика сама по собі, без попередньої інтеграції мігрантів є причиною виникнення і розвитку кризи ідентичності, оскільки не створює стимулів для адаптації до нової спільноті.

Доведено, що відсутність централізованої інтеграційної політики призводить до її краху і розвитку кризи ідентичності.

Надмірний акцент на дихотомії ми-вони в рамках республіканської моделі інтеграції призводить до кризи ідентичності, загострює потребу суспільства в «традиціях», етнічної ідентичності [1].

Скандинавські країни мають порівняно невелику, по відношенню до країн центральної Європи іммігрантську діаспору, і відповідно, поки що здатні врегулювати проблеми, пов'язані з міграцією політичними методами, що при обліку гомогенності країн Скандинавії створює свого роду природне «експериментальне поле» для подальших досліджень в цій області.

Модель держави загального добробуту, реалізована в країнах Скандинавії не просто не здатна вирішити проблему міграції, але ще поглиблює кризу ідентичності, оскільки не дає мігрантам стимулу для інтеграції, в той же час несучи тягар фінансової відповідальності за переселенців. Таким чином, при з'єднанні з мультикультурною моделлю інтеграції ця система породжує, фактично, добровільну сегрегацію середовища мігрантів, оскільки, внаслідок стресу акультурації і ряду стереотипів, вони виявляються нездатними до інтеграції за відсутністю стимулів до неї [2].

Данія є країною з найжорсткішою інтеграційною політикою, причому не тільки в рамках скандинавських країн. Данія має найефективнішу систему інтеграції мігрантів, однак, порівняно високі допомоги по безробіттю як і раніше позбавляють мігрантів стимулів інтеграції, що зайвий раз доводить нездатність моделі держави загального благоденства впоратися з міграційними потоками навіть при жорсткій політиці інтеграції. В результаті довготривалого правління правої партії в Данії, в політичний дискурс увійшло уявлення про негативну культурну та релігійну ідентичність, як причини розмивання ідентичності. В уряді Данії на даний момент спостерігаються труднощі з мусульманським населенням, особливо з салафітами, саме внаслідок виникнення вищезгаданого дискурсу. Однак на даний момент датська влада поступово пом'якшує заходи з регулювання міграції. Резюмуючи, можна сказати, що в Данії найефективніша інтеграційна система з усіх трьох країн, яка, однак,

ослаблена соціальними інститутами держави загального благоденства, які відчувають навантаження внаслідок міграційних процесів і ксенофобськими настроями корінного населення країни.

Норвегія займає проміжну позицію по жорсткості проведення інтеграційної політики між Швецією і Данією. У цій країні проголошені такі ж права для мігрантів, як і в Швеції, однак вони не закріплені інституційно. У Норвегії працюють схожі з данськими інтеграційні програми, однак, до останнього часу, вони були децентралізовані і повністю віддані під контроль муніципалітетів. Відповідно, в провалі інтеграційної політики і кризі ідентичності норвежці звинувачують неефективність муніципальних утворень. На даний момент проводиться централізація політики і вироблення більш ясних і закріплених формально рішень.

Швеція - перша країна з надання мігрантам прав і свобод. Шведи бачать причину кризи ідентичності у власній нетолерантності та структурної дискримінації. Однак, вже доведено, що надання прав, за відсутності обов'язків і елемента примусу до праці на перших етапах, при наявності високої допомоги з безробіття призводить до відсутності стимулів до інтеграції, і як результат - до сегрегації, зниженню рівня життя як мігрантів, так і корінних жителів. Швеція - країна, де фактично офіційно заявляють про наявність гетто. Їх поява викликана непродуманою мультикультурною політикою розселення. Нарешті, останні виступи молоді показали наочно неефективність такої політики. Незважаючи на те, що влада заявила про збереження політичного курсу в рамках міграційного питання, законодавство Швеції поступово змінюється у бік посилювання [3].

Таким чином, можна сказати, що всі країни, безвідносно один одного, прагнуть до схожої міграційної політики, в якій мігранти інтегруються через ринок праці, стаючи повноцінними громадянами. Уряди країн через 50 років інтеграційної політики приходять до розуміння того, що без адекватної адаптації мігрантів до нового будинку, соціальна система держави загального благоденства може не вистояти, що призведе до глибокої кризи у всіх сферах, в тому числі і кризи національної та етнічної ідентичності. Модель держави загального благоденства не може витримувати міграційне навантаження і, за відсутності інших альтернатив вирішення проблеми лежить виключно в політичній сфері [4].

Порівняльний аналіз міграційної політики Данії, Норвегії та Швеції дозволяє виявити загальні тенденції і особливості кожної країни. Досвід країн загального благоденства є достатньою підставою для визнання необхідності політичного рішення для врегулювання процесів масової міграції, надають прямий вплив на процеси ідентичності в Європі і в скандинавських країнах. Держави Скандинавії мають потенціал і час для політичних рішень

даної проблеми, тому, можливо незабаром буде сформована єдина міграційна політика в регіоні.

Література

1. Демографічний вибух в Африці і його наслідки.URL: http://www.e-reading.club/chapter.php/127766/99/Maksakovskiii__Geograficheskaya_kartina_mira_Posobie_dlya_vuzov_Kn._II__Regional'naya_harakteristika_mira.html (дата звернення 04.11.2020)

2. Щербакова Е. М . Міжнародна міграція: тенденції та перспективи. URL:http://www.perspektivy.info/srez/val/mezhdunarodnaja_migracija_tendencii_i_perspektivy_2009-12-04.htm (дата звернення 09.11.2020)

3.Sweden to give illegal immigrants healthcare. The Local. 28 June 2012. URL: http://www.thelocal.se/20120628/41702 (дата звернення 12.11.2020)

4. Massey D. A Synthetic Theory of International Migration. World in the Mirror of International Migration. 2012. №10. P. 143-153.

УДК 327.019.51-048.66(1-622НАТО)

Гурко А.С.,

студентка IV курсу спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Маріупольського державного університету

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗАГРОЗАМ У НАТО

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій в останні два десятиліття значним чином вплинув на міжнародні відносини. Комп’ютеризація, створення глобального комп’ютерного простору призвели до виникнення нових загроз та викликів сучасній системі міжнародної безпеки, спричинило появу таких явищ, як «кіберзлочинність» та «кібертероризм». Це обумовлює актуальність дослідження передового досвіду протидії цим загрозам, як на рівні держави, так і міжнародних організацій. Особливий науковий інтерес представляє дослідження політико-правової бази протидії кіберзагрозам в рамках Організації Північноатлантичного договору (НАТО), яка відіграє одну з найважливіших ролей в координації міжнародних зусиль та побудові міжнародної співпраці у боротьбі із злочинами в сфері високих технологій. Дослідження досвіду цієї організації набуває особливої актуальності для України з огляду використання кібератак у рамках гібридної агресії Російської Федерації, до яких держава виявилася не готова. Конструктивне партнерство з НАТО, зокрема в зазначеній сфері, є одним із стратегічних напрямів безпекової політики

України, сприяє вдосконалення системи забезпечення кібербезпеки, яка б відповідала критеріям членства України в НАТО.

Зазначене обумовило наступну мету представленого дослідження – виявлення основних політико-правових засад з протидії кіберзагрозам у НАТО.

На сьогодні існує велике розмаїття визначень поняття кібербезпека, що відображає різні підходи дослідження до їх трактування. Щодо міжнародного закріплення терміну, то в жодній міжнародній конвенції про кіберзлочинність не міститься окремого визначення кібербезпеки. Також, слід зауважити, що загальної кількісної оцінки стосовно видів кібератак та методів їх застосування досі немає.

НАТО приділяє значну увагу питанням поширення злочинів, пов’язаних з використання інформаційних та комп’ютерних систем, та боротьбі з ними. За останні роки було розроблено значні кількість документів, що встановлюють правові засади забезпечення кібербезпеки Альянсу, серед яких:

Документ про «Офіційну політику НАТО в сфері кібероборони» (NATO Cyber Defence Policy) 2008 р. даний документ був покликаний «забезпечити можливості для надання підтримки країні, на її вимогу, у протидії кібератаці». Зміст документу недоступний для широкої громадськості [1, с. 2].

Стратегічна концепція НАТО з безпеки, прийнята на саміті в Лісабоні в листопаді 2010 р. В ній інформаційні атаки фігурують у ряді найбільш небезпечних викликів і загроз безпеці і процвітанню держав-членів Альянсу. В ієрархії викликів, представленої в даній концепції, проблема виходять з інформаційного простору загроз розташовується відразу після поширення зброї масового знищення і тероризму. Така увага, в свою чергу, обумовлено феноменом сек'юритизації, під яким розуміється артикуляція проблеми в контексті і крізь призму проблем безпеки, і завдяки якому кібербезпека з вражаючою швидкістю «еволюціонувала з технічної дисципліни в стратегічний концепт» [2, с. 36].

Документ про «Нову політику кібероборони НАТО» 2011 р. включає в себе такі принципи: обмін інформацією про загрози в режимі реального часу за допомогою спеціальної платформи обміну інформацією про шкідливе програмне забезпечення, а також обмін кращими практиками щодо реагування на кіберзагрози; підтримку команд швидкого реагування з кіберзахисту, які можуть бути направлені на допомогу союзникам у вирішенні кібервикликів; розробку цілей для союзників для сприяння загальному підходу до їх можливостей кіберзахисту; інвестиції в освіту, навчання та навчання, такі як Кіберкоаліція, одна з найбільших навчань з кіберзахисту в світ.

Реалізація встановлених у розглянутих документах принципів забезпечення кібербезпеки покладена на низку інституцій. В 2008 р. було створено Центр НАТО зі

співробітництва в сфері кібероборони (Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence) зі штаб-квартирою в Таллінні (Естонія), яке займається проблемами кібербезпеки країн Альянсу, має статус міжнародної військової організації, не наділена оперативними функціями і служить в якості дослідного і навчального центру, де розробляються доктринальні та концептуальні засади кібербезпеки і проводяться навчальні семінари. Дана структура позиціонує себе як «головне джерело експертизи в сфері спільної кібероборони», який «акумулює, створює і поширює знання з ключових питань кібербезпеки всередині НАТО, між державами Альянсу і його партнерами» [2, с. 35].

Також 3 квітня 2008 р. в Бухаресті було ухвалено проект політики з кіберзахисту і розвитку допоміжних структур і органів влади для її реалізації. Було створено управління здійснення кібероборони (Cyber Defence Management Authority - CDMA). CDMA управляється Радою з питань кіберзахисту, відповідальна за кіберзахист. Функціонально управління було покликане ініціювати та координувати дії у відповідь у разі кібератаки, спрямованої проти будь-кого з держав-членів НАТО, або ж самої НАТО. Дане управління є головним консультативним органом Північноатлантичної ради з питань кіберзахисту та надає консультації державам-членам щодо всіх основних аспектів кіберзахисту [3, с. 582].

20 листопада 2010 р. в Лісабоні було прийнято рішення оновити політику поглибленого кіберзахисту НАТО, був прийнятий план дій. НАТО почала формулювати концепцію груп швидкого реагування (NATO Response Force, NRF). Експерти з кіберзахисту відповідають за надання сприяння державам-членам, які звертаються за допомогою в разі нападу національного рівня. Групи швидкого реагування складаються з шести основних профільних фахівців, здатних координувати і здійснювати місії. Групи швидкого реагування мають все необхідне оснащення: комп'ютерне і телекомунікаційне обладнання, таке як, наприклад, супутникові телефони і обладнання для збору цифрових доказів, криптографії, комп'ютерної технічної експертизи, управління уразливості, безпеки мереж і т.д. [4, с. 25].

У 2018 році на Брюссельському саміті, країни-учасниці НАТО прийняли рішення про створення «Центру кібероперацій» Альянсу. Ця структура відповідальна за «забезпечення поінформованості про обстановку в кіберпросторі, централізоване планування кібернетичних аспектів операцій і завдань Альянсу, координацію оперативних питань стосовно кіберпростору» [5, с. 139].

Крім зазначених установ, відповіді на сучасні кіберзагрози сприяє діяльність неформальних об'єднань країн-членів НАТО. У плані проведення кібероперацій на міжнародній арені США спираються на групу «Five Eyes», що представляє собою неофіційне об'єднання ключових англомовних держав, здатних сприяти просуванню інтересів США в сфері міжнародних відносин і готових підтримувати США у відстоюванні тези про

«американську винятковість». Крім США в цю групу входять Канада, Великобританія, Австралія і Нова Зеландія. Одним з основних переваг членства в цій групі є загальний доступ до розвідувальної інформації [6, с. 2].

Крім групи «Five Eyes» існують і інші неформальні об'єднання країн - членів НАТО і «колективного Заходу», що сприяють вирішенню наступальних і оборонних завдань в сфері кібербезпеки і кібероборони. Серед них група «9 Eyes», група «14 Eyes» і т.д. [7, с. 4].

Таким чином, НАТО активно вступає в боротьбу з кіберзагрозами та сприяє процесу вирішення проблем, пов’язаних з даною сферою. Дана організація приймає документи для юридичного фіксування термінів у законодавстві задля створення умов для боротьби з кіберзлочинами. Основні нормативно-правові засади НАТО щодо протидії кіберзагрозам встановлено в документі про «Офіційну політику НАТО в сфері кібероборони (NATO Cyber Defence Policy) 2008 р., Стратегічній концепції НАТО з безпеки 2010 р. та в документі про «Нову політику кібероборони НАТО» 2011 р. Для реалізації цих засад в рамках НАТО діє низка спеціалізованих установ, до яких належать Центр НАТО зі співробітництва в сфері кібероборони (Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence), який служить в якості дослідного і навчального центру; Управління за здійсненням кібероборони (Cyber Defence Management Authority), яке ініціює та координує дії у відповідь у разі кібератаки та Групи швидкого реагування (NATO Response Force, NRF), які відповідають за здатність реагування на комп'ютерні інциденти НАТО до повної функціональної можливості та надання сприяння державам-членам, які звертаються за допомогою в разі нападу національного рівня. Доповнює перелік цих інструментів протидії кіберзагрозам використання неформальних об'єднань країн-членів НАТО («Five Eyes», «9 Eyes», «14 Eyes» і т.п.). Швидка трансформація кіберзагроз вимагає від Альянсу оперативного оновлення політико-правових механізмів відповіді на них та удосконалення ефективності інструментів забезпечення кібербезпеки.

Література

1. Макаричєв А. С. Безпека як феномен публічної політики: загальні закономірності і проекції на Балтійський регіон. URL: http://megaregion.narod.ru/articles_text_2.htm (дата звернення: 19.11.2020).

2. Балуєв Д. Г. «Сірі зони» світової політики. Нариси поточної політики. Москва: Наук.-освітні. форум по междунар. відносинам, 2010. Вип. 3. 40 с.

3. Шариков, П. А. Інформаційний комплекс // Безпека Європи. Київ: Весь світ, 2011. С. 581-591.

4. Cornish, P. Cyber Security and Politically, Socially and Religiously Motivated Cyber Attacks. Brussels: European Parliament, 2009. 34 p.

5. Geers, K. Strategic Cyber Security. NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, 2011. 169 p.

6. Hughes, R. B. NATO and Cyber Security: Mission accomplished? URL: http: / /www. ca r li sl e.a r my.m i l/ DIME/ document s /NATO%20and%20Cyber%20Defence.pdf (дата звернення: 19.11.2020).

7. Joyner, J. Clinton: Cyber Security and Energy Security as NATO Priorities. URL: http://www.acus.org /new_atlanticist/clinton-cyber-security-and-energysecurity-nato-priorities. (дата звернення: 19.11.2020).

УДК 355.432(73:567)"2003/2011"

Каргаполова Анастасія Романівна

ВІЙСЬКОВА ІНТЕРВЕНЦІЯ США В ІРАК У 2003-2011 РР.

Наприкінці XX століття американо-іракські відносини значно погіршилися. Пов’язано це було з військовою агресією режиму іракського лідера Саддама Хусейна проти Кувейту. У 1991 році Сполученим Штатам довелося сформувати міжнародну антиіракську коаліцію та ввести свої війська в Ірак. У наслідок військової операції «Буря в пустелі» американцям вдалося змусити С. Хусейна вивести іракські війська з Кувейту. Надалі американо-іракські відносини розвивалися досить напружено. Адміністрація Білого Дому пильно спостерігала за іракським правителем та прийняла рішення повалити його режим з метою запобігти небезпеці, що від нього надходила. Утворенні та нерозв’язані проблеми і протиріччя, що сформувалися під час Першої війни у Перській затоці у 1991 році, а також невичерпний військовий потенціал, стали передумовою для військової інтервенції США в Ірак у 2003 році.

Каталізатором американо-іракського протистояння стали події 11 вересня 2001 року. Після цього проблема Іраку була трансформована в контексті «війни з тероризмом». Під час свого виступу 12 вересня 2002 року на Генеральній Асамблеї ООН американський президент Дж. Буш-молодший закликав делегатів підтримати рішучі дії проти іракського режиму, який втілює усі можливі загрози людству: тероризм, зброю масового знищення, порушення прав людини, джерело нестабільності та агресії у регіоні. Ідея боротьби з Іраком була сформована у «Стратегії національної безпеки». Концепція американської зовнішньої політики за правління Дж. Буша полягала у тому, що Сполучені Штати Америки мають право на нанесення попереджувального, превентивного удару проти кожного, хто буде визнаний хоча б потенційно небезпечним. Розчарувавшись у спробах налагодити відносини з

іракським правителем та розуміючи потенційну загрозу, що надходила від регіону Перської затоки, американська адміністрація вирішила діяти на випередження [1].

Окрім боротьби з тероризмом існує і інша причина американського вторгнення у Ірак. Інтервенція США – це ще і бажання отримати доступ до джерел нафти, не залежною від Саудівської Аравії, як провідного експортера нафти в світі. Прихильники нафтової версії вторгнення США в Ірак у 2003 р. вказують на такі аспекти: зовнішній непрямий контроль – забезпечення безперебійного ввезення в США нафти; отримання фізичного контролю нафтовими компаніями США над родовищами нафти Іраку і, у подальшому, отримання прибутку; ускладнення конкурентам доступу до іракської нафти.

Отже, 17 березня 2003 року Вашингтон пред'явив ультиматум Іраку з вимогою, щоб Саддам Хусейн з родиною покинув Республіку. С. Хусейн не погодився на вигнання. Тому 20 березня 2003 року почалася війна США з Іраком. У цей день США почали військову операцію під кодовою назвою «Іракська свобода» та завдали першого ракетно-бомбового удару по території країни. 9 квітня 2003 р. іракська столиця була взята без бою. Проте Саддаму Хусейну вдало переховувався. 13 грудня 2003 року він був схвачений військовими антиіракської коаліції, а 30 грудня 2006 року страчений [2].

Після того як американці з союзниками взяли Ірак під свій повний контроль, бойові дії не закінчилися – розпочалася громадянська війна. Проти американців піднялися не тільки суніти та партія БААС, що пішла в підпілля, а також і шиїти. Фактично в Іраку був дан старт двом війнам: перша – проти американської окупації, друга – громадянська, між різними етноконфесійними групами, насамперед між сунітами і шиїтами. Коаліційні сили виявилися не в змозі впоратися зі ситуацією, що склалася і все більше занурювалися в іракських усобицях. Одна з причин наполегливого військового опору на півдні – іракський націоналізм. Йому, без сумніву, вдалося провалити всі спроби тимчасової адміністрації встановити в країні порядок. Плани використовувати збережені державні установи виявилися неспроможними. До того ж ситуація погіршувалася проблемою міжнародного тероризму, представники якого змогли міцно вкоренитися на іракській території. Це і «Аль-Каїда» з її відгалуженням, і численні фундаменталістські угруповання іракського походження, частина яких балансує на межі тероризму і криміналу [3].

Великі надії на стабілізацію та демократизацію ситуації в Іраку керівництво США покладало на проведення виборів до нового уряду Іраку. За результатами цього плебісциту, який відбувся 30 січня 2005 р., були сформовані перехідна Національна асамблея, парламент Курдської автономії та 18 провінційних рад. 7 квітня 2005 р. в Багдаді відбулась інавгурація нового президента Іраку - ним став курд Джалал Талабані.

У грудні 2006 року адміністрація американського президента прийняла рішення збільшити кількість військових в Іраку. У січні 2007 року Дж. Буш оголосив план для тимчасового збільшення чисельності військ США більш ніж 20 000.До того ж американська влада активно продовжувала співпрацювати і з іракськими збройними силами.

Установивши на території Іраку проамериканський уряд, відносини між США та Республікою у 2008-2009 році почали налагоджуватися. Ірак оголосив про свої чітко визначені позиції на подальше зближення з США. Основою двосторонніх відносин між США та Іраком стала Стратегічна рамкова угода, підписана американським президентом Дж . Бушем і прем'єр-міністром Іраку Нурі Аль-Малікі у 2008 році. У подальшому була укладена Угода про безпеку (SOFA), що регулювала присутність, дії і вихід американських військ з Іраку. Вона встановила крайній термін виведення всіх військових сил США з Іраку до 31 грудня 2011 року [4].

Прихід до влади президента Б. Обами ознаменував зміну політичного курсу Вашингтону з прямої залученості в іракські справи до більш відстороненого спостереження за розвитком ситуації. Його зовнішньополітична доктрина, названа журналістами «The New York Times» як «Доктрина стриманості» та сформована у «Стратегії національної безпеки», полягала у тому, щоб визволити США з двох найбільш тривалих і дорогих воєн в її історії – війн в Іраку та Афганістані. У своїй промові в Кемп-Лежен на початку 2009 року президент Б. Обама розповів про те, як він планує покласти край військовим зобов'язаннями США перед Іраком, підкресливши, що його адміністрація «не дозволить прагненню до ідеальної позиції на шляху до можливих цілей». Його послання знайшло відгук у більшості американців, які втомилися від продовження військ після шести років окупації і високих втрат США. Коли Б. Обама вступив на посаду, більше 49 відсотків американців хотіли якомога швидше покласти край військовій присутності США. Отже, план виведення військ, висунутий Б. Обамою незабаром після його приходу до влади, був вимушеним вибором і відображав вимоги громадськості [1].

Рішення про виведення військ з Іраку було прийнято також з політичних міркувань. Війна справила величезний вплив на внутрішньополітичне становище в США. Демократична партія, яка виступала проти війни в Іраку, здобула перемогу на проміжних виборах в конгрес в 2006 році, а потім виграла президентські вибори і вибори в конгрес. На думку політичних аналітиків, перемога Б. Обами на президентських виборах пов'язана з його незмінно негативним ставленням до війни в Іраку. До того ж, ще одним фактором, що посприяв прийняттю рішення про виведення військ стало переключення уваги зовнішньополітичного курсу Сполучених Штатів з Іраку на Афганістан [4].

Запропонований американським президентом «18-місячний графік» виведення військ брав до уваги ситуацію навколо Іраку. Незважаючи на те що ситуація в країні після встановлення проамериканського уряду стала досить стабільна, потенційні ризики адміністрація президента не могла недооцінювати. В Іраку як і раніше гостро стояли складні національні, релігійні та політичні питання. Члени організації "Аль-Каїда" в ряді провінцій постійно здійснювали теракти.

У серпні 2010 року США розпочали операцію «Новий світанок». Мета операції – допомога іракським силам безпеки після оголошення президента США Барака Обами про закінчення бойових операцій в Іраку. Очікувалося, що протягом наступних півтора років американські солдати будуть задіяні тільки в програмах з навчання, консультування та оснащення іракських збройних сил. 15 грудня 2011 року США спустили прапор Збройних сил над Багдадом, символічно завершивши військову кампанію в Іраку [1].

Наслідками вторгнення військ США до Іраку стало те, що війна спровокувала зростання терористичної діяльності ісламістів в Європі і на Заході в цілому, особливо у відношенні країн коаліції. Іракська війна довела, що лише авторитарна диктатура, у якій би формі вона не здійснювалася, є гарантом існування етнічних і конфесійних меншин на ісламському Близькому Сході [2].

Отже, як висновок можна зазначити: військова інтервенція США проти Іраку у 2003 році була вимушеною мірою з метою повалення небезпечного для американської національної безпеки режиму Саддама Хусейна. Проте війна не мала належного результату. Повалення режиму спровокувало громадянську війну, яку американські війська були не в змозі контролювати. Встановлення проамериканського уряду дещо стабілізувало ситуацію, проте не вирішило проблеми та протиріччя усередині іракського суспільства. У 2011 році війська були виведені з території Іраку. Причиною стало скоріше не покращення ситуації у регіоні, а тиск американського суспільства на адміністрацію президента, яке вже втомилося від довготривалої інтервенції.

Література

1. U.S. Relations With Iraq. / Bilateral Relations Fact Sheet. 2019. URL: https://www.state.gov/u-s-relations-with-iraq/
2. Фабричников И. Американское вторжение в Ирак - расклад сил. / Вопросы безопасности. Т. 6. № 17(131). 2002. URL: https://www.pircenter.org/articles/1427-amerikanskoe-vtorzhenie-v-irak-rasklad-sil
3. Тупов Б.С. «Аль-Каида» и война в Ираке. / Институт Ближнего Востока. 2010. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/2010-03-033-kudelev-v-v-al-kaida-i-voyna-v-irake-in-t-blizh-vostoka-m-2009-228-s-bibliogr-s-225-226

4. Невенченой В. В. Ирак во внешнеполитической стратегии США на Ближнем и Среднем Востоке. 2005. URL: http://cheloveknauka.com/irak-vo-vneshnepoliticheskoy-strategii-ssha-na-blizhnem-i-srednem-vostoke

УДК 327 (494):061.

Єргакова В.В.

УЧАСТЬ ШВЕЙЦАРІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ МИРУ

Протягом багатьох століть Швейцарія зберігає вірність основоположного принципу ведення зовнішньої політики – принципу вічного нейтралітету. Швейцарська Конфедерація відноситься до числа тих, хто не вступив до НАТО, однак вона є активним учасником деяких місій цієї організації, в багатьом у рамках Партнерства заради миру й обидві сторони прагнуть до більш тісної співпраці.

Поява нових політичних ідей і трансформація світової обстановки привели до деякої зміни зовнішньополітичного курсу швейцарського уряду. Зміни в сфері зовнішньої політики і політики безпеки на початку 90-х років пов'язані з трансформацією швейцарського нейтралітету, це проявляться у співпраці Швейцарії в рамках Партнерства заради миру та Ради євроатлантичного партнерства.

Партнерство заради миру - це не організація, а інструмент, основними перевагами якого є принципи добровільної участі та самовизначення. Отже, це дозволяє співробітництво, засноване на різних потребах і інтересах таких країн, як Швейцарія. Участь Швейцарії в Партнерстві заради миру почалася з офіційного підписання Рамкового документу 11 грудня 1996 року. Ця обережна покрокова політика була типовою для Швейцарії [2].

В рамках співпраці Швейцарія виконувала ряд функцій: демократичний контроль над збройними силами, цивільно-військове співробітництво; навчання міжнародного гуманітарного права (особливо Женевських конвенцій і додаткових протоколів до них), його поширення та зміцнення, зокрема, шляхом сприяння дотриманню цих зобов'язань; навчання політиці безпеки для офіцерів, дипломатів і державних службовців з міністерств закордонних справ та оборони; створення кластерів експертних знань в окремих областях, що мають відношення до політики безпеки; призначення військових спостерігачів; навчання матеріально-технічного забезпечення операцій з підтримання миру; медичні послуги, пошук і порятунок; сприяння вільному потоку інформації; доступ до досвіду лабораторії ядерної та хімічного захисту збройних сил Швейцарії.

Війна в Косово в 1999 році призвела до якісного стрибка у відносинах Швейцарії з НАТО: після припинення бомбардувань НАТО виведення сербських сил безпеки з Косово і резолюція 1244 ООН «Про формування міжнародних миротворчих сил», Федеральна рада Швейцарії висловила згоду на участь в міжнародній миротворчій місії КФОР в Косово за допомогою підрозділу матеріально-технічного забезпечення чисельністю роти (SWISSCOY). Внутрішнього політичного визнання участі нейтральної Швейцарії в «місії НАТО» сприяв мандат ООН на KFOR.

В цілому, військова участь Швейцарії в KFOR справило значний вплив на відносини з НАТО, навіть якщо SWISSCOY фактично отримав дозвіл за межами Партнерствоа заради миру на підставі мандата ООН. Наприклад, завдяки SWISSCOY Швейцарія була запрошена на саміт НАТО в Чикаго в 2012 році в якості одного з 13 обраних «основних партнерів» [3].

В інших областях Швейцарія і НАТО продовжували співпрацювати без змін з 2014 року. Швейцарія продовжує вносити свій вклад за допомогою свого досвіду і фінансування розвитку оборонних інститутів через Цільовий фонд НАТО. Вона продовжує пропонувати навчання в женевських центрах. У 2014 році НАТО висунула Оборонну ініціативу і пов'язане з нею нарощування потенціалу безпеки як частину їх зусиль по встановленню стабільності і підвищення стійкості в країнах на їх периферії (Туніс, Йорданія, Ірак, Молдова, Грузія). НАТО підтримує військові програми цих країн матеріальними засобами, грошима і знаннями - проте з точки зору Швейцарії ця процедура не завжди сумісна з місцевими умовами.

У 2018 році Швейцарія спостерігала за навчаннями колективної оборони НАТО «Трайдент Джанкшен». Спостереження за навчаннями з колективної оборони, дає Швейцарії розуміння підходу НАТО і дає можливість проаналізувати, де він може бути використаний для військових цілей в подальшому. Таким чином, вона може адаптувати свої власні структури військ в разі великої війни. Навіть якби Швейцарія захотіла, вона не змогла б взяти участь в великих навчаннях НАТО, тому що її армія не в змозі вмістити більший контингент.

З вересня 2019 року Швейцарія надала заступника командувача КФОР, оскільки вона відчувала потребу в миротворчих силах через ситуацію з безпекою. Місія в Косово залишається важливим аспектом для Швейцарії через значну діаспори і тому, що відновлення конфлікту між Сербією і Косово може привести до відновлення міграції в Швейцарію.

З військової точки зору, завдяки Партнерству заради миру Швейцарія все ще має структуру, яка пропонує досить гнучкості для співпраці з НАТО в будь-якій формі, без політичних чи юридичних зобов'язань. Процес планування та огляду, який існував з моменту створення Партнерства заради миру, також пропонує Швейцарії добре структурований

підхід для забезпечення оперативної сумісності своїх військ і для того, щоб йти в ногу з військово-політичним розвитком НАТО [4].

Таким чином, виходячи з вищезгаданого, можна зробити висновок, що історичний розвиток відносин між НАТО і Швейцарія показує, як Швейцарія змогла досягти певних цілей зовнішньої політики за допомогою Партнерства заради миру навіть в мінливих умовах. Швейцарія переважно просувала стандарти в області внутрішньої безпеки та поведінки міжнародних урядів. Швейцарія приймає участі в місіях НАТО, дотримуючись принципу нейтралітету в зовнішній політиці. Партнерство заради миру є однією з основних платформ для просування міжнародного гуманітарного права, ключової мети швейцарської зовнішньої політики. Швейцарські фахівці також брали участь в проектах з реформування сектора безпеки відповідно до інтересів країни в підтримці демократизації і демократичного контролю над збройними силами.

Література:

1. Anna Wieslander. What makes an ally? Sweden and Finland as NATO's closest partners. UK: Journal of Transatlantic Studies, 2019. S. 194–222.
2. Official website of Switzerland's Federal Authorities. URL: http://www.admin.ch (дата звернення: 27.10.2020).
3. Presentation Document of Switzerland for the Partnership for Peace. URL: https://www.nato.int/pfp/docu/p961217a.htm (дата звернення 17.11.2020).
4. Rebecca R. The Purpose of NATO Partnership: Sustaining Liberal Order beyond the Ukraine Crisis. Washington: Georgetown University Press, 2017. S.167–192.

УДК 327.7НАТО:355.08-055

Розумовська Юлія Олександрівна,
здобувач ОС Магістр
спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ДОСВІД НАТО У ВПРОВАДЖЕННІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ

Сьогодні, світова спільнота прийняттям міжнародних нормативно-правових актів гарантує дотримання прав людини, рівних прав і можливостей для чоловіків та жінок. Гендерна рівність є запорукою їх досягнення, соціального та економічного розвитку суспільства, врегулювання конфліктів та боротьби з насильством проти дітей та жінок.

Впровадження гендерної рівності у секторі безпеки та оборони означає поєднання досвіду чоловіків та жінок у проведенні військових операцій, а також наближає нашу країну до вступу до Північноатлантичного альянсу. Армія повинна представляти суспільство, яке вона захищає. Це принцип, якого дотримуються розвинені держави. Не повинно бути обмежень для тієї чи іншої категорії населення. За такої умови підвищується обороноздатність країни [2].

Передумовами виникнення питання гендеру є зміни традиційних ролей чоловіків та жінок в суспільстві, сім'ї та трудових відносинах. Україна є частиною світової спільноти і не стоїть осторонь питань, які є дуже важливими, особливо якщо враховувати збройну агресію на сході України. Ця ситуація сприяла підйому національної свідомості українців, становленню та розвитку Збройних сил, відсічі агресії, що є неможливим без урахування гендерного аспекту [1].

Політику щодо гендерної рівності Північноатлантичний альянс реалізує через виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» та пов’язаних з нею резолюцій, які визнала важливість гендерної перспективи в питаннях миру та безпеки. З моменту прийняття цієї резолюції у 2000 році у всьому світі збільшилась кількість громадських організацій та активістів, які виступають за її повну реалізацію. Щороку Генеральний секретар ООН надає Раді Безпеки ООН звіт про хід її виконання.

Всі військові операції мають гендерний аспект. Військовим необхідно інтегрувати гендерну перспективу на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях. З цією метою багато Збройних Сил країн-членів НАТО готують персонал, який обізнаний в гендерних питаннях. Багато держав мають радників з гендерних питань [4].

У 2018 році Північноатлантичний альянс та Європейський Союз погодили нову Спільну декларацію, яка зосереджувалась на впровадженні прогресу в чотирьох сферах, однією з яких є сприяння програмі «Жінки, мир, безпека». Також ці дві структури провели спільний семінар, метою якого було підвищення розуміння старшим військовим керівництвом можливостей та викликів у реалізації гендерних перспектив для подальшого зміцнення партнерства [5].

Гендерна рівність в арміях країн НАТО означає рівні права, обов’язки, можливості та умови проходження військової служби незалежно від статі. Для жінок та чоловіків ставляться рівні вимоги, вони несуть рівну відповідальність за власні дії або бездіяльність.

У центрі гендерної політики НАТО лежить поняття «гендерна інтеграція». Воно означає стратегію досягнення гендерної рівності у Збройних Силах через залучення жінок та чоловіків до ефективного виконання завдань за призначенням, враховуючи інтереси та досвід обох статей.

Зростаюча складність військових операцій вимагає від особового складу Збройних Сил спеціалізованих навичок у таких галузях, як психологія, мови, інженерія тощо. Набір кандидатів з такими навичками вимагає залучення осіб, які раніше не розглядали як вид діяльності військову службу. Серед таких спеціалістів дуже багато жінок.

Гендерна політика НАТО поширюється не тільки на країни-члени альянсу, але й на країни-партнери, одним з яких є Україна. Нажаль, в нашій країні не приділяється достатньо уваги цьому питанню на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях. Але Уряд України постійно працює над покращенням ситуації щодо гендерної рівності в секторі безпеки та оборони. Інституції не проводять гендерний аналіз, а потреби чоловіків та жінок рідко враховуються під час планування операцій та повсякденної діяльності. Перешкодою для розвитку гендерної політики є також відсутність розуміння гендерних питань працівниками сектору безпеки та оборони. Тобто відсутня достатня обізнаність про те, чому гендерна рівність така важлива, і чому жінки потрібні у війську.

Література

1. Професійна та гендерна ментальність військовослужбовців Збройних Сил України: формування на засадах європейських цінностей : навч. посіб. / за заг. ред. Л. В. Кримець. – Київ : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2018. – 188 с.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях» URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-viii (дата звернення 17.12.2020 року)

3. Король К. Гендерна рівність в армії URL :https://24tv.ua/genderna_rivnist_v_armiyi_skilki_divchat_boronyat_ukrayinu_na_shodi_n1224120 (дата звернення 17.12.2020 роеу)

4. Мороз Т. Кількість жінок у нашому війську за десять років збільшилась у 15 разів URL :http://www.mil.gov.ua/news/2019/09/17/kilkist-zhinok-u-nashomu-vijsku-za-desyat-rokiv-zbilshilas-u-15-raziv/ (дата звернення 17.12.2020 року)

5. Уотсон К. Гендерні питання в секторі безпеки /Збірник інформаційно-методичних матеріалів, Женева, 2020 рік

УДК 329.055.3(495)“1972/2013”(045)

Тряскіна Ксенія Едуардівна

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОГРАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З З ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Світове співтовариство з кожним роком виявляє все більшу зацікавленість в охороні довкілля, забезпеченні сталого розвитку країн і регіонів, захисті інтересів майбутніх поколінь, оскільки сучасні екологічні проблеми мають глобальний характер. Саме це зумовлює потребу формування спільної екологічної політики та посилення міждержавних відносин країн-учасниць ЄС. Тож, одними з найважливіших здобутків та результатів діяльності Європейського Союзу в екологічній сфері є запровадження Програм дій у сфері охорони навколишнього середовища, які є актуальними та встановлюють основні напрями екологічної політики на певний період й вдало діють вже понад 50 років.

Слід зазначити, що ЄС грає суттєву роль у координуванні політики вирішення світових екологічних проблем. Тому є актуальним з'ясувати основні екологічні програми дій ЄС.

В жовтні 1972 року держави-члени ЄЕС приймають Декларацію щодо програми дій із навколишнього середовища, а вже на початку 1973 року була прийнята Перша програма дій із навколишнього середовища. За весь час проведення Свівтоваривством екологічної політики (починаючи з 60-х років XX ст. та до сьогодення) було прийнято сім програм у сфері захисту навколишнього середовища [4]. Серед них є наступні:

Перша Програма дій з охорони навколишнього середовища була прийнята у липні 1973 року і представляла першу екологічну політику ЄС. Друга програма заснована у 1977 р. Та була продовженням Першої. Серед найбільш важливих цілей двох програм були наступні:

- зменшення і по можливості запобігання забрудненню;
- підтримка екологічного балансу біосфери;
- недопущення шкоди природі при експлуатації її ресурсів;
- поліпшення умов праці за допомогою нормалізації довкілля;
- посилення екологічних аспектів у містобудуванні і землекористуванні;
- пошук шляхів розв'язання проблем навколишнього середовища спільно з державами в рамках і поза Співтовариством, особливо в міжнародних організаціях

Таким чином, у Першій та Другій Екологічній програмі дій уже містилися, у зародковій формі, багато з пізніших ідей щодо «сталого розвитку». Тому, Екологічна політика ЄС спочатку мала екологічне обґрунтування, без підпорядкування цілям внутрішнього ринку [2].

Також, слід зясувати характеристику Третьої Екологічної програми дій. Третя програма (1982–1986 рр.) і частково Четверта (1987–1992 рр.) відображають значну зміну у політичному підході завдяки набагато тіснішому зв'язку з внутрішнім ринком, ніж їхні попередниці. У Третій програмі підкреслюються потенційні ризики та переваги екологічної політики для внутрішнього ринку, а об'єднання питань внутрішнього ринку та екологічної політики стало основною рушійною силою для розробки програм та діяльності. Екологічні

норми викидів необхідно було узгодити для того, щоб уникнути порушення конкурентоспроможності галузі [2].

Після чого слід ознайомитись з Четвертою програмою дій. Вона означає подальшу зміну підходу до екологічної політики. Були визнані недоліки попередніх підходів (наприклад, політика якості, орієнтація на викиди). Крім того, контроль за забрудненням повинен був систематично контролювати всі середовища навколишнього середовища (воду, повітря та ґрунт) та включати оцінку проблемних речовин [2].

Серед найбільш цікавих та інноваційних елементів п'ятої Програми дій були:

– основна мета щодо сталого розвитку відповідно до визначеної у Брундтландському звіті;
– посилання на секторальний підхід, який інтегрує екологічний аспект у найбільш забруднюючі галузі (транспорт, енергетику, сільське господарство тощо), а також на обмеження старого підходу «кінця труби».

Шоста Екологічна програма дій з охорони навколишнього середовища (2002– 2012 рр.) була викладена у Постанові № 1600/2002/ЕС Європейського Парламенту і Ради від 22 липня 2002 року, про Шосту Програму дій ЄС з охорони навколишнього середовища. Її цілі відповідають основним екологічним пріоритетам, які повинні бути досягнуті співтовариством у наступних загальних пріоритетних сферах [5]:

– зміни клімату;
– природа та біорізноманіття;
– навколишнє середовище, здоров'я та якість життя;
– природні ресурси і відходи.

В Сьомій Програмі дій з охорони навколишнього середовища 2012 року-до 2020 року йде мова про «Жити добре, в межах можливостей нашої планети», яка буде керівною для екологічної політики на період до 2020 року. Вона направлена на підвищення екологічної сталості в Європі та перетворення ЄС у інклюзивну і сталу «зелену» економіку [5].

Усі заходи, дії та цілі, визначені у Програмі, повинні реалізовуватися відповідно до принципів «розумного»регулювання та з проведенням комплексної оцінки впливу у разі необхідності [5].

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що міжнародна спільнота усвідомлює необхідність спільних дій та здійснення спільних заходів у сфері екологічної безпеки в умовах обмеженості ресурсів та зростання потреб у них. У цьому контексті важлива роль належить інтеграційним об'єднанням, які запроваджують різноманітні програми та здійснюють спільні кроки у сфері пошуку шляхів вирішення проблеми екологічної безпеки на глобальному рівні.

Важливе значення у цій сфері має Європейський Союз як одне з найпотужніших угруповань країн сьогодення, адже політика у сфері навколишнього середовища є одним із перспективних напрямів діяльності ЄС. Та головне - одними з найважливіших здобутків та результатів діяльності Європейського Союзу в екологічній сфері є запровадження Програм дій у сфері охорони навколишнього середовища та Директив щодо навколишнього середовища, а також реалізація різноманітних інструментів захисту й охорони навколишнього середовища.

Література

1. Асатрян А. Теоретические основы и практика экологической дипломатии: формирование и развитие URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahukewip14qvlltahxmz4ukhynjawi4chawman6bagceai&url=https%3a%2f%2fdspace.spbu.ru%2fbitstream%2f11701%2f12010%2f1%2fvkr_asayatryan_a_r.doc&usg=aovvaw2zulx5l_y5lav2sr5o_psp (дата зверненняя 02.12.2020)

2. Гусев А. Экологическая политика Европейского Союза в контексте концепции устойчивого развития URL: https://www.dissercat.com/content/ekologicheskaya-politika-evropeiskogo-soyuza-v-kontekste-kontseptsii-ustoichivogo-razvitiya (дата звернення 02.12.2020)

3. Івасечко О. Особливості формування екологічної політики Європейського Союзу URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Unir_2013_25_21.pdf (дата звернення 02.12.2020)

4. Экологическая политика европейского союза. Политика в сфере окружающей среды URl: https://studme.org/70133/pravo/ekologicheskaya_politika_evropeyskogo_soyuza (дата звернення 02.12.2020)

5. EU Environmental Policies: A short history of the policy strategies URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjvo97x97LtAhVFrxoKHSYHDAoQFjAAegQIARAC&url=http%3A%2F%2Faei.pitt.edu%2F98675%2F&usg=AOvVaw2hy0dd6dr7qUymhWuttZy (дата звернення 02.12.2020)

УДК327.019.51:001.5

Манаєва Д. В., студентка ІІІ курсу спеціальності «Політологія» Маріупольського державного університету

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТЕРОРИЗМ»

Сьогоднішній світ неможливо уявити без інформаційних ресурсів. Вони повністю захопили світ. І найближче майбутнє характеризується неухильно зростаючою роллю інформаційної складової. Як галузь, що забезпечує існування цивілізації, так і вся система громадської безпеки будуть прямо залежати від інформаційних систем. Але інформаційна система може нести страшну загрозу як для суспільства так і для держави. Впровадження комп'ютера створило новий тип тероризму, відомий як інформаційний тероризм, що представляє загрозу, рівну або навіть перевищує фізичний тероризм. Поштові бомби та атаки на інтернет-сервери є найменшими формами інформаційного тероризму з точки зору руйнування. Більш високі форми інформаційної війни включають використання Інтернету як каталізатора для виробництва фізичного тероризму в більш високих масштабах. Прогнозувати негативні наслідки терористичної атаки на інформаційну сферу практично неможливо, а наслідки таких атак можуть бути катастрофічними. Ця проблема сьогодні все більше починає привертати уваги в сучасній політичній науці. Це пов'язано, в першу чергу, з постійно прискорюється технічним прогресом, наростаючою інформатизацією суспільства і переходом світової цивілізації в інформаційну епоху. Сучасне суспільство немислимо без комунікацій, все життя середнього європейця, американця, щільно "зав'язано" на інформації. Порушення роботи інформаційних систем неминуче тягне за собою втрату почуття реальності, хаос, як суспільний, так і економічний занепад.

У 1798 році вперше з'явився термін тероризм, коли філософ Іммануїл Кант використовував його для опису песимістського погляду на долю людства. Сьогодні в більшості випадків під цим терміном розуміється дії різних рухів які впливають на уряд держави з метою радикальної зміни його політичного і соціального управління, при цьому об'єктом впливу є не тільки держава, а й внутрішня соціальна система [5].

Американський філософ, соціолог і футуролог, один з авторів концепції постіндустріального суспільства Елвін Тоффлер під терміном «інформаційний тероризм», розумів: використання інформаційних засобів в терористичних цілях – загрози застосування або застосування фізичного насильства в політичних цілях, залякування і дестабілізації суспільства і, таким чином, надання впливу на населення або державу. Виникнення і

поширення комп'ютерних технологій зумовили вступ сучасної цивілізації в епоху, яку о. Тоффлер охарактеризував як інформаційне суспільство, де головним чинником суспільного розвитку є виробництво, передача, обробка та використання інформації. На гребні технологічного прориву нова інформаційна реальність стала відігравати ключову роль у функціонуванні суспільних і державних інститутів, у глобальних економічних, політичних і соціокультурних процесах, практичному житті кожної людини [7].

Відомий американський тероролог Г. Вейман трактував інформаційний тероризм як дії з дезорганізації автоматизованих інформаційних систем, що створюють небезпеку загибелі людей, заподіяння значної майнової шкоди, або настання інших суспільно небезпечних наслідків, якщо вони здійснені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення або надання впливу на прийняття рішень органами влади, а також загроза вчинення зазначених дії в тих же цілях». Він також виділив і проаналізував вісім способів використання Інтернету терористами:

1) проведення психологічної війни;

2) пошук інформації;

3) навчання терористів;

4) збір грошових коштів,

5) пропаганда;

6) вербування;

7) організація мереж;

8) планування і координування терористичних дій.

Багато з цих форм діяльності носять організаційний, допоміжний і прикладний характер. Але дві мають пряме відношення до факторів соціокультурного впливу на соціум: проведення психологічної війни і пропаганда. У своїй психологічній війні за вплив на суспільну свідомість терористи безсумнівно зробили основну ставку саме на використання Інтернету. Вжиті ними психологічні атаки розраховані на поширення загроз, ескалацію страху і відчуття безпорадності у аудиторії. Для залякування через Інтернет демонструються кадри терористичних акцій, вбивств мирних жителів і військових [2].

Американський дослідник інформаційної безпеки Дороті Деннінг вважає що інформаційний тероризм - це навмисне, політично мотивоване напад на інформацію, комп'ютерні системи, комп'ютерні програми і дані, яке тягне насильство щодо невійськових цілей, що здійснюється субнаціональними групами або прихованими агентами [3].

Дослідники М. Дж. Девост, Б. Х. Хьютон, Н. А. Поллард визначають інформаційний тероризм як свідоме зловживання цифровими інформаційними системами, мережами або

компонентами цих систем або мереж з метою, які сприяють здійсненню терористичних операцій або актів [6].

Правознавці такі як В.А. Кульба та В.П. Ємельянов дають помірне формування інформаційного тероризму. Вони стверджують, що злочином з ознаками тероризування є дії по залякуванню окремих особистостей і суспільства в цілому і різного роду погрози. Вони у розвиток своїх поглядів приводять відмінні ознаки тероризування, у числі яких відзначають створення в суспільстві атмосфери страху і погроз [4].

На думку російського політолога і економіста А. Неклесси « "інформаційний тероризм" враховує ступінь взаємопов'язаності сучасного світу і системний характер протікають в ньому процесів, відповідним чином вибудовуючи і стратегію загроз [1].

За своєю організацією інформаційний тероризм нагадує роїння-саме цей термін згадують у своїх роботах Аркуілла і Ронфельдт. Аркуілла і Ронфельдт вважають, що основою мережевої форми інформаційного тероризму сьогодні стає бурхливо зростаючий третій соціальний сектор. Це-величезна різноманітність самоврядних приватних або неурядових організацій. Саме ці організації і перетворюються в тих самих роються комах, пов'язаних майже невловимими командами в одну мережу. Ці неурядові організації не ставлять перед собою завдань розподілу прибутку акціонерам або директорам - вони, крім формального апарату держави, переслідують суспільні цілі зовні. Все це починає ставати "асоціаційною революцією" недержавних дійових осіб, і за своїм значенням цілком може бути зіставлено з виникненням національної держави в Новий час. Як свого часу держави нинішнього типу з їх бюрократією і центральною владою безжальними хижаками увірвалися в строкатий світ феодальної роздробленості, так і сьогодні неурядові організації, всюди сущі і швидкі, вриваються в світ неповоротких державних бюрократій. Зрозуміло, всі прекрасно розуміють, що такі недержавні організації, виступають двосічною зброєю і використовуються для ведення мережевої інформаційної війни як окремими невеликими терористичними організаціями, так і найпотужнішими державами світу. Примітна особливість характеру мережевого тероризму є його гуманність, а в технологіях реалізації – множинність. Тут і Політика, і економіка, і комунікації, і соціальна сфера одночасно є об'єктами нападу [8].

Таким чином, на підставі вищевикладеного можна запропонувати наступне визначення інформаційного тероризму. Інформаційний тероризм-це, перш за все, форма негативного впливу на особистість, суспільство і державу всіма видами інформації. Під інформаційним тероризмом можна розуміти умисне застосування окремими особами, терористичними групами або організаціями засобів інформаційного насильства з метою руйнування єдиного

інформаційного поля, нанесення великих економічних втрат країні, створення атмосфери істерії в соціумі, нав'язування певної лінії поведінки в процесі прийняття рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАННИХ ДЖЕРЕЛ

1. А. Неклесс .Вступление в постсовременный мир III тысячелетия // Восток. № 4. М:- 2001.-С.167.

2. Быстрицкий А. Информационные системы и технологии. ЮНИТИ-ДАНА, – М.: - 2012.-С.303.

3. Дороти Э. Деннинг. Информационная война и информационная безопасность. 1999- С. 593.

4. М. Дзлиев. Общество и насилие: от «традиционного» терроризма к информационному. 2003-С.33.

5. Райхель Ю. Информационное оружие XXI века. // Журналист. .№7. 2000.-С. 11.

6. Томас, Т. Л. Сдерживание асимметричных террористических угроз, стоящих перед обществом в информационную эпоху / Т. Л. Томас. // Материалы международной конференции«Мировое сообщество против глобализации преступности и терроризма». Научная книга. — Москва:- 2002. — С. 560.

7. Тоффлер Элвин. Война и антивойна. Философия. Издательский дом: АСТ.2005.-С.75 URL: https://www.litmir.me/br/?b=141588&p=1 (Дата звернення 25.11.20).

8. Ronfeldt D., Arquilla J What next for networks and netwars? - - Santa Monica. Chapter 10.2001.- P.41.

УДК 327 (520)

Ульянченко В.В.

ПОЛІТИКА ЯПОНІЇ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Політика у сфері забезпечення регіональної безпеки є невід'ємною частиною у національній доктрині кожної держави. Це обумовлено тим, що в умовах розширення глобалізації світових міжнародних відносинах сфера загроз стає все більш інтенсивною і небезпечною, як для однієї країни, так і для цілого регіону.

Японія є унітарною і практично закритою державою, яка, тим не менш, проводить комплексну політику, спрямовану на посилення національної безпеки, як в рамках

внутрішньої політики, так і зовнішньої, акцентуючи увагу на посилення оборонного чинника.

Актуальність даної теми особливо очевидна і для нашої країни, оскільки зміни і практична реалізація політики регіональної безпеки Японії в даний час розширили її військово-оборонні горизонти і вивели на рівень практично самого впливового гравця на світовій міжнародній арені. Японія виступає гармонійною сполучною ланкою в Азіатському і Індо-Тихоокеанському регіоні, в якому на сучасному етапі існує низка глобальних загроз, пов'язаних із зростанням міжнародного тероризму, загостренням територіальних претензій, посиленням ядерної могутності Північної Кореї, зростанням військово-політичного та економічного протистояння США з Китаєм та РФ.

В цих важких умовах геополітичної нестабільності в АТР, Японія, яка пов'язана союзницькими зобов'язаннями зі Сполученими Штатами, проводить свою гнучку зовнішньополітичну стратегію національної та регіональної оборонної політики, результатом якої є її ініціатива «Вільного і відкритого Індо-Тихоокеанського регіону».

В рамках зазначеної теми, слід відзначити, що еволюція концептуальних засад забезпечення національної та регіональної безпеки Японії формувалася на основі націоналістичної ідеї «паньяпонізму», яка спиралася на три чинника:

- японська нація володіє яскраво вираженою унікальністю і особливим характером;
- інтереси і цінності японської нації володіють пріоритетом перед всіма іншими інтересами і цінностями;
- японська нація повинна бути незалежною, наскільки це можливо в кожен історичний момент.

Для Японії представляється важливим її взаємодія в регіональних рамках співробітництва з Китаєм, Південною Кореєю та РФ. Тут слід зазначити, що всі три потужних держави являють собою певні загрози національній безпеці Японії, пов'язані насамперед з територіальними питаннями, які досі не вирішені.

До цих же причин додаються і такі фактори загроз, як:

- збільшення масштабної геополітичної і військово-економічної ролі Китаю і його взаємодію з Росією;
- ядерна програма Північної Кореї, яка за фактом так і не вирішена до цих пір;
- територіальні претензії Південної Кореї та її військові провокації щодо Японії.

Всі ці фактори є дестабілізуючими аспектами, які загрожують територіальній цілісності Японії і порушують її національні інтереси. Незважаючи на те, що Японські правлячі кола готові до політичного діалогу в рамках економічних і політичних самітів у

форматі «2+2», а також на рівні військових відомств, все ж на сьогоднішній день багато питань не вирішено.

Для Японії в рамках її національних інтересів, які включають і питання безпеки, представляється важливим економічне і політичне співробітництво з Китаєм і Росією, які на сучасному етапі є ключовими геополітичними гравцями в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

У цілому, політика регіональної безпеки Японії на сучасному етапі ввійшла в нове русло, коли істинно пацифістські наміри у світлі нових глобальних загроз вже не так актуальні. Сучасна оборонна стратегія Японії потребує свого розширення та виходу з вузьких рамок тільки країни. У зв'язку з цим Японія визначила і нові загрози її регіональної безпеки і шляхи їх усунення. Для японської держави в даний час безпека визначається не лише територіальною цілісністю, але і рівнем безпеки в космічному, кібернетичному та електромагнітному просторах.

Також Японія щодо своїх національних пріоритетів у галузі регіональної безпеки визначає такі фактори загроз, як міжнародний тероризм, піратство і природні стихійні лиха та руйнування. У зв'язку з цим Японія проводить ряд заходів щодо забезпечення рівня безпеки, як на своїй території, так і в регіоні в цілому. Насамперед, це спільні військові навчання та інша військово-політична взаємодія на регіональному рівні.

Сьогодні Японія є найважливішим і ключовим геополітичним гравцем в Індо-Тихоокеанському регіоні, який може самостійно регулювати процеси безпеки, як в рамках оборони своєї території, так і в загально-регіональному масштабі.

Японія сучасного періоду являє собою рівень потужної економіки в синтезі з новими військовими технологіями і високим форматом політичної і дипломатичної культури. У той же самий час, Японія є вдячним союзником, за спиною якого стоїть військова міць Сполучених Штатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алиев Р. Внешняя политика Японии в 70-х -начале 80-х годов: теория и практика. - М, 1986. – 300с.
2. Административное соглашение 28.02.1952 г. [Электронный ресурс] // Документы XX века. – URL: http://doc20vek.ru/node/3899
3. Кистанов В.О. Япония в Восточной Азии: текущие проблемы политических отношений // Ежегодник Япония. – 2016. – С.43-60.
4. Парамонов О.Г. Россия и Япония: новая повестка дня [Электронный ресурс] // Международная жизнь. – 18.10.2018. – URL: https://interaffairs.ru/news/show/20779

5. Американо-японский «Договор безопасности» 08.09.1951 г. [Электронный ресурс] // Документы XX века. – URL: http://doc20vek.ru/node/3898

УДК: 327.7(1-622НАТО:477)

Цебро Сергій Олександрович

РОЛЬ НАТО В ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Із здобуттям незалежності Україна розпочала активно розбудовувати співпрацю з європейськими та євроатлантичними інституціями. У сфері зовнішньополітичної діяльності нашої держави одним з пріоритетних напрямків виступає розвиток відносин співробітництва та партнерства з Організацією Північноатлантичного договору, що залишається потужною системою колективної безпеки як основи збереження миру і гарантування стабільності. Окупація Російською Федерацією Криму та територій Донецької та Луганської областей, військові дії, посилення інформаційно-психологічного тиску на Україну з метою дестабілізації соціально-політичної ситуації – усе це актуалізувало питання національної безпеки нашої держави та тісного співробітництва з такою системою колективної безпеки, як НАТО.

У березні 2014 р. загрожуючи незалежності та територіальній цілісності, Україна посилається на положення Декларації 2009 р. про доповнення Хартії Україна-НАТО та просить засідання КНС. У своїй заяві Північноатлантична рада заявляє, що вважає так званий референдум, проведений 16 березня в АР Крим незаконним та нелегітимним, закликаючи росіян до деескалації ситуації, в тому числі шляхом припинення будь-якої військової діяльності проти Україна. Генеральний секретар НАТО Расмуссен запропонував посилити підтримку Заходу для України, зокрема: 1) підтримка перетворення українських збройних сил на сучасні та ефективні організації, здатні забезпечити надійне стримування та захист від військових загроз; 2) підвищення спроможності українських збройних сил працювати та діяти разом із збройними силами країн-членів НАТО; 3) посилення участі у навчаннях НАТО [1].

НАТО підтримало новообрану в 2014 р. владу в Україні, президента Петра Порошенка, та уряд, сформований після парламентських виборів. НАТО також прямо засудило вибори в сепаратистських республіках на сході України, які відбулись у травні 2014 р. В квітні та червні 2014 року на зустрічах міністрів навесні та влітку НАТО узгоджує конкретні заходи підтримки України для зміцнення її здатності забезпечувати власну безпеку. Заходи включають низку негайних та короткотермінових дій, щоб допомогти Україні подолати

поточну ситуацію, та довгострокових заходів, спрямовані на розвиток потенціалу та глибоке реформування збройних сил та сектору безпеки. На своєму засіданні в квітні 2014 року міністри ЗС НУК заявили, що НАТО та Україна активізуватимуть співпрацю та сприятимуть оборонним реформам за допомогою програми нарощування та розвитку потенціалу.

Підтримка, надана новому українському уряду, виявилася також у сфері оборони; проте протягом кількох місяців між державами-членами НАТО не було згоди щодо того, чи повинна ця підтримка включати поставки зброї. Генеральний секретар Расмуссен 24-25 червня 2014 р. вирішив створити кілька нових цільових фондів НАТО для сприяння розвитку українського оборонного потенціалу, в тому числі у сферах матеріально-технічного забезпечення, управління та контролю, кіберзахисту та допомоги пенсіонерам у адаптації до цивільного життя [2, с. 4]. На саміті у Варшаві заходи НАТО на підтримку України стали частиною Комплексного пакету допомоги. Він покликаний підтримати здатність України забезпечити власну безпеку та здійснити широкомасштабні реформи в секторі безпеки та оборони на основі євроатлантичних принципів та найкращої практики. В даний час він включає дорадчу місію в Представництві НАТО в Україні, а також 16 програм з розбудови спроможності та цільових фондів [3].

Український парламент 29 грудня 2014 року скасував позаблоковий статус. та оголосив, що Україна розпочне процес досягнення критеріїв, необхідних для вступу до НАТО, а також інтегрується в євроатлантичний простір безпеки [4]. Анексія Криму, окупація частини Донбасу та війна з Росією на Сході України надали ідеї вступу до НАТО нового звучання. Якщо до подій 2014 р. більшість населення була переконана, що можлива інтеграція до Атлантичного договору може мати негативні наслідки, то тепер більша частина українців підтримує двосторонні відносини і не проти подальшого приєднання України до блоку НАТО. Так, загальна кількість опитуваних, що підтримую вступ до на НАТО зросла з 22 % у 2005 р. до 62% у 2019 р. [5]

Рівень взаємодії НАТО з Україною з 2014 року як на політичному рівні, так і з точки зору практичної роботи був безпрецедентним. НАТО продовжує вести тісний політичний діалог в рамках Комісії Україна-НАТО та підтримує Україну у здійсненні її амбіційного порядку денного реформ, в тому числі шляхом найкращого використання Річної національної програми, процесу планування та перегляду.

Розбудова оперативного потенціалу й взаємосумісності зі збройними силами НАТО у рамках широкого спектра заходів й військових навчань, які проводяться у рамках програми «Партнерство заради миру» і які іноді приймає на своїй території Україна, є одним з важливих напрямів співпраці. Завдяки цим навчанням військовослужбовці мають змогу відпрацьовувати дії під час операцій з підтримання миру і набувати практичного досвіду

взаємодії зі збройними силами країн НАТО і інших партнерів. Нещодавно Україна приєдналася до нової ініціативи – Ініціативи оперативної сумісності Партнерства, яку було запроваджено на Уельському саміті Альянсу у 2014 р. Вона покликана забезпечити збереження високого рівня оперативної сумісності, якого сили міжнародної коаліції досягли у рамках Міжнародних сил сприяння безпеці під проводом НАТО в Афганістані.

Допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2017 р. для участі в багатонаціональних навчаннях було здійснюватися на підставі схваленого Верховною Радою Закону «Про схвалення рішення Президента України про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2017 році для участі в багатонаціональних навчаннях» (№ 1826-VIII від 19 січня 2017 р.) [6].

Так, у 2017 р. на території України пройшло три багатонаціональних навчання: багатонаціональні навчання з підготовки підрозділів Збройних сил на Яворівському полігоні у Львівській області у січні – грудні 2017 р.; українсько-американські навчань Sea Breeze-2017, які пройшли у липні – вересні 2017 р. в акваторії Чорного моря та на полігонах ЗСУ, військових аеродромах «Шкільний», «Кульбакине», «Чернобаївка», посадкових площадках Тендрівської коси, Міжнародному аеропорту «Одеса», Одеському морському торговельному порту, морському торговельному порту «Южний» і військовому порту Очакова; українсько-американське навчанні Rapid Trident-2017 з 8 до 23 вересня 2017 р. в Міжнародному центрі миротворчості і безпеки [7].

На території Міжнародного центру миротворчості та безпеки Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного 2 лютого 2017 р. розпочався черговий етап підготовки підрозділів ЗСУ за програмою «Об’єднаної багатонаціональної тренувальної групи – Україна». Також з 1 по 10 лютого 2017 р. у східній частині акваторії Чорного моря на площі 80 тис. кв. км пройшли навчаннях НАТО «Океанський Щит» (Sea Shield) [8].

Отже, аналіз трансформації відносин Україна-НАТО в контексті російської агресії свідчить про те, що НАТО надає потужну політичну та практичну підтримку Україні. Допомога передбачає надання Україні коштів, транспортних засобів, медичного обладнання, здійснення підготовки підрозділів ЗСУ тощо. Кошти спрямовані на посилення бойової здатності української армії, на збереження життя і здоров'я українських військових. Окремий акцент робиться на підтримці Військово-морських сил ЗСУ на тлі агресивної поведінки Росії в акваторіях Чорного та Азовського морів. На території України проходять заплановані міжнародні навчання. Крім того, Україна і НАТО співпрацюють в питаннях захисту критичних об’єктів інфраструктури – атомних станцій, великих компресорних станцій з перекачування газу і нафти. Альянс допомагає Україні і в плануванні на випадок

надзвичайних ситуацій. Ще одне важливе рішення – залучення українських військовослужбовців на всі курси і тренінги НАТО фактично на безоплатній основі.

Література

1. Sperling J. NATO and the Ukraine crisis: Collective securitization. URL: https://www.researchgate.net/publication/311443477_NATO_and_the_Ukraine_crisis_Collective_securitisation (дата звернення: 11.09.2020).
2. Співробітництво Україна — ЄС — НАТО з протидії гібридним загрозам у кіберсфері. К. : Центр глобалістики «Стратегія XXI», 2019. 27 с.
3. Ukraine-NATO: non-military cooperation in combating hybrid war fare. URL: http://www.ucipr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=597&catid=16&Itemid=115&lang=en (дата звернення: 06.09.2020).
4. Україна відмовилася від позаблокового статусу. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2014/12/23/7052990/ (дата звернення: 10.09.2020).
5. Кількість українців, які підтримують вступ до НАТО, зросла на 46% за сім років. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2736519-kilkist-ukrainciv-aki-pidtrimuut-vstup-do-nato-zrosla-na-46-za-sim-rokiv.html (дата звернення: 11.09.2020).
6. Про схвалення рішення Президента України про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2017 році для участі в багатонаціональних навчаннях Закон Верховної Ради № 1826-VIII від 19 січня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-20#Text (дата звернення: 17.09.2020).
7. National security & defence. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/eng/NSD177-178_2019_eng.pdf (дата звернення: 17.09.2020).
8. Угода (у формі обміну листами) між Україною та ОрганізаціюПівнічноатлантичного договору про участь України в операції «Океанський Щит». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_027#Text (дата звернення: 13.09.2020).

УДК 355.357(477.62-074)

Дубонос Микита Ігорович

ДО ПИТАННЯ ЩОДО РОЗМІЩЕННЯ МИРОТВОРЧОЇ МІСІЇ ООН НА ДОНБАСІ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що розгортання місії миротворців ООН на Донбасі в подальшій перспективі може гарантувати припинення конфлікту. Також, це є вигідним рішенням для всіх учасників Мінського процесу, зокрема, Україна отримає можливість у відновленні територіальної цілісності і припинення військових дій на Сході

країни; Франція і Німеччина приберуть «гарячу точку» в Європі; РФ отримає можливість пом'якшення санкцій, можливість налагодити добросусідські відносини з Україною.

Метою є вивчення позицій сторін Нормандського формату щодо врегулювання конфлікту на Донбасі за допомогою інституту миротворчості ООН.

Вперше ідея розміщення миротворчого контингенту ООН озвучувалася ще у 2014 році, проте, у зв'язку з Мінськими угодами не отримала широкого розповсюдження. Повторно ця пропозиція була озвучена на 73-й Генеральній Асамблеї ООН у 2018 році президентом України, що надалі стало предметом для подальшого обговорення.

На Мюнхенській конференції з безпеки в 2018 р був запропонований так званий «план Расмуссена», що має на увазі розміщення миротворців для вирішення конфлікту на Сході України. У ньому прописані пропозиції про склад, повноваження та порядок роботи можливої місії. Суть плану зводиться до того, що повинен бути сформований миротворчий контингент з-поміж нейтральних країн і держав, які не є членами НАТО. Це можуть бути країни Південної Америки, Білорусь, Казахстан, Монголія, Австрія, Фінляндія та Швеція.

Чисельність контингенту спочатку повинна становити 20 тис. військових і 4 тис. поліцейських. Розміщуються вони на всій території конфлікту, в тому числі й на кордоні з РФ. Такий варіант цілком влаштовує Україну, однак, Росія наполягає на їх розміщенні виключно на лінії розмежування сторін конфлікту [1].

Крім цього, Расмуссен пропонує проведення виборів на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей під егідою ОБСЄ і Ради Європи, після яких передається кордон під контроль України. Миротворці продовжують залишатися на території для моніторингу безпеки терміном на 2 роки.

Однак, запропонований план Расмуссена по-різному сприймається сторонами Нормандського формату, метою якого є вирішення конфлікту. Так, Україна категорично не згодна вести прямий діалог з представниками підконтрольних РФ адміністрацій тимчасово територіях Донецької та Луганської областей. Крім того, Київ заперечує нейтральність Білорусі та Сербії у якості миротворців. Ще одним важливим аспектом є терміни проведення виборів. Україна наполягає на тому, що вибори в Донбасі повинні проходити через 5-10 років, а не через 12 місяців після заходу миротворців [1]. Водночас українська сторона наполягає на тому, що спершу вона має отримати контроль над кордоном та лише потім провести місцеві вибори на цих територіях.

Позиція Росії залишається незмінною - миротворці розміщуються тільки на лінії розмежування і тільки для захисту місії ОБСЄ [2].

Франція і Німеччина підтримали план Расмуссена, проте, скептично ставляться до можливості його реалізації. Більш зацікавлені вони в реалізації альтернативного плану,

запропонованого в кінці січня 2019 року спецпредставником Тристоронньої контактної групи ОБСЄ М. Сайдіком. Він акцентує увагу на тому, що міжнародна адміністрація і міжнародна місія вводиться за рішенням Нормандського формату, а не за рішенням Ради Безпеки ООН. Крім цього, підготовка виборів входить до компетенції місцевої влади, а також передбачає створення гібридної поліції. У свою чергу Україна оскаржує саму ідею компетенції і повноважень представників ОРДЛО на проведення місцевих виборів. При цьому план передбачає розташування миротворців по всій території Донбасу, на що категорично не згодна РФ. Єдине в чому позиція сторін сходиться, це створення такої структури як Агентство реконструкції під егідою ЄС, яке буде під нею працювати 6-8 років [3].

Після обрання президентом України Володимира Зеленського 20 травня 2019 року й проведенням за його участі Нормандської зустрічі у Парижі 9 грудня 2019 року переговорний процес знов активізувався. Проте українська влада розуміє, що виконання ними мінських угод перетворить Донбас в альтернативний, що не підконтрольний українському керівництву, центр впливу на зовнішню і внутрішню політику України. Звідси випливає бажання переглянути угоди, «відредагувати» або «адаптувати» їх, змінити послідовність кроків. Однак, жодних ідей стосовно розміщення миротворців під час тієї зустрічі не пролунало. Тоді Зеленський заявив, що у разі, якщо за рік не буде досягнуто миру на Донбасі, Україна може вийти з мінських домовленостей та буде застосовувати інший план. Можливо одним з таких планів стане саме миро творчість ООН.

Однак рік приніс певну втому щодо цього питання у деяких держав-учасниць «нормандського формату». Риторика обережно почала змінюватися. Зокрема, Посол Франції в Україні Етьєн де Понсен, коментуючи розгортання миротворчої місії ООН на Донбасі, заявив наступне: «Ми концентруємося на наявних форматах переговорів, замість того, щоби думати про альтернативи. Якщо ми подивимося на історію миротворчих місій різних видів, наприклад, на Кіпр, там миротворча місія не була дуже успішною, тому ми досить скептично налаштовані» [4].

Водночас у середині листопада 2020 року речник української делегації в Тристоронньої контактній групі Олексій Арестович заявив, що введення миротворців на тимчасово окуповані території Донецької та Луганської областей обговорюється в кулуарах. За його словами, введення миротворців обговорюється як план "Б" щодо врегулювання конфлікту з Росією на Донбасі. "Ключове слово там миротворці. Від плану (п'ятого президента - ред.) Порошенко нічим не відрізняється ... Ми зараз знайшли спосіб фактично забезпечити миротворців. Збільшення СММ ОБСЄ - це потужний елемент контролю", - заявив Арестович [5].

Таким чином, можемо констатувати той факт, що розмови про введення миротворців на Донбас ведуться з самого початку конфлікту. Однак, сторони конфлікту і до цього дня не можуть дійти згоди щодо питання їх ролі і повноважень. Зокрема, інтереси України і Європи йдуть в розріз з інтересами Російської Федерації з питання розміщення миротворців по всій території Донбасу. З цього випливає, що і найближчим часом сторони не дійдуть згоди з цього питання.

Література

1. Апостроф. – URL: https://apostrophe.ua/article/society/2019-01-31/plan-saydika-po-spaseniyu-donbassa-5-glavnyih-momentov-i-prichem-zdes-gvatemala/23554
2. Фонд Стратегической Культуры. URL: https://www.fondsk.ru/news/2018/02/15/plan-rasmussena-dlja-chego-zapadu-brazilskie-morskie-pehotincy-v-donbasse-45600.html
3. Миротворці на Донбасі: реальність чи ілюзія у призмі часу? – URL: https://armyinform.com.ua/2020/07/myrotvorczi-na-donbasi-realnist-chy-ilyuziya-u-pryzmi-chasu/
4. Новое Время. URL: https://nv.ua/ukraine/events/rezoljutsija-po-mirotvorcheskoj-missii-na-donbasse-protiv-mirotvortsev-iz-kakoj-strany-katehoricheski-vystupaet-ukraina-2496278.html
5. Арестович: План "Б" по Донбассу – это миротворцы. URL: https://news.liga.net/politics/news/arestovich-plan-b-po-donbassu-eto-mirotvortsy

СЕКЦІЯ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ СВІТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

УДК 323.21(477)

Христич Валерія Олексіївна

ОСНОВНІ ЕТАПИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Тривалий час Україна знаходилась під впливом різних країн, а українці були бездержавною нацією. З набуттям незалежності політична свідомість громадян України зазнала значних трансформацій, характеризується такими ознаками, як низька довіра до влади та державних інституцій, політична апатія і, як наслідок, політичний абсентеїзм, за виключенням великих масових політичних підйомів у 2004 р. та 2013-2014 рр. Крім того, соціологічні опитування демонструють, що велика кількість громадян не відчувають відповідальності за стан справ у країні. З огляду на означене, для більш глибокого розуміння сучасної політичної ситуації та процесів актуальним вбачається аналіз процесу становлення та трансформації політичної свідомості громадян України, виокремлення вирішальних факторів впливу на нього, встановлення їх настроїв, емоцій та почуттів.

Розглядаючи фактори, які впливають на політичну свідомість громадян України, можна виділити наступні: кризовий стан економіки і соціальної сфери, загострення економічних проблем, падіння моралі, зростання злочинності, відсутність єдиного менталітету тощо [1]. До зовнішніх факторів впливу можна віднести, насамперед, вплив з боку Російської Федерації, що здійснює агресію проти України [2, с.169], а також проблема визначення вектору інтеграції до світового співтовариства, що протягом тривалого періоду сприяє поляризації українського суспільства [3].

В умовах незалежної України, розвиток політичної свідомості можна умовно поділити на п’ять етапів. Перший етап охоплює період з 1991 по 2003 рік. Починаючи з 1991 року український соціум вступив на шлях посткомуністичних трансформацій з метою формування нового демократичного суспільства. Інтерес до політики та активність в політичному житті була на низькому рівні [4].

Другий етап припадає на 2004 р. В цьому році можна побачити високий рівень активності громадян. У психополітичному аналізі «Помаранчева революція» постає насамперед як морально-світоглядна та народна, ніж спеціально підготовлена і реалізована політиками. Майдан не переріс у масштабний проект позитивної участі у політичному

процесі громадських і політичних сил, що підтримали Помаранчеву революцію. Народ, який став головною рушійною силою і творцем Помаранчевої революції, поставлений в умови неможливості цивілізовано обстоювати свої права внаслідок корупції, маніпуляції масовою свідомістю, його не вважають партнером, найважливішим учасником суспільно-політичного процесу [5].

Третій етап починається з 2005 року і закінчується в 2013 році. За ці вісім років інтерес населення до політики знижувався. Станом на 2013 р. соціологи зафіксували найбільше падіння інтересу населення до політики від часів проголошення незалежності [4].

Умовними межами четвертого етапу є 2013-2014 роки. «Революція гідності» засвідчила нові зсуви в суспільній свідомості, які, по суті, визначали цивілізаційний вибір України. Масові дії українців призвели до революційної трансформації суспільства. По суті суспільно-політичні зрушення в Україні кінця 2013 – початку 2014 р. стали прикладом небаченого досі стану громадсько-політичної мобілізації, який зумовлений не лише значенням для громадян проблеми геополітичного вибору правлячої еліти України, а насамперед «якістю» політичного режиму, в т. ч. мірою можливості реалізації громадянами своїх прав та свобод, ставленням правлячої еліти і силових структур до тих чи інших форм громадянського спротиву [6].

П’ятий етап умовно розпочався в 2015 році і досі триває. Протягом цих років українці демонструють досить високий рівень інтересу до політики за загальноєвропейськими мірками, цілком співставний з розвинутими і стабільними демократіями. Також, якщо порівняти 2019 та 2020 роки з попередніми, інтерес громадян до політики став набагато вищим [7].

Серед основних рис політичної свідомості українців: недовіра до політиків та владних інституцій [8]; активна електоральна група – це особи пенсійного віку, а молодь, навпаки, дуже аполітична, хоча політична практика свідчить, що коли молодь дорослішає, рівень її політичних проявів, зокрема участь у виборах, все ж таки зростає [8]; поляризація політичних цінностей: лінгвістичні, етнічні відмінності, історичне минуле різних регіонів породжує різні політичні прагнення та очікування, чим активно користуються політичні партії під час електорального процесу [9].

Таким чином, дослідження процесу трансформації політичної свідомості громадян України дало можливість умовно виокремити в ньому декілька етапів. Перший етап (1991-2003 рр.) визначався низьким рівнем зацікавленості в політиці з боку громадян. Помаранчева революція (2004 р.) як другий етап показав високий рівень активності та зацікавленості громадян в політиці, перший значний підйом політичної свідомості українців. Третій етап (2005-2013 рр.) знов характеризуються пасивністю з боку громадян, їх апатичним

ставленням о політики, викликане розчаруванням невдалими реформами. Четвертий етап – «Революція гідності» (2013-2014 рр.) – навпаки характеризувався майже таким самим рівнем зацікавленості в політиці і, як наслідок, активності в політичному житті, як під час Майдану 2004 року, формуванням свідомості патріота та відповідального громадянина у значної кількості українців. П'ятий етап (2015-2020 рр.) характеризується зменшенням активності та зацікавленості громадян, але виборчі кампанії 2019 р. знову демонструють увагу громадян до політичного життя. Поділ на саме такі періоди не випадковий, адже активність громадян України має тимчасовий характер. Актуальною для початку першого періоду та повністю третій період (періоди спокою) є політична апатія, коли для Помаранчевої революції, революції Гідності актуальною є різке та значне підвищення політичної свідомості.

Література

1. Кір'ян, Т.М., Шаповал, М.С. Соціально-економічний розвиток України в роки незалежності // Вісник економічної науки України. 2014. № 1 (25). С. 41–45. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/87434 (дата звернення: 25.10.2020).

2. Матета О. Політична еліта та політична свідомість громадян в умовах демократичної трансформації пострадянської України // Вісник Львівського університету. Вип. 22. 2019. С. 166–173. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/22_2019/26.pdf (дата звернення: 22.10.2020).

3. Геополітичні орієнтації населення і безпека України. За даними соціологів. Упорядник М. О. Шульга. К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф». 2009. 80 с. URL: http://i-soc.com.ua/assets/files/journal/socpsihol/shulga_gonbu.pdf (дата звернення: 06.11.2020).

4. Середа В. В. Політична культура України: діахронний вимір // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2014. Вип. 8. С. 175-190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_sociology_2014_8_21 (дата звернення: 25.10.2020).

5. Ткаченко О. Розбудова України після Помаранчевої революції. URL: http://www.personal.in.ua/article.php?ida=459 (дата звернення: 27.10.2020).

6. Кривошеїн В. В. Вплив "революції гідності" на політичну та правову культуру українського суспільства // Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Політологія. 2016. № 2. С. 37–58. URL: http://fil.nlu.edu.ua/article/download/70972/66233 (дата звернення: 27.10.2020).

7. Якименко Ю. Політична освіта в Україні: стан і перспективи удосконалення (за даними загальнонаціонального соціологічного опитування). 2019. 146 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Politychna_osvita.pdf (дата звернення: 28.10.2020).

8. Фесенко В. Особливості та тенденції розвитку політичної культури в українському суспільстві // Українська правда. 2018. URL: https://blogs.pravda.com.ua/authors/fesenko/5ab61e2b1e0ad/ (дата звернення: 27.10.2020).

9. Буш К. А. Специфіка прояву політичної свідомості сучасної української молоді // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2013. Вип. 12. С. 103–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2013_12_14 (дата звернення: 25.10.2020).

УДК 323:321(477)

Московченко Вікторія Андріївна

ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ УКРАЇНИ

Однією з важливих частин політичних реформ завжди є трансформація політичних інститутів суспільства.Останнім часом дедалі частіше йдеться про низьку ефективність української політичної системи загалом та її інститутів зокрема.Політичні інститути України мають вже свою історію , а також уже історію формування й функціонування. Задля чіткішого розуміння сучасного стану політичних інститутів України потрібно розглянути історичні витоки та умови їх формування.У перехідних суспільствах зміни політичних інститутів в ідеалі повинні набувати форми заміщення – ліквідації старих правил, установок, організаційних форм та впровадження нових.У деяких сучасних перехідних суспільствах, зокрема в Україні, демократизація передувала створенню національної держави, що значно ускладнило здійснення переходу до нового політичного режиму.

Утворення в серпні 1991 року самостійної української держави спричинило формування інститутів політичного управління суспільством нового зразка, а також передумов створення інститутів громадянського суспільства. Політичні інститути незалежної України трансформувалися як оновлені в частковостях інструменти недостатньо зміненої пострадянської влади, тож технології й стереотипи старої влади плавно перетекли в «нову» систему політичних інститутів. Зміна їхніх форм мало вплинула на зміст функцій. Насамперед це стосується політичних партій, які у постсоціалістичних країнах з’явилися майже одночасно зі стартом демократичних перетворень, в той час як у розвинених країнах Заходу їх поява передувала впровадженню демократичних перетворень. Починаючи з 1995 р., було спростовано твердження про потенційно конфлікте поєднання парламентаризму і президенціалізму, оскільки з’ясувалося, що президентська форма може працювати як парламентська: президенти можуть будувати стабільні багатопартійні коаліції навіть у слабоінституціоналізованій партійній системі.

В Україні перший партійний прем’єр-міністр був обраний у 1996 р., однак його політична сила навіть не спромоглася створити у парламенті депутатську групу або фракцію.

Такі умови сприяли швидкому розвиненню клановості та олігархії нової влади, яка трансформувала політичні інститути згідно зі своїми інтересами.Українськіполітичні інститути, на жаль, були ідеологічно й політично дезорієнтовані щодо внутрішньо- та зовнішньополітичного вибору країни, вони звикли ігнорувати Конституцію України та закони й діють як апарати, що обслуговують олігархічну владу, а це призводить до зростання волюнтаризму в усіх сегментах політичних і правоохоронних інститутів, які політизовані й олігарховані, як невід'ємна частина держави.

Новим етапом розвитку, що став критичною розвилкою у ході трансформації політичних інститутів сучасної України стали: дві революції – Помаранчева 2004 р. та Революція Гідності 2013–2014 рр., у ході яких громадяни підтвердили свою вірність демократичному шляху розвитку та приналежність до європейської системи цінностей. Критичність проявляється у тому, що Україна у найближчому часі навряд чи стане президентською республікою. Підставою для цього є низька оцінка громадянами діяльності усіх колишніх президентів України, жоден з яких не спромігся стати максимально продуктивним для покращення рівня життя українського народу, незважаючи на сприятливі умови. На початку кожних з строків правління президентів, населення виказувало значну підтримку, а також сприятлива зовнішньоекономічна кон’юнктура значно полегшувала цей шлях.

Після подій 2013-2014 рр українське суспільство розпочало новий етап реформації та модернізації політичних інститутів, а саме обравши напрямок європейської інтеграції та інституалізації. Практика європейських демократичних політичних режимів відзначається прозорістю механізму обрання органів державної влади, відсутністю суперпрезидентської і президентської вертикальної політичної моделі, наявністю впливового (часто двопалатного) парламенту, відносно широкою сферою компетенції органів місцевого самоврядування. Тобто, принцип функціонування органів державної влади в країнах ЄС полягає в чіткому розмежуванні їх повноважень і у відсутності єдиного потужного політичного центру.Основою модернізації політичної системи України має стати адміністративно-територіальна реформа. Сучасна адміністративно-територіальна система відображає радянську логіку централізованої планової економіки, яка в умовах сучасної України виступає в якості головного гальма реалізації державної політики.

Додатковим важливим напрямом інституційної модернізації політичної системи України є реформування виборчого законодавства. Починати це реформування необхідно зі зміни електоральної формули як на національному рівні, так і на місцевому.

Основні базові чинники трансформації системи політичних інститутів на які треба спиратися новій владі – це економічна незалежність більшої частини населення країни від політичних інститутів у широкому розумінні (наявність так званого середнього класу). У бідному суспільстві мало вільних людей і навіть конкуренція олігархів не підвищує рівня демократії й свободи. Також, конституційно-законодавче та судове забезпечення свободи совісті й слова, зібрань, політичної діяльності, суспільної самоорганізації (створення партій, профспілок, комітетів тощо), особистої свободи та реальність свободи виборів. Ще більш прозорі механізми формування й розподіл українського бюджету. Та насамперед надійні канали законодавчого та суспільного контролю над збройними силами й правоохоронними органами щодо діяльності згідно з Конституцією України і законами.

На жаль, досі жодна з передумов у повному обсязі в Україні не діє. Всі форми політичних інститутів нестабільні й неефективні, то й політична система країни лише підсумовує позитивні та негативні риси її частин, хоч інколи може й підсилювати їх. Тому складно оцінити однозначно технології та мету «зміцнення», «посилення», «модернізації» політичних інститутів.

Література

1. Валевський О. Л. Держава і реформи в Україні: аналіз державної політики в умовах трансформації суспільства : монографія / О. Л. Валевський. - К. : Вид-во НАДУ, 2007. - 315 с.

2. Політичні інститути та процеси в умовах трансформації українського суспільства : навч. посіб. / Р. В. Войтович, Л. В. Гонюкова, Н. М. Дармограй та ін. - Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2006. - 414 с.

3. Михальченко М. Трансформація політичних інститутів України: новітні проблеми й тенденції / Микола Михальченко, Олександр Михальченко // Віче. – 2013. – №6. – С. 22–24.

4. Ребкало В. А. Політичні інститути в процесі реформування системи влади / В. А. Ребкало, Л. Є. Шкляр. - К. : Вид-во НАДУ ; Міленіум, 2003. - 172 с. - (Б-ка держ. службовця).

5. Політичні інститути і процеси в сучасній Україні // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Випуск 10. – К., 2007. – С.197 – 417

УДК 329.052(4)

Альошина Анна Іванівна

ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ ЯК СУЧАСНЕ ЯВИЩЕ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Сам термін "євроскептицизм" з'явився в середині 80-х років минулого століття в британській пресі і спочатку використовувався для характеристики особливої позиції Великобританії в питаннях економічної і політичної інтеграції Європи. Однак уже з початку 90-х поняття євроскептицизму починає фігурувати в більш широкому контексті. Дебати, що передували ратифікації Маастрихтського договору 1992р. трансформувати Європейське співтовариство в Європейський союз, виявили існування в ряді європейських країн різних концепцій європроєкту і різних оцінок його реалізації, дозволивши зазвучати голосам опонентів політики євроінтеграції, незадоволених як її окремими аспектами, так і в цілому установкою європейських лідерів на прискорення її темпів. Феномен євроскептицизму стає фактом загальноєвропейської політики. Починається процес, в ході якого, як напишуть двома десятиліттями пізніше експерти, "вірус євроскептицизму", що сприймався спочатку як суто "британська хвороба", що заражає весь континент.

Діапазон, що стояв за поняттям євроскептицизму суспільних настроїв і політичних позицій все більше розширювався, а термін "євроскептицизм" ставав все більш розпливчастим і умовним. Цей термін в публічному просторі перетворив його в свого роду загальний ярлик. Він використовується для позначення різнорідних відтінків сьогоднішнього антиінтеграціонізму і по суті справи стирає межі між вельми неоднозначними, часом взаємовиключними за своїм змістом і явищами. Однак в науковій літературі значне місце приділяється диференціації цих явищ і аналізу характерних особливостей різних тенденцій, сформованих в рамках феномену, що позначається загальним поняттям "Євроскептицизм".

Одним з принципових тез, сформульованих в зв'язку з цим дослідниками, є твердження про те, що дане поняття набуває аналітичний сенс лише в тому випадку, коли розмежовуються, з одного боку, позиції євроскептицизму, а з іншого - позиції евроформізму. Що ж стосується осмислення самого феномена євроскептицизму, то академічний дискурс виявляє існування цілого ряду версій типологічну класифікацію всього різноманіття антиінтеграційних позицій.

Одні дослідники визначають такі типи критичного ставлення до проекту європейської єдності:

- власне "євроскептицизм", що виражається в підтримці ідеї євроінтеграції при незгоді з її реалізацією нинішнім Євросоюзом;

- "європрагматизм", що виявляється у неприйнятті євроінтеграції, що поєднується з визнанням користі від існування Євросоюзу;

"Єврозаперечування" - тобто неприйняття як ідеалів інтеграції, так і практики їх реалізації Євросоюзом.

Відповідно до іншого трактування, типологічну структуру антиінтеграційних позицій утворюють:

- "євроскептицизм";

-"європесимізм" (незадоволеність Євросоюзом в його нинішньому вигляді або песимістична оцінка напрямків його розвитку);

- "єврофобія" (принципове неприйняття європроекту).

Поряд з цим фігурує версія, що розрізняє:

- "помірний євроскептицизм", що відображає позицію тих, хто вважає, що євроінтеграція досягла необхідних меж і що її подальший розвиток має бути зупинено;

- "жорсткий євроскептицизм", згідно з яким політична і економічна інтеграція ЄС зайшла вже надто далеко і повинна бути "Повернута назад до стану до Маастрихтського договору";

- "радикальний євроскептицизм" як пряме неприйняття членства в Євросоюзі, яке передбачає вихід антиінтеграційних позицій країни зі спільноти чи відмову такий країни від приєднання до нього.

До того ж антиінтеграціонізм громадської свідомості значною мірою обумовлений факторами ситуативного характеру. Пережиті населенням європейських країн важкі наслідки економічної кризи і здійснюваної керівництвом ЄС політики жорсткої економії спричинили за собою безпрецедентне для історії єдиної Європи падіння довіри мас до Євросоюзу.

Посилення масових розчарувань європейців в плодах європроєкту і їх невдоволення політикою при владі еліт в кінцевому рахунку перетворює позиції політиків-євроскептиків в фактор, який проєвропейський політичний мейнстрім не може ігнорувати. Хоча Євросоюзу, і зокрема країнам єврозони, вдалося уникнути загрожуючи їм на певному етапі економічної кризи небезпеки дезінтеграції, в цілому ідеям європейської єдності завдано великої шкоди. У масовій свідомості широко поширений потяг не до "більшої", а до "меншої" Європи. І сьогодні (а мабуть, і в доступному для огляду майбутньому) реальною метою європейських політичних еліт може бути аж ніяк не поглиблення інтеграційного процесу, а лише збереження досягнутого на цьому шляху рівня і протидія тенденціям реставрації національно-державних суверенітетів.

Література:

1. Артьомова Є.С. Євроскептицизм у сучасному геополітичному дискусі Європейського Союзу: автореф.дис ….канд.політ. наук: 21.03.03/Є.С. Артьомова; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара.-Дніпропетровськ,2014.- 20 с.
2. Нечаюк І. О. «Євроскептизизм» у процесі європейської інтеграції(друга половина XX-початок XXI ст.): автореф. дис. … канд. іст. наук: 07.00.02/ Нечаюк Інна Олексіївна; Дип. Акад. України при М-ві закордон. справУкраїни.-К.,2013.-20 с.
3. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України(теоретичні аспекти): Монографія.-К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,2003. -304 с.

УДК: 324:316.62(73)"2020"

Лучакова Єлизавета Андріївна

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІД ЧАС ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ В США У 2020 РОЦІ

Американські вибори є основним індикатором вимірювання електоральної поведінки. Ця тема вкрай важлива для вивчення з ряду причин: вибори в США проходять демократичним шляхом, з мінімальним рівнем фальсифікацій, транзит влади відбувається без затримок, а результати виборів, зазвичай, відомі до їх оголошення завдяки високій довірі до екзит-полів, довірі електорату виборчим органам влади. Вивчення унікального досвіду США дозволить використати демократичні традиції в Україні, підвищити рівень політичної культури та знизити корупційні прояви на виборах.

Президентські вибори в США 2020 року мають ряд особливостей, в розрізі яких необхідно розглянути електоральну поведінку американців. Електоральна поведінка за останні кілька років зазнає трансформації, що виразилося у високій явці на виборах, активній політичній позиції в житті і в соціальних мережах, критиці нинішньої влади, а також масштабних протестах американців. США є країною, де демократично передається влада, проте Дональд Трамп певний час не визнавав результати виборів, через що існує невизначеність щодо майбутнього американської політики.

Особливості електоральної поведінки громадян США на президентських виборах 2020 р. можна розділити на якісні та кількісні: до перших відносяться події, які змінюють сенс і значення процесу, до других - події та процеси, вимірювані в числах.

Трансформацію електоральної поведінки в американському суспільстві спочатку варто розглянути через першу групу особливостей. Так, за президентства Д. Трампа проблеми і протиріччя нашаровувалися одні на інші, розколюючи суспільство на два непримиренних

табори: демократів, які критикують політику Д. Трампа, підтримують роль США в якості гегемона, голосують за підвищення податків, екологічну політику, права ЛГБТ і нацменшин, втручання держави в економіку, і республіканців, які симпатизують політиці президента, виступають за більш консервативну політику, превалювання внутрішньої політики над зовнішньою, традиційні цінності, невтручання держави в економіку і вихід з Паризької угоди по клімату.

Наявність одного фактору – Д. Трампа в якості президента, спонукало обидві сторони до різних бачень майбутнього.

Ситуацію загострила пандемія COVID-19 і пов’язана з нею економічна криза. Незважаючи на допомогу бізнесу від держави і розвинену медицину, число хворих в Сполучених Штатах збільшується з кожним днем, досягнувши на 30 листопада позначки в 167 759 осіб [3]. Виборців також обурила позиція Д. Трампа щодо коронавірусу, адже спочатку президент не сприймав Пандемію всерйоз, висміював Дж. Байдена за носіння маски [5]. У той же час, карантин та психологічне виснаження спровокували ситуацію, коли величезна кількість виборців проголосувати поштою. Як зазначають експерти, якщо б Д. Трамп балотувався у стабільний час, електоральні настрої не були б радикалізовані такою мірою, однак нинішня ситуація зобов'язує суспільство міняти свої пріоритети.

Іншою, не менш важливою особливістю, став вплив протестного руху Black Lives Matter, що охопив всю країну. Рух спровокувало вбивство поліцейським афроамериканця Джорджа Флойда: через вивчення статистики протестувальники прийшли до висновку, що правоохоронні органи перевищують свої повноваження стосовно афроамериканців, через що протест оформився в загальнонаціональний, а його метою було припинити утиски з боку поліції через її реформацію. Рух заручився підтримкою демократів і підвищив популярність партії напередодні виборів. З одного боку, свавілля поліцейських показало все ще існуючу проблему расизму, з іншого - подальші події показали, що вбивство Флойда стало лише прикриттям для лутінгу, внаслідок якого власники малого бізнесу понесли збитки [1]. Однак факт наявності самого BLM свідчить про проблеми у внутрішній політиці США, що спонукало виборців проголосувати за одного з кандидатів. У той же час, особливо перед виборами, електорат Д. Трампа і Джо Байдена виходили на акції підтримки свого кандидата, які часто супроводжувалися сутичками активістів, що свідчить про залучення в події не тільки прихильників BLM, а й виборців.

До фактору, який вплинув на електоральну поведінку, також слід віднести конфлікт Д. Трампа з соцмережею Твіттер. Гострі твіти президента Америки і відгуки адміністрації Твітера на них стали предметом дискусій в Інтернеті, що стало ще однією причиною віддати голос за лідера, або проголосувати проти нього [2].

Розглянувши події, що передували виборам, варто перейти до кількісних показників. Так, достроково проголосувало більше 100 мільйонів чоловік, що дорівнює 70% від числа всіх голосів в 2016 році. Всього проголосувало 160 мільйонів виборців - 66,9% від загального числа, в той час як в 2016 році дільниці відвідали 55,7% виборців [4]. У той же час Дж. Байден отримав 70,5 млн голосів - більше, ніж будь-який інший президент в історії. Варто згадати, що Дж. Байден витратив понад 500 млн доларів на передвиборну агітацію [7] (для порівняння Трамп - 342 млн доларів), привернув на свій бік багатьох американських зірок, а також світових ЗМІ, які через день після виборів вже розглядали кандидатуру Дж. Байдена як легітимного президента. Важливим пунктом є пожертвування на користь кандидатів, так званий краудфандінг: Дж. Байден зібрав понад 952 млн доларів, Д. Трамп - 602 млн доларів [6]. Експерти відзначають, що пожертвування були в невеликих сумах, з цього випливає, що до краудфандінгу було залучено багато людей.

Таким чином, серед першої групи особливостей електоральної поведінки на президентських виборах в США 2020 р. варто виділити: COVID-19 і карантин, економічну кризу, поляризацію суспільства, невдоволення і задоволення політикою Дональда Трампа з боку демократів і республіканців відповідно, протестні рухи (зокрема Black Lives Matter), конфлікт Дональда Трампа з Twitter. Оскільки обстановка, в яку занурені американці, складається з якісних показників, кількісні теж піддалися змінам: рекордне число тих, хто проголосував поштою, найвища явка на вибори за останні 120 років, рекордна кількість пожертвувань партіям, а також найдорожча передвиборча президентська кампанія в історії США. На данний момент вищенаведені факти свідчать про зміни в електоральній поведінці американців на користь більшої залученості в політику, радикалізм і відстоювання особистої позиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Злобин А. Закрытые магазины, разграбленные кафе: какой бизнес пострадал из-за протестов в США. URL: https://www.forbes.ru/biznes/401941-zakrytye-magaziny-razgrablennye-kafe-kakoy-biznes-postradal-iz-za-protestov-v-ssha (дата звернення: 26.11.2020).

2. Венкина Е. Трамп раскритиковал соцсети за ограничение доступа к публикации NYP о Байдене. URL: https://www.dw.com/ru/tramp-podverg-kritike-ogranichenie-dostupa-k-state-o-bajdene/a-55279709 (дата звернення: 26.11.2020).

3. COVID-19 United States Cases by County. URL: https://coronavirus.jhu.edu/us-map (дата звернення: 26.11.2020).

4. Gunerigok S. US sees record high turnout in presidential elections. URL: https://www.aa.com.tr/en/americas/us-sees-record-high-turnout-in-presidential-elections/2032406 (дата звернення: 26.11.2020).

5. Pengelly M. 'A whole lot of hurt': Fauci angers Trump White House with dark Covid outlook // The Guardian URL: https://www.theguardian.com/world/2020/nov/01/anthony-fauci-washington-post-covid-donald-trump (дата звернення: 26.11.2020).

6. Raising: by the numbers. URL: https://www.fec.gov/data/raising-bythenumbers/ (дата звернення: 26.11.2020).

7. Wilson R. Biden breaks all-time television spending record. URL: https://thehill.com/homenews/campaign/522483-biden-breaks-all-time-television-spending-record (дата звернення: 26.11.2020).

УДК 323.329(477)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ В 2014-2020 РОКАХ

Чульська К. О., студентка І курсу спеціальності «Політологія» ОС «Магістр»
Маріупольського державного університету

Роль правлячої політичної еліти надзвичайно важлива і особливо актуалізується на етапах трансформації кардинальних зрушень та в часи викликів для держави.

За часи президентства В. Януковича політична еліта набула характеру невідповідності, неоднозначності та невизначеності відповідно до своїх прямих обов’язків та функцій. Уся економічна система країни підпорядкована бізнесовим колам. В державі панувала бюрократія, корупція та спостерігалась повна криза парламентаризму. Політична еліта України мала на той час лише формальні ознаки, а її представники не відповідали тим функціям, які покладаються на елітарні правлячі групи. При цьому активно посилювався вплив регіональних еліт, ускладнених конкуренцією між елітними групами (кланами) за перерозподілу впливів та власності у державі [1].

Ситуація в Україні ускладнюється ще й тим, що між неоднорідною і часто некомпетентною у справах державного управління елітою, з одного боку, і громадянським суспільством, що народжується, з другого боку, на сьогодні немає стійкого механізму взаємодії і взаєморозуміння. Громадська думка, яка мала б являти собою четверту владу і справляти коригуючий вплив на систему державного управління та на дії політичної еліти при виробленні і прийнятті рішень владними структурами, останніми практично не враховується. Політична еліта у своїй більшості не встановлює надійної комунікації з громадськістю, недостатньо знає інтереси, запити, оцінки, думки, настрої, самопочуття

людей, що позбавляє її можливості виробити адекватні політичні дії, віддаляє від народних мас, породжує їхнє незадоволення і недовіру до влади.

Постійно дається взнаки і те, що політичній еліті України притаманна надто швидка трансформація за політичними уподобаннями і орієнтаціями. Саме тому політична еліта надто динамічна, часто абсолютно не прогнозовано переходить з одного політичного табору до іншого. Демократичні сили в Україні за всі роки незалежності так, на жаль, і не спромоглися поставити загальнонаціональні інтереси вище від партійних, поступитися політичними амбіціями на догоду національному інтересу [4].

Події 2013–2014 років, Революція Гідності стали відправним пунктом переосмислення взаємин та зв'язку влади і суспільства. На етапі з 2013 р. відбулась докорінна трансформація політико-управлінської української еліти. Слабкість державної машини, виявлена подіями на Сході України, була не єдиним тогочасним відкриттям. За вимогами умов революції Гідності до влади у державі повинні були прийти лідери «з народу», але цього не відбулося, очільниками стали керманичі з опозиційних до колишньої влади сил. Вперше застосовуються люстраційні важелі, але повноцінної зміни моноліту політичної еліти не відбулося [5].

На президентських виборах у травні 2014 року у першому турі переміг П. Порошенко, до речі, це вперше не відбувся другий тур з 1991 року. Це можна пояснити втомою суспільства від невизначеності у політичному управлінні та гостра потреба суспільства в новому лідері. Але, стверджувати, що Петро Порошенко став новим обличчям у політиці не зовсім вірно, адже ще з 1998 року від був членом партії СДПУ, а у 2000 році заснував власну партію «Солідарність». Під час Помаранчевої революції підтримував позицію Віктора Ющенка. З грудня 2013 року брав участь у подіях на майдані, підтримуючи народ та Євромайдан, П. Порошенко значно посилив свій авторитет та політичний рейтинг. Це і дало йому змогу здобути перемогу на виборах, продемонструвавши свій європейський вектор розвитку [2].

У результаті виборів до Верховної Ради 2014 р. увійшли представники нових національно орієнтованих партій, громадських організацій та об'єднань, рухів та асоціацій. Також увійшла суттєво нова ланка представників – військових, ураховуючи окупацію окремих територій України з боку РФ, у суспільства значно виросла довіра до військових. Тому у списках партій простежуються кандидати, що брали участь у воєнних діях, наприклад, Андрій Тетерук та Юрій Береза у «Народному фронті».

У результаті демократизації українського суспільства, децентралізації державного управління доступ до політичного управління отримали представники громадянського суспільства. Але, цей процес виявився швидким та болісним через революційні події та

військові дії та Сході України. До правлячої політичної еліти України в результаті виборів 2014 р. увійшли представники нових національно орієнтованих партій, громадських організацій та об'єднань, рухів та асоціацій, проте їх відсоток у новому скликані парламенту був відносно невеликим.

Важливою подією внутрішньополітичного життя України стали вибори до органів місцевого самоврядування у жовтні-листопаді 2015 р., які ознаменували своєрідний завершальний етап постмайданного циклу оновлення політичних еліт разом із президентськими та парламентськими виборами. Результати цих виборів засвідчили збереження тенденції до підтримки в цілому «партій майдану» з одночасним значним запитом на нові політичні обличчя.

У лютому-квітні 2016 р. Україна пройшла через парламентську кризу, викликану суперечностями між Верховною Радою та урядом А. Яценюка. Криза завершилась у квітні 2016 р. добровільною відставкою А. Яценюка, згаданим вище переструктуруванням коаліції «Європейська Україна» та формуванням нового складу Кабінету міністрів на чолі з В. Гройсманом.

2019 р. ознаменувався після президентських та парламентських виборів приходом до влади абсолютно відстороненої від політики еліти, «народних обранців», нової політичної сили, на яку покладалось чимало очікувань та сподівань з боку народу у питаннях радикальної зміни політичного спрямування країни. У політичному аспекті 2019 рік для нашої держави став переломним, – до влади прийшли особи, які донині не перебували в політиці та не мали політичного забарвлення і не належать до будь-яких політичних кіл [6].

Після виборів 2019 року, новою політичною елітою став Президент В. Зеленський та його партія «Слуга народу», яка стала монобільшістю в парламенті (254 члени). У Верховній Рада IX скликання, що обрана на позачергових виборах, також представлені фракції партій «Опозиційна платформа – За життя» (44 члени), «Батьківщина» (25 членів), «Європейська солідарність» (27 членів) і «Голос» (17 членів). Середній вік депутатів у ВРУ складає близько 40 років і за цим показником це наймолодший парламент в історії України. Причому у цьому складі гендерний баланс у парламенті значно поліпшено. Жінки перемогли в 27 мажоритарних округах (у попередньому парламенті таких було лише 4). Із 424 народних депутатів, зареєстрованих Центральною виборчою комісією, 323 депутати – це нові обличчя для ВР і для української політики в цілому [6].

На жаль, істотне оновлення політичної системи, прихід практично нових політичних сил до влади не супроводжувалися піднесенням рівня життя населення, підвищенням соціальних стандартів. Навпаки, соціально-економічна ситуація суттєво погіршилася: інфляція та трикратна девальвація національної валюти, галопуюче зростання цін на

продукти харчування, товари широкого вжитку, енергоносії, підвищення комунальних тарифів, падіння рівня реальних заробітних плат і пенсій тощо. Ситуацію загострювали корупційні скандали, пов’язані з висуванцями нових політичних еліт. Це не тільки підривало авторитет нової влади, а й ставило під сумнів результати Революції Гідності [77].

Особливістю нової політичної еліти України є слабкий досвід, проте, високий потенціал патріотизму. Окремим прошарком виступили військові групи, які також отримали доступ до правлячої еліти.

Найважливішою об’єднуючою рисою нової елітарної групи України є те, що вони стали носіями єдиної національної ідеї, так необхідної для якісної характеристики будь-якої правлячої політичної еліти кожної держави.

Прогресивна частина політичної еліти України, яка, на нашу думку, поки що складає меншість, на противагу спробам законсервувати традиційну вертикально-бюрократичну модель державного управління намагається створити передумови для формування базових елементів громадянського суспільства. Завдяки цим зусиллям за роки незалежності зміцніли правосвідомість громадян, свобода особистості, її участь у політичному житті, створена українська багатопартійність, з'явилися окремі незалежні ЗМІ, різні громадські об'єднання, асоціації, рухи. Розпочата політична реформа посилює демократичні тенденції і відкриває нові перспективи для діяльності інститутів громадянського суспільства [3].

Однак, слабкою рисою нової сучасної політичної еліти України є недостатність в ній елементів інтелектуальних, творчих та наукових груп. Крім того, актуальним залишається напрацьоване роками попередніми правлячими елітами недовіра суспільства через розбіжності між задекларованими принципами та реальними діями влади, через постійну зміну політичного курсу. Це стало причиною напруги між владою та суспільством.

Підсумовуючи викладене, потрібно наголосити: жодне суспільство не може існувати без еліти, без грамотного управління, досвідчених фахівців у керуванні державними справами. Проте еліта, політичний клас має служити народові перш за все і народові єдиному. Нагальною проблемою політичного класу сучасної України є ідеологічний консенсус щодо найважливіших і значущих завдань для розвитку держави. Якщо зможе знайти спільну мову правлячий клас – стане реальною консолідація усього суспільства, що є таким необхідним уже сьогодні. Важливим фактором для політичної еліти України, що подолає значні розбіжності, на сьогодні виступає єдність різних представників істеблішменту. За такого положення речей стане можливим поява і конкретизація шляхів подальшого розвитку нашої держави, в тому числі й розуміння стратегії деокупації Донбасу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бережна І. Оновлення політичної еліти в Україні: несподіванка обіцяної атаки. Віче. 7 (квітень). URL: http://www.viche.info/journal/1955/ (дата звернення: 04.05.2020)

2. Лук'яненко Л. Від української еліти залежить доля нації. URL: https://day.kyiv.ua/uk/article/poshta-dnya/vid-ukrayinskoyi-eliti-zalezhit-dolya-naciyi

3. Митко А. М. Специфіка формування нових політичних еліт в інформаційну епоху. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. №1, 80-89

4. Олещенко В. М. Методологічні підходи аналізу еволюції політичних еліт в Україні. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=318 (дата звернення: 06.05.2020)

5. Степаненко О. Г. (2017) Зміна політичної еліти шляхом люстрації: загальна характеристика та тенденції розвитку в Україні. The European Political and Law Discourse. Прага, 124-128.

6. Степаненко О. Г. Дисертація «Люстрація як форма зміни політичної еліти» URL: https://pdpu.edu.ua/doc/vr/2019/stepanenko/dis.pdf (дата звернення: 06.05.2020).

7. Шульга М. О. Етапи становлення політичної еліти в Україні в роки незалежності // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2006. № 4. С. 24-37.

УДК 323.233-055.3(73)

Лазаренко Анна Олександрівна

ВИТОКИ ПРОТЕСТНОГО РУХУ ЗА ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА СЕКСУАЛЬНИХ МЕНШИН У США

У сучасному світі рівень демократичності суспільства вимірюється у тому числі через ставлення більшої його частини до суспільних груп, що становлять меншість, та до політики держави, спрямованої на забезпечення рівних прав для усіх громадян. Український ЛГБТ-рух – рух за громадські права лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів – є невід'ємною частиною інституціоналізації громадянського суспільства України. Втім, на практиці українське суспільство в своїй більшості не готове сприймати нетрадиційну сексуальну поведінку як норму для певних соціальних груп, що відбивається на звуженні їх правових можливостей та проявах дискримінації. Згідно із «Шкалою Олпорта», яка вимірює ступінь проявів упередженості та дискримінації в суспільстві й має 5 рівнів градації, частина українського суспільства впритул наблизилася до останньої п'ятої позначки – «знищення», коли група більшості прагне фізично знищити групу меншості. Для того, щоб позначка була

нижче, та відповідала вимогам сучасного демократичного та толерантного суспільства Україна має знайти ефективні механізми забезпечення громадських прав сексуальних меншин, зокрема США щодо становлення гідного ставлення до ЛГБТ-спільноти у суспільстві та підтримки прав цієї групи громадян.

Сьогодні рух за громадські права сексуальних меншин у США є добре організованим, мобільним, із значними досягненнями в сфері розбудови толерантного ставлення до представників ЛГБТ та наділенням їх рівними правами. Процес його оформлення розпочався в середині XX ст. У період 1950 – 1960-х рр. в США розвивається перший «гомофільский», як вони називали себе, рух, який поступово переріс в повномасштабний руж протесту [4].

Перший гей-прайд-парад в Нью-Йорку відбувається в 1969 році, який вважається визначальною подією, першою масштабною акцією протесаного руху за громадянські права сексуальних меншин у США. Ґей-прайд або ґей-парад – це акція, завданням якої є демонстрація існування в суспільстві ЛҐБТ, підтримка толерантного ставлення до них, захист прав людини та громадянської рівноправності для всіх людей незалежно від сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Його метою також є вшановування почуття власної гідності, свободи особистості, прояв різноманітності та єдності ЛҐБТ-спільноти [5].

Рейди поліції в гей-барах і нічних клубах були частим явищем в житті ЛГБТ-спільноти в містах США до 1960-х років. З початку 1960-х кількість раптових поліцейських облав у гей-клубах у багатьох великих містах значно скоротилося. Причиною тому стала серія судових розглядів, а також збільшена активність руху за права ЛГБТ. Суспільство протестувало проти того, щоб поліція відловлювала геїв на вулицях за звинуваченням в непристойності за, наприклад, тримання за руки. Комісар поліції Ховард Лірі видав для поліцейських наказ не провокувати геїв на порушення закону, а також вимагав, щоб будь-який одягнений в цивільне поліцейський проводив арешт гея за непристойну поведінку тільки в присутності цивільних понятих. Введення такої політики значно зменшило частоту випадків затримань гомосексуалів по звинуваченню у непристойній поведінці в Нью-Йорку. У багатьох штатах існували і інші закони, що обмежували права гомосексуалів: заборона на продаж алкоголю в громадських закладах, штрафи за довге перебування в громадському туалеті, звільнення з роботи як найпоширеніша форма дискримінації тощо. Не кращим було становище геїв на військовій і державній службі: гомосексуальність вважалася проявом «емоційної нестійкості, що несе загрозу національній безпеці» – зі службою в армії або в державних структурах це було несумісне [3].

Означені фактори створили передумови для поступового оформлення руху за права гей-спільноти. До кінця липня 1969 р. в Нью-Йорку був сформований «Фронт звільнення гомосексуалів» (Gay Liberation Front, GLF), а до кінця року присутність GLF стала помітна у

великих містах і університетах по всій країні. Подібні організації були незабаром створені по всьому світу, включаючи Канаду, Францію, Великобританію, Німеччину, Бельгію, Нідерланди, Австралію і Нову Зеландію.

Коли поліція 28 червня 1969 року здійснила наліт на гей-бар «Стоунволл-ін» з метою перевірки документів відвідувачів та арешту представників ЛГБТ-спільноти, на вулиці Крістофер зібрався натовп з чотирьох сотень спостерігачів, що дивилися як офіцери арештовували бармена, швейцара та кількох відвідувачів. Натовп зрештою зріс до приблизно двох тисяч осіб. Незабаром летіли пивні пляшки та сміттєві баки. Прибуло поліцейське підкріплення, яке намагалося відбити натовп, але розлючені протестуючі відбилися. Цієї ночі було заарештовано 13 людей та поранено чотирьох поліцейських. Як повідомлялося, щонайменше двоє були жорстоко побиті поліцією та ще багато поранених. Наступної середи приблизно одна тисяча протестуючих повернулись, щоб продовжити акцію протесту та марш на вулиці Крістофера розпочавши мітинг.

Стоунволл виявився ключовим моментом у русі за права геїв. Це об'єднало гей-спільноту в Нью-Йорку у боротьбі з дискримінацією. Наступного року було організовано марш на згадку про заворушення в Стоунволі, і на марші були присутні від 5 до 10 тисяч чоловіків та жінок [3]. Проведення багатьох гей-прайдів, парадів та інших ЛГБТ-заходів проходить саме в червні на честь святкування «звуку падіння шпильки, який почув весь світ». Багато великих американських міст, включаючи Нью-Йорк, Чикаго, Х'юстон, Сан-Франциско, Сіетл, Міннеаполіс і Колумбус, а також Торонто (Канада) проводять гей-прайди в останню неділю червня в честь Стоунволлу. Відома британська правозахисна ЛГБТ-група «Stonewall» названа в честь розглянутих подій. Безліч гей-барів по всьому світу запозичують свою назву з історичного «Стоунволл Інна»: найбільш відомими вважаються «The Stonewall and Moose Lounge» (Аллентаун, штат Пенсільванія, США) і «Bar Stonewall» в Сіднеї (Австралія) [6].

На сучасному етапі Стоунволл – це символ «визволення геїв» – руху, який прагнув докорінно перетворити політичні інститути, які цінували гетеросексуальну сім’ю та патріархальну спорідненість. Його символічна сила пов’язана з такими рухами, як Визволення жінок та Чорна сила. Багато людей, які вчинили заворушення в Стоунволі, проводили агітаційні кампанії не просто з метою припинення законів про содомію, а також припинення військових втручань та жорстокості поліції.

Події в Стоунволі дали поштовх для створення численних організацій, що займаються захистом прав геїв, включаючи Фронт визволення геїв, Кампанію за права людини, GLAAD (Альянс геїв та лесбіянок проти дифамації) та PFLAG (Батьки, сім’ї та друзі лесбіянок та геїв). Епоха після Стоунвола бачила не лише частіші заклики до геїв та лесбіянок не

приховуватися, але також відкритий політичний союз між гей-визволенням і чорною боротьбою за свободу. Лібералістична спадщина Стоунвола також знайшла своє втілення в останніх квір-кампаніях, таких як #BlackLivesMatter – акції, спрямовані на припинення вбивств чорношкірих, санкціонованих державою, та «Лесбіянки та геї підтримують мігрантів» у Великобританії [1].

Такими чином, витоки протестного руху за права сексуальних меншин у США беруть початок у середині XX ст., вони пов'язані із так званими Стоунволлськими бунтами, що стали першою масштабною акцією ЛГБТ-спільноти, що довгі роки зазнавала законної дискримінації. Після Стоунволлських бунтів геї та лесбійки Нью-Йорка здолали гендерні, класові відмінності, відмінності поколінь, ставши згуртованою спільнотою. Впродовж кількох років організації із захисту прав гомосексуалів були засновані в США і в усьому світі. Саме ці повстання спровокували перегляд сприйняття представників сексуальних меншин у суспільстві, стали поштовхом до прийняття нових законів, створення громадських та правових організацій, котрі борються за права ЛГБТ-спільноти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батанов О.В. Права меншин в умовах глобалізації: проблеми становлення та реалізації. URL: http://bit.do/fLq8t (дата звернення: 27.11.2020).

2. Горєлов Д.М. Стан та проблеми ЛГБТ-руху в Україні. URL: http://old2.niss.gov.ua/articles/1206/ (дата звернення: 25.11.2020).

3. Маркус Э. Творить историю: борьба за равные права геев и лесбиянок. Нью-Йорк: HarperCollins, 1992. URL: http://www.columbia.edu/cu/lweb/eresources/exhibitions/sw25/case1.html (дата звернення: 25.11.2020).

4. Рівера Г.А. Проти расизму і поліцейського насильства: перші підсумки. URL: https://politkrytyka.org/2020/06/18/proty-rasyzmu-i-politsejskogo-nasylstva-pershi-pidsumky/ (дата звернення: 26.11.2020).

5. Смирнов П. Прайд чи гей-парад? Історія, терміни, український контекст. URL: https://zmina.info/articles/rozbir_dljia_chajnikiv_shho_take_prajd_/ (дата звернення 27.11.2020)

6. Солдатов Н. Битва за «Стоунволл» // Журнал «Коммерсантъ Weekend». №21. 28.06.2019. С. 10. URL: https://www.kommersant.ru/doc/4005454 (дата звернення: 25.11.2020).

УДК 323.17(477)

Перепьолкін Микита Романович

РЕГІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ РЕЖИМИ: ПІДСТАВИ ФОРМУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ»

Регіональний політичний режим - це взаємодія різних політичних сил з приводу завоювання, утримання або передачі регіональної влади. Таким чином, регіональної політичний режим являє собою сукупність політичних утворень, методів і принципів їх функціонування, які забезпечують розподіл влади на рівні регіону. Специфіка терміна "регіональний" відображена в суб'єкта цієї боротьби, а також в межах, в межах яких розгортається політичне протистояння. Претендують на владу в регіоні кандидати на виборні посади, клани, фінансові та бізнес-групи можуть бути як місцевими, так і немісцевими; як регіонального, так і федерального походження. Тому політичний простір не має чіткі територіальними межами: воно виходить за межі адміністративно-територіальної одиниці, якщо соціально-політичні суб'єкти сусідніх регіонів починають активно брати участь в процесі переділу місцевої влади.[1]

За результатами місцевих виборів у 2015 році, структура регіональних партій складалася з двох проросійських політичних сил, партія "Єдиний центр", Партія Довіряй справах ", партія" ВО Черкащина ", всі ці представники підтримують інтереси місцевих еліт. За результатами дослідження Р.Мінайло-Приходько було відзначено, що місцеві виборах 2015 породили появи вузькорегіональних політичних сил, які запустили процес децентралізації.[2] Правильність твердження, що перераховані партії є регіональними, доводить низький результат підтримки в країні в цілому. Так само, вдалося виявити залежність виникнення регіональних політичних партій і націоналізацією партійної системи України, а так само девіантною електоральною поведінкою виборців. Така децентралізація пояснюється реформами місцевого самоврядування в 2014 році. Вказаним процес у відповідності до положення Європейської хартії місцевого самоврядування давши можлівість Започаткувати інститут місцевого самоврядування на базовому Рівні - об'єднаних територіальних громад (ОТГ). У слідстві цих реформ, і дало можливість появи локальних і регіональних партій.[3]

До наближенню місцевих виборів 2020 року, процес децентралізації посилився. Головною подією на цих виборах стало появою місцевих партійних проектів куди входили діючі мери великих міст. В Одесі це партія «Довіряй справах», в Харкові - «Блок Кернеса - Успішний Харків», в Маріуполі - «Блок Бойченко», у Львові допомагати Андрію Садовому буде партія «Самопоміч», в Чернігові - партія «Рідна оселя» мера Владислава Атрошенка перш за все вони є конкурентами для нинішньої партії влади «Слуга народу», а також

доставлять чимало складнощів для всеукраїнських опозиційних політичних сил, змусивши рахуватися з місцевими елітами.[4] Однозначними переможцями місцевих виборів стали регіональні еліти, діючі мери та афілійовані з ними політичні сили. У більшості населених пунктів України партії мерів, створення і розкрутка яких стало правилом хорошого тону для керівників населених пунктів, зайняли впевнене перше місце і зможуть диктувати свої умови іншим політичним силам при формуванні коаліцій. сценарії може і не дотягнути в нинішній конфігурації до планових виборів в Словом, рішення президента і чиновників його офісу про проведення виборів у 2020 році, а не в кінці 2019, коли "зелена хвиля" просто змітала будь-яких можливих конкурентів, обернулося величезними викликами для влади, яка при найбільш екстремальному для неї 2024 році.[5]

Не володіючи політичною й силовою опорою на місцях, президентський офіс змушений буде так чи інакше, але враховувати побажання і настрої місцевих еліт. Не виключено, що в наступному електоральному циклі місцеві еліти, які нині активно вибудовують міжрегіональні горизонтальні зв'язки, захочуть поборотися за ресурс центральної влади, володіючи хорошим стартовим майданчиком у вигляді високої впізнаваності на місцях і списку досягнень в частині модернізації регіональної інфраструктури. За підсумками місцевих виборів тим, хто аналізує політичні процеси на Україні, необхідно буде пильніше придивлятися саме до регіональної політики і її рушійним силам. Місцеві еліти і їх проекти на даний момент представляються найбільш перспективними з точки зору майбутньої політичної капіталізації і боротьби за важелі управління державою на центральному рівні. Місцеві вибори-2020 підсилюють тренд регіоналізації української політики, надаючи додатковий простір для маневру місцевим елітам і торгах з центральною владою за розподіл повноважень і фінансових ресурсів. Тріумф регіональних політичних сил пояснюється тотальною дискредитацією і недовірою абсолютно до всіх політичних партій. Зіграло свою роль і пандемія коронавируса. Громадяни незадоволені рішенням центру на введення жорстких обмежень, тим самим популярність президента і його партії пішла на спад. Посилення влади регіонів може привести до негативних наслідків. Можлива політична криза між центром і регіонами, зростання сепаратизму на півдні та на сході, посилення політичної роздробленості країни.

Література

1. Туровский Р. Ф. Национализация и регионализация партийных систем: подходы к исследованию / Р. Ф. Туровский // Полития: анализ, хроника, прогноз. – 2016. – № 1. – С. 162-180
2. Кармазіна М. Політичні партії в Україні. 2014–2017 рр. / М. Кармазіна. – Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. – 168 с

3. Манайло-Приходько Р. Феномен «регіональних» політичних партій в Україні / Р. Манайло-Приходько // Політікус. – 2016. – № 2. – С. 93-98.
4. Манайло-Приходько Р. Ю. Регіональний вимір розвитку та функціонування партійної системи України. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Р. Ю. Манайло-Приходько. – Ужгород, 2018. – 290 с.
5. Швейцер В. Региональные партии выходят на авансцену / В. Швейцер // Современная Европа. – 006. – № 4. – С. 84-93

УДК 323.2:305

Дмитренко Д.О.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У ПОБУДОВІ ҐЕНДЕРНИХ СТРАТЕГІЙ

Нині ґендерна політика може і повинна виступати одним із вирішальних факторів розбудови громадянського суспільства, досягнення консенсусу між гілками влади, успішної реалізації демократичних реформ як необхідної умови для входження України як повноправного партнера до світового співтовариства.

Ґендерна стратегія є основним документом, що визначає державну ґендерну політику, її цілі, завдання й принципи, напрями й пріоритети на середньостроковий і довгостроковий періоди. Стратегія забезпечує координацію зусиль органів державної влади щодо недопущення дискримінації за ознакою статі, захисту прав людини і сім'ї, материнства, батьківства й дитинства як вищих людських цінностей.

Стратегія служить інструментом формування державної ґендерної політики і контролю за її здійсненням з боку громадянського суспільства, а також може розглядатися як важливий етап його становлення. Вона покликана:

- *визначити систему* вимог і критеріїв, що відображають сучасні уявлення про соціальну справедливість між жінками та чоловіками в політичному й суспільному житті;
- *накреслити перспективи* розвитку соціальної держави в контексті укріплення ґендерної демократії, що забезпечуватиме впровадження соціально відповідальної політики і розкриття громадянського потенціалу особливості, без ущемлення прав за статевою ознакою;
- *підвищити рівень* загальної і політичної культури суспільства, показниками якого служать можливість самореалізації громадян і забезпечення рівних прав жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності, у тому числі суспільного виробництва.

На сьогодні найбільш популярною світовою стратегією є мейнстрімінг. Під терміном «мейнстрімінг» розуміють інтеграцію аспекту ґендерної рівності в діяльність органів

державного управління всіх рівнів. Досягнення ґендерної рівності розглядається не як рішення ізольованої, самостійної проблеми, а як багатоаспектний довготривалий процес [1]. Мейнстрімінг – це стратегія, що полягає у впровадженні проблем рівності статей на всіх рівнях суспільного життя шляхом організації системи її врахування під час прийняття політичних рішень.

У трактуванні поняття рівності статей концепція виходить з необхідності обліку наявних соціокультурних різниць між ними. В описах комплексного підходу акцентуються ціль, процес, об'єкт і активні суб'єкти політики. Даний підхід передбачає, що компетентність політиків і державних службовців щодо впровадження в сфери їх діяльності «виміру» рівності статей стане невід'ємною частиною їх професійної кваліфікації. Вважається, що комплексний підхід не може замінити вже діючі механізми і політичні програми у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, а виступає, швидше, як нова фундаментальна стратегія і доповнення до традиційної політики в цій сфері. Обидва підходи – традиційний і комплексний – повинні застосовуватись паралельно. У кожній країні концепція повинна бути детально витлумачена й адаптована з урахуванням місцевих умов. Останнім часом концепція мейнстрімінгу набуває широкої популяризації в Норвегії, Данії, Швеції, Фінляндії, Нідерландах [2].

Стратегія становлення й утвердження ґендерної рівності на зібраннях міжнародного рівня – сесіях ООН і в роботі всіх її організацій, міжнародних конференціях і форумах розглядається як світова мета, напрям розвитку, завдання і спрямування сучасної діяльності всіх організаційних структур, як нагальна проблемна складова в досягненні всіх цілей людини [3, с. 75]. Світова стратегія становлення суспільства ґендерної рівності пов'язана з розбудовою демократії.

У руслі активного розвитку ґендерних процесів відмічено світові тенденції ґендеризації, що відображені документально в міжнародних актах, а саме:

- глобалізація ґендерної впорядкованості світового співтовариства;
- конституційне закріплення національних державних механізмів щодо забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок;
- світове законодавче закріплення державного забезпечення рівних прав і можливостей статей у національних суспільствах;
- зближення змісту у підходах національних державних механізмів до забезпечення рівних прав і можливостей;
- зближення рис і особливостей законодавчого закріплення рівних прав і можливостей у різних державах світу, регіонах, національних суспільствах;

- посилення впливу ґендерної ідеології на свідомість населення світу, регіонів, національних суспільств;
- урізноманітнення форм ґендерної демократії в національних суспільствах, регіонах, світовому співтоваристві, що змінює їхнє обличчя і порядок життя;
- формування ґендерної культури в системі культури сучасної цивілізації;
- ґендеризація політичної, економічної, інших видів культури;
- утвердження ґендерного компоненту в державній політиці національних держав на світовому рівні;
- оволодіння ґендерним змістом у діяльності політичних партій і громадських об'єднань;
- формування суверенної особистості з розумінням необхідності й почуттям потреби в рівних правах і можливостях, їх правового забезпечення як умови самоутвердження й освоєння справедливості й свободи самоврядування [3].

Не менш важливим світовим стратегічним завданням є ґендерне квотування. У сучасних умовах ґендерні квоти – це вид позитивної дискримінації, тобто система пільг, заохочень, заборон і компенсацій, спрямованих на підвищення соціального статусу жінок.

Стандарти щодо рівного ставлення до жінок і чоловіків є частиною як первинного, так і вторинного законодавства ЄС. Вони закріплені статтями Амстердамської угоди 1997 року і містяться в Директивах ЄС. Держави-члени ЄС зобов'язуються прописати ці положення в національному законодавстві.

Існує чотири основні правові механізми впровадження квотування. Вони можуть у деяких випадках поєднуватися.

1. Конституційні положення – застосування принципу рівних можливостей для визначення парламентського представництва (резервування місць у парламенті) може формулюватися в Конституції із зазначенням пропорцій.

2. Виборче законодавство – регламентація застосування принципу рівних можливостей суб'єктами виборчого процесу, визначення ґендерної норми і встановлення санкцій за порушення цього принципу у виборчих законах або законах про партії.

3. Окремий закон про рівноправність (рівний статус). Крім того, принцип рівних можливостей тут може підкріплюватися положеннями виборчого законодавства.

4. Статути політичних партій. Близько 200 партій в 61-й країні таким способом регламентують досягнення ґендерної рівності [4].

У країнах Британської співдружності активно запроваджено стратегію ґендерної рівності в систему державного управління. Перша необхідна умова, що сприяла цьому – наявність політичної волі. Зокрема було створено ґендерну систему управління. Вона

визначається як взаємопов'язана система структур, механізмів, процесів, яка виявляє себе в існуючих організаційних рамках (таких, як уряд) для того, щоб вести, планувати, контролювати та розвивати процеси впровадження основних напрямів ґендерної політики в усі сфери організаційної роботи, для досягнення вищого рівня ґендерної справедливості. Структура ґендерної системи управління має на меті забезпечити стійку, стабільну інституційну основу для реалізації ґендерної політики.

Важлива функція комісії державної служби – це підтримка і захист традиційних стратегічних цінностей державної служби, у тому числі в контексті ґендерного підходу, а саме: нейтралітет, відбір за заслугами, непідкупність, чесність. Кожна з них має особливий ґендерний аспект.

Стратегія підтримки нейтралітету державної служби реалізувалася через практичне його забезпечення і збереження. Стратегія відбору за заслугами впроваджувалася шляхом подолання обмеженого для жінок застосування принципу відбору за заслугами, що ґрунтується лише на досвіді і навичках, які особа отримала в минулому, надаючи рівну можливість як для чоловіків, так і для жінок.

У реалізації принципу непідкупності й чесності було враховано під час визначення основних напрямів ґендерної політики права жінки як права людини [5].

У країнах Північного регіону – Данії, Швеції, Норвегії, Фінляндії й Ісландії – ґендерні питання вирішені найоптимальніше. У 1952 р. вони створили Північну раду. Рада міністрів північних країн послідовно й цілеспрямовано проводить роботу з формування і впровадження політики ґендерної рівності.

Отже, на сьогодні найбільш популярною світовою стратегією є мейнстрімінг. Під терміном «мейнстрімінг» розуміють інтеграцію аспекту ґендерної рівності в діяльність органів державного управління всіх рівнів. Досягнення ґендерної рівності розглядається не як рішення ізольованої, самостійної проблеми, а як багатоаспектний довготривалий процес.

Серед головних світових проблем, вирішення яких є актуальним і для України, найголовнішими є такі:

- нерівність і рамках економічних структур і політики, у всіх формах виробничої діяльності і в доступі до ресурсів;
- нерівність між чоловіками і жінками у сфері поділу влад і прийняття директивних рішень на всіх рівнях;
- недосконалість механізмів, покликаних сприяти покращенню становища жінок, на всіх рівнях;
- недостатня повага і неадекватні заохочення і захист прав людини жінок.

Серед перспективних заходів щодо впровадження ґендерної політики в Україні

на короткострокову перспективу слід виділити такі:

- адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері гендерної рівності;
- державний контроль за дотриманням ґендерної рівності під час вирішення кадрових питань у центральних і місцевих органах виконавчої влади;
- проведення ґендерного аналізу кадрового складу центральних і місцевих органів виконавчої влади, а також працівників галузей;
- продовження формування нормативної бази з ґендерної проблематики;
- активізація роботи недержавних громадських організацій щодо формування ґендерної культури населення, провадження відповідної інформаційно-просвітницької діяльності у цій сфері;
- залучення ЗМІ до висвітлення ґендерних проблем.

Література

1. Gender equality in Sweden / URL: http://www.sweden.se/ru/Start/Work-live/Facts/Gender-equality-in-Sweden/.

2. Комплексный подход к проблеме равенства между женщинами и мужчинами: Концептуальные рамки, методология и ознакомление с «позитивным опытом»: Заключительный доклад о деятельности Группы специалистов по вопросу о комплексном подходе к проблеме равенства женщин и мужчин (EG-S-MS) / (Пер. с англ.). Страсбург, май 1998 г., 129 с. Доклад четвертой Всемирной конференции по положению женщин: Организация Объединенных Наций, Пекин, 17 октября 1995 г., 202 с. // URL: http://www.owl.ru/win/docum/ec/gender/index.htm

3. Мельник Т. М. Творення суспільства ґендерної рівності: міжнародний досвід. Закони зарубіжних країн з тендерної рівності / Т. М. Мельник. – К. : Стилос, 2010. – 440 с.

4. Гонюкова Л. Гендерні підходи до державної політики та управління. На допомогу слухачам системи підвищення кваліфікації державних службовців / Л. Глнюкова. – К., 2009. – 28 с.

5. Гендерні аспекти державної служби : монографія / М. Пірен, Н. Грицяк, Т. Василевська, О. Іваницька; за заг. ред. Б. Кравченка. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 335 с.

УДК 323.2 (477)

Васильєв Євген Геннадійович

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Взаємодія політично активних, соціально свідомих громадян та відповідальних, впевнених у власних силах інститутів влади є вагомим чинником суспільного розвитку, тобто змін у суспільстві, які відповідають очікуванням більшості. Це сприяє підвищенню якості життя людей і дає їм змогу впевненіше дивитися в майбутнє.

Побудова громадянського суспільства є запорукою становлення демократії в державі. Завданням державної політики є створення політико-правових умов для зміцнення громадянського суспільства, становлення громадських організацій як повноцінних учасників у вирішенні соціально-економічних та соціокультурних питань.

Сьогодні під громадянським суспільством розуміють суспільство рівноправних громадян з високим рівнем економічної, соціальної, політичної культури і моральних властивостей, яке спільно з державою утворює розвинені правові відносини [2].

В Україні відсутність ефективної взаємодії між органами державної влади та суспільними інститутами є однією з ключових проблем державного управління. Від її успішного вирішення безпосередньо залежить подолання негативних владних явищ, як от корупція, лобіювання інтересів фінансово-промислових груп, закритість, безвідповідальність, непрофесіоналізм представників влади та ін., і, відповідно, рівень довіри до влади та легітимності останньої. У свою чергу, використання можливостей громадянського суспільства дає змогу підвищити ефективність управлінських рішень та розв'язання суспільних проблем.

Взаємодія громадянського суспільства та держави, як відомо, складається із двох взаємно відповідальних впливів: держави на громадянське суспільство й громадянського суспільства на державу. Розвинена, демократична правова держава виконує лише ті функції, які визначає для неї громадянське суспільство. З іншого боку, взаємозв'язок демократичної держави і громадянського суспільства неможливий без певної автономії останнього. Демократична влада може лише координувати, але не визначати діяльність громадянського суспільства. Тому різні елементи громадянського суспільства мають домагатися такого політико-правового статусу, який не допускав би їх підпорядкування державним органам і водночас не суперечив би праву останніх на владу та на роль гаранта миру й арбітра основних інтересів [4]. В свою чергу рівень демократичних процесів залежить від

ефективності функціонування інститутів громадянського суспільства, а не від їх визнання/ невизнання чи підтримки/ігнорування органами влади.

У правовій державі, навпаки, акцент робиться на відповідальності посадових осіб перед громадянами. Відповідальність держави перед суспільством забезпечується системою гарантій, до яких належать [3]:

1. відповідальність уряду перед представницькими органами влади;
2. дисциплінарна, цивільно-правова і кримінальна відповідальність посадових осіб за порушення прав і свобод громадян;
3. процедура імпічменту, тобто притягнення до відповідальності й судового розгляду справ вищих посадових осіб держави.

Формами взаємодії держави і громадянського суспільства в умовах формування громадянського суспільства можуть стати:

- взаємна цілеспрямована дія держави на громадянське суспільство і громадянського суспільства на державу, при певних межах втручання в цілях ефективного і якісного виконання ними їх завдань і функцій;
- взаємодопомога держави і громадянського суспільства в правовій формі і за наявності справжнього правосуддя;
- взаємний контроль держави і громадянського суспільства, зокрема силами правозахисних організацій, інституту Уповноваженого з прав людини тощо;
- участь громадянського суспільства в здійсненні державної влади шляхом впливу на неї через виборчу систему, засоби масової інформації, а також здійснення влади через органи місцевого самоврядування;
- взаємна відповідальність громадянського суспільства і держави;
- співпраця громадянського суспільства і держави по адаптації до реальних умов різних форм власності, включаючи приватну власність на землю;
- співпраця інститутів громадянського суспільства і державної влади у вирішенні внутрідержавних соціальних і культурних проблем: охорона навколишнього природного середовища, розвиток науки, охорона здоров’я, освіта, культура, тощо;
- взаємодія громадянського суспільства і держави з міждержавною системою при вирішенні проблем глобального характеру.

Громадянське суспільства в Україні проходить стадію активного розвитку і має ряд проблем, в результаті чого:

– відсутній ефективний громадський контроль за діяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

– недостатньою є практика залучення громадськості до формування та реалізації державної політики і вирішення питань місцевого значення;

– благодійники не мають ефективних стимулів з боку держави, зокрема податкових, обтяжені бюрократичними процедурами, відсутній дієвий механізм захисту від шахрайства та інших зловживань у сфері благодійництва;

– більшість організацій громадянського суспільства не має доступу до державної фінансової підтримки через її обмежений обсяг, незастосування прозорих конкурсних процедур та надання необґрунтованих переваг окремим видам організацій громадянського суспільства; реалізацію програм (проектів, заходів), розроблених організаціями громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка держави, ускладнюють надмірно короткі строки, протягом яких вона надається, та необґрунтовані обмеження на види витрат, які можуть бути профінансовані за рахунок бюджетних коштів;

– недостатніми є стимули щодо здійснення організаціями громадянського суспільства підприємницької діяльності, спрямованої на вирішення соціальних проблем (соціальне підприємництво), долучення таких організацій до надання соціальних послуг зі сприяння у працевлаштуванні та професійної підготовки соціально вразливих верств населення;

– відсутня єдина державна інформаційно-просвітницька політика у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства.

На особливу увагу заслуговує прийнята у 2016 році Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки, що було зумовлено зростанням ролі громадянського суспільства в різноманітних сферах – від просування реформ на державному і місцевому рівнях, європейської інтеграції та розвитку електронного урядування до надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, проведення антитерористичної операції, надання допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Передбачено, що реалізація Національної стратегії здійснюватиметься за такими стратегічними напрямами [1]:

– створення сприятливих умов для формування та інституційного розвитку організацій громадянського суспільства;

– забезпечення ефективних процедур участі громадськості під час формування та реалізації державної, регіональної політики, вирішення питань місцевого значення;

– стимулювання участі організацій громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку України;

– створення сприятливих умов для міжсекторальної співпраці.

Це дасть можливість покращити взаємодію органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадськістю; удосконалити чинне законодавство для реалізації громадських ініціатив, утворення та діяльності окремих видів організацій громадянського суспільства, розгляду та врахування громадських пропозицій органами державної влади, органами місцевого самоврядування; підвищити рівень гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу у сфері розвитку громадянського суспільства.

Для подальшої розбудови України як демократичної, соціальної, правової держави надзвичайно важливою є тісна взаємодія держави з інститутами громадянського суспільства. Як показує європейський та світовий досвід, суспільний прогрес, демократичний розвиток та економічне зростання будь-якої держави неможливо реалізувати без активної участі з боку суспільства. Розвинене громадянське суспільство є невід'ємною складовою всіх демократичних правових держав світу.

Тому, одним із основних напрямів покращення взаємодії держави та громадянського суспільства має стати повернення довіри громадян до держави.

Література

1. Указ Президента України "Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні'. URL: https://www.president.gov.ua/documents/682016-19805 (дата звернення 14.11.2020)

2. Зарічний О. А. Взаємодія держави та громадянського суспільства через інститути участі громадян в управлінні державними справами / О. А. Зарічний // Європейські перспективи. – 2015. – № 1. – С. 48-51.

3. Ладиченко В. Проблеми взаємодії держави і громадянського суспільства / В. Ладиченко // Публічне право. – 2016. – № 4 (24). – С. 18-25.

4. Цвєтков В.В. Демократія — Управління — Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства: монографія / В.В. Цвєтков, В.П. Горбатенко. — К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. — 248 с.

УДК 327.7:329.78(477.6)

Кондратенко Альона Володимирівна

УЧАСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА СХОДІ УКРАЇНИ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Молодь є гарантом соціально-економічного розвитку країни. Розвиток суспільства максимально залежить від того, чи забезпечені належні стартові умови для життя молодих поколінь. Проте, з початком військового конфлікту на Сході України, гостро постали такі проблеми як: нерівність молоді, безробіття та маргіналізація, поширення незаконних соціальних практик та асоціальних проявів у молодіжному середовищі, проблеми зі здоров'ям та врешті решт – безповоротна міграція молоді з регіону. Всі ці проблеми актуалізують дослідження молодіжної політики, як з точки зору її теоретичного осмислення, так і вироблення практичних рекомендацій щодо її оптимізації за умов, що склалися в регіоні внаслідок російської агресії та тимчасової окупації окремих районів Донецької та Луганської областей.

Розглядаючи визначення молодіжної політики в Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» можна зазначити, що - це системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах [1]. Тож, на законодавчому рівні головним суб'єктом молодіжної політики є держава. Проте, слід зауважити, що суб'єктами молодіжної політики можуть виступати не тільки державні та регіональні органи влади, а й молодіжні організації, міжнародні організації, а також бізнес та приватні донори.

Слід зазначити, що різниця в становищі молоді на Сході та в інших регіонах України дуже помітна. Це зумовлено близькістю до лінії зіткнення, різними умовами життя, ситуацією на ринку праці, міграційними настроями, можливостями для реалізації молодіжної політики та ставленням до ролі й місця молоді у суспільстві. У цьому контексті низка проблем виникає через відсутність та нерегулярне фінансування відповідних заходів. Ще однією перешкодою для розвитку державної молодіжної політики в Україні є несистематична оцінка відповідних заходів. Нерідко орієнтовані на молодь державні заходи не відповідають потребам молоді, крім того, молодь про них нічого не знає [2]. Непрямим доказом цього є прагнення міжнародних організацій заповнити ці лакуни та налагодити канали комунікації: співпрацювати з урядом та громадами щодо впровадження молодіжної політики на Сході України, зокрема проведення досліджень щодо проблем та потреб молоді [3], впровадження молодіжних програм, надання грантової допомоги соціальним закладам та

молодіжним організаціям, що працюють на Сході України, надання актуальних звітів та рекомендацій органам державної та регіональної влади щодо стану молодіжної політики в України [4].

Крім того, держава не має систематичного діалогу з населенням загалом та молоддю зокрема. Це є основною причиною недостатньої обізнаності молоді щодо діяльності та можливостей, що пропонуються в рамках молодіжної політики, а також причиною здебільшого критичного або скептичного ставлення до кроків, спрямованих на вирішення важливих для молоді питань.

Початок Революції Гідності та війна на Сході України спричинили зміну соціальних настроїв українців, зокрема, ставлення до демократії, свободи слова, рівності та інших європейських цінностей, а також ставлення до громадського сектору, міжнародних організацій тощо, у населення змінилося уявлення щодо ролі самих громадян у суспільстві. Це спричинило зростання волонтерських рухів та громадських об'єднань, зокрема, і молодіжних організацій на Сході України: «Сєвєродонецька молодіжна рада», «Маріупольська спілка молоді», «Центр спільного розвитку "Дієва громада"» тощо. Громадський сектор за декілька років активно переймав міжнародний досвід побудови демократичного суспільства та вже показав, що може бути справжнім «агентом змін». Завдяки тісній співпраці громадського сектору, уряду та міжнародних організацій, впровадження молодіжної політики на Сході України може набагато поліпшитися.

Тож, можна зробити висновки, що міжнародні організації на Сході України, такі як Агентстсво США з міжнародного розвитку, ПРООН, Агентство Канади з міжнародного розвитку, Німецьке товариство міжнародного співробітництва**,** Міжнародний фонд «Відродження» тощо мають за свою мету налагодження конструктивного діалогу між владою та громадою, поширення демократичних цінностей у суспільстві, розбудову та відновлення миру, залучення молоді в участі суспільно-політичного життя в країні тощо. Також можна зробити припущення, що вони можуть посприяти оптимізації молодіжної політики в регіоні, задіявши, як молодь, так і зацікавлені сторони: громади, місцеві органи влади, та бізнес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні: Декларація від 15 грудня 1992 року № 2859-XII (зі змінами) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12#Text (дата звернення: 25.11.2020).
2. Кжаклевска Е., вільямсон Г. Молодіжна політика в Україні. Висновки Команди міжнародних оглядачів Ради Європи. Видавництво Ради Європи. 2013 URL:

http://sdg.org.ua/images/----_-----_---------_-------_--------.pdf (дата звернення: 25.11.2020).

3. Індекс соціальної згуртованості та примирення. SCORE.2018 URL: https://www.scoreforpeace.org/uk/ukraine/2018-Schools-0 (дата звернення: 25.11.2020).
4. Лордос А., Морін Е. Доказовий аналіз психосоціальної адаптивності підлітків у зоні конфлікту та роль системи освіти як захисного середовища. UNICEF. 2019 URL: https://scoreforpeace.org/files/publication/pub_file//School%20Connectedness%20UKR-web.pdf (дата звернення: 25.11.2020).

УДК 323.2:061.2(477)

Качко Олексій,
здобувач ОС Бакалавр, спеціальності 052 «Політологія»

РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Ренесанс проблеми громадянського суспільства обумовлений соціально-економічними та політичними змінами у світі і, перш за все, в країнах Східної Європи і колишнього так званого соціалістичного табору. Нові економічні та політичні реалії в Україні, зміна ролі держави у вирішенні багатьох фундаментальних соціальних та економічних проблем поставили у центр уваги питання про нову модель суспільного розвитку, нові політичні стратегії, засновані на ідеї самоорганізації суспільства, консолідації неформальних громадських зв'язків, публічної сфери, яка протистоїть державі. Іншими словами, проблема громадянського суспільства для ряду країн Східної та Центральної Європи стала не тільки предметом наукових дискусій, але й являє собою певну практичну значимість. Громадянське суспільство сприймається як стратегія подолання одержавлення всіх аспектів соціальної реальності.

Війна з Росією на Сході України, загроза втрати державності та розпаду країни сприяли посиленню громадянської активності та патріотичних почуттів в українському суспільстві, зумовили розвиток самоорганізації громадян України, що стало підґрунтям для активізації процесу інституціоналізації громадянського суспільства, а відтак - розвитку демократії. У щорічному аналізі демократичних процесів у Центральній і Східній Європі та Євразійському регіоні Nations in Transit 2020, який проводить Freedom House, зазначено, що в Україні рівень розвитку демократії у 2019 році зріс до 3,39 балів з 7 (у 2018 році він дорівнював 3,36 балів).

Станом на 01 січня 2020 року, за даними ЄРДПОУ Державної служби статистики без урахування тимчасово окупованих територій, в Україні було зареєстровано 88 882 громадських організацій. Загалом, за останні п'ять років спостерігається позитивна динаміка в інституалізації громадянського суспільства. Зокрема, спостерігається тенденція до зростання кількості зареєстрованих в Україні громадських організацій (на 1 січня 2016 р. зареєстровано 70321 громадських організацій, на 1 січня 2017 р. – 777252, на 1 січня 2018 р. – 80416, на 1 січня 2019 р. - 84468) [1].

Дані таблиці свідчать про зростання кількості недержавних організацій упродовж останніх п'яти років. Така активна інституціалізація українського громадянського суспільства зумовлена насамперед поширенням мережі організацій, що зорієнтовані на вирішення проблем цивільного населення та військовослужбовців, постраждалих під час проведення АТО, та утворення власне ветеранами АТО організацій для захисту своїх прав. Тільки станом на березень 2017 р. про себе заявили 395 організацій (асоціацій) ветеранів АТО. За їхньої ініціативи створені громадські формування з охорони громадського порядку.

Привертає увагу діяльність громадських структур із забезпечення інформаційної безпеки України. Даною практикою послідовно зайняті такі громадські об'єднання, як: «Інформаційний спротив», «Стопфейк», «ІнформНапалм», «Українські кібервійська», «КіберХунта», «Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння», волонтерська організація Фонд «Мир і Ко» та ін [4].

Щодо кількості членів офіційно зареєстрованих громадських організацій України, які ґрунтуються на щорічних звітах до ЄДРПОУ Держкомстату України про результати діяльності організацій, то статистика є наступною: у 2016 р. на обліку громадських організацій перебувало 25,7 млн осіб, у 2017 р. – 27 млн осіб [1]. Але дані цифри, на наш погляд, не відповідають дійсності, так як складають більше половини населення України. Як свідчить соцопитування, проведене соціологічною службою Центру Разумкова та Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, 86 % українців не є членами жодних громадських організацій, партій чи об'єднань.

Правовою підставою діяльності громадських формувань в Україні є Закон України «Про громадські об'єднання» № 5026-VI від 22.06.2012 [2].

Вагома роль громадянського суспільства у творенні демократичної європейської Української держави, захисті її територіальної цілісності та суверенітету в сучасних умовах визнана українським політикумом. Свідченням визнання стало ухвалення Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки (далі – Стратегія), затвердженої Указом Президента України 26 лютого 2016 р. [3]. Проте органи влади дещо затягли за часом часі перші реальні дії із впровадження у життя положень

Стратегії. Указом Президента України «Питання Координаційної ради сприяння розвитку громадянського суспільства» було затверджене лише тільки в листопаді 2016 р. [5]. Положення про Координаційну раду та її персональний склад, а Урядом України було ухвалено План заходів з реалізації Стратегії на 2016 рік [6], а також у співпраці з ОГС продовжено реалізацію міжнародної Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд»» [7], що спрямована сприяти взаємодії між органами державної влади та ОГС. Із запізненням, відповідно до міжнародного календаря з реалізації цієї Ініціативи, було затверджено урядовий план дій на 2016–2018 рр.

6 жовтня 2016 р. Верховна Рада України для створення сприятливих умов для функціонування ОГС ухвалила закони «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності» та «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення окремих положень про оподаткування неприбуткових організацій», завдяки чому вирішується проблема щодо збереження свого неприбуткового статусу релігійними організаціями [8].

У новому Податковому кодексі чітко встановлено період звітування за рік для всіх громадських об’єднань. При цьому також подається щорічно і фінансова звітність як додатковий пункт до загального звіту. Профспілки мають звітувати лише за умови порушення вимог Податкового кодексу України.

Позитивні законодавчі зміни також ухвалені щодо фізичних та юридичних суб’єктів, які займаються наданням благодійної допомоги. Так, у жовтні 2016 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення сприятливих умов для впровадження благодійних телекомунікаційних повідомлень», відповідно до якого на обов’язкове державне пенсійне страхування скасовується збір.

Отже, сьогодні громадянське суспільство України включає дедалі більш широкий спектр громадських об’єднань та ініціатив. Серед причин збільшення упродовж останніх п’яти років кількості ОГС доцільно виокремити появу нових соціальних спільнот, таких як ветерани та учасники АТО, а також інші групи населення, які постраждали від війни на Сході України, зокрема, великої кількості спільноти внутрішньо переміщених осіб.

Зважаючи на те, що саме інституційна розбудова громадянського суспільства та розвиток демократії участі є умовою генерування нових процесів, сенсів і соціальних практик, рекомендуємо органам державної влади:

- створити чіткі правові умови для процедур прямої демократії з метою розширення можливості впливу на владні прийняття рішень;

- розширити участь громадян у самоврядних структурах, не перешкоджати формуванню дієздатних об’єднань територіальних громад;

- сформувати систему безперервної громадянської освіти і залучити до цього процесу ОГС.

В умовах внутрішніх і зовнішніх викликів законодавче забезпечення розвитку громадянського суспільства має орієнтуватися на європейські стандарти та кращі практики захисту прав і свобод людини із одночасним утвердженням принципів прозорості, відкритості та підзвітності влади. Втім, говорити про ефективність та системність практики взаємодії ОГС та органів публічної влади зарано. Вважаємо за необхідне запропонувати наступне:

- Координаційна рада сприяння розвитку громадянського суспільства як консультативно-дорадчий орган при Президентові України зобов'язана оприлюднювати своєчасно інформацію про свою діяльність та прийняті рішення;

- Верховна Рада України має ратифікувати Конвенцію про сприяння транснаціональній довгостроковій волонтерській службі молоді, що сприятиме повномасштабній інтеграції вітчизняного волонтерського руху в європейський волонтерський простір.

Література

1. Державна служба статистики України URL : http://www.ukrstat.gov.ua/

2. Закон України «Про громадські об'єднання» № 5026-VI від 22.06.2012 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text

3. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки (затверджена Указом Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68/2016) URL : http:// www.president.gov.ua/documents/682016–19805.

4. Опалько Ю. Участь громадських об'єднань у протидії інформаційній агресії РФ URL : http://www.niss.gov.ua/content/articles/fi les/AZ-Protid-ya--nformagres---166e3.pdf.

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд»» від 13 червня 2012 р. № 671» від 14 лютого 2017 р. № 79 URL : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=24974569

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану заходів на 2016 рік з реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016– 2020 роки» від 2 листопада 2016 року № 802-р URL : http://zakon4.rada.gov.ua/ laws/show/802–2016-%D1 %80.

7. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд»» у 2016–2018 роках»

від 30 листопада 2016 р. № 909 URL : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249552867.

8. Указ Президента України «Питання Координаційної ради сприяння розвитку громадянського суспільства» від 4 листопада 2016 р. № 487/2016 URL : http://www.president.gov. ua/documents/4872016–20692.

УДК 324(519.5)

Макарова Г. М., студентка 1 курсу ОС Магістр
спеціальності 052 Політологія

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ В РЕСПУБЛІЦІ КОРЕЯ (2020 Р.)

Пандемія COVID-19 торкнулася усіх країн світу, вплинувши на особливості розвитку усіх сфер суспільного життя, у тому числі політичне та партійне життя. Республіка Корея не лише стала однією з перших країн світу, де в умовах поширення корона вірусної інфекції були проведені парламентські вибори, але й змогла продемонструвати надзвичайну ефективність у виробленні та реалізації кроків по забезпеченню безпечних умов для реалізації волевиявлення громадян.

Проаналізувавши особливості впливу пандемії на проведення та результати виборів до Національного зібрання Республіки Корея, що відбулися 15 квітня 2020 року, можна побачити, що епідемія вплинула як на організацію виборчого процесу, так і на розподіл електоральних уподобань.

Під час організації виборів необхідно було врахувати нові виклики, що вимагало від влади залучити набагато більше зусиль: для забезпечення виборчого процесу було залучено більш ніж півмільйона людей. На виборчих дільницях були створені умови для дотримання соціальної дистанції, проводилася дезінфекція приміщення, слідкували, що виборці приходити голосувати виключно в масках та рукавичках. Співробітники виборчих дільниць, перед тим як видати бюлетень, вимірювали температуру та дезінфікували руки виборцям [1].

Крім того, було реалізовано ряд заходів, які дозволяли виборцям проголосувати навіть в умовах хвороби. Були створені окремі приміщення для голосування для тих людей, в яких під час вимірювання температури на виборчій дільниці вона була вище норми; розміщені спеціальні виборчі ділянки біля центрів, в яких проводилося лікування людей, що були хворі на COVID-19 в легкій формі, де ця категорія електорату могла проголосувати з дотриманням

всіх запобіжних заходів. Виборці, які знаходилися на жорсткому карантині з забороною залишати місце перебування (а це близько 60 тисяч громадян), мали змогу проголосувати в визначений час (з 17: 20 по 19:00) у день виборів в спеціально визначених місцях – при цьому пересуватися можна було виключно пішки або власним транспортом, а при поверненні додому обов'язково сповістити про це представників охорони здоров'я [2].

Також ті виборці, які за будь-якими причинами не хотіли або не могли прийти проголосувати на дільниці в день виборів, могли віддати свій голос попередньо поштою або на тимчасових виборчих дільницях в п'ятницю та суботу (10 та 11 квітня). Такою можливістю скористалося 11 мільйонів громадян, що склало майже 26% від загальної кількості тих, хто проголосував [2].

В результаті, не дивлячись на пандемію, явка виборців на парламентських виборах 2020 року була найвищою за останні майже 30 років – 66 % [3].

Щодо розподілу уподобань електорату, то він також зазнав впливу з боку пандемії. Питання щодо боротьби з коронавірусом, шляхів його стримання та подолання наслідків стали одними з провідних тем передвиборчих дебатів. Навіть робилися прогнози, що вихід епідеміологічної ситуації з-під контролю може призвести до повної поразки правлячої Демократичної партії на виборах. Однак, кроки влади по боротьбі з розповсюдженням коронавірусної інфекції виявилися вдалими – інфекцію змогли втримати, не дозволивши їй досягти таких масштабів розповсюдження як в Китаї та Європі. Були введені виплати постраждалим від коронавірусу, компенсації громадянам, які були поміщені в карантин, виплати фірмам, які через інфекцію залишилися без робітників, фінансова допомога домашнім господарствам з низьким рівнем доходу [3]. Успіхи у боротьбі з коронавірусом призвели до активного зростання популярності правлячої партії демократів та президента. На початку квітня рівень підтримки досяг рекордних для 2020 року 53,7% [4].

Зростання електоральної підтримки правлячої партії в наслідок популярності політичних рішень, що реалізовувалися; зниження вікового цензу виборців з 19 до 18 років, в результаті чого кількість виборців збільшилася на півмільйона, і при цьому більшість молоді традиційно підтримувала демократів; негативні наслідки для іміджу основної опозиційної Об'єднаної партії майбутнього її зв'язків з колишнім президентом Пак Кин Хе, який був засуджений за корупцію, та її неспроможність запропонувати адекватну альтернативну політичну програму – все це дозволило правлячій Демократичній партії «Тобуро» отримати рекордні 180 мандатів з 300 в Національному зібранні Республіки Корея [2]. Таким чином, тобто вперше за останні 16 років партія, що перемогла на виборах, мала достатню кількість представників, щоб самостійно приймати закони. Основний опонент демократів – консервативна Об'єднана партія майбутнього – отримала лише 103 мандати [3]. При цьому

зберігся традиційний географічний розподіл уподобань електорату: за демократів проголосував столичний регіон та південний захід, консерваторів підтримав схід та південний схід [5].

Література

1. У Південній Кореї попри COVID-19 голосують на парламентських виборах. URL : https://www.dw.com/uk/u-pivdennii-korei-popry-covid-19-holosuiut-na-parlamentskykh-vyborakh/a-53128886 (дата звернення : 16.11.2020).

2. Бикер Л. Голосование в масках: как Южная Корея выбирала парламент во время эпидемии коронавируса. URL : https://www.bbc.com/russian/news-52304539 (дата звернення : 16.11.2020).

3. Грязев А. Сокрушительный триумф: Южная Корея провела выборы во время пандемии. URL : https://www.gazeta.ru/politics/2020/04/16_a_13051153.shtml (дата звернення : 16.11.2020).

4. Петровский В. Выборы и коронавирус: опыт Южной Кореи. URL : https://interaffairs.ru/news/show/26009 (дата звернення : 16.11.2020).

5. Кирьянов О. На парламентских выборах в Южной Корее уверенно победила правящая партия. URL : https://rg.ru/2020/04/16/na-parlamentskih-vyborah-v-iuzhnoj-koree-uverenno-pobedila-praviashchaia-partiia.html (дата звернення : 16.11.2020).

УДК 324 (593)

Сапаров М. О., здобувач 1 курсу ОС «Магістр»
спеціальності 052 Політологія

ОСОБЛИВОСТІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ АСАМБЛЕЇ ТАЇЛАНДУ 2019 РОКУ

Парламентські вибори до Національної асамблеї Таїланду, що відбулися 24 березня 2019 року, стали першими після військового перевороту 22 травня 2014 року, в результаті якого був розпущений Сенат та введено військове положення в країні. Прихід до влади військових став наслідком політичної напруженості, що охопила Таїланд у листопаді 2013 року в результаті спроби прем’єр-міністра Йінглак Чиннават провести через парламент закон про амністію, який створив би умови для повернення в країну її брата та колишнього прем’єр-міністра Таїланду Таксина Чиннавата, усунутого від влади у 2006 році [1].

Обурена опозиція почала масові протести у Бангкоку. Ситуація ще більше загострилася в наслідок проголошення Конституційним судом Таїланду недійсними результати дострокових парламентських виборів, що відбулися у лютому 2014 року, та призначення

нових виборів на 20 липня 2014 року. На початку травня опозиційним силам вдалося відсторонити від влади чинний уряд та прем'єр-міністра, звинувативши їх у корупції. Було призначено тимчасового прем'єр-міністра, однак це не вирішило ситуацію. Вуличні протести в Бангкоці продовжилися, наслідком чого стали збройні сутички та ряд терактів, що призвели до загибелі людей. З'явилася реальна можливість початку громадянської війни. 15 травня 2014 року генерал Прают Чан-Оча, що командував сухопутними військами Таїланду, заявив, що якщо безлади в країні продовжаться, армія буде змушена використати силу, а 22 травня армія була виведена з казарм та взяла під контроль не лише столицю, але й всі регіони країни. Протести були ліквідовані, при чом без застосування сили, введений комендантський час, протестувальники доправлені до місць проживання, частина активістів заарештована. Дії військових отримали підтримку з боку короля Таїланду, а генерал Прают Чан-Оча зайняв пост прем'єр-міністра [2].

За період знаходження при владі військових (2014-2019 роки) було реалізовано ряд реформ, у тому числі у 2017 році прийнята нова Конституція. Реформування торкнулося і партійної системи країни. Законодавчий орган Таїланду – Національна асамблея – традиційно складався з двох виборних палат: верхня – Сенат (150 депутатів), нижня – Палата представників (500 депутатів). За новим законодавством кількість представників в Сенаті збільшилася до 250, однак вони перестали бути виборними, а безпосередньо призначалися військовою владою [3].

Змінився і принцип голосування на виборах до Палати представників. Якщо раніше застосовувалася паралельна система голосування, тобто виборці голосували за двома бюлетенями: один для голосування у виборчому окрузі, інший – для голосування за загальнонаціональним списком; тепер використовувалося одноразове голосування і у виборчому окрузі, і за партійним списком. Таким чином, 350 мандатів розподілялося відповідно до результатів голосування в 350 виборчих округах, а 150 – між представниками зі списку партій таким чином, щоб партії отримали загальну кількість місць в парламенті пропорційно загальній кількості голосів електорату, який за них проголосував [4].

Крім того, кандидат у прем'єр-міністри тепер не обов'язково має бути обраним членом Палати представників, кожна партія може висунути до трьох кандидатів на свій розсуд, а голосування відбувається в межах об'єднаної Національної асамблеї (має проголосувати 50 % +1, тобто 376 депутатів). Таким чином, складається ситуація, при якій для отримання посту прем'єр-міністра кандидату від партії, яку підтримують військові, необхідно мати в нижній палаті парламенту 126 представників, а кандидатам від інших партій – 376 представників [3].

Парламентські вибори 2019 року відзначилися високою явкою виборців – 74,69%, у виборах взяли участь 77 політичних партій, серед них найбільш впливовими являються наступні чотири. «Пхіа Тай» – популістська ліва партія, що знаходилася при владі у період прем'єрства Тансина та Йінглак Чиннаватів, використовує лозунги соціальної справедливості, в електоральному плані спирається на сільське населення північного сходу, яке складає великий відсоток від загальної кількості населення Таїланду, що традиційно давало партії перемогу на виборах, та супротивників влади військових. Демократична партія – найстаріша партія в Таїланді, дотримується ідей консервативного лібералізму, підтримує короля, традиційні цінності, в електоральному плані спирається на південні регіони та столицю, її підтримує інтелігенція та студентство, до 2014 року була головною опозиційною силою по відношенню до «Пхіа тай» [5]. «Пхаланга Прачарат» – заснована у 2018 році, дотримується правих консервативних ідей, має тісні зв'язки та фінансується військовою владою, підтримується електоратом, який виступає за стабільність за будь-яку ціну. «Партія нового майбутнього» – заснована у 2018 році, дотримується антивоєнних позицій, виступає за децентралізацію бюрократичного апарату, соціальну та економічну рівність, має популістську риторику, орієнтується на молодь [4].

За результатами голосування найбільшу кількість голосів отримали партія «Пхаланга Прачарат» (8,4 мільйона голосів), партія «Пхіа Тай» (7,9 мільйона виборців), «Партія нового майбутнього» (6 мільйонів голосів). Однак, враховуючи особливості національної системи розподілу електоральних вподобань, що надає перевагу виборчим округам, а не загальній кількості голосів, більшість місць в нижній палаті парламенту отримала партія «Пхіа Тай», а саме 136 мандатів. «Пхаланга Прачарат» отримала 116 мандатів, «Партія нового майбутнього» – 81 мандат, Демократична партія – 53 мандати [4; 6].

Новообраний парламент підтримав кандидатуру генерала Прают Чан-Оча, висунуту партією «Пхаланга Прачарат», на пост прем'єр-міністра. Таким чином, Прают Чан-Оча, який прийшов до влади в наслідок військового перевороту та очолював країну з 2014 по 2019, легітимізував свій статус в очах світової спільноту, закріпивши за собою посаду прем'єр-міністра за допомогою демократичної процедури.

Література

1. Колтунова Е. Военный «не переворот» в Таиланде и его последствия. URL: https://asean.mgimo.ru/news/2014/voennyj-ne-perevorot-v-tailande-i-ego-posledstviya (дата звернення: 18.11.2020).

2. Коваль А. Хунта наводит порядок. URL: https://zn.ua/international/hunta-navodit-poryadok-_.html (дата звернення: 18.11.2020).

3. В Таиланде началось голосование на первых после путча выборах в парламент. URL : https://www.dw.com/ru/%D0%B2-%D1%82%D0%B0%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B5-%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D1%81%D1%8C-%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B2%D1%8B%D1%85-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B5-%D0%BF%D1%83%D1%82%D1%87%D0%B0-%D0%B2%D1%8B%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%85-%D0%B2-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82/a-48041881 (дата звернення: 18.11.2020).

4. Куренкова Е. На парламентских выборах в Таиланде преимущество получили военные. Что это означает для страны? URL: https://hromadske.ua/ru/posts/na-parlamentskih-vyborah-v-tailande-preimushestvo-poluchili-voennye-chto-eto-oznachaet-dlya-strany (дата звернення: 18.11.2020).

5. Скосырев В. Выборы в Таиланде сделают правящую хунту приемлемой для Запада. URL: https://www.ng.ru/world/2019-03-25/7_7539_tailand.html (дата звернення: 18.11.2020).

6. Коростиков М. Выборы в Таиланде закончились ничьей. Ситуация прояснится не раньше 9 мая. URL: https://www.kommersant.ru/doc/3925664 (дата звернення: 18.11.2020).

УДК 329(494)

Чечотка М. Р., здобувач ОС Магістр, спеціальності 052 Політологія

СТАНОВЛЕННЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ШВЕЙЦАРСЬКОЇ КОНФЕДЕРАЦІЇ

Становлення партійної системи Швейцарії має довгу історію. Конституція як головний законодавчий документ у інших країнах Європи, досить мало документально говорить про партійну систему країни та, зокрема, статус політичних партій. Основи швейцарської парламентської системи були закладені ще в 1869 році з прийняттям першої Конституції.

Водночас у тексті діючої Конституції Швейцарії від 18 квітня 1999 р. ролі політичних партій приділена всього лише одна стаття. А саме, Розділ 4, стаття 137, у якій досить коротко охарактеризовано функціональну роботу політичних партій, - «політичні партії сприяють формуванню суспільної думки і народної волі» [1]. Втім, слід зазначити, що саме у політичній системі Швейцарії саме партії відіграють досить важливу роль.

За формою правління Швейцарія є федеративною парламентською республікою. У Швейцарії діє багатопартійна система. Слід сказати, що сама по собі політична система країни є достатньо унікальним явищем. Становлення партійної системи проходило крізь фактори федералізму та прямої демократії, які відігравали в цій країні визначальну роль.

Становлення партійної системи країни є унікальним процесом, оскільки Швейцарія є номінально конфедерацією, а фактично федеративною демократичною республікою, що складається з 26 автономних утворень – кантонів. Вагомою рисою політичного устрою країни є факт прямої демократії.

Парламент Швейцарії (Федеральні збори) складається з двох палат, це Рада кантонів (46 членів) та Національної ради (200 членів). Федеральні збори є вищим законодавчим органом держави та обираються на 4 роки.

На сьогодні в країні найбільш помітними є близька 15 політичних партій, крім основних діють і кантональні політичні сили. Партії-лідери які отримують перевагу на виборах до Федеральних зборів мають право обирати політичний курс країни на найближчі 4 роки. Така ситуація пов'язана з домінуванням саме законодавчої влади в політичній систему Швейцарії. Тобто, якщо партія отримала більшість голосів, то вона маж право обирати міністрів, обирають з їхнього складу президента Федеральної ради и навіть самої країни.

Незважаючи на це, концентрації влади у межах лише однієї політичної сили не має, оскільки у влади доволі часто стоїть коаліція, яка складається з трьох і більше політичних партій.

Загалом, політичні партії в державі виконують ще й такі головні класичні функції, як агрегація та артикуляція інтересів громадян, рекрутування політичної еліти, політична соціалізація, а також забезпечують взаємозв'язок між державою та суспільством.

Протягом певного часу діяльність політичних партій не була достатньо урегульована на федеральному рівні. Через це щодо політичних партій було не мало спорів у Національній Раді, тому що головною метою було покращення представлення громадян саме в парламенті країни. В подальшому було розглянуто чимало проектів, які стосувалися саме інституалізації політичних партій, які не знайшли свого закріплення на законодавчому рівні. І тільки у 1999 році, коли прийнята нова Федеральна Конституція, цей політичний інститут було закріплено офіційно [3].

Втім, у Федеральній Конституції не було надано визначення політичної партії, а лише прописує її основну функцію – формування загальної волі. Термін «політична партія» було введено у Федеральний закон «О політичних правах» у 1976 році з поправкою у 2002 році. Цікавим фактом є те, що до цього часу замість поняття «політична партія» використовувалися такі категорії як «організація», «об'єднання». У 2002 році в постанові

Федеральної ради «О реєстрації політичних партій» вже було прописано, що під політичною партією розуміється «об'єднання, що переслідує політичні цілі, і ці цілі закріплені в його уставі» [5].

В Швейцарії не має спеціального законодавства, яке регулює правову основу політичних партій. Правовий статус політичних партій закладено в поняття «асоціація», як юридична особа. У цьому разі, асоціаціями визнаються юридичні особи, які переслідують певну мету (політичну, культурну, наукову, благодійну тощо) та їх діяльність проводиться тільки у відповідності з тими цілями, які чітко окреслені в їх уставах. Устав такого об'єднання повинен бути офіційним документом, і включати мету та структуру. Окрім уставу політичної партії, додається політична програма, або інформація про її діяльність. Визначення програми політичної партії не має нормативного підкріплення, тому на практиці це є документ, де визначені основні принципи, стратегії діяльності та ідеологічні уподобання [5].

Процедура реєстрації політичних партій була закріплена у Федеральному законі «О політичних правах» у 2002 році. Це було обумовлено тим, що на законодавчому рівні повинні бути створені всі умови для їх повноцінного розвитку.

Серед основних політичних партій Швейцарії, які формують політичний курс країни слід виділити Швейцарську народну партію, Соціал-демократичну партію, Християнсько-демократичну народну партію, Зелена партія, Консервативно-демократична партія тощо [4].

Таким чином, партійна система Швейцарії пройшла тривалий шлях свого розвитку. В першу чергу це обумовлено, формою швейцарського федералізму. Наразі, як і в інших сучасних демократичних країнах, головною метою політичних партій в Швейцарії є формування та структурування парламенту, представлення та політичного волевиявлення громадян шляхом участі у виборах.

Література:

1. Конституция Швейцарии (Швейцарской Конфедерации) от 18 апреля 1999 г. URL: https://web.archive.org/web/20090609155832/http://constitution.garant.ru/DOC_3864915.htm#sub_para_N_4000 (дата звернення: 11.11.2020).
2. Партийная система Швейцарской Конфедерации и участие политических партий в избирательном процессе URL: https://sci-lib.biz/pravo-zarubejnyih-izbiratelnoe/partiynaya-sistema-shveytsarskoy-konfederatsii-51228.html
3. Чернышов С.И. Партийная система Швейцарии Вопросы политологии. — 2013. — № 2 (10). — С. 169-180.

4. Political Parties URL: https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/en/home/politik/uebersicht/politische-parteien.html (дата звернення: 12.11.2020).
5. Swiss Political System – Facts and Figures URL: https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/en/home/politik/uebersicht/politisches-system-der-schweiz---fakten-und-zahlen.html (дата звернення: 11.11.2020).

СЕКЦІЯ: ІНФОРМАЦІЙНА СПРАВА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 021.4(043)

Коваленко Аліна Віталіївна

БІБЛІОГРАФІЧНІ ОГЛЯДИ ЯК ФОРМА РЕКОМЕНДАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Сучасний етап інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек дає поштовх для розвитку нових різновидів інформаційних продуктів, одним із яких є оглядові видання. Збільшення попиту на них стимулювало стрімкий розвиток та вдосконалення цієї продукції, що, відповідно, спонукає до подальших наукових розвідок.

Бібліографічний огляд – одна з найбільш дієвих форм пропаганди літератури, головною рисою якої є оперативність, актуальність, конкретність, дохідливість та емоційність. Огляди привертають увагу до літератури, формують читацькі інтереси. В оглядах рекомендують книги та окремі їх частини, розділи, журнали в цілому і конкретні статті, інші види видань, які є в бібліотеці і представляють наукову та практичну цінність. Чітка та достатньо розгорнута характеристика літератури – важлива умова успіху бібліографічного огляду.

Бібліографічний огляд вміщує впорядковану сукупність бібліографічних описів джерел інформації; анотації, що розкривають їхній зміст; текст, який пов’язує між собою описи окремих джерел. Мета такого огляду – допомогти фахівцям орієнтуватися в документному потоці та вибирати найцікавіші джерела для вивчення.

Завданням бібліографічного огляду є відбір достатньої кількості джерел, їхній бібліографічний опис і характеристика змісту. Бібліографічні огляди, як і інша бібліографічна продукція, є формою не концептографічного, а документографічного обслуговування.

На відміну від анотованих покажчиків, в яких подають бібліографічний опис та анотацію документів, у бібліографічному огляді відображено логічний послідовний виклад змісту первинних документів, їхній бібліографічний опис та огляд документів, де джерела, зазвичай, зіставляють, охоплюючи єдиною думкою, нерідко з оцінюванням творів.

Бібліографічні огляди можуть носити описово-інформаційний характер. Найчастіше вони переслідують науково-допоміжну мету і наближаються до вичерпних за охопленням первинних документів. Бібліографічні огляди слугують джерелознавчою базою для наукової та інформаційної діяльності.

Розрізняють два типи бібліографічних оглядів – інформаційні та рекомендаційні. Перед першими ставиться завдання оперативного, цілеспрямованого інформування певних груп читачів про документи, що мають для них професійний інтерес; перед другими – завдання педагогічного характеру: зацікавити читача певною інформацією, вплинути на його вибір. Інформаційні огляди розраховані на підготовленого користувача, якому відома суть теми, що розглядається; рекомендаційні – на користувача, читацькі інтереси якого ще формуються. До інформаційних бібліографічних оглядів включають видання різних типів та видів, і за кількістю їх значно більше, ніж в оглядах рекомендаційного типу. Для рекомендаційних оглядів характерний відбір найбільш важливих і цікавих, з погляду укладачів, первинних документів – здебільшого видань однієї тематики (одного автора) і в обмеженій кількості (5-7 назв).

За змістом бібліографічні огляди поділяють на:

- джерелознавчі, або тематичні – розглядають характер, призначення і тематику творів із певної проблеми або предмета;
- персональні – досліджують твори певної особи та літературу про неї;
- огляди нової літератури – представляють матеріали, що вийшли у світ за останній період (місяць, квартал, рік);
- огляди інформаційних видань – окреслюють певну сукупність реферативних журналів, бібліографічних покажчиків і т. ін.

У вивчення термінологічних аспектів, видів, сфер застосування та методики створення оглядових документів вагомий внесок зробили провідні українські та зарубіжні науковці, які продовжують досліджувати особливості створення, використання оглядових продуктів: О. Карпенко, Т. Коляда, О. Яценко, Г. Власова, В. Лутовинова і Л. Титова, І. Захарова, Т. Горбаченко, І. Коханова та багато інших.

Оглядовий продукт, як зазначає Н. Кушнаренко, — це інформаційний документ, що містить один або кілька оглядів [2]. Він відображає зміст первинних джерел із певної проблеми (теми, питання) і дає оцінку виявленої інформації через їхнє аналітично-синтетичне опрацювання. Його основу становить огляд — текст, що містить концентровану інформацію, отриману внаслідок відбору, аналізу, систематизації та логічного узагальнення відомостей з великої кількості першоджерел із певної теми за певний проміжок часу.

Г. Швецова-Водка подає таке визначення: «Огляд — узагальнена характеристика кількох документів» [3]. Вона зазначає, що цей термін застосовують як для позначення способу бібліографічної характеристики, що існує у вигляді статей у журналах, газетах чи виданнях органів НТІ, так і певного типу бібліографічного посібника, що є зв’язною розповіддю про документи.

Як самостійний тип (жанр) бібліографічний огляд застосовується, здебільшого, в рекомендаційній бібліографії. Елементи бібліографічного огляду (як вияв загальнонаукового бібліографічного методу) використовуються також в історіографії, критиці, джерелознавстві, в укладанні аналітичних оглядів джерел у різних галузях науки.

Характерною ознакою бібліографічного огляду є превалювання літературно-оповідного тексту над суто бібліографічним. Якщо таке превалювання є відчутним, то інколи замість бібліографічного огляду застосовується назва бібліографічного есе чи бібліографічного нарису.

Отже, бібліографічний огляд є розповсюдженою формою диференційованого бібліографічного інформування або рекомендаційно-бібліографічного обслуговування.

Література

1. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання : ДСТУ ГОСТ 7.1-2006. – Чинний з 01.07.2007. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с.
2. Кушнаренко Н. М. Наукова обробка документів: підруч. / Н.М. Кушнаренко, В.К. Удалова. – К.: Знання, 2006. – 334 с.
3. Швецова-Водка Г.М. Вступ до бібліографознавства [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Г. М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – 3-тє вид., випр. та допов. – Рівне, 2011. – 231 с.

УДК 070:35.07(477)(043)

Михайличенко Таісія Сергіївна

ФАХОВІ ВИДАННЯ З ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА: ІНФОРМАЦІЙНИЙ МОНІТОРИНГ

Дослідження інформації на сьогодні стає одним із найбільш інформативних методів кількісного дослідження динаміки окремих тематичних напрямів. Із зміною розмірів інформаційних потоків роблять висновки щодо швидкості розвитку окремих напрямів вивчення об’єкту та всього інформаційного простору [1]. Завдяки проведенню аналізу фахових видань можна простежити тенденції розвитку науки. В результаті розвитку українського документознавства відбулося накопичення напрацьованого дослідниками теоретичного та практичного матеріалу, що зумовило виникнення фахових видань з питань документознавства. В Україні існує декілька фахових видань, призначених документознавству.

Змогу виявити особливості змістовності фахових видань з документознавства дозволяє їх аналіз. Для проведення аналізу були обрані: науково-практичний журнал «Вісник книжкової палати», науковий журнал «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» та науковий щорічник «Студії з архівної справи та документознавства» [1].

Одне з найвагоміших місць в системі професійних документознавчих комунікацій займає журнал «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія». Він був заснований у лютому 2004 року в Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв. Журнал виходить 4 рази на рік. У ньому висвітлюються актуальні питання бібліотекознавства, документознавства, соціальних комунікацій. Матеріал у журналі розподіляється згідно змістового наповнення по таким розділам та рубрикам: «Документознавство. Архівознавство», «Безперервна професійна освіта», «Трибуна молодого дослідника», «Рецензії», «Професійна освіта», «Морально-етичні проблеми науки», «Теорія і практика соціальних комунікацій» [2].

У 1996 році Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства розпочав випуск фахового часопису «Студії з архівної справи та документознавства». Це видання є піонером документознавчої періодики в Україні. Щорічник містить статті з теорії, історії й практики архівознавства та документознавства, архівної справи, джерелознавства, спеціальних історичних дисциплін, історії України, біографістики. Предметом вивчення став документ як об’єкт дослідження документознавців, архівістів та істориків. Серед рубрик часопису одна присвячена питанням документознавства - «Докуметознавство: історія, теорія, практика» [3].

«Вісник Книжкової палати» є науково-практичним журналом в галузі соціальних комунікацій. Журнал засновано у 1996 році Державною науковою установою «Книжкова палата України імені Івана Федорова» та Харківською державною академією культури. У ньому висвітлюються актуальні матеріали з видавничої діяльності, книжкової та бібліотечної справи, нормативно-правового забезпечення книговидання і книгорозповсюдження, аналітично-статистичні огляди випуску видань в Україні, проблемні статті про розвиток ЗМІ, рецензії й огляди нових видань, історичні розвідки. Журнал видається щомісячно. «Вісник Книжкової палати» має різнопланову спрямованість та дозволяє оприлюднити результати досліджень науковцям з усієї України [4].

Розглянувши ряд фахових документознавчих видань можна зробити висновок, що в сучасній Україні сформувалась система професійної періодики, яка висвітлює практичні та теоретичні аспекти документознавства. Ознайомлення з результатами моніторингу в галузі документознавства є важливим елементом набуття практичних та теоретичних навичок,

оскільки дозволяє вже на ранньому етапі становлення сформувати аналітичне ставлення до опанування матеріалу і зорієнтуватися в тенденціях розвитку науково знання.

Література

1. Інформаційний моніторинг фахових видань в контексті підвищення професійної компетентності студентів [Електронний ресурс] https://mdgu-kid.at.ua/publ/informacijnij_monitoring_fakhovikh_vidan_v_konteksti_pidvishhennja_profesijnoji_kompetentnosti_studentiv/1-1-0-53

2. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія[Електронний ресурс]: наук. журн. / Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистецтв.– Режим доступу:http://journals.uran.ua/bdi.

3. Студії з архівної справи та документознавства [Електронний ресурс]: Збірник наукових працьУНДІАСД.– Режим доступу:https://undiasd.archives.gov.ua/studii/index.htm.

4. Вісник Книжкової палати[Електронний ресурс]: науково-практичний журнал.– Режим доступу:http://www.ukrbook.net/visnyk.htm.

УДК 005.9(744)"1946/1991"

Музика Олена Миколаївна

ЄДИНА ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ДІЛОВОДСТВА В УРСР (1946-1991 рр.)

Розвиток документування у період з 1946 р. по 1991 р. заклав основу для подальшого формування документаційної науки в нашій державі. Цей період пов’язаний з формуванням цілісної системи документаційного забезпечення управління, що відповідала вимогам ділового спілкування й стандартам складання офіційних документів.

Відображенням цього стала Єдина державна система діловодства (далі: ЄДСД) – система документаційного забезпечення управлінської діяльності, яка визначає типові процеси документування та організацію роботи з документами.

Почнемо з того, що у 1950-ті роки наявною була проблема створення єдиного законодавчого документу, який би регламентував роботу з управлінською документацією, що зумовлювалося, як поточним станом документування, так і початком роботи з автоматизації процесів управління. Репрезентантом означеного стала постанова уряду СРСР «О дальнейшем развитии механизации учета, проектно-конструкторских и инженерно-технических работ» (1959 р.), в якій багатьом відомствам доручалося розробити єдину систему діловодства для установ та підприємств на основі широкого використання сучасної техніки.

При підготовці ЄДСД першим юридично важливим кроком стала постанова Ради Міністрів СРСР «О мерах по улучшению архивного дела в СССР» (1963 р.) та аналогічна

постанова Ради Міністрів УРСР, які окреслили перед керівниками міністерств і відомств завдання покращити до 1965 р. організацію документування [1, с. 28].

Суттєвим проміжним результатом розроблення ЄДСД були «Материалы к Единой государственной системе делопроизводства» (1964 р.) та «Разделы Единой государственной системы делопроизводства» (1965 р.), що містили виклад принципових технологічних положень реалізації намічених завдань.

Разом з тим, у 1966 році створення ЄДСД було включено до п'ятирічного плану розвитку народного господарства країни. У цьому ж році для активної розробки ЄДСД створюється Всесоюзний науково-дослідний інститут документознавства та архівної справи.

Розробка та впровадження ЄДСД були виконані у декілька етапів:

–підготовка матеріалів до «Єдиної державної системи діловодства» (1965 р.);

–розробка методичної програми досліджень (1967 р.);

–створення проекту «Основних положень» ЄДСД (1970 р.).

Передусім, зафіксований зростаючий інтерес до питань удосконалення діловодства на основі опрацювання проектів учасників створення ЄДСД – «Руководящих материалов по основам организации делопроизводства» (1969 р.), «Основ организации труда делопроизводственного персонала» (1970 р.) викликав цілісне зведення основних положень ЄДСД [1, с. 32].

Співпраця науковців ВНДІДАС із співвиконавцями ЄДСД дозволила скласти та методично скоригувати структуру та регламентуючі типові для всіх установ операції з документами, зміст загальнодержавної системи діловодства, а розгорнутий «План-проспект основных положений Единой государственной системы делопроизводства для учреждений, организаций и предприятий СССР» (1969 р.) установив схему її майбутнього представлення.

Новий етап розвитку ЄДСД настав з моменту прийняття Урядом УРСР постанови «Про заходи з поліпшення архівної справи у міністерствах, відомствах і державних архівах республіки» (1970 р.). Наразі головним виконавцем ухваленого документа проголошувалося Архівне управління УРСР, а відтак саме йому довелося виступити організатором основних дій, спрямованих на з'ясування рівня нормативно-методичного обґрунтування та розвиненості документаційного забезпечення управління, наявності прогресивної практики раціоналізації документування [1, с. 33].

До того ж, у вересні 1973 р. основні положення ЄДСД були затверджені Державним комітетом Ради Міністрів СРСР з науки і техніки та рекомендовані усім міністерствам і відомствам для використання їх у практиці для раціональної постановки документування.

Головними нормативними документами, які визначали основні положення ЄДСД були постанови Ради Міністрів УРСР «Про затвердження Зразкової інструкції з діловодства у

міністерствах і відомствах Української РСР та виконавчих комітетах місцевих Рад народних депутатів» (1975 р.), рішення облвиконкомів: «Про затвердження інструкції з діловодства» (1975 р.) [2, с. 9].

Елементи нових інформаційних технологій, які на той час частково реалізовувалися в практиці роботи провідних зарубіжних фірм, в ЄДСД представлені не були через повну відсутність літератури з цих питань та фінансування їх практичного вивчення. Цей недолік був усунений у квітні 1988 р. при ухваленні нової редакції ЄДСД – «Государственная система документационного обеспечения управления. Основные положения. Общие требования к документам и службам документационного обеспечения», яку було затверджено наказом Головного архівного управління СРСР наприкінці травня 1988 р.

Таким чином, створення та впровадження Єдиної державної системи діловодства дозволило скоригувати та довести до норми процес документування в установах та організаціях, підвищити рівень документознавчої культури фахівців, на законодавчому рівні закріпити основні вимоги та інструкції для роботи з документами, які у подальшому мали позитивне значення для підприємств різних форм власності.

Література

1. Бездрабко В. «Великі реформи» діловодства й архівної справи та розвиток вітчизняного документознавства (1960–1980-і роки) / В. Бездрабко // Спеціальні історичні дисципліни. – 2011. – № 19. – С. 26–50.

2. Отамась І. Г. Організація діловодства у регіонах УСРР–УРСР у 1920–1980-х роках (на прикладі Черкаського регіону) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 27.00.02 / І. Г. Отамась; Держ. архів. служба України, УНДІАСД. – К., 2015. – 20 с.

УДК 316.773.3:659.1

Отрода Катерина Олександрівна

МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ В СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Розвиток інформаційного суспільства безумовно передбачає збільшення обсягів інформаційних продуктів та послуг. Тут життя та діяльність людини пов’язані зі створенням, переробкою та використанням інформації. В якості засобів таке суспільство широко використовує комп’ютерну техніку, телекомунікаційні мережі, електронні бібліотеки, банки та бази даних, автоматизовані системи, системи штучного інтелекту тощо.

Галузь інформаційної діяльності на сьогодні ще формується, а особливо це стосується її теорії. Так, існує дуже широкий спектр назв, якими різні вчені називають цей вид діяльності: «невиробнича сфера», «нематеріальна сфера економіки», «сфера послуг», «духовне

виробництво» тощо. Поняття «інформаційний сервіс» в науковий обіг ввів Д. Блюменау. Автор зазначив, що ми живемо в світі сервісу. Багато хто з нас або безпосередньо працює в ньому, або бере часткову участь у ньому. Сервіс – це різновид суспільно корисної праці, спрямований на задоволення розумних потреб людини. Така діяльність пов'язана з наданням особливої продукції – послуг, які задовольняють загальні (типові, стандартні) або індивідуалізовані запити людей [1].

Тому інформаційну діяльність можна розглядати у двох її проявах:

1. як частину розумової праці, що включає у себе операції щодо сприйняття, переробки та надання відомостей;
2. як галузь професійної діяльності, що включає у себе операції щодо видачі, збору, аналітико-синтетичної переробки, пошуку і розповсюдженню інформації.

Загалом під інформаційною продукцією розуміють матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення інформаційних потреб громадян, державних органів, підприємств, установ та організацій. Під інформаційною продукцією розуміють сукупність інформаційних документів, баз даних і послуг.

В Законі України «Про інформацію» чітко позначені поняття «інформаційна послуга». Це явище представляє собою процес здійснення інформаційної діяльності у визначений час та у визначеній законом формі, направлений на доведення інформаційної продукції до споживачів з метою задоволення їх інформаційних потреб [4].

Інформаційну продукцію широко використовують в усіх сферах людської діяльності: науці, економіці, техніці, виробництві, освіті, культурі, управлінні тощо. Зокрема, інформаційна продукція як складова маркетингової інформаційної системи сприяє вчасному наданню керівництву фірми значимої інформації про зовнішнє ринкове середовище, а також інформації про саму фірму. Це можуть бути відомості про національні ринки різних країн; про наявність тих чи інших товарів, про умови виходу на ринки; про обмеження законодавчого, економічного й технічного характеру; про структуру попиту, потреби споживачів та їхню купівельну спроможність; про сильні і слабкі сторони конкурентів та стиль їхньої роботи на ринку; про структуру каналів збуту і поведінку збутових посередників тощо.

Треба сказати, що розробка стратегії комунікації зі споживачами при продажу послуг сильно відрізняється від спілкування щодо продажу фізичних продуктів. Таку відмінність важливо враховувати, бо вона є ключовим моментом в виборі засобів маркетингових комунікацій в сфері інформаційної діяльності. Кристофер Лавлок виділяє шість найбільш істотних відмінностей:

- неосяжність природи інформаційної діяльності;

- участь споживача в процесі надання послуги;
- складність оцінки якості послуг споживача;
- потреба в максимальній збалансованості попиту и пропозиції;
- важливість персоналу, який безпосередньо контактує зі споживачами;
- відносно обмежена роль посередника.

Фірма, яка займається інформаційною діяльністю, на початку розробки стратегії впровадження маркетингових комунікацій повинна відповісти собі не декілька стандартних питань, що конкретно дадуть їй знати, як використати дану стратегія найбільш ефективно [3].

Значення маркетингових комунікацій постійно зростає внаслідок все більшої індивідуалізації інформаційних потреб, насиченості ринку інформаційними продуктами і послугами, посилюється конкуренцією інформаційних служб як між собою, так і з комерційними фірмами, які пропонують свою продукцію на інформаційному ринку.

Зростання конкуренції надає споживачеві право вибору продукції серед різних інформаційних служб. Рішення щодо використання (або відмову від користування) послугами конкретної інформаційної служби вимагає від споживача здійснення порівняльного аналізу такої продукції. Іноді таке рішення приймається спонтанно, іноді під впливом певних повідомлень. Їх джерела досить різноманітні і поділяються на джерела запланованих і незапланованих маркетингових повідомлень.

Перш за все, основним джерелом інформації про продукт є сам продукт, і будь-який покупець оцінює, чи здатний даний товар задовольнити його потреби заради яких він його покупає. Однак визначити і оцінити якість інформаційної продукції набагато складніше, ніж інших товарів. Так, поки ми не придбаємо, наприклад, замовлену добірку статей або бібліографічний список за вказаною нами тематикою та не використаємо його для своїх цілей, ми не зможемо зрозуміти, чи виконаний даний інформаційний продукт в належному обсязі та в повній мірі. Тому, важливим завданням інформаційної служби є допомогти споживачеві, а саме надати супровідні матеріали, що містять докладні відомості про інформаційний продукт або послугу.

Наступним джерелом інформації про товар є умови його надання. Інформаційна продукція може бути надана на платній або безкоштовній основі. І в тому, і в іншому випадку ці відомості несуть комунікаційне навантаження. В свою чергу споживач, оцінюючи співвідношення «ціна/якість», робить для себе висновок про можливість придбання продукції на даних умовах або відмови від нього.

Як вже було вище вказано, що традиційно в структурі маркетингових комунікацій виділяють такі складові: реклама, Public Relations, особисті продажі, стимулювання збуту,

але слід зазначити, що для споживачів не існує такого чіткого їх розподілу. Інформація, отримана ними з різних джерел, створює загальне враження про організацію. Якщо вона суперечлива, це провокує недовіру до компанії та її продукції.

Раніше спеціалісти з маркетингу виконували кожний із видів комунікацій окремо один від одного, сьогодні ж всі такі заходи об'єднуються в одне ціле і такий підхід називається інтегрованим, який дозволяє задіяти переваги всіх провідних комунікаційних засобів. Тут враховуються і всі елементи маркетинг-мікс (товар, спосіб його реалізації, ціноутворення), однак основу таких звернень задають саме маркетингові комунікації.

Позитивність інтегрованого такого підходу визначається тим, що люди не перенапружені постійними потоками інформації щодо якості тієї чи іншої продукції. Інтегрований підхід максимально повно враховує поведінку споживачів, припускаючи, що увагу цільової аудиторії не слід перевантажувати різного роду торговими презентаціями, PR-акціями, рекламою, все це надається у комплексі.

Слід сказати, що такий підхід є позитивним не тільки для споживачів, а і для самої фірми-виробника інформаційної продукції, адже він дозволяє досягти ефекту (відгуку заінтересованої цільової аудиторії) з найменшими витратами [2].

Широке застосування сьогодні відноситься до особистих продажів продукції, що називають також «прямим маркетингом». У процесі його здійснення спочатку визначаються потенційні споживачів, встановлюються критерії для виділення таких сегментів. Тут за основу беруться такі критерії, як становище споживача в професійній сфері, тематика інформаційних потреб, вік, соціальний стан, мета звернення тощо. Потім створюється клієнтська база споживачів на основі довідкових видань (телефонних довідників), відвідування виставок, на основі особистих контактів; рекомендацій колег і постійних покупців тощо. Наступним кроком виступає те, що продавець направляє споживачеві індивідуально адресоване звернення по телефону, під час візиту фірми, через поштову розсилку (особливо за допомогою електронної пошти).

Стимулювання збуту в інформаційній діяльності означає надання знижок постійним клієнтам, організація навчання потенційних споживачів щодо використання інформаційної продукції, наприклад, це певні майстер-класи, навчальні семінари, розробка користувальницьких інструкцій тощо.

Що стосується реклами, то найбільш актуальним є використання зовнішньої реклами – це вивіски на будівлі, покажчики, орієнтуючі, де знаходиться певна інформаційна установа, вони розміщуються в найбільш жвавих місцях. Серед засобів друкованої реклами розповсюджуються різноманітні буклети, закладки, листівки, афіші, плакати. Своєрідною рекламою для установи, що займається створенням інформаційної продукції, є розробка

власного Інтернет-сайту. До засобів Public Relations відносяться такі заходи, як виставки, конференції, презентації, публікації в періодичних виданнях, виступи на радіо і телебаченні тощо. Найбільш затребуваними тут виступають науково-практичні конференції, тому що формування знань щодо інформаційної діяльності є актуальною темою для розгляду серед науковців [2]. Треба відзначити «подвійний ефект» цих заходів. З одного боку, вони традиційно відносяться до групи масових заходів і являють собою послугу інформаційних установ. З іншого боку, рівень проведення цих заходів, орієнтованих на цільову аудиторію, позитивно формує імідж організатора.

Всі такі заходи проводяться в тісній співпраці з діловими, громадськими, науковими організаціями міста або запрошують до участі відомих осіб.

Комплекс маркетингових комунікацій в інформаційній діяльності включає у себе: робота із засобами масової інформації, розробка фірмової атрибутики, виготовлення друкованої продукції, організація конкурсів з призами, організація науково-практичних, тематичних конференцій, презентацій, круглих столів, розміщення інформаційних матеріалів в Інтернеті та проведення так званих «днів відкритих дверей».

Отже, маркетингові комунікації в сфері інформаційної діяльності - такий напрям діяльності покликаний дати цільовому сегменту уявлення про місію, цілі та напрямки інформаційної служби за допомогою надання їм спеціальних повідомлень про діяльність організації, споживчі переважні властивості продукції, умови її надання, сервісні послуги і, тим самим, викликати інтерес або переконати прийняти певну точку зору. Важливим можна відмітити і те, що маркетингові комунікації можна розглядати в якості двостороннього процесу. З одного боку, організація здійснює вплив на цільові аудиторії, а з іншого ж – отримує зустрічну інформацію щодо реакції даної аудиторії, що дозволяє визначити на якому рівні був здійснений вплив. Це дозволяє фірмі коректувати або взагалі змінювати зміст свого комплексу маркетингових комунікацій.

Література

1. Блюменау Д.И. Информация и информационный сервис / Д.И. Блюменау. – Л.: Наука, 1989. – 102 с.

2. Брежнева В.В. Информационное обслуживание и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий / В.В. Брежнева, В.А. Минкина. – СПб.: Профессия, 2004. – 304 с.

3. Лавлок К. Маркетинг услуг: персонал, технология, стратегия / К. Лавлок; [пер. с англ. 4-е изд.]. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. – 1008 с.

4. Про інформацію: Закон України № 2657-XII від 02.10.1992[Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12. – Загл. з екрану.

УДК 025.004.930.85

Пирожок Дар'я Сергіївна

ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВІ СИСТЕМИ В РОБОТІ БІБЛІОТЕК: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

На сучасному етапі розвитку людства відбувається перехід від індустріального суспільства до інформаційного. Таке суспільство потребує не лише доцільну, істинну інформацію, а й належним чином складені інформаційно-пошукові системи, що надають цю інформацію у документованій формі. Найбільш важливим та яскравим явищем цього процесу було виникнення та розвиток глобальної інформаційної комп'ютерної мережі, що значно полегшує інформаційний пошук. Проте з появою нових засобів пошуку інформації з'явилася не менш глобальна проблема. Такою проблемою є пошук релевантної інформації, яка найчастіше виробляється сучасними у бібліотеками у результаті обробки первинних документів [1].

Звичайно, не можна порівнювати в цьому відношенні період Середньовіччя, коли пошук потрібного документа був проблемою тому, що книг та архівних документів було мало, і було потрібно прикласти зусилля тільки для того, щоб знайти більш-менш схожі документи. Так, для облегшення пошуку згодом з'явилася можливість піти в бібліотеку і, витративши там час на вибір потрібної книжки за каталогом, знайти необхідну інформацію. Інформаційно-пошукові системи (надалі ІПС) в сучасних бібліотеках полегшують комплектування бібліотечного фонду, обробку документів, бібліографування та в обслуговуванні читачів [2].

Інформаційно-пошукові системи (ІПС) - це різновид автоматизованих інформаційних систем, в яких завершальна обробка даних не передбачається. Ці системи призначені для пошуку текстів (документів, їх частин, фактографічних записів) в сховищах (базах даних) за формальними характеристиками. Тому в роботі ІПС можна виділити два основних етапи: перший - збір і зберігання інформації, другий - пошук і видача інформації користувачам [3].

ІПС відрізняються одна від одної за багатьма ознаками, але при вирішенні задач збору, зберігання і видачі інформації мають такі спільні процедури: аналіз документів і їх добір; створення пошукового образу документів (ПОД); запис документів і їх пошукових образів на прийняті носії; зберігання документів і ПОД; аналіз запитів; видача документів користувачам.

Проблема пошуку документної інформації набула нового характеру в XX сторіччі, з початком розвитку інформаційних технологій. Але суспільство зіткнулося ще з однією проблемою. Тепер вона полягає не в тому, що інформації мало і тому її важко знайти, а в тому, що кількість інформації значно збільшується, а її якість зменшується [4].

Як і будь-яка інша система, ІПС має свою структуру, ознаки та особливості. Проаналізувавши ці аспекти, можна зробити логічний підсумок щодо характерної риси до кожної ІПС, а саме її обов'язкової релевантності.

Для того, щоб мати більше уявлення про появу ІПС в сучасних бібліотеках ми звернулися до короткої історії каталогізації в Україні [5].

Перші професійні спроби каталогізації були здійснені в Україні в XVII - XVIII ст. Крім примітивних бібліотечних каталогів як описів, існували й бібліотечні каталоги як ІПС, переважно в найкрупніших бібліотеках. Такими каталогами були зведені, серед них найпоширенішими вважали систематичні.

У наш час ІПС розвивається із незупинною швидкістю через великий попит інформації у суспільства [6].

Впровадження в бібліотеках України сучасних комп'ютерних технологій вимагає інноваційних методів обробки і використання інформації, удосконалення інформаційно-пошукових бібліотечних систем. Виробляються нові підходи та вимоги до процесів каталогізації документів.

Сьогодні каталогізаційній політиці значна увага приділяється на сторінках періодичних професійних видань, де висвітлюється набутий практичний досвід у цій сфері та прогнози на майбутнє.

Література

1. Бахтуріна Т. Термінологія сучасних міжнародних принципів каталогізації / Т. Бахтуріна // Наукові та технічні бібліотеки. – 2004. – №5. – С. 27-40.
2. Вершинин М. И. Электронный каталог проблемы и решения: учеб.-практ. пособие / М.И. Вершинин. – СПб. : Профессия, 2007. – 231 с.
3. Горбаченко Т.Г. Аналітико-синтетична переробка документної інформації : навч. посіб. для дистанц. навчання / Т. Г. Горбаченко ; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Університет «Україна», 2008. – 311 с.
4. ГОСТ 7.0-99. Информационно-библиотечная деятельность, библиография: Термины и определения: Межгосударственный стандарт. – Взамен ГОСТ 7.0-84, ГОСТ 7.26-80; введ. 2000-07-01. – Минск, 1999. – 23 с.
5. Коломієць В.Ф. Міжнародні інформаційні системи: підручник / В.Ф. Коломієць. – К., 2001. – 170 с.
6. Наукова бібліотека Маріупольського державного університету [Електронний ресурс]: офіц. сайт / Маріупольський державний університет. – Маріуполь. – Режим доступу: http://libr-margu.narod.ru/.

УДК 930.22(043.2)

Савченко Вікторія Павлівна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Вища освіта України до середини 1990-х років не мала практики підготовки фахівців документознавчого спрямування у розширеному контексті трактування змісту цього наукового напряму. Провідними закладами вищої освіти, які вішли у історію вітчизняної освіти як піонери підготовки здобувачів за новою спеціальністю стали інститути культури, основними напрямами підготовки яких були бібліотечні спеціальності. На початковому етапі інституалізації документознавчої освіти кафедри перетворилися в осередки розвитку спеціальності «Документознавства та інформаційної діяльності» [1]. У межах формування нових підходів до вищої освіти інформаційного суспільства відбуваються зміни і в підготовці документознавців в межах нової спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», що введена з 2015 року в Україні [4]. Майбутні фахівці інформаційної сфери повинні не тільки мати ґрунтовні теоретичні знання і практичні навички, а й бути готовими до професійних, технологічних, управлінських та інших змін. Тому однією з актуальних проблем є удосконалення змісту освіти майбутніх фахівців інформаційної сфери документознавство, формування компетенцій, спрямованих на підготовку конкурентоспроможного фахівця. Саме така нагальна потреба вплинула на зміну бачення підготовки здобувачів цієї спеціальності у Маріупольського державного університету і вже влітку 2021 планується перший набір на освітньо-професійну програму «Документознавство, керування документаційними процесами» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [2].

Наразі можна сказати, що сучасний розвиток напряму підготовки фахівців з документознавчої та інформаційної діяльності є сполученням розмаїтих підходів до змісту і форми навчання та визначення спеціалізації студента–випускника. Питання підготовки документознавців в різні роки розглядали В.В. Бездрабко, С.Г. Кулешов, Н.М. Кушнаренко, О.В. Матвієнко, Ю.І. Палеха, Л.Г. Петрова, М.С. Слободяник, А.А. Соляник, В.Г. Спрінсян, Л.Г. Філіппова та ін. [1].

Документознавство як навчальна дисципліна зазнала багато змін за історію свого існування. У процесі апробації пропонованих навчальних планів народжувалися пропозиції щодо удосконалення їх змісту. Наприклад, у 2001 році навчальні плани спеціальності розширено за рахунок таких професійних дисциплін – «Електронне документознавство» та «Організація інформаційної діяльності в органах управління».

У 2003 році було започатковані магістерські програми. Головне функційне призначення магістерської програми за визначенням полягає в підготовці майбутніх науково–

педагогічних кадрів. Протягом 2004–2008 років освіта в Україні активно трансформувалася, був посилений блок навчальних дисциплін.

У цей період постійно здійснювалася трансформація навчальних планів з метою їх удосконалення і доведення до вимог теорії і практики.

Поступово збільшилася вага дисциплін управлінського спрямування (частина яких була представлена в планах освітнього рівня «бакалавр», наприклад «Державне управління», а інші – в планах ОКР «спеціаліст» – «Теорія управління», «Прийняття управлінських рішень», «Місцеве самоврядування» тощо [3].

Позитивним аспектом можна вважати наявність у планах цього періоду дисциплін «Стандартизація і сертифікація», «Захист інформації», «Організація референтської та офісної діяльності», а також дисципліни «Спеціальне діловодство», «Фінансово-планове документознавство». Також була запропонована дисципліна «Методики вивчення документів», яка давала можливість познайомитися з основними методиками і методами дослідження документів. Цікавою дисципліною для майбутніх документознавців стала дисципліна «Наукова експертиза документів», що поряд з «Архівознавством» сприяє розкриттю всіх особливостей наукової експертизи архівних документів, їх грошової оцінки тощо. До архівознавчого блоку дисциплін можна додати і «Архівну евристику». Чіткою лінією проходять дисципліни комп'ютерної підготовки студентів: «Інформатика та комп'ютерна техніка», «Системи управління базами даних», «Комп'ютерні системи і мережі», «Інтернет-технології» тощо.

Зменшився обсяг аудиторних годин і відповідно – збільшився відсоток годин на самостійну роботу студентів, що відповідає вимогам Болонської системи.

У робочих планах суттєво скорочені такі форми занять як семінари, трохи менше скорочено години лекційні та практичних занять, які активно можна використовувати для впровадження інтерактивних форм навчання, що відповідає сучасним вимогам і реаліям часу. Також в багатьох планах відсутні курсові роботи. Вони замінені різними індивідуальними завданнями, формами самостійної роботи студентів, адже активно впроваджується в систему підготовки студентів у вищій школі проєктне навчання, серед яких і науково-дослідні та творчі проєкти.

У навчальних планах спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» ОПП «Документознавство» введені деякі нові дисципліни, серед яких «Інформаційне обслуговування користувачів інформаційних установ», «Інформаційний моніторинг», «Офісні технології в документаційній діяльності» тощо.

Підбиваючи підсумок, можна зробити ряд висновків. Вважаємо, що через масштабність змін, які відбулися в розвитку інформаційно-технологічної сфери, а також у логіці розвитку

документознавства, і зважаючи на множину чинників, які впливають на розвиток освітньої практики, актуальним є дослідження процесів розвитку професійної документознавчої освіти, визначення передумов, етапів та закономірностей її становлення як сфери педагогічної практики та напряму наукових досліджень.

Сучасний стан теорії та практики розвитку документознавчої освіти характеризується необхідністю системного теоретичного осмислення багаторічного практичного досвіду підготовки документознавців, потребою у професіологічних дослідженнях документознавчої освіти, зокрема, у Маріупольському державному університеті. Перехід від рівня вивчення явищ до рівня пізнання сутності потребує розкриття суперечностей, які існують у розвитку документознавчої освіти, висвітлення взаємозв'язків та взаємопереходів кількісних та якісних змін. Для досліджень документознавчої освіта важливим є поєднання вивчення історії становлення документознавчої освіти та її теорії (структури, функцій, зв'язків документознавчої освіти у її сучасному стані), а також перспектив подальшого розвитку.

Література

1. Бездрабко В.В. Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток : монографія. – Київ : Четверта хвиля, 2009. – 720 с.

2. Документознавство, керування документаційними процесами : проєкт освітньо-професійної програми ОС «Бакалавр» // Маріупольський державний університет. – Режим доступу: http://mdu.in.ua/Dokumenty/obgovorennia/OPP/2020/opp-bakalavr-ibas-zmini-12.11.2020.doc.

3. Іванова Н. Формування проектної компетентності у майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної й архівної справи // Науковий вісник Мелітопольського держ. ун-ту. – 2018. - № 1(18). – С. 233–237.

4. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова КМУ № 266 від 29 квітня 2015 року // Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF/page/

УДК 339.138

Скрибченко Світлана Ігорівна

ТЕОРІЇ КОМУНІКАЦІЇ, ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В МАРКЕТИНГУ

Досліджуючи теорії комунікації, визначено, що існує цілий ряд теоретичних моделей комунікацій, які зробили свій вагомий внесок в розвиток комунікацій в цілому та в маркетингових комунікацій, в тому числі. Сучасна теорія комунікацій створила та

ускладнила колишні моделі, поступово переходячи від лінійних до нелінійних моделей, а від них – до об'ємних. Один з молодих сучасної теорії маркетингових комунікацій професор права в Йєльському університеті Х. Лассвелл (1948) запропонував модель, за якою комунікація працює. [1, с.347]. На думку Х. Лассвелла, комунікаційний процес у суспільстві виконує три функції: спостерігає за навколишнім середовищем, виявляючи загрози і можливості, що впливають на важливість розміщення і стану складових частин у ньому; корелює суспільні компоненти щодо здійснення відповіді навколишньому середовищу; передає соціальну спадщину.

Наступний, із списку ранніх теоретиків К. Шеннон (1948) показав нові способи використання виразу "комунікаційна теорія" в значенні вивчення і затвердження принципів і методів, завдяки яким передається інформація. Пізніше К. Шеннон і В. Вівер об'єдналися (1949) та запропонували своє тлумачення та модель комунікації. Вони визначили комунікацію як "всі процедури, завдяки яким одна думка може впливати на іншу" [2, с.57]. Шеннон і Вівер розглянули проблему проектування (технічний аспект) комунікаційної системи, яка б могла управляти будь-яким повідомленням, що надсилає джерело. Вчені встановили наступні основні комунікаційні проблеми: проблему точності; проблему чіткості; проблему ефективності.

Проблема точності – це технічна проблема, пов'язана з відповіддю на запитання: чи здатний канал в технічному плані точно передати закодовані сигнали джерела. Проблема чіткості – семантична проблема. Треба з'ясувати, чи точно закодовані сигнали передають бажаний зміст повідомлення. Проблема ефективності пов'язана з визначення того, чи в потрібному напряму впливає на поведінку аудиторії закодований сигнал.

Якщо загальним чином охарактеризувати процес комунікації, то слід зауважити наступні моменти. Інформаційне джерело вибирає бажане повідомлення з набору можливих. Відправник змінює його на сигнал і через канал передає отримувачу. Отримувач отримує і змінює сигнал на повідомлення і передає його на місце призначення. Неточність може проявлятися в результаті багатьох причин: семантична помилка виявилася в процесі кодування або декодування повідомлення; фактори навколишнього середовища не дозволяють прийняти та передати повідомлення в бажаному вигляді; сам канал передачі технічно не дає можливості адекватно передати повідомлення. Всі ці причини і є так званими "джерелом шуму", що виникає в процесі здійснення комунікацій.

У 1963 р. Г. Малецьке ще більше ускладнив модель Лассвелла. Він ввів поняття "імідж комутатора" та "імідж одержувача" і розглядав їхній взаємний вплив, а також вплив іміджу одержувача на канали комунікації та на саме звернення. У галузі зворотних зв'язків він

виділив поняття “тиск та примус”, розглядаючи тиск на комунікатора з боку повідомлення та засобів інформації, а останніх, в свою чергу – на одержувача повідомлення [3, с.40].

Українські науковці в галузі менеджменту сьогодні широко користуються моделлю комунікаційного процесу, запропонованою М. Месконом [4]. Ним виділено чотири базові елементи: 1. Відправник – особа, яка генерує ідеї, збирає та передає інформацію. 2. Повідомлення – інформація, закодована за допомогою символів. 3. Канал – засіб передачі інформації. 4. Одержувач – особа, для якої призначена інформація і яка її інтерпретує.

Окрім вказаних моделей в теорії комунікації широкого поширення набули об’ємні та спіральні моделі. Серед об’ємних моделей слід зазначити моделі Т. Ньюкома (1953) та С. Бейкера (1968) [3, с.40]. Модель Ньюкома являє собою так званий трикутник, точками якого є комунікатор, адресат та об’єкт (повідомлення). Якщо комунікатор та адресат позитивно ставляться один до одного, так само вони будуть ставитися і до об’єкту. В випадку протилежному, негативного ставлення необхідно шукати шляхи до зміни становища, що склалося. Модель комунікації Бейкера – куб, що складається з маленьких кубиків. Грані куба – джерело, одержувач, звернення, канал. Усі кубики перебувають у безперервній взаємодії між собою, щоразу стикаючись усіма чотирма гранями.

Проводячи аналіз об’ємних моделей маркетингової комунікації, Т.І. Лук’янець робить висновок, “що в морі найрізноманітнішої і часто суперечливої реклами потенційний покупець здебільшого вибирає зовсім не ту інформацію, яка могла б спонукати його до найраціональнішого (оптимального) вибору. Він, частіше намагається знайти те, що підтверджувало б його звичні уявлення, традиційні настановлення, те, що не суперечило б вибору, зробленому ним колись” [3, с.41].

Основний внесок спіральної моделі Ф. Денеса (1963) полягає в тому, що він показав, що комунікація не являє собою замкнутий цикл, який не розвивається, а навпаки, вона постійно розвивається, повторюючи пройдені шляхи розвитку, але вже на іншому, більш високому рівні.

Значний інтерес для формування та розуміння маркетингових комунікацій мають моделі “інформаційних воротарів”, двохступенева модель Каца і Лазарсфілда (1955). Основна ідея цих моделей – існування різновиду людей, які формують представлення, як би виступають формальними експертами, думки яких здійснюють вплив в силу цілого ряду факторів (освіти, соціального статусу, настановам і т.п.)[3, с.42]. Подібні комунікації мають вигляд не одно-, а двохступеневого процесу. В ній з’являється так звані авторитетні особи, які впливають на прийняття рішень. Вказані моделі комунікацій поклали початок вивченню впливу так званих пропонентів, радників та інших інституційних суб’єктів впливу, що є особливо важливим для маркетингових комунікацій.

Таким чином, підсумовуючи існуючі моделі комунікацій, наведені вище, можна виділити наступні елементи моделі маркетингових комунікацій: джерело – сторона, яка надсилає звернення іншій стороні; кодування – процес перетворення цілей маркетингових комунікацій в форму символу; звернення – набір символів, які передаються по каналах передачі інформації цільовому споживачу; канали – засоби поширення комерційної та некомерційної інформації до цільової аудиторії; декодування – процес розкодування одержувачем інформації від відправника; одержувач (адресат) – сторона, яка отримує повідомлення; зворотна реакція – це порядок дій одержувача в результаті контакту одержувача зі зверненням.

Як зазначає Т.І. Лук'янець існує щонайменше чотири основні причини, які змушують потенційного покупця звернути увагу на повідомлення: бажання отримати корисну інформацію; бажання отримати інформацію, яка підтвердила б їх власну думку; – бажання отримати стимулюючу інформацію; просте бажання отримати цікаву інформацію [3, с.45].

Шуми або комунікативні бар'єри – психологічна перешкода на шляху адекватної передачі інформації між партнерами по спілкуванню. В випадку виникнення бар'єру інформація викривляється або губить початковий зміст, а в ряді випадків взагалі не поступає до одержувача. Причинами виникнення шумів можуть бути: навколишнє середовище, в якому здійснюються комунікації; канали передачі інформації; відправник та одержувач комунікативного повідомлення.

Література

1. Багиев Г.Л. и др. Маркетинг: Учебник для вузов / Под общ. ред. Г.Л. Багиева – М.: ОАО «Издательство «Экономика», 1999.

2. Shannon C.E. & Weawer W. The Mathematical Theory of Communication. Urbana. Hl: University of Illinois Press, 1949.

3. Лук'янець Т.І. Маркетингова політика комунікацій: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2000. – 380 с.

4. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. – М.: Дело, 1992 – 702 с.

УДК 025.135:004

Холод Дмитро Вікторович

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВОЇ СИСТЕМИ

На сьогодні розвиток характеризується переходом розвиненої частини людства від індустріального суспільства до інформаційного. Одним з найяскравіших явищ цього процесу є виникнення і розвиток глобальної інформаційної комп'ютерної мережі. Інформаційні

технології мають визначальну роль у системах збиранні та поширенні інформації між різними суспільними структурами й соціальними групами, громадянським суспільством і владою, а також допомагають у забезпеченні взаємозв'язку. Розвиток інформаційних технологій має важливе місце в процесі інтелектуалізації суспільства, розвитку освіти, науки й культури людства. Сама ж інформація є глобальним, невичерпним потенціалом людства, яке ввійшло в нову епоху свого цивілізаційного розвитку, а саме в епоху становлення інформаційного суспільства. Головним завданням пошукових систем завжди було зберігання, поширення та використання загальнодоступної інформації.

Інформаційно-пошукові системи є найпотужнішим засобом пошуку інформації. В Україні вже майже не користуються компакт-дисками, а переходять на хмарне зберігання інформації, USB-флеш-накопичувачи стали для українців повсякденням. Вони значно доповнюють та розширюють їхній інформаційний потенціал та перелік послуг, що надаються користувачам. Характерною рисою цього є збільшення інформації в електронному вигляді. Цьому сприяє розвиток інформаційних технологій, що базуються на використанні засобів комп'ютерної техніки та комунікаційного зв'язку. Проблема пошуку і збору інформації - одна з найважливіших проблем інформаційно пошукових систем.

Інформаційно-пошукові системи (ІПС) – це різновид автоматизованих інформаційних систем, в яких завершальна обробка даних не передбачається. Ці системи призначені для пошуку текстів, а саме документів, їх частин, фактографічних записів в сховищах даних за формальними характеристиками [1]. Тому в роботі ІПС можна виділити два основних етапи: збір і зберігання інформації та пошук і видача інформації користувачам.

Дуже важливо в результаті проведеного пошуку нічого не втратити, тобто знайти всі пов'язані з запитом документи, і не натрапити на щось зайве.

ІПС поділяється на такі види: локальні пошукові системи можуть бути розроблені для швидкого пошуку сторінок в масштабі окремого сервера, регіональні пошукові системи описують інформаційні ресурси певного регіону, наприклад, російськомовні сторінки в інтернеті та глобальні пошукові системи на відміну від локальних прагнуть обійняти неосяжне – по можливості найбільш повно описати ресурси всього інформаційного простору мережі Інтернет [2].

Предметами запиту в ІПС можуть бути бібліографічні дані, управлінська та фактографічна інформація, експертні оцінки, ретроспективний досвід та результати дослідження моделей. Таке широке коло завдань обумовлює велику різноманітність типів ІПС. Вони розрізняються своїми цілями, об'ємом містяться відомостей, видами інформації, способами доведення її до споживача.

Інтернет представляє собою велике сховище багатьох відомостей, являє першорядну цінність для усіх видів інформаційної роботи. Бібліографічний пошук не є винятком. Інформаційний працівник, що одержав доступ до мережі інтернет, за рахунок величезного інформаційного потенціалу мережі розширює своє знаряддя у сотні разів. Навіть невеликі за масштабом і складом інформаційні установи отримують можливість успішно й у максимально стислий термін виконувати достатньо складні запити універсальної тематики.

Важливою складовою бібліографічних ресурсів є електронні каталоги інформаційних установ. У теперішній час в мережі існує більш 1000 електронних каталогів інформаційних установ – від найбільших книгосховищ світу до міських публічних бібліотек. Велику їхню частину складають каталоги інформаційних установ.

Електронні каталоги більшості українських бібліотек поки що не відіграють суттєвої ролі в інформаційному обслуговуванні користувачів, оскільки вони відображають незначну частину бібліотечних фондів. При цьому такі каталоги функціонують як правило лише в локальних комп'ютерних мережах бібліотек, віддалені абоненти часто не мають онлайн доступу до їхніх бібліографічних ресурсів.

З українських бібліотек показовим є досвід Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (НБУВ). З 1998 року ця інформаційна установа для оперативного забезпечення універсальних інформаційних потреб своїх користувачів надає доступ до електронних інформаційних ресурсів в середовищі інтернет на власному web-сайті за посиланням http://www.nbuv.gov.ua. Універсальні у видовому та тематичному аспектах інформаційні ресурси сайта – це результат сукупної діяльності усіх підрозділів НБУВ, які використовують комп'ютерні технології з метою створення бібліотечної складової національних інформаційних ресурсів [3].

Пошукова машина – пошукова система з формованої роботом базою даних, яка містить інформацію про інформаційні ресурси. Пошук в такій системі проводиться за запитом, що складається користувачем, що складається з набору ключових слів або фрази, укладеної в лапки. В описі документа найчастіше міститься кілька перших речень або витяги з тексту документа з виділенням ключових слів. Багато пошукових систем дозволяють проводити пошук в знайдених документах, причому ви можете уточнити ваш запит введенням додаткових термінів.

Приклади найбільш популярних пошукових машин: Google, Bing, Yahoo, Baidu, Yandex, тощо.

Таким чином, інформаційно-пошукові системи ще можуть розвиватися та спрощувати пошук потрібної інформації. Дедалі більше бібліотек переходять на електронний каталог, що дає змогу набагато прискорити пошук потрібної інформації. Інтернет продовжує розвиватися

з неослабною інтенсивністю, по суті справи стираючи обмеження на поширення і отримання інформації у світі.

Література

1. Дацькова Н.С. Друковані та електронні каталоги бібліотекяк джерело бібліографічного пошуку // Наукові праці Національної б-ки України ім. В.Вернадського. – К., 2001. – Вип. 6. – С. 492-497

2. Про інформацію: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №48. – С.1444-1462

3. Швецова-Водка Г. Обласна бібліотека як центр комп'ютерної бібліографії: здобутки і проблеми //Бібліотечна планета. – 2003. – №4. – С.16-18.

СЕКЦІЯ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ, ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ КУЛЬТУРИ

УДК 92.02(091)(477)

Архипова Ганна Леонідівна

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕАТР НА ЗЛАМІ XIX–XX СТОЛІТЬ: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В історії українського національного поступу другої половини XIX ст. – початку XX ст. театральне мистецтво відігравало важливу, сповнену глибоким патріотизмом роль. Воно стверджувало, що українське життя не завмерло під тиском Російської та Австро-Угорської імперій, а продовжує свій поступальний розвиток. З огляду на означене, метою доповіді є визначення особливостей розвитку театрального мистецтва в Україні на зламі XIX ст.–XX ст. у контексті національно-духовного відродження.

Вже при становленні перших професійних українських театральних труп їх керівники утверджували різні стильові напрями та самобутній репертуар. Переконливим свідченням цього стали не схожі між собою режисерські шукання М. Кропивницького, М. Старицького, М. Садовського, І. Карпенка-Карого і П. Мирного.

Започатковано український професійний театр 27 жовтня 1882 р. виставою І. Котляревського «Наталка Полтавка», яку здійснив режисер і керівник «Товариства українських артистів» – Марко Кропивницький. В серпні 1883 р. відбулося об’єднання театру М. Кропивницького з трупою М. Старицького. В новий театральний колектив влився І. Карпенко-Карий та П. Саксаганський. Директором трупи став М. Старицький, а М. Кропивницький був драматургом, режисером, актором. Співпраця двох видатних діячів театрального мистецтва сприяла піднесенню престижу українського національного театру, рівня його режисерської та акторської майстерності. До трупи М. Старицького входило більше 100 акторів. Вона об’єднала кращих театральних діячів України того часу: трьох братів Тобілевичів (Іван Карпенко-Карий, Микола Садовський і Панас Саксаганський із сестрою Марією Садовською-Барілотті) та коміка Андрія Максимовича. У жіночих ролях виблискували Марія Заньковецька та Ганна Затиркевич-Карпинська.

В 1901 р. у Києві вийшла книга «Корифеи украинской сцены» (через цензуру видання було анонімним), в якій М. Кропивницького, М. Старицького, І. Тобілевича та інших акторів трупи назвали «корифеями» українського театру. Своєю творчою діяльністю він не тільки набрав виразних суспільно-громадських функцій, а й сприяв піднесенню національної свідомості народу. Цей театр прийнято називати «театром корифеїв» [2].

На початку XX ст. найвищого професійного рівня досягли об'єднана «Трупа М. Кропивницького», очолювана П. Саксаганським і М. Садовським, а згодом перший український театр М. Садовського (1903–1919 рр.) Їх репертуар збагатився п'єсами українських, російських та західноєвропейських драматургів. Дослідник українського національного театру Д. Антонович наголошував на необхідності вивчення практичної школи М. Кропивницького, через яку пройшло кілька поколінь українських акторів [1, с. 236].

На зламі XIX–XX ст. українська драматургія переживала справжній розквіт, опановуючи жанрові форми, стильові прийоми, втілюючи у сюжети різні типи художньої творчості: романтизм, натуралізм, реалізм, неоромантизм, символізм, імпресіонізм, експресіонізм. Вона зумовила необхідність перебудови українського театру активним створенням професійних і аматорських труп, зорієнтованих на кращі взірці вітчизняного мистецтва.

Проте, український театр кінця XIX–початку XX ст. розвивався передовсім у романтичному напрямі завдяки наявності потужного фольклорно-етнографічного матеріалу й мистецької синтетичності, коли одна постановка могла поєднувати в собі драматичні твори з музичними й танцювальними елементами. За змістом, популярність у глядача драматургії означеного часу, пояснювалася наявністю сюжетів, домінантою яких були проблеми тогочасного українського соціуму.

У репертуарі корифеїв переважала класика української драматургії: «Наталка-Полтавка» І. Котляревського, «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Глитай, або ж Павук», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «Дві сім'ї», «Олеся» й «Западиголова» М. Кропивницького, «Мартин Боруля», «Наймичка», «Безталанна», «Бурлаки», «Сава Чалий». «Суєта» й «Сто тисяч» І. Карпенка-Карого, «Лимерівна» П. Мирного, «Богдан Хмельницький» М. Старицького та ін. Кожна вистава корифеїв ставала справжнім шедевром української національної культури.

Постановкою у 1914 р. М. Садовським «Камінного господаря» – поетичної драми в обробці Лесі Українки, завершувався довголітній поступ театру на шляху до нової модернової високохудожньої вітчизняної театральної культури. Разом з колективом однодумців він доповнив сценічний український репертуар творами новаторського змісту і форми.

Драматичне мистецтво корифеїв ввійшло в історію українського національного театру як прогресивне, а кожна роль набула виразного індивідуального забарвлення. Їх мистецький подвиг полягав у тому, що вони зуміли перейти від селянсько-побутового репертуару до глибокого осмислення складних психологічних, історичних, філософських процесів і явищ.

Їх творча діяльність позначилася високою художністю, майстерністю і високим мистецтвом перевтілення, досягненням глибокого психологізму характерів й утілення життєвої правди.

Захоплюючись працьовитістю й моральною красою простого люду, уболіваючи за подальшу долю України, корифеї створювали на сцені переконливі соціально-психологічні образи, сприяли піднесенню національної драматургії й культури літературно-сценічної мови до рівня загальнолюдських цінностей. Українська мова набувала активного літературного звучання, саме оформлюючись естетично в сценічних образах.

Завдяки певним політичним свободам для населення українських провінцій Австро-Угорської імперії, у Львові в 1864 р. виникає український професійний театр товариства «Руська бесіда». Очолив першу українську театральну трупу у Львові Омелян Бачинський, який був антрепренером, актором та режисером одночасно. В театрі переважно ставилися українські п'єси, зокрема, «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник» І. Котляревського, «Маруся» за повістю Г. Квітки-Основ'яненка, «Назар Стодоля» Т. Шевченка. У середині 90-х рр. XIX ст. діяльність Львівського театру пожвавлюється. Ставляться твори видатних драматургів світу М. Гоголя, О. Островського, Ж.-Б. Мольєра, Ф. Шіллера та ін. Значно збагатився український репертуар за рахунок творів І. Карпенка-Карого «Безталанна», «Мартин Боруля», П. Мирного «Лимерівна», І. Франка «Украдене щастя», «Учитель» та ін.

Українському національному театру довелось зіткнутися із значними труднощами: не тільки Валуєвський циркуляр і Емський указ в Російській імперії, а загалом – її державна політика щодо національно-духовної сфери українців поставили на межу виживання український театр. Заборонялися вистави українською мовою та друкування текстів до нот. Заборонялися п'єси соціального та історичного визвольного змісту. Разом з тим, український театр на зламі XIX–XX ст. продовжував безперервність національно-культурної традиції. Саме завдяки своєму етнографізмові він став одним з чинників самоусвідомлення й самоствердження українців.

Література

1. Антонович Д. Триста років українського театру. 1616–1919 / Д. Антонович та інші. – К.: «ВІП», 2003. – 418 с.

2. Мудренко А. В. Сценічне мистецтво театру корифеїв: риси високої художності / А. В. Мудренко // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Випуск 18, 2012. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Том І. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: PDF.

УДК 75.033(510)

Афанасьєва Наталія Сергіївна

КИТАЙСЬКИЙ ЖИВОПИС В ДОБУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Образотворче мистецтво Китаю в добу Середньовіччя зазнає ряд істотних змін. Зміна суспільного ладу спричинила за собою відмову від старих естетичних норм і ідеалів. В якійсь мірі мистецтво втратило свою колишню цілісність і стилістичну єдність, розділившись на релігійне і світське.

Багато в чому більш зрілим для вейського часу був світський живопис на шовку, що йшов шляхом органічного розвитку досягнень попереднього періоду. Картини були довгі горизонтальні або вертикальні спеціально проклеєні, які розгорталися тільки при розгляданні.

Одним з найвідоміших теоретиків мистецтва Китаю був художник Се Хе, що жив у 5 ст. Викладаючи естетичні погляди, він рекомендував уважно вивчати натуру і, підкреслюючи значення лінії і фарб, висував на перший план як основу живопису внутрішню, духовну сутність зображуваних об'єктів [1].

Наступні періоди китайського живопису, що охоплюють 7-10 ст., вперше заговорили про цілком сформовані основні види і принципи живопису. Світський живопис поділяється на цілком самостійні жанри, серед яких основне значення мають зображення побуту, пейзажний живопис, так званий жанр квітів і птахів, а також портрет.

Поряд з жанровим малярством великі досягнення були зроблені в області пейзажу. Якщо раніше пейзаж служив тільки фоном, то тепер він вже виділився як самостійний жанр. Пейзаж китайською називається «шань-шуй», тобто гори-води. Між цим поняттям і поняттям «ян» та «інь», проводиться чітка паралель. Пильна увага художників до зображення гір і вод пов'язано з прагненням проникнути в суть природи, так як гори, шановані ще в давнину як божества, вважалися носієм світлого творчого початку «ян», а води - підлеглого і пасивного жіночого начала «інь».

Елементи природи здавна наділялися певними етичними якостями. Різні етичні властивості приписувалися також сонцю, місяцю і іншим планетам. Разом з тим дерева, скелі і річки - необхідна частина китайського пейзажу - представляють завжди певні символи. Так, наприклад, сосна - одне з найбільш улюблених в пейзажі дерев - символ довголіття, який асоціюється з людиною, яку не можуть зломити бурі і нещастя [2].

Великий вплив на пейзажний живопис в Китаї надав буддизм. Його проповідь про досягнення істинної мудрості шляхом споглядання і догляду за природою для духовного очищення призвела до того, що багато буддійських ченців були поетами і пейзажистами, які оспівували природу. Схиляння перед неосяжністю, могутністю, красою і силою природи,

свідомість того, що людина є лише частиною, елементом величезного світу, що живе своїм вічним життям, ліричне і поетичне ставлення до природи характерні для світосприйняття Китаю [3].

Для створення найбільш ліричних, піднесених і узагальнених образів природи художники танського часу використовували техніку монохромного пейзажного живопису, в основу якого були покладені каліграфічні особливості лінії. Картини такого роду писалися однією тільки чорною тушшю, за допомогою її розмивання досягалося велике багатство тонів. Різноманітні тенденції, які проявляються в різних жанрах живопису танського часу, отримують свій подальший розвиток в короткочасний період «п'яти династій», що йшов після розпаду єдиної танської держави. Декоративне чуття в розумінні природи з'явилося не тільки в пейзажному живописі того часу. Вже наприкінці періоду тан виникає своєрідний жанр живопису, який тісно сплітається з пейзажем, який отримав назву «живопису квітів і птахів». Поет, каліграф, філософ і художник Си Кун-ту, який проповідував відхід від життя на лоно природи для досягнення в ній мудрості, пояснює у своєму трактаті-поемі глибокий символічний характер кожної окремої квітки і рослини, кожної живої істоти, кожної деталі природи [4,5].

При імператорському дворі як гілка Академії наук утворюється Академія живопису, яка пов'язана ще з традиціями часу «п'яти династій», але в основному розробляє нові теоретичні погляди на мистецтво. Для академічного живопису цього періоду характерно створення незліченної кількості невеликих за форматом картин, що зображують пейзажі, птахів, риб і тварин. Однак символіка в більш пізній сунський період грала другорядну роль: основне значення картини полягало вже головним чином в естетичній цінності і правдивості зображення самої природи.

Ідеалістично пояснюючи багато з явищ природи, художники сунського часу вважали, що духовний початок виражено як у великих, так і в мізерно малих проявах сил природи, а тому прагнули до створення узагальнених і в той же час максимально правдивих, близьких до дійсності пейзажів, де кожне дерево, камінь або травинка, які є носіями духовного ідеального початку, підпорядковані єдиному могутньому руху космічних сил всесвіту. Природа стала для них виразником людських настроїв і емоцій.

Живопис Середньовіччя в культурі Китаю найбільш яскраво містить в собі елементи природи і органіки. Цінність єдності людини і природи проявлена в мистецтві більш чітко, ніж в інших країнах Азії. Рослинні мотиви, елементи тваринного світу та надання великої ролі пейзажному живопису, свідчать про міцні зв'язки між життям людини і життям природного світу. Широта і повсюдність символізму в пейзажних роботах художників -

прояв екологічних цінностей, які беруть своє коріння в культурі буддизму і інших філософських ідеях та напрямках Південно-Східної Азії в цілому.

Література

1. Веймарн Б. В. Історія Китаю 4-6 століть [Електронний ресурс] / Б. В. Веймарн, Ю. Д. Колпинський // Держ. видавництво "Мистецтво". – 1961. – Режим доступу: http://totalarch.ru/art_history/middleages/asia/china/4_6

2. Маркова А. Н. Культурологія. Історія світової культури [Електронний ресурс] / А. Н. Маркова // ЮНІТІ. – 2004. – Режим доступу: http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook804/01/part-019.htm

3. Віноградова Н. А., Прокофьєв О. С. Мистецтво Китаю //Мистецтво Стародавньої Китаю / Під редаг. А. Д. Чегодаєва. – Загальна історія мистецтв: В 6 т.. — М.: Мистецтво; Академія мистецтв СРСР, 1956. — Т. 2.

4. Веймарн Б. В. Історія Китаю 13-14 століть [Електронний ресурс] / Б. В. Веймарн, Ю. Д. Колпинський // Держ. видавництво "Мистецтво". – 1961. – Режим доступу: http://totalarch.ru/art_history/middleages/asia/china/13_14

5. Веймарн Б. В. Історія Китаю 14-17 століть [Електронний ресурс] / Б. В. Веймарн, Ю. Д. Колпинський // Держ. видавництво "Мистецтво". – 1961. – Режим доступу: http://totalarch.ru/art_history/middleages/asia/china/14_17

УДК 316.74:398.22

Гучок Костянтин Володимирович

МІФОЛОГІЯ ЯК АСПЕКТ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

Потреба в міфах завжди існувала в людстві: саме в них людина знаходила чіткий опис і пояснення всієї повноти буття і свого існування. Чітка, непорушна міфологічна структура світу - це основа, на якій виникає і розвивається людська природа. І навпаки, деструктуризація картини світу призводить до катастрофічних результатів - саморуйнування особистості.

Протягом багатьох століть людство жило світосприйняттям, збудованим міфом, мислило його категоріями. Але з розвитком цивілізації, що супроводжується зміною свідомості, специфічний міфологічний світогляд архаїчної епохи був втрачений. Тому у людей періодично виникає здивування перед феноменом міфу. Чи означає це, що міф як специфічний спосіб мислення зникає разом з примітивною культурою, або він присутній в основі свідомості наступних епох і постархаїчних культур, включаючи сучасну?

Ще століття тому відповідь на це питання було б, швидше за все, негативним: розвиток цивілізацій і тих форм мислення, які стали в них домінуючими, уявлялося як опозиція міфу. При цьому вважалося, що відголосок міфу цивілізації зберігають тільки у вигляді пам'ятників, резервують в фольклорних джерелах, де вони, як і в мистецтві, перероблені в естетичному ключі, у вигляді символів культури і символів несвідомого, які самі по собі вже міфом не є.

Але в XX ст. з'являється ряд концепцій, що звертають увагу на міф як на недискурсивну основу світогляду і мислення будь-якої епохи. Все частіше аргументується думка, що міф присутній в основі цивілізаційної свідомості постархаїчних епох. Більш того, міф стає ключовою формою свідомості в сучасній масовій культурі, а в ситуації постмодерну активно проводиться як форма світорозуміння і людського цілепокладання, що витісняє філософію і науку на периферію свідомості.

У різних цивілізаціях уявлення про міфологічну сутність зв'язувалися з існуванням елементів (образів, символів) вищого, божественного буття: «Ме» древніх шумерів, принципово значущі для людської культури принципи і поняття; «Ейдос» Платона, ієрархічно організована реальність вищого світу; руни давніх германців і скандинавів - магічні знаки, які втілюють основні принципи людського існування.

Однак ставлення до міфу, як до окремої сутності буття відбулося лише в епоху секуляризації свідомості, при зниженні ролі релігії і підвищенні ролі раціональних пояснень в житті суспільства. В результаті, в епоху Просвітництва (XVIII) та раціоналізму (XIX століття) уявлення про міф як про сакрально значиме культурне явище було нівельовано. Він став сприйматися як «вигадка, помилка або брехня», і це його значення до сих пір актуально, хоча і не є єдиним.

У кожну епоху виникають сучасні їй міфологічні уявлення про людину та її місце в світі: до сучасної міфології такого роду можна віднести уявлення про самотність або сусідстві людства у Всесвіті, про вплив людської цивілізації на клімат і помста матері-Землі, міф про народи - старших і молодших братів та ін. Макс Вебер говорив про історичну раціоналізацію картини світу, яка призводить до знецінення уявлення про сакральне. Однак розпад однієї міфологічної структури незмінно веде до створення іншої (наприклад - революційні міфи Росії першої третини XX століття).

Міфологічне мислення сучасної людини поділяють на усвідомлене і неусвідомлене. До першого відносять поезію, художню творчість, наукові течії, філософію і релігію. До другого - забобони, «міфи уявлень» (наприклад, «всі жінки - погані водії»), ідеологію мас і неврози. Неусвідомлене магічне (міфологічне) мислення відрізняється редукціонізмом (від лат. reductio - зведення, приведення назад), в даному випадку, зверненням до минулого досвіду як

поясненню причин справжнього поза послідовного причинно-наслідкового зв'язку. Як правило, це розкриття якогось «знака», який має конкретну інтерпретацію, зазвичай позитивну або негативну. Наприклад, пояснення невдалого шлюбу тим, що на весільну машину забули пов'язати червону стрічку. У той же час, міфологічне мислення усвідомленого типу здатне розкривати те чи інше явище більш багатозначно, наприклад «сидіти за рогом столу» здатне у будівельників означати «отримати свій кут (житло)», а у веселих жінок - наявність «мужика з хорошим кутом», тобто потенційно приємного чоловіка.

Міфологічне мислення характеризується телеологічним компонентом, що обумовлює доцільність явищ, які мають на увазі розумний сенс, духовний заклик або особистісний виклик людині. Інструментом цього процесу часто виявляється розкриття символу, який відрізняється від знака своєю невичерпною багатозначністю і особливим смислом.

З міфологічної матерії народжуються і створюються релігійні міфи, казки, епос, політична ідеологія, соціальні уявлення, національна ідентичність, родові перекази, сімейні легенди.

Основні характеристики:

• Міф буквальний; в ньому немає метафори. Метафора народжується в переході зі світу символів в світ буквального.

• Міфу властива концентрація насиченості сенсом. Тут панує пралогічне мислення і казуальне (причинне) значення будь-яких поєднань.

• Міф - початковий сюжет всіх численних повторень, як розказаних, так і проживаючих.

• Міф амбівалентний: завдяки своїй символічній природі він передбачає полярність поглядів і оцінок.

• Міф створюється. Міфологічна форма твориться людською культурою.

• Міф - це уявлення про світ, яке не потребує доказів, тільки віри і сенсу.

• Міф транслюється індивідом і суспільством назовні. Він може досить добре описувати навколишній світ і його складові за тими чи іншими ознаками; в іншому випадку, не представлені в міфі явища будуть позначені як зовнішній «хаос» в порівнянні з «впорядкованим космосом» міфу.

Поширеними колективними міфами є уявлення, виражені у формулі «Ми хороші, вони погані»: так проявляються націоналістичні уявлення, релігійна нетерпимість, «війна статей», уявлення етапу «підліткового бунту». Цивілізаційним міфом західної культури (як християнської, так і ісламської) є уявлення про своє релігійне знання як «світоча істини» для інших, неосвічених народів. В останні три століття цей месіанський міф видозмінився в ідею про наукову освіту і просуванні демократії відсталим народам і державам.

Спільними індивідуальними міфами на даний момент ми можемо назвати уявлення про фаталізм (все на роду написано, так судилося) і його полярній протилежності - індивідуалізм (свою долю людина робить сама). Крім того, кожна людина несе в собі унікальний симбіоз міфів, тих чи інших аспектів колективних вірувань або типових уявлень, що створює його унікальну міфологічну картину світу.

У вузькому сенсі слова «своїми міфами» ми можемо назвати якісь «важливі історії» і «значимі образи», чиє існування принципово для людини, її близьких, суспільства, народу, цивілізації. Так, універсальним символом залишається образ Матері, а значущі і пов'язані з ним історії будуть у чомусь схожі, а у чомусь відрізнятися в різних культурах і в різних індивідуальних історіях. Як різні між собою християнська богоматір Марія, грецька богиня родючості Деметра і скандинавська богиня Дикого Полювання Фрігг, але всі вони переживали смерть своїх дітей і оплакували їх. І для багатьох жінок, їх сімей, цей досвід зрозумілий і значущий.

Сучасна культура набагато більш раціоналістична, самокритична і плюралістична, ніж існуючі раніше типи культур. У ній будь-яка думка і переконання піддається аналізу і можуть бути оскаржені. Вона допускає існування різних поглядів і вірувань, тому мало знайдеться таких міфів, які б наші сучасники одностайно вважали б правдою.

Отже, сучасна міфологія відрізняється від стародавньої: вона не є фундаментом всієї культури; вона менш стійка, багато в ній змінюється під впливом змін у суспільному житті; вона різноманітніша за своїм смисловим змістом, які не настільки образні, як стародавні міфи, хоча, зберігають характерну для міфів наочність, простоту, доступність для буденної свідомості.

Література

1. Воеводина, Л. Н. Мифология и культура: Учебное пособие / Л. Н. Воеводина. –М.: Институт общегуманитарных исследований, 2001. –356 с.

2. Лотман, Ю. М. Миф – имя – культура / Ю. М. Лотман, Б. А. Успенский // Труды по знаковым системам. Т. 6. – Тарту, «Ученые записки Тартуского университета», вып 308. – 1973. – 282 с.

3. Столяренко, Л. Д. Культурология: Учебное пособие / Л. Д. Столяренко, С. И. Самыгин, Л. Г. Сущенко. –М.: ИКЦ «МарТ», 2006. – 352 с.

4. Шинкаренко В. Д. Смысловая структура социокультурного пространства: Миф и сказка. – М.: КомКнига. – 2005. – 208 с.

УДК 37 (09). 047

Деліман Владислава Володимирівна

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСТРОЗЬКОГО КОЛЕГІУМУ У НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНОМУ ПОСТУПІ В УКРАЇНІ КІНЦЯ XVI–ПОЧАТКУ XVII СТ.

Заснування князем Костянтином-Василем Острозьким у 1576 р. слав'яно-греко-латинського колегіуму було наслідком культурно-освітньої ситуації, що склалася в Україні в останній чверті XVI ст., коли її землі знаходились у складі Речі Посполитої – могутньої європейської католицької держави. Відсутність вищого рівня православної освіти відчувалась особливо гостро, у той час як католицьке та реформаційне (протестанське) шкільництво переживало свій розквіт: у другій половині XVI ст. у Західній Європі діяло 55 університетів. Проблема виховання інтелектуальної еліти української нації ставала надзвичайно гостро. У протидію колонізаторському впливу єзуїтських шкіл утворилася низка православних освітніх осередків: Заблудівський – Григорія Хоткевича, Миляновицький – Андрія Курбського, Слуцький – князя Юрія Слуцького та інші. Особливе місце серед них посідав Острозький колегіум, покликаний виховувати високоосвічених вчених європейського рівня, твердих сповідників православ'я і патріотів українського народу.

Одним з важливих напрямків навчальної, публіцистичної, філософської і полемічної діяльності викладачів і спудеїв (студентів) колегіуму була його видавнича діяльність. З метою створення стаціонарної друкарні К.-В. Острозький запросив до своїх володінь зі Львова досвідченого майстра слов'янського друку Івана Федорова (Федоровича). Друкарня вишу під орудою Івана Федорова у 1578 р. випустила у світ «Буквар», що складався з трьох частин: греко-старослов'янської читанки, власне букваря і «Сказання о письменах» Чорноризця Храбра. Вони становили одне видання, надруковане під одним заголовком, але так, щоб його можна було випускати у різних варіантах. Острозький «Буквар» 1578 р. був перевиданий в Острозі в 1598 р. під назвою «Книжка словенская рекомая граматика». Один повний її примірник зберігається у Бодлеянській бібліотеці Оксфорду, а інший неповний – у Софійській національній бібліотеці святих Кирила та Мефодія. Перевидання «Букваря» було намаганням острозьких просвітителів продовжити й поширити національні шкільницькі традиції колегіуму серед православного населення України, особливо молоді.

Видання у 1580 р. діячами колегіуму «Книги Нового Завіту» та книжки «Събраніе вещей нужнѣйших», призначених для широких верств українства, було особливо актуальним у той час, коли православна церква в Україні страждала від утисків з боку католицизму, і мало велике значення для національно-духовного поступу кінця XVI–початку XVII ст. Проте

вони були покликані вимогами часу звершити свою місію ще більшої вагомості – видати першу у Європі повну православну Біблію церковнослов'янською мовою і тим самим утвердити її рівноцінність із загальновизнаними сакральними мовами – давньоєврейською, давньогрецькою та латинською.

Над перекладами відомих на той час видань Біблій, узгодженням їх з православною теологією та з першоджерелами наполегливо працював гурток учених колегіуму на чолі з ректором Герасимом Смотрицьким. Найбільшу роль у текстологічній підготовці відіграли авторитетні знавці богослов'я і теологічної літератури Василь Суразький, Тимофій Михайлович, Андрій Римша, острозький протопоп Терентій Іванівський, вчені з Греції Діонісій Раллі Палеолог, Євстахій Натаніель, Еммануїл Мосхлпуло. Проте головну роль у створенні Біблії відіграв безпосередньо К.-В. Острозький. Мотиви, що спонукали його до цього доленосного рішення були пояснені в її передмові, написаній від імені князя: «…відважився на видання Святого Письма, сподіваючись на милосердя Боже» і, водночас, він звертає увагу читача на міжконфесійну боротьбу, що точилася в той час в українських землях, ведучи мову про переслідування «Христової Церкви», тобто православ'я з боку католицизму [1, с. 185–186].

12 серпня 1581 р. титанічна праця вчених та друкарів була завершена. Тираж Біблії, один примірник якої складався з 1256 сторінок, становив майже півтори тисячі екземплярів. Книги почали швидко розходитись українськими і білоруськими землями Речі Посполитої, потрапляли до Московського царства, до болгар і сербів, що перебували під гнітом ісламської Туреччини. За умов польсько-католицького утиску та невтішного стану православ'я загалом після загибелі Візантії у 1453 р., Острозька Біблія відіграла роль великої духовної сили, що єднала всіх вірних християнства східного обряду; стверджувала, що церковнослов'янська мова поряд із латиною та грецькою – є мовою світової культури.

Біблія кодифікувала оновлений українцями варіант старослов'янської мови, який набув поширення в православному слов'янському світі. Власне, мова Острозької Біблії – це вже не мова Кирила й Мефодія, на що звертав увагу Іван Франко; це була українізована старослов'янська мова [3, с. 388–404]. Видання Острозької Біблії стимулювало формування на цій мові релігійної, богословської термінології та розвиток богословської думки; вона стала символом української національної духовності.

Для Західної Європи Острозька Біблія – своєрідне свідоцтво ідеологічної та моральної зрілості східнослов'янських народів. Вона достойно представляла слов'янську книжність за кордоном. Князь К.-В. Острозький подарував її папі римському Григорію XIII, послу англійської королеви Єлизавети – Джону Горсею, шведському королю Густаву Адольфу, російському монарху Івану IV та іншим політичним і культурним діячам тогочасної Європи.

Крім Івана Федорова відомі імена ще сімох друкарів, які працювали у друкарні колегіуму: Іван Федорович (син І. Федорова), Василь Лосятинський (слуга І. Федорова), Гринь Іванович із Заблудова (учень І. Федорова), Сацько Сенькович і Семен Корунка (учні І. Федорова зі Львова), отець Мина (наближений до князя А. Курбського), Василь Суразький.

Видання Острозької друкарні: «Новий Завіт з Псавтирем» (1580); «Собраніє вещей нужніших» – покажчик до Нового Завіту Тимоха Михайловича (1580); Острозька Біблія (1581); Хронологія Римші (1581); Листи Патріарха Єремії (бл. 1584); «Како подобаєт знаменоватися» (бл. 1587); «Ключ Царствія Небеснаго» Герасима Смотрицького (1587); Ставленича грамота (1587); «Исповиданіє о исхожденіи Св. Духа» (1588); «О єдиной истинной Православной Вірі» (1588); «Книга о постнічестві» (1594); «Маргарит» (1595); «Обвіщаніє (про православність Грецької церви)» К.-В. Острозького (1595); «Апокризис» Филалета (1598); «Книжиця в 10 розділах» (1598); «Часослов» (1598); «Псавтир слідування» (1598); «Отпис Клирика Острозького» (1599); «Друга відповідь Клирика Острозького» (1599); «Часослов» (1602); «Лямент» (1603); «Требник» (1606); «Молитвослов» (1606); «Лікарство на оспальний умисл» (1607); «Житіє Марії Єгипетської» (без дати) [2, с. 200–201].

В Острозі було підготовлено текст друкованої граматики слов’янської мови, виданої в 1586 р. у Вільно білорусами братами Мамоничами.

Доля Острозької друкарні остаточно не з’ясована. За одними свідченнями, вона була передана княгинею Ганною-Алоїзою єзуїтам у 1636 р. Існує також переказ, що Лаврська друкарня у Києві почалася з друкарні Острозького колегіуму. Відомо, що під час Національно-визвольної війни у серпні 1648 р. козаки, розбивши польський загін Д. Заславського, захопили Острог. Під час штурму міста згоріли костел, єзуїтська колегія та друкарня.

Разом з тим, видавнича практика Острозького колегіуму дала змогу підготувати та оприлюднити низку творів освітнього, наукового, філософського та полемічного змісту, що стало великим національно-духовним досягненням на теренах України кінця XVI–початку XVII ст.

Література

1. Немировский Е. Л. Иван Фёдоров / Е. Л. Немировский. – М.: Издательство «Наука», 1985. – 317 с.

2. Огієнко І. І. Історія українського друкарства / І. І. Огієнко. – К.: Либідь, 1994. – 448 с.

3. Франко І. Я. Причинок до студій над «Острозькою Біблією» / І. Я. Франко // Франко І. Я. Зібрання творів у 50 томах. Том 37. – К.: Наук. думка, 1982. – 670 с.

УДК 378.4(477-25)”16/18”

Немченков Павло Олександрович

КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ – ОСВІТНІЙ ТА ДУХОВНО-КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Виникненню Києво-Могилянської академії передував культурно-національний рух, що в умовах посиленого наступу на соціальні і духовні інтереси українців, який чинився з боку Речі Посполитої, швидко набрав характерних особливостей. Представники духовенства, світської інтелігенції і козацтва об’єдналися до справи захисту духовних та національних інтересів України. Найголовнішим завданням вони вважали виховання громадян, гідних своєї історії і відповідальних за майбутнє вітчизни. Поступово центром духовного життя стає Київ. Ось чому до Києва потягнулись культурно-освітні діячі з різних земель України.

Києво-Могилянська академія довгий час була єдиним вищим загальноосвітнім всестановим навчальним закладом України, Східної Європи, всього православного світу. Заснована на принципах гуманізму і просвітництва Академія поширювала освіту, знання. Її вихованці відкривали школи, фундували бібліотеки, сприяли розвитку культури, мистецтва, літератури, музики, театру. Академічні наставники і професори свято вірили в те, що освічений розум справляє благотворний вплив на характер і вчинки людини, долю суспільства [2].

Повний курс навчання в Києво-Могилянській академії тривав 12 років. Але зважаючи на те, що вона була вищою школою, студенти мали право вчитися в ній стільки, скільки бажали без вікового обмеження. Студентів і початкових, і середніх, і старших класів (курсів) ніколи не карали і не і відчисляли за те, що вони не вивчили уроків, не підготувались до диспуту чи взагалі не можуть опанувати належний матеріал, бо причиною цьому могли бути і хвороба, і голод, і холод, нестача одягу, підручників і т. ін. Більше того, всім надавалась можливість при бажанні залишатися на другий чи навіть на третій рік в тому ж класі «підтверджувати навчання». Всього в академії було 8 так званих ординарних класів, але кількість предметів сягала до 30 і більше. В перших чотирьох класах Академії - фарі, інфимі, граматиці й синтаксисі, що були по суті підготовчими, вивчались мови: церковнослов'янська, грецька., руська (українська), латинь і польська, а також арифметика, геометрія, нотний спів і катехізис. Знання класичних мов - грецької та латинської - було не лише ознакою освіченої людини того часу, але й відкривало їй шлях до пізнання античної культурної спадщини й сучасної європейської літератури й науки. Латинь була мовою науковців, письменників, поетів, судової справи, міжнародного спілкування. Викладання в університетах Європи

велось латинською мовою. Всі вищі науки, починаючи з поетики, в Києво-Могилянській Академії також викладались латинською мовою [5].

Руська або українська літературна (книжна) мова з часом завойовує все більший простір в Академії і в суспільстві. Нею писали твори, вірші, наукові, художні й політичні трактати, літописи, листи, судові акти, гетьманські універсали, укладали проповіді й повчання. Згодом в Академії зростає інтерес до європейських мов. З 1738 р. до навчального курсу вводиться німецька, а з 1753 р. - французька мова. З середини XVIII ст. вивчається російська мова, а також староєврейська. Остання – з метою поглибленого вивчення християнських першоджерел [3].

Також в Академії вивчалися поетика - мистецтво складати вірші та риторика - цариця мистецтв, вміння красиво і вірно висловлювати думку. Поетика й риторика були найулюбленішими предметами студентів. Особливо студенти цікавились такими видами поезії, які мали практичне застосування. Це канти й елегії, які можна було присвятити поважним людям, проголосити їх на громадських, церковних, академічних святах. Не менш популярними були й промови - поздоровні, вітальні, прощальні, іменинні, весільні, а також - на випадок народження чи смерті, перемоги, судового акту, церковного свята та ін. В Академії складаються свої традиції: поетичні змагання - читання віршів різних епох, різними мовами, в тому числі й власних, викладачами і студентами, увінчання вправних віршотворців лавровими вінками з присвоєння звання «лавроносного поета» (лауреата). Ні одне академічне свято, ні одна знаменита подія в Академії чи місті не відбувались без поетів. Дні ангела ректора, префекта, професора, дні свят, особливо Різдва і Паски, відвідини митрополита, чи інших почесних гостей, вибори до студентського товариства (конгрегації), походи за місто - все це було благодатною нагодою для віршування, для виявлення молодих талантів, справжнім святом для студентів і всіх киян [5].

В Києво-Могилянській академії зародився і став професійним театр. В народі ж особливо великою популярністю користувалися вертеп, інтермедія. Студенти самі готували інтермедії, драми, розучували канти й пісні, виготовляли все необхідне для вертепу. На ярмарках, в селах - біля церков, на майданах, на цвинтарях - студенти розігрували свої дійства. Слухачі й глядачі з радістю й захопленням сприймали нехитру студентську музу, щедро винагороджуючи «тружеників науки» [2].

Неабиякого розвитку в академії досягло музичне мистецтво. Ще з середини XVII ст. в академії існує хорова школа, хори, академічний та Братського монастиря нараховували часом до 300 і більше чоловік. Музика органічно впліталась в академічне життя. Студентський хор і оркестр обов’язково запрошувались на травневі рекреації й літні гуляння,

які відбувались на Борщагівці, Шулявці, Глибочці, біля Кирилівського монастиря, а зимою в трапезній Братського монастиря [2].

Також в Академії студентів навчали різним прийомам малювання, графіки й живопису. Саме тут складається одна з найбільших художніх та граверних шкіл в Україні. Визначними граверами України, які навчались в Академії, були Іван Митура, Іван Щирський, Леонтій Тарасевич, Григорій Левицький, широковідомі малюнки братів Івана та Василя Григоровичів-Барських. Серед вихованців Академії були й визначні іконописці, творці монументального і портретного живопису. Художня школа Києва впливала на весь православний світ від Москви до Балканських країн (за визначенням мистецтвознавця Павла Білецького) [5, 1].

Разом з тим, Києво-Могилянська академія була центром філософської думки в Україні. Особливе місце серед філософів в академії належало професорам І. Гізелю, Й. Конановичу-Горбацькому, С. Яворському, Ф. Прокоповичу. В другій половині XVIII ст. були відкриті спеціальні класи чистої математики, де викладались алгебра і геометрія, змішана математика, механіка, гідростатика, гідравліка, оптика, тригонометрія, астрономія, гідрографія, математична хронологія, цивільна й військова архітектура. Відомим викладачем математики був професор Іреней Фальковський. В Академії започатковуються природничі науки - астрономія, біологія, мінералогія, зоологія та інші, які поступово відділяються від філософії. Так лише в 1802 р. був вперше відкритий медичний клас [5].

Таким чином, Києво-Могилянська академія була всестановим закладом. За статутом Академії, в ній мали право навчатись всі бажаючі. Навчались діти української аристократії, козацької старшини, козаків, міщан, священників і селян. Із започаткуванням Академії уже не в закордонні університети, а до Києва направляли своїх дітей відомі українські сім'ї [1].

Отже, Києво-Могилянська академія була першим вищим навчальним закладом і довгий час єдиним для всієї східної Православної Європи. Саме випускники академії були засновниками ряду шкіл на землях тодішньої Російської імперії.

Література

1. Микитась В. Давньо-українські студенти і професори – К., 1994. – 288 с.

2. Національний університет «Києво-Могилянська академія»: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/istoriya-akademiji?tab=%D0%A5%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0

3. Нічик В. М. Києво-Могилянська академія та українсько-німецькі культурні зв'язки / В. М. Нічик, З. І. Хижняк [Електронний ресурс]. – К., 2000 – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9917/Nichyk_Kyyevo_Mohylyanska_akademiya.pdf

4. Рудакова Ю. До 400-ліття заснування Києво-Могилянської академії: події, імена [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/node/2573
5. Хижняк З.І. Маньківський В. К. Історія Києво-Могилянської академії / З. І. Хижняк, В. К. Маньківський. – К., 2003. – 181 с.

УДК 930.85(477)”08/11”:82-94

Параскева Тетяна Сергіївна

ІПАТСЬКИЙ ЛІТОПИСНИЙ ЗВОД ЯК ДЗЕРКАЛО ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Іпатський літопис або Літопис руський за Іпатським списком, літописне зведення першої чверті XV ст., отримало назву за місцем знаходження її найдавнішого списку у Іпатіївському монастирі.

Книга ця − велетенська історична епопея. Події в ній розпочинаються з пралегендарного «сотворіння світу» і закінчуються 6800 (1292) р., розгортаючись на землі й на небі, на степових роздолах і на просторах морів, на всенародних торжищах і в княжих городницях, в монастирях і тюрмах, в імператорських палацах і в хижах трударів. Тут дві тисячі дійових осіб, відомих на ім’я, і безліч безіменних. Тих, що орали землю, кували залізо, зводили міста, писали книги, проливали кров свою, боронячи вітчизну, і тих, що панували над ними, грабували, палили, осліплювали, вбивали, ненаситні на владу, землі, золото й рабів [1, с. 5].

«Літопис руський» − це книга великого формату (30×23 см). Аналіз паперу і почерків показав, що книгу переписано близько 1425 р. Рукопис має старовинну шкіряну оправу з мідними застібками і нараховує 307 нумерованих аркушів або 614 сторінок. «Літопис руський» − це південноруське літописне зведення, складене з різних зводів на початку XIV ст. Іпатський список скопійовано на півночі Русі з якогось рукопису, де вже були проставлені дати для третьої, останньої частини літопису. Від літописного зведення початку XIV ст. походить і так званий Хлєбниковський список.

«Літопис руський» ділять на три частини, які в науці дістали такі назви: «Повість минулих літ» («ПовѢсть временныхъ лѢтъ»), Київський літопис, Галицько-Волинський літопис. Історія створення літописного зведення початку XIV ст. є проблемою дуже складною. Так само складним є питання про те, коли і як постала кожна з частин літопису. Про це існує величезна література, висловлюються різні погляди, дискусії тривають [2, с.12].

Літописні зводи були не початковою стадією літописання, а заключною, пов'язаною з систематизацією і узагальненням окремих повідомлень, сказань, повістей. Автором-укладачем «Повісті минулих літ» був Нестор, чернець Києво-Печерського монастиря.

У відтворенні ранньої історії Київської Держави Нестор виявив себе справжнім дослідником, який на основі розрізнених, часто уривчастих матеріалів зміг створити загалом цілісну картину розвитку Русі кінця IX–початку X століття. Він повідав про правління у Києві князя Олега, який помер, як йому нібито і пророкували київські віщуни, від укусу гадюки, що виповзла з черепа його улюбленого скакуна. Розповідається також про підкорення владі київських правителів племінних союзів чи «княжінь» древлян, сіверян, радимичів та інших територіально-політичних об'єднань східних слов'ян [18, с. 11].

«Повість временних літ» як історичне дослідження і літературна пам'ятка – явище надзвичайно самобутнє. Його унікальність простежується не тільки у тогочасній європейській, а навіть у світовій літературі. Як зазначає академік Д. Лихачов, «ніколи, ні раніше, ні пізніше, до самого XVI століття історична думка на Русі не підіймалась на таку височінь наукової допитливості і літературної майстерності» [3, с. 36]. У цьому літописному зведенні, що складалося протягом кількох десятиліть, відбилися політичні концепції, сповідуванні у давньоруському феодальному суспільстві, погляди самого народу на вітчизняну історію та культуру.

Щодо назви літопису, то в українському перекладі вона має різне прочитання, тоді як росіяни подають однозначно – «Повесть временных лет». В. Близнець переклав її як «Повість минулих літ», М. Брайчевський – «Повість минущих літ», П. Загребельний адаптує назву літопису до сучасної орфоепічної норми і подає як «Повість временних літ», інтуїтивно відчувши неточність варіанта з «минулими літами». Іноді подають «Повісті давніх літ». В. Ярмоленко пропонує ще один варіант – «Повість врем'яних літ» [4, с. 5].

Уважно читаючи літопис, бачимо, як літописець намагається дати раду з місячним і сонячним календарем, записуючи за літочисленням «від створення світу», «від Адама і Єви», «від потопу», «від Різдва Христового». Лише в християнському світі було відомо близько двохсот космічних ер і стилів літочислення. Одне слово – «врем'яні літа». Тобто, за редакцією Нестора, основною категорією стає «врем'я», в розрізі якого і йдеться про події. Минуле і сучасне – окремі факти для літописця, пов'язані «врем'ям», але не в сьогоденному значенні – «часом». Нестор-літописець користується в основному константинопольською («візантійською») ерою, згідно з якою врем'я від «сотворіння світу» до «Різдва Христового» має 5508 р. За Александрійською світовою ерою – 5501 р., Антіохійською – 5969 р. Таким чином, запроваджене поняття «врем'яні літа» було для літописця виходом із становища, за якого треба було шукати спільного знаменника для розмаїтого набору літочислення [4, с. 35].

«Повість временних літ» починається з історіографічного введення, з якого ми дізнаємося, що слов'яни це одно з племен, що, згідно з біблейським оповіданням розселилися по Русі у ті незапам'ятні часи, коли схлинули води всесвітнього потопу й праотець Ной зі своєю сім'єю вийшов на сушу.

Окресливши географічні межі Русі, Нестор знов дає екскурс в історію. Нестор розповідає про звичаї полян, племені, на землі якого стоїть Київ, о вдачі сусідніх племен – древлян, в'ятичів, радимичів, сіверян. Нестор неухильно підводить читачів до думки, що Київ не випадково став «материю градом русским» − та місця ці благословив у давнині сам апостол Андрій. Так описується картина славетного минулого Русі.

«Повість временних літ» перш за все – цінніше культурне та історичне джерело. Літописець не раз удавався до сюжетної розповіді: живо відтворював драматичні колізії, передавав промови персонажів, відтворював деталі, що дозволяють читачу наглядно зображувати події.

У 1118 – 1119 рр. над літописом працював третій редактор. Зробивши деякі доповнення, він продовжив розповідь до кінця 1117 р. Є гіпотеза, що в роботі над цією новою редакцією брав участь син Володимира Мономаха Мстислав, який до 1117 р. князював у Новгороді. Мстислав намагався піднести роль свого стольного города і варягів. Третя редакція продовжує, зокрема, речення під 1110 р., урване в другій редакції. Третя редакція «Повісті минулих літ» і ввійшла в Іпатський звід та в Хлєбниковський список, у якому збереглося ім'я Нестора-літописця [2, с. 17].

Різні автори, орієнтація на ті чи інші князівсько-боярські угруповання, різний рівень таланту, освіти, поінформованості, різний підхід до літописної справи − все це є причиною того, що в літопису, особливо в його середній частині, марно шукати якоїсь однієї концепції, однотипності викладу подій, узгодженості характеристик, однакової оцінки тих самих фактів або осіб. Це ж саме стосується й стилю, єдиного в цілому та з індивідуальними особливостями в частинах. Розповідь у київській частині ділова, фактична, багата на конкретну історичну інформацію.

Київський літопис закінчується промовою-ораторією ігумена Мойсея з приводу побудови підпорної стіни на березі Дніпра біля Михайлівської церкви Видубицького монастиря.

Остання, третя частина «Літопису руського» за Іпатським зводом − Галицько-Волинський літопис. Нині він просто приєднаний до Київського літопису. Початок його було втрачено ще в протооригіналі Хлєбниковського списку. Тут немає відомостей про важливі події 1199–1204 рр., а відразу йде згадка про смерть Романа Мстиславича, який загинув 19 червня 1205 р. Закінчується літопис 6800 (1292) р [1, с. 20].

Отже, незважаючи на фрагментарність, наявний літописний фонд достатньо повно відтворює історичне життя Київської Русі, на всьому її державному просторі – від київського півдня до новгородської півночі і від Карпат до Волго-Окського межиріччя. Особлива цінність цієї монументальної праці полягає в тому, що вона написана її сучасниками і дійовими особами. Але для автора цього дослідження найголовніше те, що сьогодні є можливість досліджувати важливі історичні документи з точки зору ролі та значення їх для розвитку української культури.

Література

1. Приселков М. Д. История русского летописания XI–XV вв. / М. Д. Приселков – СПб: Печатный двор, 1996. – 256 с.
2. Вернадский Г. В. Русь и внешний мир в киевский период. Русь и Византия / Г.В. Вернадский. – Тверь-Москва: Леан-Аграф, 1996. – 448 с.
3. Літопис руський / Переклад з давньоруського Л. Є. Махновця. – К.: Дніпро, 1989. – 591 с.
4. Котляр М. Ф. Спадщина Київської Русі / М. Ф. Котляр // Історія України. – 2001. – № 31–32 – С.2–9.

СЕКЦІЯ: ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСТАНОВ

УДК 005.92:004.4

Коновалова Юлія Володимирівна

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ НА БАЗІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «MICROSOFT OUTLOOK»

Маріупольський державний університет (далі – МДУ) є вищим навчальним закладом, ровесником незалежної України. Університет заснований 1991 року у півмільйонному промисловому місті. МДУ пройшов шлях динамічного розвитку від гуманітарного коледжу при ДонДУ до університету IV рівня акредитації, єдиного класичного вишу в Донецькій області [1].

Структурні підрозділи університету були створені відповідно чинного законодавства України та основних завдань діяльності вищого навчального закладу і функціонують згідно з окремими положеннями, які затверджуються ректором університету.

Одним із самостійних структурних підрозділів Маріупольського державного університету є Загальний відділ, який координує діловодство та документаційне забезпечення в університеті й підпорядковується безпосередньо ректорові.

Відділ у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства юстиції України, Міністерства освіти і науки України, наказами і методичними рекомендаціями Державної архівної служби України, національними стандартами України у сфері діловодства, Статутом університету, положенням про відділ, Інструкцією з діловодства в МДУ, наказами та розпорядженнями ректора, проректорів університету [3].

Основними завданнями відділу є:

- встановлення єдиного порядку документування управлінської інформації та організації роботи зі службовими документами в університеті;
- розроблення та впровадження локальних нормативних і методичних документів з діловодства;
- методичне керівництво і контроль за дотриманням установленого порядку роботи зі службовими документами в структурних підрозділах університету;
- впровадження сучасних автоматизованих систем в роботу зі службовим документами [3].

Загальний відділ забезпечує чіткість роботи всіх структурних підрозділів вузу, кваліфіковане діловодство, яке включає організацію приймання, розгляду, реєстрації і

індексації, оформлення документів, контролю за їх виконанням, порядок класифікації, формування справ і їх збереження, підготовки для передачі в архів.

Сьогодні у загальному відділі переважає паперовий документообіг, проте процес широкого застосування комп'ютерної техніки в Маріупольському державному університеті був успішним. Станом на грудень 2020 року у загальному відділі функціонує 4 персональні комп’ютери та 2 принтери МФО, а також офісний подрібнювач для паперу.

Університет, в тому числі й загальний відділ використовує програмне забезпечення Outlook (Microsoft Outlook) за допомогою якого здійснюється отримання та відправлення електронних листів як в структурні підрозділи університету, так і за його межі. Microsoft Outlook – це застосунок-органайзер з функціями поштового клієнта та групової роботи від компанії Майкрософт, що входить в пакет офісних програм Microsoft Office. Outlook це поштовий клієнт для роботи з електронною поштою, він також є повноцінним органайзером, що надає функції календаря, планувальника завдань, записника і менеджера контактів. Microsoft Outlook є платформою для організації документообігу, оскільки вона забезпечена системою розробки призначеної для користувача плагінів і скриптів, за допомогою яких можливе програмування додаткових функцій документообігу [2].

Microsoft Outlook починає роботу з обліковим записом електронної пошти. Почавши роботу з електронною поштою можна перетворити її на завдання або зустрічі та зберігати інформацію про людей, з якими ведеться взаємодія (автоматично зберігається адреса електронної пошти та номер телефону).

За допомогою програмного забезпечення загальний відділ співпрацює:

- з усіма структурними підрозділами університету щодо питань роботи з документами, контролю й перевірки виконання документів, підготовки і представлення необхідних керівництву матеріалів;

- з юридичним відділом з правових питань, пов’язаних з підготовкою документів;

- з відділом кадрів з питань розстановки кадрів, підвищення кваліфікації співробітників та формування штату відділу;

- з господарським відділом з питань забезпечення засобами оргтехніки, канцелярськими товарами, побутового обслуговування робітників відділу;

- з відділом технічних засобів навчання з питань встановлення й обслуговування комп’ютерної техніки, впровадження комп’ютерних програм, розроблення й впровадження електронного документообігу [3].

Загальний відділ співпрацює з кафедрами, деканатами університету, він інформує їх за допомогою копій у традиційному вигляді (паперова копія), або в електронному вигляді (за

допомогою електронної пошти). Організовує тиражування і розсилку наказів, вказівок ректора і проректорів університету за допомогою ПЗ Outlook.

Отже, проаналізувавши документаційне забезпечення діяльності загального відділу МДУ, окремо варто зазначити організацію служби діловодства в роботі університету, якій притаманне документаційне забезпечення управління. Щодо програмного забезпечення, варто зауважити, що Outlook – це інструмент для керування повідомленнями електронної пошти. Ця програма – центр для спілкування, управління часом та справного ведення документообігу. Окрім того, в епоху загальної інформатизації суспільства та у невід'ємних прагненнях використання інформації, потреба в автоматизації документообігу стала не лише засобом оптимізації внутрішніх процесів установи, а й нагальною необхідністю в умовах безперервного прискорення ритму життя та суспільних процесів.

Література

1. Маріупольський державний університет – Довідка [Електронний ресурс] : [веб-портал]. – Режим доступу: http://mdu.in.ua/index/dovidka/0-252 (дата звернення: 15.12.2020). – Назва з екрана.
2. Методичні вказівки до виконання практичної та лабораторної роботи «Робота з програмою Outlook» з дисциплін «АРМ менеджера», «Інформаційні системи і технології в управлінні організацією» (для студентів 5 курсу усіх форм навчання спеціальності 7.03060101, 8.03060101 – «Менеджмент організацій і адміністрування») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: М. Ю. Карпенко, В. Б. Уфимцева. – Х.: ХНАМГ, 2012 – 10 с.
3. Положення про загальний відділ МДУ : завт. наказом МДУ від 21.09.2017 № 349. – Режим доступу: http://mdu.in.ua/Dokumenty/polozhennia/polozhennja_pro_zagalnij_viddil _mdu.pdf (дата звернення: 15.12.2020). – Назва з екрана.

УДК: 651.5:004.773

Костенко Ганна Вікторівна

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ УСТАНОВИ

Збільшення кількості інформації в роботі установ різного рівня призводить до того, що традиційні методи роботи з документами стають нерентабельними. У зв'язку з цим стала нагальною потреба автоматизації існуючих систем документообігу та переходу на електронний документообіг.

Впровадження електронного документообігу в Україні регламентується законами України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис». У статті 9 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» подано таке визначення електронного документообігу – це «сукупність

процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів». Основним об'єктом електронного документообігу є електронний документ – «документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа» [1]. Обов'язковим реквізитом електронного документу є електронний підпис, який потрібен для ідентифікації автора та/або підписувача іншими суб'єктами електронного документообігу і дає змогу підтвердити його цілісність [2].

Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною.

В процесі переходу від традиційного паперового документообігу до електронного можна умовно виділити наступні стадії: паперовий документообіг (документ проходить всі етапи у паперовій формі), паперовий документообіг з використанням ПК, змішаний документообіг (комп'ютери, об'єднані у мережу, використовуються для підготовки, передавання і зберігання документів, однак юридичну силу документ має у паперовому виді) і безпаперовий документообіг (всі операції з документами виконуються у електронному вигляді, юридична сила документа засвідчується електронним цифровим підписом) [3, с. 15].

Потреба в ефективному керуванні документами призвела до створення автоматизованих систем електронного документообігу (СЕД). Система електронного документообігу забезпечує комплекс функцій для роботи з електронними документами: перетворення паперових документів у електронні, організація захисту і розподілу доступу до електронних документів, їх маршрутизація, механізми узгодження документів та ін.

Серед основних переваг, які має впровадження СЕД для конкретного фахівця, що працює з документами, можна виділити такі:

1. користувачеві СЕД надається можливість здійснювати весь спектр операцій з документами та їх маршрутами при незначних тимчасових витратах;

2. у багатьох СЕД реалізована можливість контекстного й атрибутивного пошуку документів; пошук будь-якого документа в архіві займає не більше кількох секунд. Будь-який документ може бути зареєстрований незалежно від його формату і змісту. Крім стандартних атрибутів (автор, вид, тип, дата створення), користувачі мають можливість доповнити список атрибутів власними 100 атрибутами.

3. технології безпаперового обігу документів дозволяють організувати централізоване зберігання великої кількості різноманітних документів;

4. СЕД дозволяють легко і швидко систематизувати документи організації завдяки тому, що зберігання документів в системі організовано у вигляді ієрархічної структури;

5. при створенні документа або роботі з ним користувач може класифікувати його за допомогою атрибутів;

6. класифікація електронного архіву системи за допомогою атрибутів відповідає стандартам діловодства і спрощує як роботу з документами, так і їх пошук в єдиній базі;

7. СЕД дозволяють захистити документи від несанкціонованого доступу. Весь архів документів організації розбивається на розділи, до яких може бути призначений різний доступ користувачам;

8. у багатьох системах існує вбудований механізм інформаційного обміну між співробітниками організації. Найчастіше основним елементом є «завдання». Система автоматично відстежує проходження завдання, повернення виконаного завдання і стадії, на яких знаходиться завдання зараз. Тобто можна з'ясувати поточний стан кожного із завдань, а також побудувати різні звіти;

9. у СЕД організована система адміністрування: один користувач має можливість ставити завдання перед іншим, наприклад: «підписати документ», «ознайомитися», «погодити», «затвердити», «виконати» і т. д.;

10. для невідповідальних завдань можуть застосовуватися механізми автопідтвердження звітів і автопереходу статусу, що сприяє зростанню продуктивності праці і надає самостійність співробітникам [3, с. 99-102].

Особливості організації електронного документообігу в тій чи іншій організації визначаються інструкцією з діловодства конкретної установи. У разі впровадження в установі системи електронного документообігу служба діловодства має розробити регламент роботи з документами в електронній формі. Організація такого типу документообігу повинна забезпечити сумісність традиційного та автоматизованого способів опрацювання документів [4].

Однак кардинальні, «революційні», підходи до автоматизації документообігу можуть призвести навіть до дезорганізації діяльності установи. Зокрема, введення електронного документообігу дає змогу знизити кількість служб, зайнятих роботою з документами, що безперечно відіб'ється на скороченні кадрового складу в організації. Більш того, введення самого поняття «електронного документообігу» потребує розкриття його суті в комплексі з такими поняттями, як «електронне документування», «електронний архів», «архів електронних документів» тощо. Ні законодавчо ні методично не прописано саме такий комплекс системи автоматизації документообігу в організації. Тому говорити про швидкий

перехід від традиційного документообігу до електронного в українських організаціях без чіткої продуманої нормативно-методичної бази ще рано [5].

Отже, впровадження систем електронного документообігу сприяє підвищенню культури діловодства, забезпеченню суттєвої економії коштів на тиражування та пересилання значної кількості документів. Крім цього, застосування СЕД дозволяє прискорити терміни опрацювання документів, удосконалити механізм організації та виконання документів, автоматизувати виконання однотипних операцій за рахунок розширення можливостей пошуку. Але перед розгортанням системи електронного документообігу і діловодства необхідно виважено оцінити готовність всіх суб'єктів до якісно нових технологій.

Література

1. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003. № 851. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// zakon5.rada.gov.ua/laws/show/851-15
2. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003. № 852. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.
3. Матвієнко О. В. Основи організації електронного документообігу : навч. посібник / О. В. Матвієнко, М. Н. Цивін. – Київ : Центр учбової літератури, 2008. – 112 с.
4. Нові правила діловодства: організація документообігу та виконання документів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://buhgalter.com.ua/novi-pravila-dilovodstva
5. Охріменко Г. В. Основні принципи та проблеми впровадження електронного документообігу в організації / Г. В. Охріменко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://naub.org.ua/?p=461

УДК 651.5 (047)

Левченко Яна В'ячеславівна

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АРХІВНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Головною характеристикою сучасного світу є зріст темпів глобалізації. Встановлюється нова ера суспільного розвитку, чинником якої є інформація. Розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається одним з пріоритетних напрямів державної політики [9]. Володіння достовірною та актуальною інформацією поряд з умінням ефективно використовувати адекватні методи її збирання, аналізу і надання є основою успішною діяльності підприємств й установ будь-якої організаційно-правової форми [4].

Перехід до інформаційного суспільства створив основу для нового розуміння архіву як суб’єкта інформаційних процесів. Архіви реалізовують інформаційну діяльність з ціллю забезпечити суспільство ретроспективною інформацією.

Інформаційна діяльність архівів потребує уваги, оскільки суспільство бажає одержувати достовірні інформаційні послуги. Значущість інформаційної діяльності, види, класифікація досліджені науковцями в своїх працях, зокрема, О.В. Матвієнко [4], К. Т. Селіверстова [10]. Поважне місце в наукових дослідженнях посідає проблема доступу до інформаційних ресурсів суспільства, яке розглядалося такими вченими як В.М.Горовий [2], Г.В. Боряк [1], О.С. Онищенко [6]. Визначення поняття науково-інформаційної діяльності державних архівів ґрунтовно висвітлено в ДСТУ 2732:2004, «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення» [3], Законах України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [7], «Про інформацію» [6], «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [8].

Спираючись на Закон України «Про інформацію» [6], до головних видів інформаційної діяльності відносяться одержання, використання, поширення та зберігання інформації. Одержання інформації – нагромадження відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошуваної інформації громадянами, юридичними особами або державою. Використання інформації – це задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави. Поширення інформації – це розповсюдження, обнародування, реалізація у встановленому законом порядку документованої або публічно оголошуваної інформації. Зберігання інформації – забезпечення належного стану інформації та її матеріальних носіїв.

Як процес одержання інформації можна простежувати формування Національного архівного фонду. Метою формування НАФ є пошук, відбір і збереження архівних документів, які повноцінно відображують усі галузі життєдіяльності держави і суспільства.

Зберігання інформації забезпечує збереження архівних документів, створює найліпші умови та режими зберігання. Раціональна організація зберігання документів забезпечує правильне розміщення документів у сховищах, контроль за їхнім переміщенням, наявністю, станом, створення страхового фонду й фонду користування, а також забезпечення їхньої збереженості під час надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Інформаційну діяльність архівних установ встановлюють різні аспекти використання та розповсюдження архівної інформації. Наприклад, використання як діяльність, пов'язана із задоволенням інформаційних потреб фізичних та юридичних осіб і держави.

Різновидом інформаційної діяльності державних архівів є науково-дослідна та методична робота. Наукові дослідження здійснюються державними архівами з метою

зростання, вдосконалення архівної справи, покращення організації документів у діловодстві та раціоналізації праці архівістів. Науково-дослідна робота визнана Законом України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [7]. До основних форм науково-дослідної роботи відносяться: наукові дослідження, результати яких втілюються в наукових монографіях, доповідях, статтях, аналітичних оглядах, публікаціях документів, довідниках, базах даних; обговорення проблем розвитку архівної справи та діловодства на засіданнях науково-дорадчих органів;організація і участь у наукових заходах; підготовка і видання наукових та періодичних видань. Основними формами методичної роботи архіву є: укладання методичних посібників; вивчення і узагальнення набутого досвіду; надання консультативно-методичної допомоги.

Важливою функцією архівів є створення доступу до ретроспективної інформації документів НАФ, оскільки щорічно надходить багато справ від найрізноманітніших підприємств, установ, організацій. Тому досконалий довідковий апарат є необхідним. Довідковий апарат – сукупність архівних описань, поданих у вигляді взаємопов'язаних і створених на єдиних методичних та методологічних засадах архівних довідників і баз даних, що призначений для пошуку архівних документів та розкриття їхнього змісту. Довідковий апарат архівів чітко структурований. Кожна архівна установа утворює довідковий апарат, який побудовано у відповідності зі структурою Національного архівного фонду [10].

Впровадження інформаційних технологій в роботу архівосховищ розширює доступ до документальної інформації, збільшує можливості інформаційних ресурсів архівів. Це, в свою чергу, сприяє доступності документної інформації державних архівів шляхом інформатизації архівної справи, яка передбачає створення умов для заміни новими інформаційними технологіями.

Науково-інформаційна діяльність архіву – діяльність, спрямована на задоволення потреб у первинній та вторинній архівній інформації. Первинна архівна інформація – це інформація архівних документів [3], тобто документів, незалежно від виду матеріального носія інформації, місця і часу створення та форми власності на них, що припинили виконувати функції, задля яких були створені, але зберігаються або підлягають зберіганню з огляду на значущість для особи, суспільства чи держави або цінність для власника також як об'єкт рухомого майна [7]. Вторинна архівна інформація – інформація, отримана з архівних документів, облікових документів архіву та інших джерел унаслідок їхнього аналітико-синтетичного опрацювання [3].

Підсумовуючи вищесказане можна зробити висновок, що архівні установи не тільки забезпечують зберігання документів, а й виконують поглиблену інформаційну, аналітичну роботу з архівними фондами, залучають архівну інформацію до наукового та культурного

обігу. Сьогодні архів являє собою інформаційну систему зі своєю організаційно упорядкованою сукупністю архівних документів, довідкового апарату, бази і банки даних. Архівні документи належать до архівних інформаційних ресурсів, які є складовим елементом інформаційних ресурсів України.

Література

1. Боряк Г.В. Документальні архівні та інформаційні системи: до проблеми інтеграції / Г.В. Боряк // Актуальні проблеми розвитку архівної справи в Україні: доповіді та повідомлення наук. конф. (Київ, 15-16 березня 1996 р.) / Т.П.Прись (упоряд.), І.Д.Лепша (ред.) ; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, Центральна наукова бібліотека ім. В.І. Вернадського НАН України. – К., 1996. – 208 с. – С. 33-42.

2. Горовий В.М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В.М. Горовий. – К.: НБУВ, 2005. – 300 с.

3. ДСТУ 2732:2004. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення. – Введ. 2004-05-28. – К. : Держспоживстандарт України, 2005. – 32 с.

4. Матвієнко О.В. Основи інформаційного менеджменту: навч. посіб. / О.В.Матвієнко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 128 с.

5. Онищенко О. Документально-інформаційні ресурси архівів та бібліотек – спільна база для розвитку науки, освіти, культури / О. Онищенко // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: міжвід. зб. наук. праць / Держкомархів України. УДНДІАСД. – К., 2001. – Вип. 4. Студії на пошану Руслана Пирога. – С. 163-173.

6. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text

7. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24 грудня 1993 р [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text.

8. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text.

9. Про Основні правила роботи державних архівів України: Рішення Колегії державного комітету архівів України від 03.02.2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: //www.archives.gov.ua/Law-base

10. Архівознавство: Підручник для студентів іст. факультетів вищих навчальних закладів України / За заг. ред. Я. С. Калакури, та І. Б. Матяш. - К.: "КМ Академія", 2002. - 356 с

УДК 004

Перепадя Ганна Станіславівна

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ АРХІВНИХ УСТАНОВ

Архіви в інформаційному мережевому суспільстві є однією з ключових структур системи соціальних комунікацій, забезпечують ефективність державного управління, відкритість і прозорість функціонування владних інститутів, створюють умови для удоступнення громадян до суспільно значущої інформації.Архівна документація - є дуже важливим джерелом достовірної інформації практично у всіх можливих областях еволюції нашого суспільства. Відмінною рисою архівного фонду і одним з його основних переваг є те, що його обсяг постійно зростає за рахунок нових надходжень та накопичення інформації, що зберігається і даних про ті чи інші події і шукані об'єкти.Все частіше через складність доступу до архівів збільшується час пошуку документів і, як наслідок, вимушених простоїв. Сьогодні, коли обсяги документації щоденно зростають, впровадження інформаційних технологій в архівну справу стали необхідною умовою ефективної роботи архівних установ. Впровадження інформаційних технологій зможе забезпечити ефективну роботу всієї архівної установи та значно спростити роботу її співробітникам [4, С.116-120].

У наш час інформаційні технології відіграють надзвичайно велику роль. Інформаційні технології включають в себе програмне забезпечення, обладнання, програми та багато іншого. Поняття «інформаційні технології» хоча і з’явилось ще у 1970-х роках, але вчені дають йому різні варіанти інтерпретації. Загалом під інформаційними технологіями розуміють сукупність певного програмного забезпечення на базі якого відбувається процес збору, передачі, накопичення, опрацювання, зберігання, подання і використання інформації.

Інформаційні технології значно полегшують роботу архівістів. Так, з допомогою інформаційних технологій легше стало знайти потрібні документи, зареєструвати при їх прийнятті тощо. Відповідно й зростає якість наданих послуг. Впровадження інформаційних технологій виступає сьогодні як одна з необхідних умов удосконалення функціонування архівних установ. Її впровадження надає можливість державним архівним установам аналізувати зміни, що відбуваються у такій складній системі, як суспільство, поліпшувати планування, облік і контроль в її діяльності [4].

Інформатизація архівної справи базується за наступними напрямами:

- впровадження системи електронного документообігу;
- створення захищеної архівної інформаційної автоматизованої системи та централізованого електронного довідкового апарату;
- запровадження архівних електронних послуг;

- оцифрування документів Національного архівного фонду України [2].

Загалом впровадження інформаційних технологій в діяльність архівних установ, його результативність залежить від багатьох чинників. Основні проблеми, з якими стикаються сучасні державні архівні установи при впровадженні інформаційних технологій це: нестача фінансових ресурсів; відсутність належного комп'ютерного та програмного забезпечення; відсутність у працівників навичок та вмінь роботи із сучасними інформаційними технологіями; небажання працівників вчитись новому.

Отже, інформаційні технології в архівній справі - безумовно, є інструментом, який полегшує життя і економить час в роботі архівістам, підвищує якість наданих послуг користувачів. Водночас в Україні є низка проблем, які гальмують процес впровадження інформаційних технологій в архівну справу. Насамперед це стосується недостатнього рівня фінансування архівних установ, тому в них не має реальної можливості впровадити сучасні інформаційні технології та перевести свою діяльність на якісний новий рівень.

Література

1. Грицяк Н. В. Електронний документообіг та захист інформації / Н. В. Грицяк, О. Б. Кухарін. – Київ : НАДУ, 2015. – 84 с.

2. Кузовова Н. М. Інформаційні технології в архівній справі та документознавстві / Н. М. Кузовова. – Херсон, 2015. – 152 с.

3. Матвієнко О.В Основи інформаційного менеджменту: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 128 с.

4. Хащина Х. О. Програмне забезпечення інформаційних систем в архівах органів державної влади / Х. О. Хащина // Вісник Харківської державної академії культури. – 2013. – Вип. 41. – С. 114–123.

УДК 004.056.54

Петрова Анна Валеріївна

ПРОГРАМНІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Програмні засоби захисту даних – це складові програмного забезпечення, що реалізують функції захисту даних самостійно або в комплексі з іншими засобами захисту. Вони поділяються на програми зовнішнього захисту, внутрішнього захисту, управління захистом та забезпечення захисту.

До програмних засобів зовнішнього захистуналежать програмні засоби забезпечення функціонування фізичних засобів, захисту території, приміщень, окремих каналів зв'язку й пристроїв ІС. У цей час випускається безліч систем охоронної сигналізації, що містять

мікропроцесори та комп’ютери. Програмні засоби використовуються також у пристроях біометричного розпізнавання особистості.

Основним методом захисту даних, що передаються по каналах зв‘язку, є криптографічне закриття даних, яке реалізується програмними, апаратними та програмно-апаратними засобами: розпізнавання користувачів, перевірка рівня таємності каналу, перевірка адреси користувачів та перевірка ідентифікаторів користувачів під час обміну великими обсягами даних, тощо.

Програмні засоби внутрішнього захистуохоплюють сукупність засобів і механізмів захисту даних, що знаходяться в апаратурі ІС. Їхнім основним призначенням є регулювання і контроль використання даних та ресурсів системи відповідно до встановлених прав доступу.

Типова схема функціонування цих програмних засобів складається з таких основних етапів: установлення дійсності суб’єкта, що звертається до ресурсів системи; перевірка відповідності характеру запиту наданим повноваженням даного суб’єкта; ухвалення рішення відповідно до результату перевірки повноважень.

Програмні засоби керування захистомпризначені для виконання таких завдань: керування користувачами мережі (реєстрація користувачів, генерування службової інформації для користувачів, розсилання службової інформації користувачам); керування базами даних (розподіл ресурсів захисту, координація роботи підсистем системи керування базами даних (СКБД); завдання прийняття рішень у позаштатних ситуаціях (система підтримки ухвалення рішення адміністратором СКБД, вироблення керувальних впливів для усунення порушення функціонування СКБД).

Програмні засоби забезпечення захистуфункціонування СКБД виконують функції контролю, реєстрації, знищення, сигналізації та імітації.

Перевагами програмних засобів захисту інформації є: простота тиражування; гнучкість (можливість настроювання на різні умови застосування, що враховують специфіку загроз інформаційній безпеці конкретних ІС); простота застосування – одні програмні засоби, наприклад шифрування, працюють у «прозорому» (непомітному для користувача) режимі, а інші не вимагають від користувача ніяких нових (порівняно з іншими програмами) навичок; практично необмежені можливості їхнього розвитку шляхом внесення змін для врахування нових загроз безпеці інформації.

До недоліків програмних засобів захисту інформації належать: зниження ефективності ІС за рахунок споживання її ресурсів, необхідних для функціонування програм захисту; більш низька продуктивність виконання аналогічних функцій порівняно з апаратними засобами захисту; приєднання багатьох програмних засобів захисту, а не їхня вбудованість у

програмне забезпечення, створює для порушника принципову можливість їхнього обходу; можливість злочинної зміни програмних засобів захисту в процесі експлуатації ІС.

Література

1. Основи інформаційної безпеки : навчальний посібник / В. А. Лужецький, А. Д. Кожухівський, О. П. Войтович. – Вінниця: ВНТУ, 2013. – 221 с.

УДК 005.921:004.056.523

Пономарьова Вікторія Андріївна

ЦИФРОВИЙ ПІДПИС В СУЧАСНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

З появою глобальної мережі Інтернет, все частіше людина вирішує свої соціально-побутові питання. У зв'язку з стрімким розвитком комп'ютерної техніки і комп'ютерних мереж загального доступу, виникла можливість перенесення частини діяльності різних підприємств і державних органів управління в мережу Інтернет. Разом с цим виникло ще більше комп'ютерних злочинів, які представляють велику небезпеку для інформаційного простору. Ще одна проблема – це необхідність забезпечення юридичної сили електронних документів. Тому було вирішено розробити електронний підпис.

Електронний цифровий підпис – реквізит електронного документа, призначений для захисту даного електронного документа від підробки, одержаний у результаті криптографічного перетворення інформації з використанням закритого ключа електронного цифрового підпису, що дозволяє ідентифікувати власника сертифікату ключа підпису, а також встановити відсутність несанкціонованих змін або підміни інформації в електронному документі.

Електронний цифровий підпис в електронному документі рівнозначний власноручному підпису в документі на паперовому носії, і це підтверджено чинним законодавством. В таблиці 1 представлені переваги використання електронного цифрового підпису.

Таблиця 1

Переваги використання електронного цифрового підпису

Характеристики	Електронний цифровий підпис	Звичайний підпис
Дистанційне оформлення документів	+	-
Конфіденційність	+	-
Гарантія збереження переданої	+	-

інформації		
Данні не можуть бути змінені або підроблені	+	-
Економія коштів і часу	+	-

Слід визначити ключові властивості цифрового підпису: це можливість надання юридичної значущості електронним повідомленням. Саме цифровий підпис надає статус електронного документа різним файлам, що містять інформаційний контент. Крім того, цифровий підпис до-зволяє передавати електронні документи в незмінному вигляді й доводити в суді їх авторство.

Але є й деякі проблеми в електронному цифровому підписі, це – створення інфраструктури для повноцінного функціонування цифрового підпису. Створення повноцінної інфраструктури цифрового підпису нині потребує внесення змін до законодавства про цифровий підпис, що встановлюють: обов'язок органів державної влади, державних організацій, їх посадових осіб су-проводжувати цифровим підписом документи та допускати їх в обіг, приймати документи від громадян та їх об'єднань в електронній формі в супроводі цифрового підпису; вимоги до засвідчувальних центрів, які здійснюють посвідчення відкритих ключів цифрового підпису, що застосовуються для забезпечення юридичної значущості та/або конфіденційності документообігу між сторонами, якщо принаймні одна із цих сторін є органом державної влади; обов'язок органів державної влади – засвідчити відкритий ключ цифрового підпису для застосування в документообігу між цим органом та громадянином або організацією на вимогу цього громадянина або організації; обов'язок органів державної влади – розкривати й офіційно публікувати свої відкриті ключі цифрового підпису; відповідальність засвідчувальних центрів відкритих ключів цифрового підпису за помилки в посвідченні ключів, а також органів державної влади та їх посадових осіб за компрометацію власних закритих ключів цифрового підпису; стандарти, що забезпечують сумісність ключів цифрового підпису й цифрового підпису, і стандартів, що забезпечують заданий рівень стійкості ключів цифрового підпису й цифрового підпису; вимоги щодо розробки та введення в дію альтернативних стандартів, які базуються на прийнятих у зарубіжних країнах алгоритмах і форматах даних та забезпечують сумісність із наявною міжнародною інфраструктурою цифрового підпису; вимоги до розробки відкритих програм, що еталонно реалізують стандарти цифрового підпису.

Отже, електронний цифровий підпис – є ефективним засобом контролю цілісності інформації та забезпечення інформаційної безпеки на всіх рівнях інфраструктури, починаючи від персональної інформаційної безпеки людини до безпеки держави. Розвиток та

впровадження саме таких елементів в життя є формуванням інформаційної культури суспільства.

Література

1. Архіпова К. С. Правовий режим використання електронного цифрового підпису в аспекті попередження правопорушень і злочинів / К. С. Архіпова // Юридична наука. – 2011. – № 4-5. – С. 133-140. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2011_4-5_17

2. Писаренко В. П. Електронний цифровий підпис: переваги та недоліки / В. П. Писаренко // Вісник Академії митної служби України. Серія : Державне управління. – 2012. – № 1. – С. 60-64. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2012_1_12

3. Плаксієнко В. Я. Електронний (безпаперовий) документообіг. Електронний цифровий підпис / В. Я. Плаксієнко, К. В. Черненко. // Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки. – 2019. – Вип. 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2019_1_9

4. Тиханський В. В. Електронний цифровий підпис як інструмент цифрової держави / В. В. Тиханський. // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2017. – № 9. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_9_14

УДК 35.077.6

Попова Аліна Федорівна

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВИ

Термін «інформаційно-аналітичне забезпечення» досить часто використовується в різних сферах діяльності держави, зокрема з питань державного управління. Загальний аналіз показує, що інформаційно-аналітичне забезпечення у складному процесі інформаційного забезпечення системи державного управління займає одне з ключових місць. [3, с. 121]

Актуальність теми визначена тим, що у сучасному світі ефективна та якісна система інформаційного-аналітичного забезпечення органів державної виконавчої влади є невід’ємною складовою професійного функціонування системи державного управління.

Об’єктом дослідження є сутність інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності установи.

Завданням є дослідження процесу інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності в установах, їх видів, особливостей та основних методів.

Аналіз останніх досліджень із зазначеної теми свідчить про інтерес відомих науковців до неї. Науковими дослідженнями у сфері інформаційно-аналітичної діяльності та

безпосередньо технологій інформаційно- аналітичної діяльності в установах та органах управління займалися такі вчені: І. В. Захарова та Л. Я. Філіпова, В. М. Варенко, Ю. О. Саричев С. О. Телешун, І. В. Рейтерович та інші.

Інформаційно-аналітичне забезпечення - це процес створення оптимальних умов задля задоволення інформаційних потреб та реалізації посадових обов'язків органів державної влади на основі формування та використання інформаційних ресурсів. Термін «інформаційно-аналітичне забезпечення» становлять два взаємопов'язані елементи, а саме:

–інформаційний - відносно самостійної діяльності спеціально підготовлених фахівців, зайнятих пошуком, відбором, обробкою, накопиченням, узагальненням і збереженням інформаційних одиниць (перший етап процесу інформаційно-аналітичного забезпечення у системі управління будь-якого механізму);

–аналітичний - як похідний другий етап процесу інформаційно-аналітичного забезпечення у системі управління будь-якого механізму: виробництво спеціально підготовленими фахівцями на підставі наявних інформаційних одиниць і складних розумових процесів нового знання щодо явища або події, що вивчається.

Систему інформаційного - аналітичного забезпечення управління слід визначити як взаємозалежну та відповідним чином сформовану сукупність організаційних, організаційно-правових, інформаційних, методичних, програмно-технологічних компонентів, що забезпечує необхідну якість прийнятих управлінських рішень за рахунок раціонального використання інформаційних ресурсів та інформаційних технологій. З поєднанням принципів проблемної орієнтації та програмно-цільової установки як відносно тематики інформаційного забезпечення, так і відносно вибірковості підготовки інформації та доведення її до керівників відповідно до їх місця в системі управління та основних функціональних обов'язків. [2, с. 1-2]

Організація інформаційної діяльності представляє собою спосіб функціонування структурних елементів будь-якої інформаційної системи (підприємства, політичної партії, держави тощо). Відповідно організація інформаційної діяльності будь-якого суб'єкта управління - це спосіб функціонування структурних елементів інформаційної системи даного суб'єкта. Практика свідчить, що організована інформаційна діяльність часто має ієрархічний характер. А з позицій кібернетики найсуттєвішими характеристиками ієрархічних систем є вертикальна декомпозиція на відповідні підсистеми; пріоритет дій підсистем вищого рівня; залежність поведінки підсистем вищого рівня від фактичного виконання своїх функцій підсистемами нижчого рівня ієрархії. При цьому система або підсистема розглядаються як процес перетворення вхідних параметрів у вихідні.

На підставі цього можна виділити такі рівні організації інформаційної діяльності у сфері управління:

–міжнародний;

–загальнодержавний/національний;

–регіональний (у межах певної держави);

–підприємство або некомерційна організація, як правило, юридична особа (у межах певної держави);

–у межах структурних ланок підприємств і некомерційних організацій;

–індивідуальний.

На кожному з означених рівнів існує певна кількість суб'єктів (не менше одного), які виступають координаторами або організаторами потоків інформації, а в певних випадках й інформаційних відносин взагалі. Таким чином, рівні організації інформаційної діяльності характеризуються:

–кількісним та якісним складом суб'єктів;

–характером самоорганізації цього рівня інформаційної діяльності, ступенем його централізації (децентралізації);

–співвідношенням економічних та адміністративних (неекономічних) механізмів регулювання діяльності суб'єктів цього рівня;

–характером відносин між суб'єктами (відносини ієрархії, рівності тощо);

–швидкістю реакції суб'єктів на вплив зовнішніх чинників, ступенем мобільності (інертності) цього рівня організації інформаційної діяльності в цілому;

–обсягами, ступенем різноманіття та складності потоків інформації, що функціонують на цьому рівні ієрархії;

–потенційними можливостями («пропускною спроможністю») суб'єктів цього рівня ієрархії в царині збору, переробки, зберігання та передачі інформації.

Причому організація інформаційної діяльності на певному рівні ієрархії управління:

–спрямована перш за все на забезпечення життєдіяльності суб'єктів цього рівня;

–зв'язана з інформаційною діяльністю на вищих і нижчих рівнях ієрархії через систему прямих і зворотних зв'язків;

–певною мірою впливає на організацію інформаційної діяльності нижчого рівня ієрархії та, у свою чергу, її ефективність на цьому рівні залежить від ефективності організації інформаційної діяльності нижчого рівня.

Діяльність має бути чітко скоординована між особами, які її виконують; повинні бути забезпечені тісні зв'язки, які дозволяють обмінюватись інформацією у короткі терміни, а процес руху документів має бути ефективно організований. [1, с. 313-314, 316]

Таким чином, інформаційно-аналітична діяльність виявляється важливим компонентом управління, функцією і інструментом влади. Інформаційно аналітичне забезпечення діяльності установи розуміється як важлива складова інформаційної діяльності, яку здійснюють фахівці з інформаційної сфери. Інформаційна діяльність застосовує засоби та методи науково- інформаційної діяльності та інформатики.

Література

1. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. К. : Ун-т «Україна», 2014. 417 с

2. Пугач А. О. Сутність процесу інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної виконавчої влади в Україні / А. О. Пугач. // Державне управління: удосконалення та розвиток. - 2010. - № 8. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_8_6

3. Саричев Ю. О. Інформаційно-аналітичне забезпечення як вид інформаційного забезпечення в системі державного управління / Ю. О. Саричев // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління. - 2017. - № 3. - С. 120-126. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2017_3_19

УДК 005.921:004.63

Смаровайло Марія Костянтинівна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ УСТАНОВИ

Процес документування досить складний й відповідальний, в який входить підготовка, складання, перевірка керівником, виготовлення, оформлення документів тощо.

Швидкість рукописного складання чернетки у 80 разів менша за швидкість мислення і в 20-25 разів – за звичайну швидкість мови. Не завжди у керівника установи є можливість уважно перевірити зміст документа, його оформлення, розміщення реквізитів згідно чинних вимог, що також вимагає певного часу.

Допоміжні операції в роботі з документами, а саме процес фіксації думки на папері, запис різних відомостей, арифметичні підрахунки, друкування, звіряння, виправлення, збирання підписів, погодження, візування, затвердження, переважають над формуванням інформації, яку передбачається перетворити в документ. Це може відбуватися в зв'язку з

нестачею сучасних технічних засобів створення документної інформації та новітніх технологій її опрацювання.

Організування роботи з документами – це побудова документообігу, зберігання службових документів та користування ними у поточній діяльності. До організування роботи зі службовими документами належить: приймання, реєстрування, розгляд вхідних документів, їх кваліфікування, опрацювання виконавцями та надсилання вихідних документів, контроль за виконанням документів, складання номенклатур і формування справ, готування справ до подальшого зберігання та використання.

В організуванні роботи з документами важливе значення має підвищення оперативності проходження документів за стадіями управлінського процесу і зменшення витрат праці і часу на цю роботу. Від 30 до 45 відсотків свого робочого часу спеціалісти витрачають на виконання роботи з документами. Тому організування роботи з документами, управління документацією повинне бути суворо підпорядковане діловій необхідності.

В процесі переходу від традиційного паперового документообігу до електронного можна умовно виділити наступні стадії: паперовий документообіг, а саме документ проходить всі етапи у паперовій формі: для реєстрації використовуються журнали, картки, паперовий документообіг з використанням ПК, тобто ПК використовується для підготовки і реєстрації документів, змішаний документообіг, комп’ютери, об’єднані у локальну мережу, використовуються для підготовки, передавання і зберігання документів, однак, юридичну силу документ має у паперовому виді і безпаперовий документообіг де всі операції з документами виконуються у електронному виді, юридична сила документа засвідчується електронним цифровим підписом.

Програмні системи для цієї технології, як правило, постачаються не у вигляді автономного, відчуженого від розробок продукту, а як набір програмних засобів, з яких комплектується відповідна автоматизована система. При адаптації систем до конкретних умов роботи організації на ПК встановлюються необхідні функціональні компоненти, що дають змогу виконувати завдання відповідно до місця кожного виконавця в забезпеченні документообігу. До систем цього напрямку належать розробки фірм Compaq, IBM, Novell, Oracle, Symantec та ін.; русифіковані версії західних систем: «Docs Open», «Link Word», «LotusIBM», «Staffware»; програмні рішення, які створені на основі західних систем: «Office Media», «Docs Open» «Docs Funsion», «Optima Workflow», «БОССРеферент», а також власні розробки компаній «Lan Docs», «Effect Office», «Документ2000», «Крон», «Євфрат», «Эскадо» тощо [1].

«Вітчизняна технологія» ґрунтується на чіткому документному підтвердженні всіх кроків діяльності установи: вертикальному характері руху документів (керівник-виконавець-

керівник), відслідковуванні усього комплексу робіт з документами в реєстраційних журналах або в картотеках, куди заносяться всі відомості про документи та їх переміщення, діяльності спеціалізованих діловодних служб (управління справами, секретаріатів і канцелярій). Ця технологія діловодства зафіксована у державних стандартах, інструкціях і правилах з діловодства, інших нормативних документах.

Як наслідок, програмні засоби, що реалізують зазначену технологію, орієнтовані передусім на забезпечення супроводу паперового документообігу, зниження трудомісткості рутинних операцій з опрацювання документації, поступовому переходу до безпаперових облікових документів. До систем автоматизації даної технології належать «Дело8.0» та «Золушка WIN».

На сучасному ринку систем автоматизації діловодства та електронного документообігу чільне місце посідають вітчизняні системи: «Атлас ДОК» корпорації «Атлас», «АСКОД» центру комп'ютерних технологій «ИнфоПлюс», «MegapolisTM. Документообіг» закритого акціонерного товариства «Софтлайн», «СТЕП 2.0» товариства з обмеженою відповідальністю «Квазар Мікро» [1, с. 139].

Загальний відділ є самостійним підрозділом Маріупольського державного університету у межах функціонує архівні відділи, разом з якими здійснюється контроль та управління механізмами діловодства у закладах та пов'язує всі структурні підрозділи закладу, саме тому трансформаційні процеси щодо вдосконалення технологій обробки документації мають розпочинатися саме тут.

Проведені дослідження механізмів обробки документації засвідчили необхідність автоматизації документообігу, що сприятиме оптимізації роботи співробітників з документами, зменшенню навантаження на них [2]. Для реалізації цієї моделі системи документообігу центральна установа має забезпечити технічну платформу – корпоративну комп'ютерну мережу. Обмін даними між базовими автоматизованими системами в межах однієї локальної комп'ютерної мережі МДУ забезпечується шляхом стандартного механізму обміну через «вхідні», «вихідні скриньки», реалізується у вигляді SQL – таблиць стандартної структури. Обмін даними між територіальними представництвами, де також встановлені базові автоматизовані системи, реалізується шляхом транспортної поштової служби корпоративної мережі ЗВО [3].

Важливо створити дану модель документообігу послідовно, створюючи відповідне технічне забезпечення: на першому етапі формуються базові автоматизовані системи документообігу, на другому етапі складаються базові сервери обміну інформацією між автоматизованими системами діловодства структурних підрозділів МДУ. Ця ідея реалізується за допомогою стандартизованого механізму обміну через «вхідні», «вихідні

скриньки» кожної із систем, а також засобів стандартної електронної пошти (Internet - mail). Технології діловодства МДУ базуються на державних стандартах, нормативно-правових актах, прийнятих вищими органами влади в Україні та власних локальних актах щодо організації діловодства. Аналізуючи порядок розгляду, приймання, затвердження та введення в дію документації, можна виділити одну відмінність діловодства МДУ– відкритий доступ до нормативної документації та прозоре ведення діловодства, що забезпечується публікуванням документів на офіційному сайті МДУ та громадським обговоренням проектів нової документації.

Отже, МДУ інтегрований в простір глобальної мережі та демонструє позитивні результати відкритості процесів управління ЗВО. Проведені дослідження механізмів обробки документації засвідчили необхідність автоматизації документообігу, що сприятиме оптимізації роботи співробітників з документами, зменшенню навантаження на них.

Література

1. Палеха Ю.І. Організація сучасного діловодства: навч. посібник. / Ю. І. Палеха. – К.: Кондор, 2007. — 194 с

2. Інструкція з діловодства Маріупольського державного університету. – Режим доступу: http://mdu.in.ua/Dokumenty/dilovodstvo/instrukcija_z_dilovodstva.pdf.

3. Гончарова Н. І. Документаційне забезпечення менеджменту / Н. І. Гончарова. – К., 2006. – 260 с.

УДК 004.056.55

Христофорова Софія Валеріївна

КРИПТОГРАФІЧНИЙ ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ В ERP-СИСТЕМІ

Із розвитком інформаційних технологій, використовуваних у ERP-системі, зростає і складність забезпечення її інформаційної безпеки, що потребує всебічного аналізу можливих негативних на слідків впливу на неї різних видів інформаційних загроз.

Досвід експлуатації ERP-систем показує, що, незважаючи на тенденцію до підвищення рівня її інформаційної захищеності та постійне розширення інформаційно-телекомунікаційних мереж, вона досить уразлива. За цих умов криптографічний захист інформації в ERP-системі вважається найбільш надійним, а для інформації, яка передається по її інформаційно-телекомунікаційних каналах великої протяжності – єдиним засобом захисту інформації.

ERP-система являє собою територіально розподілену інформаційно-телекомунікаційну систему, в якій інформаційні об’єкти інтенсивно взаємодіють між собою щодо інформації та

управління локальними обчислювальними мережами і окремими обчислювальними засобами. При цьому в ERP-системі може використовуватися як імпортне, так і вітчизняне програмне забезпечення, що працює на імпортних обчислювальних засобах і реалізує сучасні інформаційні технології.

При вирішанні питання захисту інформації фахівці керуються принципом, згідно якому захист ERP-системи від несанкціонованого доступу має бути ефективно здійснено в усіх фрагментах системи, де циркулює, обробляється і зберігається інформація, яка підлягає захисту.

На сьогодні існує три різновидів апаратних засобів криптографічного захисту інформації (АЗКЗІ), які можуть використовуватися в ERP-системі, а саме: шифрувальні модулі, які самостійно виконують усю роботу з ключами; блоки шифрування у каналах зв'язку (рисунок 1); шифрувальні плати розширення для установки в персональні комп'ютери (рисунок 2).

Для підвищення продуктивності криптографічних операцій у сучасних АЗКЗІ застосовують наступні заходи: використовують як ядро АЗКЗІ максимально адаптовані для

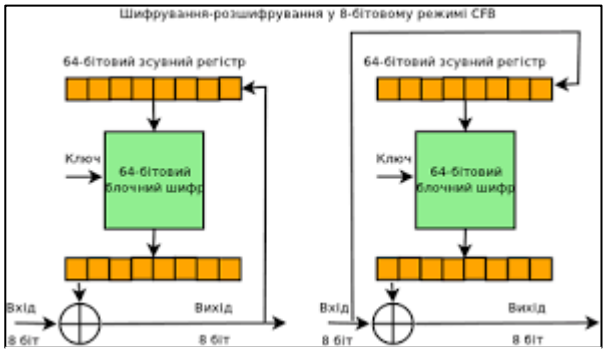

Рисунок 1. Блоки шифрування у каналах зв'язку

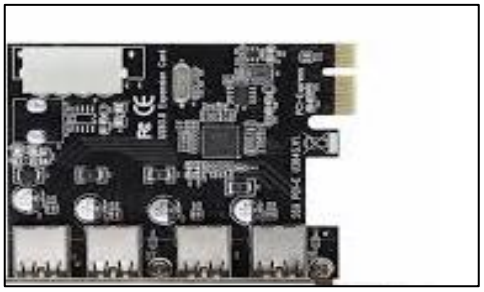

Рисунок 2. Шифрувальна плата розширення

реалізації більшості криптографічних алгоритмів сучасні високопродуктивні мікропроцесори; залучають апаратні прискорювачі, які на апаратному рівні реалізують окремі елементи криптографічних алгоритмів (або повністю криптографічні алгоритми), які не зовсім оптимально лягають на ядро АЗКЗІ (мікропроцесор) із погляду витрат на їх виконання; в окремих випадках вводять у дію багатопроцесорні структури.

Сучасні ЗКЗІ, які застосовуються в ERPсистемі, як правило, є програмно-апаратними, тому що вони за рахунок гнучкої програмної компоненти можуть швидко міняти інтерфейс користувача, кінцеві функції продукту, робити його кінцеве настроювання. Апаратна компонента дозволяє захистити від модифікації алгоритм криптографічного перетворення, забезпечити високу захищеність ключового матеріалу й найчастіше більш високу швидкість роботи. Вони використовуються в ERP-системі спільно з іншими механізмами реалізації захисту для гарантування визначеної політики її безпеки.

Отже, апаратні ЗКЗІ широко застосовуються в ERP-системі коли необхідно максимально підвищити рівень захисту інформації від НСД. Однак АЗКЗІ, на відмінну від програмних, є менш гнучкими і обходяться значно дорожче. Сучасні ЗКЗІ, які застосовуються в ERP-системі, як правило, є програмно-апаратними, тому що вони поєднують у собі гнучкість програмного рішення з надійністю апаратного. Комбіновані ЗКЗІ використовуються в ERP-системі спільно з іншими механізмами для гарантування визначеної політики її безпеки.

Використання АЗКЗІ в ERP-системі дозволяє забезпечити цілісність системи захисту інформації. Підвищена надійність АЗКЗІ забезпечується за рахунок їх резервування (дублювання). Апаратні ЗКЗІ більш зручні в експлуатації, бо дозволяють здійснювати операції шифрування і дешифрування для користувача в прозорому режимі.

Література

1. Кулажський В. І. Криптографічний захист інформаційних ресурсів в ERP-системі / В. І. Кулажський, Д. С. Берестов, О. С. Кульчицький // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. – 2014. – № 3. – С. 50-53;

2. Степанов М. М. Криптографічний захист інформації, що циркулює в інформаційних ресурсах ERP-систем / М. М. Степанов, В. В. Вишнівський, В. Л. Бурячок, І. Р. Пархомей // Зв’язок. – 2016. – № 2. – С. 60-63.

СЕКЦІЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ ТА РЕЛІГІЄЗНАВСТВА

УДК 141.32(430)

Глушкіна А. Є.

ПОНЯТТЯ ПОГРАНИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІЙ ФІЛОСОФІЇ КАРЛА ЯСПЕРСА

Кризові ситуації XX століття, а саме: війни, масове застосування насильства і безліч соціальних експериментів породили трагічні почуття і умонастрої в багатьох представників різноманітних філософських течій. Серед них особливе місце займають філософи-екзистенціалісти, які розробили своє розуміння людини, в основі якого лежить аналіз екзистенції – унікального існування індивіда. Якщо раніше людина розглядалась як частинка космосу або індивідуальний прояв соціуму, то екзистенційно орієнтовані мислителі звернули увагу на буття особистості, на свободу вибору життєвого шляху, на те, як людина справляється з різними складними ситуаціями, на трагізм долі людини і неминучість смерті, яка позбавляє людей гарантій на самовдосконалення [1]. Ці ідеї отримали свій розвиток у працях німецького філософа К. Ясперса, який вважав, що людина пробивається до духовного світу через подолання кризових ситуацій, екзистенцію і свободу. В екзистенціальній філософії поняття «ситуація» розглядається як простір зустрічі світу і людини Постійне перебування в ситуації – це спосіб існування людини в світі [2]. На думку К. Ясперса, людські ситуації поділяються на два види:

1) ситуації, які піддаються зміні, і людина в результаті справляється з ними;
2) ситуації, які незмінні по своїй суті, і перед ними людина безсила.

Для незмінних ситуацій, перед якими людина безсила, мислитель вводить в філософію термін «пограничні» [2].

Погранична ситуація як найважливіша категорія в екзистенціалізмі – найбільше потрясіння, при якому особистість опиняється між життям і смертю, буттям і небуттям. Пограничні ситуації відкидають людину в самотність, де вона залишається сам на сам зі своїми нещастями. К. Ясперс порівнює пограничні ситуації зі стіною, об яку розбивається весь попередній життєвий досвід людини, її раціональний погляд на світ. Колишнє життя постає перед нею як існування ілюзорне, несправжнє. Людина усвідомлює, що навколишній світ затуляв від неї буття реальне, що виходить за межі чуттєвого досвіду. Тому, на думку К. Ясперса, погранична ситуація дає можливість доторкнутися до трансценденції, до бога [2].

К. Ясперс виділяє такі пограничні ситуації: смерть, страждання, залежність від випадковості, боротьба та вина [3]. Зіткнувшись з цими феноменами, людина переживає душевне потрясіння. Людина занурюється в пограничну ситуацію, стикається в ній з

трагедією, потім стає перед вибором: або враховувати трагічний досвід у своєму подальшому житті, або відмовитися від нього і жити так, як ніби пограничної ситуації не було. Якщо людина обирає перший шлях, то відбувається переоцінка всіх її цінностей відповідно до трагічного досвіду, отриманого в пограничній ситуації, і все, що не узгоджується з цим досвідом, відкидається як хибне [2].

Отже, трагічний досвід розкриває екзистенціальне єство особистості, не розмите побутовими аспектами існування. Тільки переживши пограничну ситуацію, людина здатна скинути з себе кайдани умовностей, загальноприйнятих норм і поглядів та зрозуміти божественний задум щодо себе, наповнити своє існування новим змістом і сенсом [1; 3].

Більш повне розкриття екзистенції здійснюється не так в реагуванні людини на виниклі пограничні ситуації і в спробах впоратися з ними, як в цілеспрямованому руханні назустріч пограничним ситуаціям, в свідомому плануванні та здійсненні таких ситуацій для подолання не тільки самих ситуацій, а й самого себе [4].

Таким чином, усвідомлюючи пограничні ситуації, людина здатна прориватися до справжнього буття, може самовизначатися, вибудовуючи власний проект свого способу бути в цьому світі. Екзистенція відкривається людині в результаті безпосереднього переживання, яке супроводжує пограничні ситуації, і підкреслює неістотність турбот, пристрастей і прикрощів світу повсякденності. У процесах зіткнення з трагедією та її подолання, формується цінний життєвий досвід особистості, який сприяє звільненню від стереотипів і пошуку нового сенсу буття.

Література

1. Бурханов, А. Р. Человек и его экзистенция в философии Карла Ясперса. Вестник Нижневартовского государственного университета. 2014. № 1. С. 19-26.
2. Мануковский В. В. «Пограничная ситуация» и «подлинное бытие» в экзистенциальных концепциях К. Ясперса и Л. Шестова. Вестник Челябинского гос. ун-та. Сер.: Философия. Социология. Культурология. 2012. Вып. 25, № 18 (272). С. 127–129.
3. Ясперс, Карл. Введение в философию. URL: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/yasp/index.php (дата звернення: 12.01.2021)
4. Ясперс К. Разум и экзистенция // перевод с нем. А.К. Судакова. Москва: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2013. 336 с.

УДК 330:2

Ємельяненко Є.С.

БУДДИЗМ В ЕКОНОМІЦІ

Буддизм, разом з християнством та ісламом належить до числа найбільш впливових релігій світу. Йому у цій тріаді належить своєрідна історична першість. Адже він як самостійна релігія сформувався на п'ятсот років раніше за християнство і практично на тисячу — за іслам. У своєму планетарному поширенні буддизм подолав етнічно-національні, державні та міжконфесійні кордони. Світ Будди простягнувся від Шрі-Ланки на півдні, до Туви і Бурятії на півночі, від Калмикії на заході, до Японії на сході. Буддизм став релігією багатьох народів, що мешкають у Південно-Східній Азії і на Далекому Сході. За оцінками релігієзнавців, сьогодні буддизм об'єднує близько 300 млн віруючих і продовжує свою планетарну «експансію» за межі традиційних для цієї релігії територій: в Європі та Америці.

Протягом кількох тисячоліть ця релігія чинила помітний вплив на змістовне наповнення різних аспектів людського життя: політики, культури, мистецтва, літератури, етики тощо. Не оминув цей процес і економіку. Певною мірою субкультура буддизму проникла в економіку, наповнила її своїми світоглядними компонентами, стала основою філософії економічного мислення. Буддійська світоглядна субкультура стала основою економічної ментальності значної частини населення таких помітних гравців на світовому економічному ринку, як Китай, Індія та Японія.

Специфікою буддизму є те, що він визначає своє ставлення до основних економічних категорій («багатство», «гроші», «бідність», «прибуток», «власність», «податки», «праця» тощо) досить абстрактно, побіжно. Водночас це вчення окреслює власні підходи до економічних проблем людини загалом. І ці підходи у сенсі їх порівняння з фундаментальними принципами ринкової економіки є різновекторним: деякі постулати буддизму змістовно співзвучні капіталістичній економіці, а деякі — діаметрально з нею розходяться. Проринкові ідеї буддизму: аспект консолідуючий. «До числа понять, що солідаризують дух ринкової економіки та ідеологію буддизму варто віднести, як не дивно це видається на перший погляд, таку фундаментальну проринкову категорію, як свободу економічної поведінки та вибору. Буддизм помітно і вигідно вирізняється з-поміж інших світових релігій тим, що не визнає фатальної і невідворотної визначеності людської долі з самого початку. Доля людини і її майбутнє, за буддійськими канонами, залежить лише від неї, її бажань, зусиль на роботи над собою. Буддизм чи не вперше звертається до людини не як до представника касти, класу, соціальної групи, статі, а як до унікальної особистості з її індивідуальними заслугами» [1]

Країни, де населення ісповідує буддизм, бажають залишатися вірними своєї спадщині і достатньо частно заявляють про це. Бірма: «Нова Бірма не бачить конфлікту між релігійними цінностями та економічним прогресом. Духовна частота та матеріальний достаток – не вороги, а скоріше союзники.». Або: « Ми взмозі успішно своміщати релігійні і духовні цінності нашої спадщини з перевагами сучасних технологій». «Наш священий обов'язок – привести наші мрії відповідно до нашої віри».

У той же час, буддійські країни вважають, що плани розвитку повинні розроблятись за законами сучасної економічної науки. Вони запрошують економістів з розвинутих країн до себе для співробітництва у розробці стратегій, програм та інше. Але це не є цілком доцільним рішенням через те, що буддійський образ життя відрізняється від західного, а отже й потребує спеціального підходу. [2]

Вагомий внесок у розробку саме такого підходу привніс японський вчений Шиничи Іноу. Він написав книгу з «буддійської економіки» під назвою: «Буддизм в роботі: Новий підхід до Управління та Бізнесу». Іноу також висловив теорію Серединного Шляху буддистської економіки як ідеального співвідношення між капіталізмом та соціалізмом. Капіталізм підкреслює повагу до основних прав людини і приватної власності, у той час коли соціалізм відстоює рівне розподілення багатства.

Він вважає, що найбільша користь – це практика Серединного Шляху, у котрому ідеї капіталізму та соціалізму існують як одне ціле. Така економічна модель більш відома як «змішана економіка». Серединний Шлях буддійської економіки гарантує життєспроможний розвиток, тобто забезпечує економічний розвиток без пошкодження та вичерпання оточуючої дійсності, без шкоди для людських ресурсів. Механізм вільного ринку та конкуренції повинні розвиватися не завдаючи шкоди природі та людському суспільству. Економіка повинна бути більш справедливою та екологічно безпечною.

Шиничи Іноу визначає буддійську економіку у наступних термінах трьох моделей, котрі універсально прийнятні, тому що нешкідливі для оточуючої дійсності:

1. Це економічна система, що приносить користь усім.

2. Вона захищає універсальні цінності терпимості та миру.

3. Така щадна економічна модель спасає землю від виснаження та руйнування природних ресурсів.

Найважливіше для буддистської економіки – збереження довкілля. Індустріальне та автомобільне забруднення довкілля, парниковий ефект, глобальне потепління, зміни клімату, вирубування лісів – усе це знецінює якості довкілля. Люди не можуть бути постійно зайняті в економічному виробництві товарів і послуг та бути байдужими до деградації довкілля. [3]

Література

1. Возьний К.З. Сокральні впливи на економічні процеси: гіпотези ,припущення, факти / К.З. Возьний // Економіка та держава 2012 №5

2. Буддійська економіка / Е.Ф. Шумахер [Електроний ресурс]. Режим доступу http://old.ihst.ru/~biosphere/Mag_4/budd_eco.htm

3. Буддійська економічна мудрість Шинчи Іноу [Електроний ресурс]. Режим доступу https://buddha.by/buddiiskaya-ekonomicheskaya-mudrost-shinichi-inou

УДК № 330.111.66:2

Мороз С.О.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РЕЛІГІЇ ТА ЕКОНОМІКИ

Сучасні умови посприяли утворенню системи взаємодії релігії, релігійних організацій з економікою практично в усіх національних господарствах. Вплив на економіку у різних релігійних регіонах різниться. Наприклад, християнство через свої церкви (православну, католицьку, протестантську) безпосередньо бере участь в економіці, є її суб'єктом, здійснює виробничу діяльність, а ісламу притаманна регуляторна економічна діяльність шляхом встановлення регламентуючих норм.

А. Маршалл вважав, що двома великими силами, що формували світову історію, були релігія та економіка, «… ніде вплив релігійного та економічного факторів не відтіснявся на другий план навіть на короткий строк, і майже завжди ці дві сили мали більше значення, ніж всі інші разом. Релігійні мотиви сильніші за економічні, але їх безпосередній вплив рідко розповсюджується на таку широку життєву сферу». Сутність цього процесу полягає у постійному орелігійненні економіки й економізації релігії [9].

До того ж існують верхня і нижня межі існування релігії у певних економічних умовах. Нижньою економічною межею є «межа виживання», коли релігія існує переважно у духовній формі, у формі вірування. Верхню межу становить попит на релігію, який надає можливість останній матеріалізувати духовну складову в реальне багатство. Все, що знаходиться вище верхньої межі, є процесом накопичення і участі релігії і церкви у створенні національного багатства [7].

Фундаментальною основою аналізу взаємодії економіки та релігії є визначення участі церкви у створенні національного доходу.

Розглядаючи релігійно-економічну діяльність, слід відрізняти економічне та неекономічне виробництво у цій сфері. Наприклад, ряд послуг церковних установ, хоча й не має ринкової ціни і не продається, однак за ними стоять витрати на працю, капітал,

матеріали, які оплачуються релігійною спільнотою. Ці витрати здійснюються віруючими колективно шляхом зборів, внесків, пожертвувань, позик, тому у такому сенсі послуга має економічну ціну. До економічного виробництва можна віднести послуги церкви у вигляді діяльності благодійних організацій, церковних освітніх закладів різних рівнів, благодійних лікарень, їдалень, бібліотек та ін. Послуги цих закладів мають свою ціну, бо також пов'язані з економічними витратами, які оплачуються віруючими [9].

Меркантилістська доктрина XVI ст. розглядала національне багатство у вигляді запасів золота, і її представники трактували накопичення золота релігійними організаціями як активну участь церкви в господарському житті.

Теорія фізіократів у XVII ст. визначала основою економічного виробництва сільське господарство, володіння землею та виробничою діяльністю на ній, отже, представники цієї теорії розглядали церкву як складову економіки, оскільки церковні організації були великими землевласниками практично в усіх цивілізованих країнах того часу.

Економічні теорії матеріального виробництва XVIII ст. в основу економічного розвитку поклали безпосередню виробничу діяльність, і послідовники даних теорій відзначали, що церковні установи у цей період володіли власними мануфактурами, використовуючи найману робочу силу.

Концепції економічного розвитку, що ґрунтуються на домінуючій ролі фінансового капіталу (кінець XIX–XX ст.), давали можливість економістам цього напряму аналізувати участь церкви у фінансових операціях великих банків, формування власного фінансового капіталу тощо.

Говорячи об орелегійненні економіки можна віділити орелігійнені об'єми ринку, які в різні періоди відрізнялися масою наданих і реалізованих релігійних товарів і послуг, формами та методами церковного економічного впливу на ринок. Існує постійна тенденція до зростання попиту на церковні товари та послуги. Ринок, як в умовах цивілізаційного, так і в умовах формаційного аналізу, залежить від кількості людського ресурсу (віруючих), і ємність його завжди можна розрахувати за рівнем споживання. Кількість народонаселення, кількість зайнятих в економіці і кількість віруючих з часу формування національних і світових релігій нестримно зростають, отже, постійно збільшується маса робочої сили, яка є частиною «орелігійненого» продуктивного населення [9].

Так, кількість християн за часів зародження християнства становила кілька десятків людей, на даний період ця цифра сягає ¼ людства (майже 2 млрд. населення). Кількість мусульман на початок проповідування ісламу Мухаммедомбула теж невеликою, на даний період — 20% населення (майже 1,5 млрд. людей). Буддизм та синтоїзм сповідують 11% людства (понад 700 млн. людей), індуїзм, конфуціанство і даосизм — 7,5% [9].

Отже, «орелігійнення» основної складової продуктивної сили суспільства постійно зростає, внаслідок чого їх діяльність незалежно від власного внутрішнього розвитку потрапляють під вплив релігії.

Створення «орелігійнених» національних економік відповідає географічному розподілу релігій. Християнство поширене на всіх материках, причому католицизм розповсюджений у країнах Південної Європи, у Франції, Польщі, країнах Латинської Америки, окремих країнах Заходу та Півдня Африки, на Філіппінах. Протестантизм — в англо-американських країнах та Австралії. Православ'я дотримуються греки, народи Півдння і Центральної Європи, країн СНД (Росія, Україна, Грузія тощо) та Ефіопія. Іслам поширений переважно в країнах Центральної, Південно-Західної Азії, Африці, Індонезії. Буддизм розповсюджений у Східній, Південно-Східній, Південній Азії. Народи Південної Азії сповідують також індуїзм. Конфуціанство і даосизм існують переважно в Китаї. Серед релігій, які є етнічною ознакою певного народу, — іудаїзм, синтоїзм, сикхізм та інші [9].

Розміщення «орелігійнених» продуктивних сил дозволяє умовно виділити ринки, що склалися на основі впливу тих чи інших релігій. Це ринки православних, католицьких, протестантських, мусульманських країн, ринки країн з національними релігіями. Зростання на таких ринках чисельності віруючого населення є передумовою того, що при управлінні економікою враховується цей фактор — у країнах з пануючими національними релігіями використання релігійних постулатів національної віри, а в країнах з пануванням світових релігій — норм і правил цих релігій [9].

Таким чином, великі орелігійнені національні ринки представляють собою складні структури, на кожному рівні яких діють свої релігійні установи.

Можна сказати, що багатоманітність релігій і релігійних організацій є позитивним явищем для збільшення кількості віруючих. Конкуренція між церквами дозволяє людині відшукати ту, яка найбільш відповідає її духовним установам.

Сумуючи все вищенаведене, можна сказати, що релігія є елементом духовного життя людини, але вона водночас є джерелом інформації про існуючі на різних етапах розвитку людства способів господарювання. Вона стимулювала або стримувала економічну активність, релігійні організації самі виступали як господарюючий суб'єкт, вступали в економічні відносини між собою та з іншими суб'єктами, здійснювали вплив на економічний розвиток держави. Для кожної епохи, народу, держави, і релігії, пануючими стають свої норми та оцінки методів господарювання, оскільки, людина завжди має певну систему норм стосовно господарського життя.

Література

1. Академічне релігієзнавство. Підручник. / За наук. ред. професора А. Колодного. К.: Світ Знань, 2000. 862 с.
2. Єленський В. Новітні релігійні рухи — зони занепокоєння. *Людина і світ.* 2000. № 8. С. 2–10.
3. Єленський В. Церква і суспільство. *Людина і світ.* 2000. № 11–12. С. 11–21.
4. Жернов Е. Е., Жернова Н. А. Экономика и религия. Религия — бизнес: разделение души. *Проблемы современной экономики*. 2010. № 3 (35).
5. Ільїн В. В. Фінансова цивілізація. К.: Книга, 2007. 528 с.
6. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное. М.: Эксмо, 2007. 960 с.
7. Олбрайт М. Религия и мировая політика. М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. С. 9.
8. Реституція церковного майна: міжнародний та вітчизняний досвід: Збірник наукових матеріалів / Держ. ком. України у справах національностей та релігій, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; Ред. кол.: В. Андрущенко та ін. Київ, Вид. «Світ знань», 2007. 164 с.
9. Тимчик О.А. Економіка та релігія: теорія і практика взаємовпливу: монографія. К.: КНТ, 2014 410 с.
10. Яковец Ю. В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций. М.: Экономика, 2003. 411 с.

УДК 159.9:613

Новікова М.В.

ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО САМОГО СЕБЕ АБИ БУТИ ГАРМОНІЙНО РОЗВИНУТИМ

Хочу довести, що у фізичній культурі вкрай необхідністе використання нових дидактичних принципів, які відображають зміни в житті людей під впливом процесів інформатизації та глобалізації.

Здоров'я проявляється через широкий спектр спроможностей, які можуть бути згруповані у відповідності з трьома іпостасями людини: фізичну (тіло), психічну (психіку), моральну (соціумність). Дві останні утворюють духовний компонент здоров'я, який має пріоритетне значення. Очевидно, що здоровим можна вважати тільки людину, однаково благополучну як фізично, так і духовно. В ситуації, коли відхилення в стані здоров'я значною мірою обумовлені поведінкою людини, стилем її життя, розв'язання проблеми із медичної площини все більше переміщується в площину освіти.

Основне завдання фізичної культури – забезпечення гармонійного розвитку духовності та тілесності людини, формування здоров'я, збереження його впродовж всього життя людини.

Виходячи з цього в основу сучасної системи фізичного виховання повинен бути покладений принцип постійного психофізіологічного тілесного тренінгу для створення фізично і психічно культурно розвиненої людини.

А також, принцип особистої зацікавленості, доповнюючи принцип свідомості та активності, передбачає формування здорового, спортивного стилю життя через зміну ставлення особистості до власної тілесності, відповідної мотивації через масоване, систематичне, активне «просякнення» (реклама) суспільного життя відповідним чином організованими зоровими образами, із забезпеченням можливості свідомого вільного вибору оновлених, з урахуванням сучасних тенденцій розвитку цивілізації, форм фізкультурно-спортивної діяльності, що можливе лише знову ж таки за умови відповідного інформаційного забезпечення.

Принцип інформативної насиченості (наповненості подіями) передбачає врахування в змісті фізичного виховання тих змін в розвитку людського суспільства, які обумовлені бурхливим прогресом сучасних засобів комунікації (телебачення, Інтернет, мобільний зв'язок, тощо), завдяки яким простір навколо людини насичений безліччю інформації і значною мірою визначає рівень та якість її життя.

Соціальне середовище — це насамперед родина, друзі, інші люди, з якими ви щодня спілкуєтеся. Сприятливе оточення — важливий чинник підтримання психологічної рівноваги. Пізнання культури свого народу допомагає краще зрозуміти самого себе, сприяє формуванню ідентичності, а ознайомлення з різними культурами спонукає краще розуміти інших людей, формує толерантність.

Фізична культура змістовно також повинна стати більш інформативною та привабливою. Зараз велика різноманітність фізичного навантаження на будь-який смак. Це може бути класична йога, енергічна зумба, аквааеробіка, акваформінг, силові вправи у тренажерному залі, каланетика, стретчинг, trx, памп-аеробіка, скіппінг, фітбол, бодіфлекс, вузько направленні напрями бойових іскуств, танцювальні напрями, заняття на турниках, біг та інше. Фізичне навантаження відіграє важливу роль у повсякденному житті, і краще бути підготовленими, аби уникнути передчасні проблеми із здоров'ям. На мою думку, найголовнішим у житті є 2 речі – це здоров'є та життя. Особливо зараз, у час пандемії, потрібно бути дуже уважними до свого стану. Не забувайте про якісне харчування, здоровий сон, пийте вітаміни та мікро-, макро- елементи та будьте здорові.

Пріоритетним завданням теорії і практики сучасної фізичної культури є формування здорового способу, здорового стилю життя. Теоретичне підґрунтя сучасної фізичної культури організаційно та змістовно повинне забезпечити можливість свідомого вибору особистістю власного шляху збереження і підтримки фізичного, і духовного здоров'я, через вплив на тілесність.

Література

1. Компанієць Ю.А. Здоровий, спортивний стиль життя як умова подальшої еволюції людини // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. праць за ред. С.С. Єрмакова. - Харків: ХДАДМ (ХХПІ), 2007. №4. 162 с.

2. Гомілко О. Метафізика тілесності: концепт тіла у філософському дискурсі. К.: Наук. думка, 2001. 340 с

3. Здоровий спосіб життя [Электронный ресурс]: курс уроков. Режим доступу: http://4brain.ru/zozh/pitanie.php.

УДК 776.33: 659.1

Семенюта К.І.

ВПЛИВ КОНЦЕПЦІЇ ПСИХОАНАЛІЗУ НА РОЗВИТОК РЕКЛАМИ

Актуальність цього дослідження полягає в тому, що елементи психоаналізу, його складові і досі використовуються для створення успішної рекламної концепції, що складається з візуального контенту, складання портрету аудиторії та вибір основного виду реклами.

Психоаналіз - напрямок у сучасній філософії, що пояснює роль несвідомого, інших психічних процесів в житті людини і суспільства. У ситуації економічної депресії, яку відчували США і інші європейські країни в середині ХХ ст., ідеї Фрейда прозвучали як ніколи актуально. Населення неохоче розлучалися з власними коштами, при постійному збільшенні товарів виникла небезпека перенасичення ринку. Тоді-то рекламісти і звернулися до психоаналізу в спробі знайти більш ефективні засоби для збуту своїх товаров. Так, більш поглибленими спостереженнями «дослідників мотивів» було встановлено, що люди часто не знають, чого хочуть, і зовсім не розташовані відверто ділитися своїми симпатіями і антипатіями . Однак їх поведінка набуває сенс, якщо розглянути його з точки зору їх потреб, цілей і спонукань. [1]

На шляху збільшення попиту на товари встали два найсильніших перешкоди:

1. Повне задоволення населення колишніми придбаннями
2. Стандартизація продуктів, які були позбавленні індивідуальних ознак.

Саме тому виникли дві нові ідеї у рекламі:

1. Пропагувати серед населення почуття невдоволення тим, що у нього є, і всіляко спонукати його до все нових і нових покупок;
2. Звернутися до стимулів, що зберігаються в підсвідомості споживачів, і енергійно їх експлуатувати.

Реклама почала бути «несвідомою». Стали широко проводитися експерименти з підпороговими ефектами. Наприклад, в одному із зарубіжних кінотеатрів під час демонстрації фільму на екрані з'явилася реклама морозива, спалахи були дуже короткими, але достатніми для того, щоб їх помітили, в результаті різко збільшився продаж морозива.

Можна стверджувати, що в рекламу ранній психоаналіз вніс два важливих положення:

1. Товар повинен бути привабливим підсвідомо;
2. Основа привабливості товару - сексуальність в широкому сенсі. Сексуальні мотиви використовувалися в рекламі емпірично задовго до появи психоаналізу, але вчення 3. Фрейда спонукало подивитися на цю справу по-іншому.

Отже, основні особливості використання психоаналізу у рекламі:[2]

Сексуальні мотиви в рекламі. У той же час реклама деяких предметів жіночого туалету стала набувати більш відкритий сексуальний характер. Широку популярність отримала реклама бюстгальтерів із зображенням жінки в одній цій приналежності туалету, що бродить серед юрби нормально одягнених людей. Напис свідчив: «Мені наснилося, що в новому бюстгальтері я зупинила вуличний рух»

Повернення у дитинство. Ці переживання особливо енергійно експлуатуються в рекламі продуктів харчування, сигарет і жувальної гумки. Основою основ служить тут тлумачення порожнини рота як зони насолоди.

Продаж символів людям, які прагнуть підвищити своє положення в суспільстві. Суспільство складається з численних класів і класових прошарків, для яких характерно прагнення вгору по суспільній драбині. Величезну роль відіграють при цьому матеріальні символи суспільного становища, з величезною вигодою експлуатовані рекламою. Торгові фірми продають символи, а населення охоче їх купує. Це означає, що можна успішно рекламувати більш дорогі та вишукані продукти харчування, одяг, оздоблення житла, автомобілі.

Подолання підсвідомого опору. Мова йде про нелогічний і наполегливий опор якраз тим елементам реклами, які фахівці вважають найбільш ефективними. Так, наприклад, багато жінок категорично відкинули зображення нового, автоматично перемикаються

зображення холодильника з відкритими дверима. Говорили, що це невиправдана марнотратність. На рекламі автоматичних пральних машин фірма показувала, що під час прання родина може навіть спати, і поміщала всіх членів сім'ї в одному ліжку. Це обурило жінок, які заявляли, що сім'я, яка купує таку пральну машину, може обзавестися і достатньою кількістю ліжок. Медичне товариство, яке закликала населення користуватися допомогою тільки кваліфікованих лікарів, показало у своєму кінофільмі дівчину, що звернулася до шарлатанів і особу, що обпіклася під час рентгенівського знімка. У результаті населення даного району взагалі стало відмовлятися від рентгенівського обстеження. [3]

Отже, як висновок, потрібно зазначити, що психоаналіз є одним з найпопулярніших методів, який допомагає продавати товар, використовуючи вищезазначені психологічні особливості людини.

Література

1. [Електронний ресурс] / 1 Режим доступу до ресурсу: https://www.cfin.ru/press/marketing/2002-1/10.shtml
2. [Електронний ресурс] / 2 Режим доступу до ресурсу:http://jarki.ru/wpress/2008/12/19/319/
3. Искусство рекламы. Теория и практика современной рекламы. Казань: Издательство Казанского университета, 1992.

СЕКЦІЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІОЛОГІЇ

УДК 316.723-053.81

Бабенко В.В.

ВПЛИВ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОЇ ДУМКИ

Сучасне інформаційне суспільство розвивається занадто швидкими темпами. Не встигає закріпитись нова соціальна цінність, як на зміну приходить інша. Морально-ціннісні орієнтири змінюються. Зазвичай, більшості старшого покоління, просто не може зрозуміти нове, їм дуже важко пристосуватися до вимог нового часу. На їхній погляд, молодше покоління має лише виконувати їхні вимоги, не сперечаючись з рішеннями старших. Все це, звичайно, залишило відбиток на сучасній культурі нашої країни.

Нова генерація зі своїми амбіціями, схильністю до максималізму, намагається зруйнувати стереотипи та отримати більше свободи, що об’єктивно притаманне молоді завжди і суб’єктивно характерно для інформаційної культури, оскільки її головним джерелом розвитку є сама унікальність людини. Тому, формуючи своє ставлення до життя, починаючи з періоду ранньої юності, власні цінності та норми, які, звичайно, відрізняються від пріоритетів старшого покоління, молодь шукає своє унікальне місце в соціумі, поле для реалізації [1].

За статистичними даними, саме молодь в період ранньої юності складає найбільший кількісний показник серед учасників молодіжної субкультури, адже в цей період відбувається вибір життєвих ціннісних орієнтацій та формування на їх основі особистісного «Я». Належність до молодіжної субкультури – це своєрідний спосіб продемонструвати світові свої власні погляди на життя, адже молоді характерне протиставлення себе дорослим, прагнення до незалежності та самостійності. Саме тому тінейджери об’єднуються з іншими однодумцями та демонструють те, що у них є власні життєві позиції [2].

Для цього періоду життя властиве прагнення до самоствердження, самореалізації. Відносячи себе до молодіжної субкультури, молода людина знаходить потрібні йому засоби самовираження, – чи то у цінностях, ідеях угрупування, чи у зовнішньому вигляді, манері одягатися, спілкуватися, чи у музиці. Не менш важливим для молодої людини юнацького віку є оцінка інших людей, передусім, однолітків, що також сприяє активному самовираженню.

Майже у всіх молодіжних субкультурах важливу роль відіграє зовнішній вигляд. В цьому також проявляється і реалізується надзвичайно важливе для особистості, що

формується, почуття приналежності: щоб бути повністю «своїм», потрібно виглядати «як всі», і розділяти загальні захоплення. Крім того, зовнішній вигляд, мода це – засіб самовираження: молодіжний стиль претендує на унікальність і експериментальність, всіляко підкреслюючи свою відмінність від «інших»; як тільки суспільство прийме його, як цей стиль відразу ж втрачає свій динамізм [1].

Мода також є засобом комунікації та ідентифікації: сприйняті зором (одяг, зачіска) та слухом (мова, музика) знаки служать молодій людині засобом показати, хто віна така, і розпізнати «своїх». Нарешті, це засіб придбання статусу в своєму середовищі, оскільки норми і цінності молодіжної субкультури являються груповими, набуття їх (наприклад, вміння розбиратися в рок-музиці) стає обов'язковим і служить засобом самоствердження [3].

Бажання виділитися, зробити так, щоб оточуючі тебе помітили, звернути на себе увагу властиве майже всім людям будь-якого віку. Доросла, самостверджена людина робить це непомітно, використовуючи своє суспільне становище, досягнення в роботі, освіченість, культурний багаж, досвід спілкування і багато іншого.

Таким чином, такий своєрідний маскарад допомагає молодій людині вирішити багато особистих проблем, в тому числі, і найважливішу: оточуюче людство безвідмовно признає факт його існування на землі. Багато молодих людей використовує такий прийом, відносячи себе до тої чи іншої субкультури, імітуючи тільки зовнішній вигляд, деколи навіть не цікавлячись історією чи ідеями угрупування [4].

В залежності від того, яку молодіжну субкультуру обирає молода людина, формується її індивідуальність, визначаються життєві цінності. Завдяки належності до тої чи іншої молодіжної субкультури, у підлітків та молоді відбувається підвищення значущості власних цінностей. Тим самим способом вирішується проблема диференціації самооцінки. Зазвичай, у членів молодіжної субкультури вона завищена, адже вони відчувають свою перевагу над оточуючими.

Будучи учасниками певного молодіжного об'єднання, молоді люди забезпечують свою потребу в неформальному, довірливому спілкуванні, головною метою якого є розуміння й саморозкриття; відкриття свого внутрішнього світу, який може не співпадати із зовнішньою поведінкою [5].

Також молодіжна субкультура впливає на розвиток творчості, адже тут молодь тісно пов'язана з музикою, дехто починає грати на музичних інструментах, здебільшого, це гітара, дехто – писати тексти пісень, малювати тощо. Ще одним з позитивних факторів впливу молодіжної субкультури є те, що у підлітків зменшується рівень тривоги, загостреної потреби в розумінні. Молоді люди створюють власну систему цінностей, прагнуть підвищувати свій культурний рівень, створюють глобальні плани, спрямовані на майбутнє.

Відбуваються також і інші позитивні зміни, пов'язані з належністю підлітка до певної субкультури, але головною серед них є те, що особистість знаходить свій шлях реалізації, самоствердження та розкриття своїх здібностей.

Проте, звісно, є і негативні сторони окремих молодіжних субкультур. У розважально-музичних – це інфантильність (дорослі діти), у ескапістських – десоціалізація (невміння співжити в суспільстві, досягати в ньому успіху, безнадійна втеча), у деструктивних – кримінальна відповідальність. Майже у всіх – нездоровий спосіб життя [6].

Отже, як мають вести себе дорослі, люди, які виховують молоде покоління – батьки та вчителі з феноменом молодіжної субкультури та її представниками. Перш за все, не варто відразу осуджувати та проявляти своє негативне ставлення. Це лише буде для юнацтва приводом нового протесту проти дорослих, суспільства. Але і повністю схвалювати діяльність молодіжної субкультури не варто. По-перше, не всі течії молодіжної субкультури є суспільно-прийнятими, такими, щоб їхню діяльність можна було б дозволити. А по-друге, самі представники молодіжної субкультури не схвалять та не сприймуть такого ставлення. Тому залишається лише діалог. Потрібно вчитися жити та працювати в неформальному суспільстві, серед неформальної молоді та вміти її розуміти.

Література:

1. Молодь і субкультури. Виховна бесіда. //Завуч. № 1 (331). С. 23-25.
2. Карп'як Вадим. Молодіжні субкультури // Спілка української молоді.URL: http://www.cym.org/ua/content/subcult1.asp.
3. Верная А. О субкультурах // Субкультуры. URL: http://www.subcult.ru.
4. Ерасов Б.С. Социальная культурология. Пособие для студентов высших учебных заведений. М., 1996. 591 с.
5. Ионин Л.Г. Социология культуры. Учебное пособие. М., 1996. 280 с.
6. Полякова А. Откуда берутся «неформалы»?// Завуч. 2008. №15 (345).С.10.

УДК 316.334.2:331.56-053.81

Богодушко А.С.

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ УКРАЇНИ

Світова фінансово-економічна криза погіршила позиції молоді на ринку праці не тільки в Україні, але й в більшості країн світу, знизивши докризові успіхи у цьому напряму. Від збільшення рівня безробіття страждає не тільки молодь, а й економіки багатьох країн. Невикористаний потенціал має вирішальне значення для багатьох держав, що розвиваються, з великим відсотком молоді серед населення. Саме молодь визначає масштаби та темпи

соціально-технічного прогресу, визначає політичне, економічне та соціальне майбутнє країни, впливає на стійкий розвиток людства[3].

Ринкові перетворення в Україні супроводжуються багатьма відчутними соціально-економічними наслідками для суспільства, в тому числі й безробіттям населення. Безробіття молоді на сьогоднішній день є дуже актуальною проблемою[2]. Щорічно на ринок праці виходить велика кількість випускників шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів.

Молодь – це головна складова ринку робочої сили. Вона володіє необхідним потенціалом, реалізація якого найближчим часом може істотно поліпшити економічне та соціальне становище суспільства і відродити національно-духовні надбання українського народу.

Безробітна молодь – це особлива соціальна група, яка в певний час не має такої цінності, як робота, пов'язаного з нею престижу, матеріального добробуту та загального визнання. Це відчутно впливає на загальну мотивацію поведінки молодих людей, мотиви вибору й опанування професії або перенавчання.

Значну частину безробітної молоді становить контингент молодих людей – випускників професійно-технічних і вищих навчальних закладів, які здобули професію (спеціальність) і вперше виходять на ринок праці. На думку фахівців, тенденція до зростання на ринку праці кількості освіченої молоді поглиблюватиметься і в найближчій перспективі. [4].

Безробіття молоді – соціально-економічне явище, при якому працездатна молодь перебуває в пошуках роботи та готова приступити до неї, але не може реалізувати своє право на працю, чим втрачає основні засоби до існування.

Сьогодні значна частина молоді подає документи до вищих навчальних закладів та намагається продовжити своє навчання. Та відчувається недосконалість старої системи підготовки робочих кадрів і молодих спеціалістів, яка раніше не була орієнтована на вимоги ринку праці та продовжує своє інерційне існування й нині[5].Щороку українські навчальні заклади випускають понад 500 тис. молодих спеціалістів, які не знаходять відповідного попиту на отриману спеціальність або не мають можливості задовольнити свої вимоги щодо рівня оплати праці [1].

Проблеми молоді на ринку праці обумовлені певними особливостями соціального стану і трудової поведінки, а саме: досить високим освітнім рівнем; наявністю професії або кваліфікації; низькою адаптованістю та вразливістю щодо навколишнього економічного та соціального середовища; підвищеними вимогами щодо працевлаштування (престижу, заробітку), змісту, характеру й умов праці.

Література

1. Державна служба зайнятості України URL: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=3054
2. Колишня Л.М. Безробіття в умовах формування ринкових відносин // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 6. – С. 9-11.
3. Молодіжне безробіття в Україні: сутність, причини та шляхи розв'язання. URL: http://asconf.com/rus/archive_view/634
4. Нікіфоров П.О., Вольська А.О. Фінансово-економічні аспекти праці та боротьби з безробіттям / Фінанси України. - 2008. - №10. - С. 23-30.
5. Пазюк О., Пономарьова О. Проблеми безробіття в Україні // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 2. – С. 3-10.

УДК 316.334.2

Неровна Н.Ю.

ПОНЯТТЯ ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ТА ЙОГО ВИДИ

У другій половині 20 століття в публікаціях наукових робіт американських вчених-економістів Теодора Шульца і Гері Беккера (1992) з'явилося поняття людський капітал. Була створена теорія людського капіталу, яка базувалася на розумінні ролі людини в розвитку суспільства і економіки, а саме накопиченні результатів його інтелектуальної діяльності на темп і якість розвитку. Шульц і Беккер основну увагу приділяли інвестиціям в людський капітал і оцінку їх ефективності, так як зростання продуктивності праці і доходів досягається за рахунок інвестицій в підвищення людських здібностей.

Основоположники теорії людського капіталу дали його вузьке визначення, яке з часом розширювалася і продовжує розширюватися, включаючи всі нові складові. Початкове поняття людського капіталу по Л.Туроу було таким: «людський капітал людей є їх здатність виробляти предмети і послуги» [1, с.15]. І. Бен-Порет писав, що людський капітал можна розглядати як особливий «фонд, функції якого – виробництво трудових послуг в загальноприйнятих одиницях вимірювання і який в цій своїй якості аналогічний злістю машині як представниці речового капіталу» [1, с.125]. С. Фішер дав таке визначення: «людський капітал – є міра втіленої в людині здатності приносити дохід. Людський капітал включає вроджені здібності і талант, а також освіту і набуту кваліфікацію» [2].

Теоретичні позиції російських вчених відрізняє більш чітке розмежування сутності, змісту, форм або видів, умов формування, відтворення та нагромадження людського капіталу. М. М. Критський визначив людський капітал «як загальноконкретну форму людської життєдіяльності, асимілюючу попередні форми споживчу і продуктивну, адекватні

епохам присвоючого і виробничого господарства, і здійснювану як підсумок історичного руху людського суспільства до його сучасного стану» [3]. Л. Г. Симкина розвивала роботи Критського і визначила людський капітал як самозбагачення життєдіяльності через піднесення потреб і здібностей [4]. Група вчених під керівництвом Абалкін Л. І. розглядають людський капітал як суму вроджених здібностей, загальної і спеціальної освіти, придбаного професійного досвіду, творчого потенціалу, морально-психологічного і фізичного здоров'я, мотивів діяльності, що забезпечують можливість приносити дохід [5].

Навівши дані визначення поняття людський капітал, можна зробити висновок, що вчені розглядали його з боку направленості своєї діяльності. Розстановка пріоритетів у дослідженні обумовлює різні підходи до визначення цього поняття, виділенню головних складових компонентів, які максимально розкривали людський капітал з багатьох сторін і представляли його як більш широку економічну категорію.

Визначення людського капіталу у вузькому і широкому сенсі:

- у вузькому – деяка сукупність вроджених здібностей і таланту, інтелекту, знань, умінь, навичок, які набуваються в процесі освіти (загальна освіта, професійна підготовка, практичний досвід) і дозволять брати участь в процесі виробництва;

- в широкому – інтенсивний фактор економічного, соціального розвитку, інструментарій інтелектуального і управлінської праці, довгострокові капіталовкладення в людину на освіту, охорону здоров'я.

Для активної життєдіяльності людини необхідні здібності. Розмежувавши їх на групи, а саме здоров'я, праця, інтелект, культура, соціум, структура, організація, виділяються ліквідні та неліквідні групи людського капіталу.

Розглянемо детальніше ліквідну групу – ті види капіталу, які є невід'ємною частиною людської особистості, і легко реалізованих [6].

Капітал здоров'я є невід'ємною частиною людського капіталу. У будь-якій професійній діяльності необхідна фізична сила, витривалість, імунітет до хвороб і працездатність. Дані показники збільшують період активної трудової діяльності. Інвестуючи в капітал здоров'я, ми зберігаємо працездатність, зменшуючи захворюваності. Відбувається зростання продуктивного періоду життя і забезпечується нормальний оборот робочої сили у виробництві.

Трудовий капітал формується все життя в міру накопичення умінь і навичок, досвіду і освіти. Для виконання роботи необхідні певні кваліфікаційні дані, які формуються головним чином за рахунок утворення. Чим складніше і відповідальніше робота, тим більше вимог до кваліфікації працівника. У сучасному світі, люди з більш високим рівнем освіти отримують більш вигідну і високооплачувану роботу. Ця залежність освіти і доходів людини говорить

про те, що в даний час вигідно вкласти гроші в освіту для його отримання. Результат відобразиться на продуктивності праці і ефективності виробництва.

Інтелектуальна діяльність в сучасному світі несе актуальний характер і є унікальним атрибутом людського розуму і винахідливості. Продукт інтелектуальної діяльності патентується і закріплюється авторським правом, а об'єкти інтелектуальної власності застосовуються в господарському обороті у вигляді нематеріальних активів підприємства. Організація, що володіє інтелектуальним капіталом, має технологічні та організаційні переваги над конкурентами. Інвестиції в інтелектуальний капітал набувають все більшого поширення через високу ефективність, а висококваліфіковані науковці, отримують високі доходи від своєї інтелектуальної власності.

Створювати бізнес, вести його, управляти і організовувати його є дуже складною здатністю, так як підприємливістю володіють не всі люди. Підприємці, як привілеїв, володіють величезними ресурсами, новаторськими ідеями, комерційними таємницями, що перетворюють в особливий вид людського капіталу – організаційно-підприємницький. Інвестиції в його розвитку стають продуктивними. А прибуток і темпи економічного зростання компанії свідчать про капіталізацію організаційно-підприємницьких здібностей.

Крім кваліфікації та інтелекту, є необхідність в моральності людини і високу культуру, для створення морально-психологічного клімату в колективі, підвищення продуктивності праці і доходів. Культурні характеристики індивіда мають розширювально-ціннісну оцінку: соціальну – якісні і кількісні характеристики знань, умінь, кваліфікації, морально-етичні якості, здібності, образ і стиль життя, імідж, соціальні зв'язки індивіда; економічну – сукупність витрат, пов'язаних з розвитком культурних характеристик індивіда. Дані цінності не є прямою формою людського капіталу, а являють собою потенційну форму його прояву. Тільки за певних умов діяльного використання культурні цінності, втілені в людині, змінюють його професійний статус, перетворюються в культурний капітал.

Представлені види людського капіталу кажуть про різноманіття якостей, через які його можна сформувати, розвинути і використовувати. Задіявши всі якісні і кількісні показники, буде досягнуто збільшення продуктивності праці, зниження витрат і отримання прибутку.

Література

1. Tnurow L. Jnwestment in Human Capital. Belmont, 1970. С. 15.

2. Фишер С. Экономическая теория. / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи // Москва, Юнити 2002. С. 56 – 110.

3. Критский М.М. Человеческий капитал. / М. М. Критских // Л.: Изд. Ленгоста. 1991. С. 17.

4. Симкина Л.Г. Человеческий капитал в инновационной экономике. / Л. Г. Симкина // СПб.: СПбГНЭА. 2000. С. 48.

5. Стратегический ответ России на вызовы нового века / Под ред. Л.И. Абалкина. Москва, Изд-во «Экзамен», 2004. С. 21-22.

6. Скоблякова И.В., Смирнов В.Т. Классификация и виды человеческого капитала в инновационной экономике / И.В. Скоблякова, В.Т. Смирнов // Управление общественными и экономическими системами, № 1. С. 10-15.

УДК 316.362

Улановська А.В.

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї ДЛЯ МОДЕРНОЇ ЛЮДИНИ: ЦІННОСТІ, ПРИНЦИПИ, ПОЗИЦІЇ

Сьогоденню притаманний процес модернізації поглядів та ціннісних пріоритетів людини. Зважаючи на тенденцію розвитку, можна зазначити, що інститут сім'ї є незмінною ланкою в світі та займає провідну силу, бо належить до найвищих цінностей людини і суспільства та не піддається значним трансформаціям. Хоча сучасний погляд на цінності зумовлений виникненням нових життєвих реалій, але все одно соціальні зміни взаємопов'язані з процесами росту людства та є рушійною силою для активізації процесів формування та становлення особистості в суспільстві.

Розповсюдження вивчення сім'ї як соціального інституту виховання у роботах І. Сопівника, Р. Вайнола, А. Капської, О. Матвієнко, В. Москалець та ін., а також окреслення функцій сім'ї (В. Мацьковський, В. Савка, А. Харчев, Н. Уманець та ін.) надає перевагу над багатьма іншими соціальними інститутами, бо викликає значну увагу, що допомагає їй залишатися актуальною за будь-яких обставин. Дана тема є постійним предметом вивчення, дослідження якої повинно реалізовуватися згідно з умовами глобалізації.

Процеси глобалізації у сучасному світі запроваджують нові сценарії розвитку економіки, політики, культури та релігії. Глобалізацію слід розглядати як процес інтеграції, що має по завершенню єдину ринкову логіку створену між різними культурами. З одного боку відбуваються позитивні зміни, за яких глобалізація гомогенізує життя, стає рушійною силою для започаткування процесів взаємопроникнення та обміну на регіональному, локальному та глобальному рівнях. Також поширюється інноваційність та креативність у сучасному розвитку. Але негативним стає те, що вона є випробуванням для національних держав, локальних культур, ідентичностей, які тягнуть за собою суттєві зміни в інституті

сім'ї, спеціалізації у шлюбі, а ролі набувають симетричного розподілу, через що члени родини стають рівноправними.

Слід зауважити, що українське суспільство зазнає впливу від західноєвропейських цінностей, через що відбувається процес пертурбації. Говорячи, щодо співвідношення індустріального суспільства зі значенням сім'ї для сучасної людини, варто зазначити, на думку професора Університету Вінніпега – Девіда Чила, наявність деформації базових якісних показників сім'ї та її багатоликість, яка привела західноєвропейську наукову громадськість до визнання, що сьогодні немає однієї єдиної моделі сім'ї, але існує різноманіття зразків сімейного життя [1]. Ще до їх поширення як загальноприйнятних певна система цінностей сімейного життя значною мірою увібрала в себе низьку якостей, до яких відносяться як моральні норми і принципи загальнолюдських і національних цінностей, так і культурно-історичні традиції та звичаї, що у свій час починає слугувати однією з найважливіших передумов духовного благополуччя і морального здоров'я суспільства. Тому поєднуючи два принципи (сімейні функції як загальновживані цінності та бачення цінностей під впливом нового часу) відбувається розбудова морально здорового громадянського суспільства, фундаментом якого є родинні відносини. Але у багатьох сім'ях з'явилися ознаки її деградації та десоціалізації, бездуховності, жорстокості, етнічної забудькуватості [2, с. 74]. На думку К. Рашковської, у багатьох випадках глибина людського страждання обумовлена внутрішньою невпорядкованістю, що сприймається та «вбирається» до основних людських якостей саме через сімейні відносини. Відображенням неблагополуччя суспільства перед усім є сімейні негаразди [3, с. 31].

Позитивна сторона дає розуміння сучасного відношення до побудови сім'ї й виражає можливість визначити, що однотипний вид започаткування сімейних стосунків призвів би до занепаду інституту сім'ї, а наявність безлічі інтерпретацій сприяє створенню різнопланових сімейних угрупувань. Прикладом таких можна вважати: бездітна або інфертильна, малодітна, багатодітна, неповна, "материнська", сім'я повторного шлюбу та інші види сімей.

Негативна сторона у той ж час демонструє наявність ознак зниження рівня розвитку інституту сім'ї та його часткове знецінення.

Отже, з плином часу представник українського суспільства поступово відходить від традиційних сімейних цінностей, що розуміються, на думку науковця О. Особи, як «класичні історичні уявлення про родину, важливість оформлення шлюбу та сталості шлюбних стосунків, народження та виховання дітей у сім'ї, що передбачає обох батьків, традиційні ролі чоловіка та жінки, вірність, взаємоповагу всіх членів родини та стійкий пріоритет збереження шлюбу над розлученням» [4, с. 127].

Зміни сім'ї як соціального інституту в останні десятиліття характерні як для України, так і для європейських країн. Процеси зростання змін у відносинах подружжя об’єктивно пов’язані з наявністю можливості вільного вибору партнера, в зв'язку з скороченням обсягів сім'ї відбувається посилення зближення членів сім'ї. Важливими трансформаціями є зростання ролі фактору батьківської любові, заснованої з появи можливості прийняття рішення про кількість дітей в сім'ї і часу їх появи за власною волею. Беззаперечно стверджувати, що зміна традиційних поглядів на новітні цінності є спробою знищення інституту сім’ї не можна, бо попри все синтез певних устоїв з модерним сприйняттям є додатковим баченням утворення родини для людини, що йде у ногу з часом та має розуміння потреби розвитку й існування важливих соціальних інститутів.

Отже, відомий дискурс, базується на досить спрощеному представленні про сім'ю як структурної одиниці суспільства і на культурному консерватизмі, бо пов'язаний з «відмиранням сім'ї як соціального інституту» не знаходить підтвердження, так як він приймає зміни за розпад або навіть відмирання. У суспільстві немає гідної альтернативи сім'ї, котра могла б прийняти на себе виконання специфічних сімейних функцій. Тому повне знецінення даного інституту не є можливим, а сталість нових форм утворень, що мають назву «Сім’я», дає можливість розвитку відповідно часових трансформацій.

Література

1. Cheap D. J. Families in today world: comparative approach. N.Y., 2008.
2. Постовий В.Г. Філософія сучасної української сім'ї // Педагогіка і психологія. – 2008 - №3-4. – С.71-87.
3. Рашковская Е.Б. Феномен семьи (междисциплинарніе заметки) // Вопросы философии. – 2010 - №10. – С.27-37
4. Особа О. Нівеляція сімейних цінностей прояв культури постмодернізму. Молодь і ринок. 2012. № 12. 128 с.

УДК: 316.33:37

Бородай А.Е.

ПРОБЛЕМА МАСОВОГО ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В наші дні проблематика вищої освіти виходить на якісно новий рівень. Сфера освіти все більш замикається сама на себе. Вища освіта чекає, що замовник в обличчі суспільства і держави сформулює вимоги і юридичні закони по відношенню до освітніх процесів. Тоді система вищої освіти перебудується відповідно до нових вимог. У багатьох європейських

країнах, у тому числі й Україні, вища освіта вже перетворилася з певного привілею на соціальний стандарт, особливо це стосується міських жителів.

Найбільш переконливими причинами зростання масовості вищої освіти можна вважати демографічну кризу (зниження народжуваності, старіння населення) та скорочення кількості робочих місць у виробничому секторі економіки. Системи вищої освіти, зацікавлені у збереженні і розширенні своїх обсягів, в умовах скорочення абсолютної кількості абітурієнтів природним чином прагнуть до максимізації частки випускників середніх шкіл, які вступають до ЗВО. Деіндустріалізація також веде не до скорочення, а до розширення систем вищої освіти, оскільки дефіцит робочих місць загострює конкуренцію на ринку реальних і символічних кваліфікацій. Роботодавці дедалі частіше розглядають документ про вищу освіту як додатковий фільтр, що дає змогу відсікати надлишок потенційних працівників, котрі такого документа не мають [2].

Розширення систем вищої освіти у розвинутих країнах породжується об’єктивним попитом на вищу освіту, що існує в суспільстві. Вища освіта нині вважається необхідною умовою отримання в майбутньому кращої роботи та просування вгору щаблями соціальної драбини. В Україні та інших пострадянських державах, де в минулому вища освіта справді була елітною і давала реальні соціальні переваги, подальшому розширенню системи освіти сприяє й інерція суспільної свідомості. Крім того, у пострадянських суспільствах можливість отримання вищої освіти для більшості молодих людей стала частиною неписаного суспільного договору між владою і населенням: можливість отримання вищої освіти для дітей розглядається як своєрідна компенсація за незадовільне соціально-економічне становище, у якому протягом тривалого часу перебуває значна частина громадян. З огляду на це, заходи, спрямовані на скорочення системи вищої освіти чи можливостей її отримати, неминуче будуть супроводжуватися невдоволенням і опором у суспільстві, додатково посилюваними протидією з боку самої системи вищої освіти. Масова вища освіта, попри всі її вади й негативні наслідки, дедалі більше стає соціальною реальністю на зразок письменності або доступу до телефонного зв’язку чи Інтернету, а відтак потрібно не обґрунтовувати необхідність скорочення системи вищої освіти, а знаходити механізми її ефективнішого використання в інтересах конкретних громадян та суспільства і держави в цілому [3, с. 5].

Очевидним найбільш негативним наслідком зростання ступеня масовості вищої освіти є знецінення, інфляція отримуваних кваліфікацій. Чим більше людей мають дипломи про вищу освіту, тим гострішою є конкуренція за робочі місця, для зайняття яких потрібен такий диплом. За умови відсутності зростання чи скорочення кількості робочих місць,

кваліфікаційні вимоги природним чином підвищуються, що веде до подальшого посилення вимог щодо освітніх кваліфікацій.

Ситуація ще більше загострюється в умовах неналежного зв'язку між структурою підготовки спеціалістів у ЗВО і реальними потребами економіки, що являє собою застарілу проблему України. У цьому відношенні очевидною є потреба у приведенні державного замовлення на підготовку спеціалістів у відповідність до реальних потреб національної економіки.

Сьогодні значна кількість батьків і абітурієнтів, як в Україні, так і за кордоном, наділяє нинішню вищу освіту соціальною цінністю, притаманною їй у попередню епоху, таким чином сприяючи подальшому зростанню масовості вищої освіти, завищуючи очікування щодо її результатів. Самі ці високі соціальні очікування теж мають тенденцію до інфляції: вища освіта, внаслідок масовізації, у пересічному випадку перетворюється з переваги на стандарт, що має вже не так позитивний, як негативний характер – не наявність вищої освіти дає певну перевагу, а натомість суттєвим недоліком стає її відсутність. Вища освіта чи науковий ступінь стає атрибутом соціального статусу, зростає вага символічного компонента [1, с.110].

До процесу інфляції і подальшої масовізації вищої освіти долучаються сучасні комп'ютерні технології, що відкривають широкі можливості для розвитку різноманітних форм дистанційної освіти, яка в окремих випадках зливається з низькоякісною стаціонарною. Проте по-справжньому якісна професійна вища освіта, що передбачає, поряд з оволодінням відповідними знаннями й уміннями, також налагодження ефективних соціальних зв'язків, як і раніше, вимагає тривалої особистої взаємодії викладача і студента у процесі вирішення трудомістких завдань, у тому числі творчого характеру, а тому будь-які сучасні технології, що не передбачають такої особистої взаємодії можуть у кращому разі служити доповненням до традиційних навчальних методів, але аж ніяк не їх заміщенням.

На останок можна зазначити, що незважаючи на очевидні негативні впливи, головним з яких є кваліфікаційна інфляція, зростання масовості вищої освіти, яке дедалі більше стає соціальною реальністю, має і доволі потужний позитивний потенціал, який, у разі його належної реалізації, здатний суттєво сприяти у вирішенні гострих соціально-економічних проблем. До основних складових цього позитивного потенціалу, до прикладу, належить підвищення якості людського капіталу, зокрема, за рахунок кращого орієнтування молоді з вищою освітою на міжнародних ринках праці, товарів і послуг, більшої динамічності у запозиченні кращих зразків для подальшого творчого розвитку. Для повного використання цього потенціалу необхідно активно сприяти розвитку системи освіти протягом життя, у тому числі професійної освіти, оволодіння новими спеціальностями, підвищення кваліфікації

тощо. Важливим потенційним соціально-політичним наслідком масовізації вищої освіти є підвищення соціальних очікувань молоді, що прагне кращої якості життя і при цьому готова докладати особистих зусиль в економічній діяльності та брати активну свідому участь у політичному житті держави, процесах її оновлення.

Література

1. Кісіль М.В. Вимоги до якості вищої освіти в інформаційному суспільстві // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: Зб. наукових праць. Випуск 11(24) К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007 С.109 - 112.

2. Рівень освіти населення у відповідних вікових групах // Ukrstat.org – публікація документів Державної Служби Статистики України URL: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2010/gdn/sdh/dod_06.htm

3. Молодь України: від освіти до праці / Оксамитна С., Виноградов О., Малиш Л., Марценюк Т.; за ред. С. Оксамитної. К. : ВПЦ НаУКМА, 2010. с. 18.

УДК 316. 612:78

Паскевич О.В.

ВПЛИВ МУЗИКИ НА ОСОБИСТІСТЬ

Музика - феноменальне явище. Її взаємини з людиною дивні. Мелодійні звуки вершать чудеса - в людині пробуджується, перетворюється душа, змінюються стан, настрій. Після якогось часу зал наповнюється якоїсь єдиної атмосферою, оскільки музика ріднить, об'єднує людей. Музика панує над нашими емоціями. А емоції, виявляється, навіть перемагають фізичний біль. Узбецький учений Мирзакарим Норбеков встановив: здоров'я залежить від емоційного центру людського організму. Він підкреслює: «Хаос не в світі, він всередині нас». І саме музика перемагає цей хаос, гармонізує емоційну сферу людини. «Музика, її перший звук, народилася одночасно з творінням світу», - так стверджували стародавні мудреці [1]. Все найдавніші вчення земних цивілізацій містять в собі подібні твердження і досвід впливу музики на тварин, рослини і людини. Піфагор навчався музиці в Єгипті і зробив музику предметом науки в Італії. Отримавши таємні знання про божественну теорії музики, Піфагор заснував науку про гармонію сфер, затвердивши музику як точну науку. Відомо, що піфагорійці користувалися спеціальними мелодіями проти люті і гніву. Вони проводили заняття математикою під музику, так як помітили, що вона благотворно впливає на інтелект. Аристотель також стверджував, що за допомогою музики можна певним чином впливати на формування людини, і що музика здатна надавати вплив на етичну сторону душі

[2]. Музика як, мабуть, ніяке інше мистецтво, може впливати на настрій, створювати його. Всі музичні твори можна умовно розділити на активізують, тонізуючі і розслаблюючі, заспокійливі. Сприйняття музики тісно пов'язано з розумовими процесами, тобто вимагає уваги, спостережливості, кмітливості. Музика, сприймається слуховим рецептором, впливає на загальний стан усього організму, викликає реакції, пов'язані зі зміною кровообігу, дихання [1].

Формуючи сприйняття світу на певній стадії життя, люди об'єднуються в групи, в тому числі і по музичним перевагам. З досвіду свого та досвіду друзів/знайомих/одногрупників, я не раз помічала, що людям зі схожими музичними вподобаннями легше знайти спільну мову, так як крім музики часто збігаються і інші інтереси. Так наприклад, очевидно що люди з сімей культурно, морально і естетично більш розвинених віддадуть перевагу естрадної «попсі» більш гармонійні, цікаві і грамотно написані музичні твори, можливо зачіпають соціальні, політичні проблеми, духовні цінності. Такі люди як правило вважатимуть за краще і більш інтелектуальну літературу, фільми, частіше відвідувати різні виставки, театри. Але при цьому, звичайно не можна стверджувати, що люди з більш споживчим і обивательським ставленням до мистецтва абсолютно культурно не розвинені. Швидше за все, у вихованні людей, з більш низькими за якістю запитами щодо мистецтва, ще з дитинства розставлені зовсім інші пріоритети. І в той час як батьки одних дітей тягали, може і проти їх волі, своїх нащадків по музеям, театрам і іншим, культурно присвятним місцях, батьки інших дітей були зайняті роботою або іншими справами і надавали дітей виключно самим собі.

Вплив мистецтва на формування світогляду людини справді величезне. Ми не можемо уявити собі успішного, красивого, упевненого в собі й освіченої людини без доброго розуміння, знання мистецтва [3].

Завдяки різним напрямкам в музиці з'являється все більше субкультур, хоч зараз молоді і не властиво зараховувати себе до ряду тієї чи іншої субкультури, але побічно вони все одно будуть частиною цієї культури. Нові віяння моди в одязі, літературі, кінематографії, живопису, графіки і так далі незмінно пов'язані з появою нового музичного жанру, або навпаки, поява нового музичного напряму веде до формування нової субкультури, нова мода [3].

Крім того що музика сприяє формуванню соціальних груп, спільних інтересів у суспільстві, суспільство так само впливає на музику. У широкий загал надходить музика, яка не сприяє інтелектуальної діяльності людей. Цензурування інформації це, безсумнівно, корисно, але жорсткій цензурі піддається не те, що дійсно варто було б забракувати і не допускати до прослуховування або проглядання. Соціальні проблеми часто піднімаються в британській музиці, молоде покоління намагається привернути увагу до актуальних проблем

за коштами музики, написання змістовних текстів і вельми цікавою, по своїй наповненості, музиці. Цілий напрям було створено переслідуючи цю концепцію і називається воно інді-рок [3].

Музика є важливим засобом для створення координації та співпраці на рівні груп. Її здатність спонукати до дій та синхронізувати рух може призвести до узгодженої та спільної діяльності. Знову ж таки, така координація може бути настільки ж корисною для загрози майбутнім ворогам, як і зміцнення місцевих настроїв доброї волі. Коли така координація має місце в контексті групового музичного виконання, вона прагне створити символічне почуття рівності та єдності, яке створює різницю в статусі серед учасників, тим самим гальмуючи конкуренцію всередині групи [1].

Музика є невід'ємною частиною життя сучасної молоді. В наш час підлітки активно слухають музику: в транспорті, на вулиці, вдома, на заняттях і т.д. Хтось за допомогою музики розслабляється, комусь, навпаки, музика допомагає сконцентруватися і знайти вірне рішення в певній проблемі. У світі існує безліч різновидів стилів музики: класика, поп, реп, метал і т.д. І вся ця музика так чи інакше впливає на естетичне виховання підлітків, на формування життєвих ідеалів і принципів. А формувати особистість і естетичну культуру, - відзначають багато письменників, педагоги, діячі культури (Макаренко, Кабалевський, Сухомлинський, Ушинський) - особливо важливо в найбільш сприятливому підлітковому або шкільному віці. Почуття краси природи, оточуючих людей, речей створює в дитини особливі емоційно-психічні стани, збуджує безпосередній інтерес до життя, загострює допитливість, розвиває мислення, пам'ять, волю і інші психологічні процеси. Як показують психологічні та соціологічні дослідження, вихолощені, в моральному і естетичному відношенні багато напрямків масової культури негативно впливають на соціалізацію підлітків, що вимагає активного втручання науки для соціально-психологічного вивчення всіх наслідків впливу цієї культури на формування психіки сучасного підлітка. Серйозні деформації, що склалися в останні два десятиліття в сфері формування ідеалів, морально-ціннісна дезорієнтація значної частини населення, особливо молоді, диктує необхідність пошуку шляхів конструктивних змін, як на рівні особистості, так і на рівні різних молодіжних груп [4].

Отже, всі музичні твори можна умовно розділити на активізують, тонізуючі і розслаблюючі, заспокійливі. Сприйняття музики тісно пов'язано з розумовими процесами, тобто вимагає уваги, спостережливості, кмітливості. Музика, сприймається слуховим рецептором, впливає на загальний стан усього організму, викликає реакції, пов'язані зі зміною кровообігу, дихання. Також, завдяки різним напрямкам в музиці з'являється все більше субкультур, хоч зараз молоді і не властиво зараховувати себе до ряду тієї чи іншої

субкультури, але побічно вони все одно будуть частиною цієї культури. Крім того що музика сприяє формуванню соціальних груп, спільних інтересів у суспільстві, суспільство так само впливає на музику.

Література:

1. Семашко О. Соціологія музики. //. - Соціологія культури / Ред. О. Семашко,В. Піча. Київ: Каравела; Львів: Новий Світ, 2002. С. 312.

2. Адорно, Т. Вибране: Соціологія музики / Т. Адорно. СПБ .: Університетська книга Москва, 1999. 203 С.

3. Майковська Л. С., Ільясов Ф. Н. Вплив музичних уподобань на колективну поведінку // Вісник Російської Академії Наук. 1997. Том.67. №3. С. 246-250.

4. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество // Питирим Александрович Сорокин/: - общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомоно- ва; пер. с англ. М.:Политиздат, 1992. 543 с.

УДК 316.362.1

Гринько А.В.

ПРОБЛЕМА БАТЬКІВ І ДІТЕЙ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Проблема батьків і дітей, напевно, довічно буде хвилювати людство. Научені пережитим досвідом батьки намагаються зробити життя власної дитини кращим за те, що довелося пережити їм. Наповнені юнацьким максималізмом, упертістю і гордівливістю діти вважають, що знають цей світ краще за дорослих, і ніхто, на їх думку, з дорослих не зможе зрозуміти їхніх почуттів. Щось ніколи не змінюється, - спілкування між батьками і дітьми, очевидно, так і залишиться найважчим процесом взаємодії у сім'ї.

Звичайно так усе і трапляється: або дитина втомлюється від нерозуміння батьків, або батьки турбуються замкнутістю дитини. Скоріш за все, кожен з батьків бувало частенько наголошував на важливості навчання, та особливо приділяв увагу усьому, що знадобиться дитині у дорослому житті. Але дорослі не розуміють, що дитина сприймає це не як мудру істину або корисну пораду, а як нудні нотації, і взагалі «я краще знаю, що мені в цьому житті робити». Водночас з цим кожна дитина зможе згадати, як колись дуже захоплено і радісно повідомляло про якісь повсякденні веселощі, які з ним сьогодні трапилися, а батьки, не звертаючи на це уваги, перебивають увесь настрій зауваженнями щодо оцінок у щоденнику. Говорячи коротко: дійсність дітей фактично не співпадає з дійсністю батьків. Абсолютно нормально – у підлітковому віці бентежитися через сварку з однокласником, або сердечні хвилювання більше, ніж через оцінки. Така вже в нас природа. І кожен дорослий,

пригадавши своє дитинство, зрозуміє, що він стикався с такими ж проблемами і так само переживав подібні ситуації.

На превеликий жаль, як це часто буває, люди вважають, що простіше буде просто перевчити і підлаштувати людину під себе замість того, щоб хоча б спробувати зрозуміти і знайти спільну мову. На мій погляд, от якби діти з батьками помінялися місцями, вони б зрозуміли, як обом важко дається їх роль в житті одне одного.

В решті-решт кожна сім'я відчуває труднощі під час виховного процесу дітей. Проблемні стосунки в сім'ї можуть виникати у щасливих і не дуже сімей. Часто вони пов'язані з кризою дитячого розвитку, але частіше за все проблем можна уникнути, якщо прикласти зусилля. Найголовніше - це бажання і терпіння.

У вихованні дитини дуже важливу роль відіграє емоційний потенціал сім'ї. Якщо, наприклад, батьки демонструють своє позитивне оцінювання оточуючого світу і безпосередньо дитини, то і дитина на основі цього сформує позитивне оцінювання по відношенню до себе. Дитина почне потребувати поваги до себе. Це і є ключом до основ виховання дитини. Потреба дитини у повазі близьких дорослих допоможе оптимізувати виховання і формування особистості у дитини. Навість коли дорослих поруч немає, потреба дитини у повазі, нікуди не зникає. Дитина намагається продемонструвати свої здібності заради того, щоб виправдати очікування дорослих, щоб буквально «бути хорошим» в очах оточуючих – це все закладається в сім'ї. [1]

Починаючи ще з перших років життя, батьки можуть посприяти формуванню духовних потреб через той самий емоційний вплив. Просто заохочуючи дитину до її активності у різного роду занять, де дитина може проявляти свої задатки і навички. Батьки хвалять дитину, тим самим пробуджують у неї потребу у повазі. Бо дитина змотивована проявляти свої навички ще активніше, а відповідно з цим і змотивована саморозвиватися.

Як показують дослідження вітчизняних психологів, структура самосвідомості, що вже утворилась, навіть актуально маючи підсвідоме існування, має сильний уплив на всю поведінку. В цьому випадку мотивом є прагнення зберегти почуття власної гідності, яке вже виникло. Це прагнення стає потребою, задоволення якої є необхідним для психічного здоров'я особистості. [2]

Вивчення психічного здоров'я дитини і методів виховання значно допоможе скоротити кількість утворення нещасних сімей, які з роками через непорозуміння тільки розвалюються, а їх нащадки утворюють такі ж самі невдалі сім'ї.

Література

1. Котирло В. К. Вплив взаємин у сім'ї на виховання емпатії у дітей. – К.: Рад. школа, 1985. – 140 с.

2. Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста: Сборник статей / Под ред. А. Н. Леонтьева. – М., 1995. – 144 с.

УДК 316.62

Зал С.А.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я»

Проблема взаємин особистості і суспільства має найглибші коріння і червоною ниткою проходить через всю історію формування суспільства , як цілісної системи. Соціально-політичний погляд таких відносин закладається вже в працях античних вчених - Платона, Аристотеля, коли стали розвиватися ідеї і громадські інститути, що сприяють становленню особистості в епоху Відродження, затверджувалася самоцінність людини. В XVII-XVIIIстоліттях, коли в Західній Європі відбувалося становлення буржуазних відносин, а з ними і розвиток положень про природні права людини і суспільний договір. Цей період пов'язаний з іменами Г. Гроція, Т. Гоббса, Дж Локка, Б. Спінози, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Л. Монтеск'є та інших мислителів.

Концепція соціальних відносин і права знайшла відображення в працях видатних мислителів лібералізму Т. Джефферсона, І. Бентама та інших, вони заклали основи сучасного розуміння прав людини, його самоцінності, ідеї свободи особистості і інші норми і «імперативи» відносин між людьми. Велике значення для розуміння взаємодії людей у суспільстві зіграв розвиток концепції громадянського суспільства, яка з кінцяXVIII-го і протягом XIX-го століть з теорії поступово перетворюється в сферу соціальної реальності.

В середині 60-их років XIX ст. формується психологія як самостійна наукова дисципліна, предметом дослідження якої стає структура суб'єкта і процеси його взаємин зі світом, а особистість все в більшій мірі розглядається як феномен, що виникає в результаті взаємодії індивіда з суспільством. Психологія принесла з собою посилення орієнтації на індивідуальність і особистісну своєрідність людини в суспільному житті. Саме представники психології як науки вперше почали міркувати над терміном «соціальне здоров'я»[1] .

Для опису та аналізу соціальної дійсності соціологічний дискурс все частіше орудує поняттям «соціальне здоров'я». Смислове поле цього поняття настільки багатозначне, що вміщає в себе величезний спектр не тільки соціальних, але і біологічних, психологічних, культурних, економічних, політичних та інших показників.

Контекстуальний аналіз сенсу поняття «соціальне здоров'я» показав, що в науковій літературі воно представляється в зв'язку з питаннями соціальної адаптації, оцінкою

причетності особистості в соціум і аналізом чинників, обумовлюють її поведінку в суспільстві, соціальної аномії[2], соціального визначення фізичних і психічних хвороб, а також характеристиками суспільства, як з точки зору його можливостей реалізувати особистісний та соціальний капітали громадян, так і з точки зору стійкості розвитку системи в цілому. У зазначеному контексті розглядаються: соціальна безпека та соціальний добробут, соціально-демографічні показники, ціннісні орієнтації здоров'я і здорового способу життя[3], стиль і образ життя[4], що включають в себе категорії якості та рівня в життя населення і характеризують одночасно розвиненість соціальної сфери суспільства[5].

Соціальне здоров'я, зазначає Т.Б. Соколова, характеризують динаміка зміни рівня злочинності, середньої тривалості життя, рівня смертності та народжуваності, дотримання принципів соціальної справедливості. Коло параметрів, на її думку, може бути значно розширено на основі концепції соціальної безпеки. Як приклад автор наводить концепцію В.Н. Ярскої, де можливість узагальнення поняття «соціальне здоров'я» до рівня категорії пов'язана «з супутніми поняттями: соціального благополуччя, соціального комфорту, стійкості соціального статусу ». При цьому «система статусних характеристик соціальної групи або окремо взятого індивіда охоплює параметри економічного, етнічного, професійного, освітнього, сімейного, інтелектуального, культурного і психологічного вкорінення людини в соціум» [6]. Але проблемним моментом є також необхідність чіткого розмежування категорій: «соціальне здоров'я», «громадське здоров'я», «соціальне здоров'я суспільства»[7]. Звичайно, існує широке і вузьке розуміння явища соціального. І в широкому сенсі воно може бути синонімом суспільного. Але, в такому випадку словосполучення «соціальне здоров'я суспільства» тавтологічні. Отже, говорячи про соціальне здоров'я щодо суспільства, швидше за все, слід говорити, або про характеристики однієї з соцієтальних сфер, а саме, соціокультурної, або про розвиненості соціальної сфери. В такому випадку, здоров'я суспільства є або комплексна характеристика стану та / або процесів у всіх соцієтальних сферах, або суспільства як цілісності, точніше, як системи.

Аналогічним чином, на індивідуальному рівні, говорячи про соціальне здоров'я, ми розглядаємо соціальні характеристики особистості. І в такому випадку, все інші характеристики - біологічні, психічні - на особистісному рівні, а економічні, духовні, політичні - на соціумі, виступатимуть як чинники соціального здоров'я, але не ним.

Література

1. Лариса Байкова .Психология здоровья: социальное здоровье детей и молодежи 2-е изд., испр. и доп. Учебное пособие для бакалавриата и магистратуры:Книга-Москва-Юрайт,1999. – 5-6 с.

2. Общая социология: Учеб. пособие. / Под ред. проф. А. Ефендиева.- М.: ИНФРА-М, 2002.- 654 с. - 523-525 с.

3. Колпина, Л.В. Контекстуальный анализ репрезентации понятия «социальное здоровье» в научной литературе // Социально-технологическая культура как феномен 21 века: материалы междунар. научно-практич. конф. (Г. Белгород, 29-31 мая): в 2 ч. / Отв. ред. Доктор социол. наук, проф. Л.Я. Дятченко. - Белгород: Изд-во БелГУ, 2006. - Ч 2. - 19-27 с.

4. Мордвинов, А.А. Динамика биологического, социального и духовного здоровья человека в современном российском обществе: дис ... канд. философ. наук - Н.Новгород.- 2005. - 12-13 с.

5. Григорьев, С.И., Иванов, В.Н., Никредин, Г.Д., Патрушев, И. Социальные технологии: Учебно-методическое пособие. - Барнаул: Изд-во: Арнц СО РАНО, 1999. - 83 с.

6. Соколова, Т.Б. Здоровье населения в социальном контексте (на примере работников ДВЖД - Дис .... Канд. Социолого. Н. - Хабаровск, 2005. - 17 с.

7. Див. Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я. Основні документи. 38-е видання, 1991 [електронний ресурс] - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_599#Text

УДК 316.723

Павлова С.В.

МАСОВА КУЛЬТУРА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Культура сучасного суспільства знаходиться в стані глибокої кризи, який є частиною системної кризи, що охопила також економічну, політичну і соціальну сфери сучасного суспільства. Стосовно до культури особливо відчутно протиріччя між об'єктивною необхідністю підвищення культурного і інтелектуального рівня мас, що обумовлено потребами розвиваючого громадянського суспільства і науково-технічного прогресу і системою суспільних відносин суспільства, заснованого на ринкової економіки, яка сама по собі гальмує розвиток культури.

Масова культура (або мас-культура) створюється конкретними людьми і володіє значно меншою художньою цінністю, ніж елітарна чи народна культура, тому що не висловлює ні вишуканих смаків культурної еліти, ні духовних пошуків народу.

Історія індустрії масової культури налічує всього лише близько півстоліття, так як її розвиток нерозривно пов'язане з ростом можливостей тиражування її продуктів, які в епоху розвитку процесів глобалізації стали практично безмежними.[1; 2002, 4-7]

Основа масової культури одна - це можливість принести прибуток її виробникам і розповсюджувачам. Відповідно, повинна отримати максимальний ринковий збут вся вироблена цієї індустрією продукція - телепрограми, фільми, пісні, книги, картини, газети, журнали, стандарти життя і відповідні їм ідеали, норми поведінки і т. д. У гонитві за максимальним прибутком виробникам набагато вигідніше орієнтуватися на примитивнейшие ниці смаки натовпу, ніж пропагувати високу елітарну або етнічну культуру, оскільки задоволення ницих інстинктів натовпу не вимагає великих творчих зусиль. У зв'язку з цим її характерні риси - це загальнодоступність, легкість сприйняття, розважальність і спрощеність [5; 2013, 14].

Типовий споживач масової культури - це посередність, бездумно приймає викликані примітивні норми і ідеали життя, засновані на принципах «Жити немає гірше інших » і « хочу все і відразу». «Людині маси» властива психологія розбещеного дитини, помисли якого спрямовані лише на отримання задоволень і розваг.

Масова культура включена в соціально-історичний процес і тісно пов'язана з тими соціальними проблемами, які суспільство вирішує на кожному етапі історичного розвитку і як соціальний інститут задовольняє всі мислимі і немислимі бажання. Як соціальний феномен вона воістину багатолика: це сенсаційні новини, реклама, різна кінематографічна продукція зі сценами бійок, вбивств, жахів, сексу, порнографії, любовна лірика, поп-музика, реп, реггі, рок, спорт, популярні псевдонаучние і лженаучниетелепередачі, таємничі окультні явища.

Масова культура не вимагає від споживача ні знань, ні роздумів, які можуть відвернути від неї людини; вона побудована виключно на примітивних емоційних реакціях. Оточуючи «зниженої в ціні» культурою, вмілої рекламою, тонко поданої передачею, людини політично і соціально присипляють, перетворюючи в одурманеного споживача пропаганди. При цьому споживачі творів и продуктів масової культури завжди оплачуються ті засоби, за допомогою яких ними маніпулюють, перетворюючи в пасивних споживачів. Тому масова культура майже завжди ірраціональна і вдається до створення різних міфів.[3; 2006, 132]

Стандартизуючи потреби і смаки, масова культура насаджує певні стереотипи масового споживання, орієнтуючи масову свідомість на отримання максимуму насолод і розваг і тим самим формуючи ринок споживачів всіляких товарів і послуг, в якому всі акценти зміщені з задоволення дійсних потреб на погоню за тим, що нав'язується рекламою.
Реклама є найважливішим інституціональним ознакою масової культури, яка будується на експлуатації «природного» прагнення людей до матеріального благополуччя, комфорту, задоволень, найбільш повного задоволення елементарних біологічних потреб або підвищення соціального статусу. Рекламі, як правило, не властиво зачіпати важкі життєві

проблеми, пред'являти підвищені вимоги до інтелекту, освіті, культурному кругозору людей, їх здатності розбиратися в досягненнях науки. Звернені до широкого загалу рекламні оголошення пропонують прості і ясні шляху до щастя.

Масова культура як специфічний різновид духовної культури, орієнтована на формування потреб людини в самій культурі, «здатна задовольнити глибинну потребу людини в ідеалі за допомогою набору стійких світоглядних кліше, які формують неявний кодекс світорозуміння і моделі поведінки. Мас-медіа латентно нав'язують суспільству уявні цілі і смисли, використовуючи такі інструменти психосемантического впливу, як реклама, поп-музика, шоу і секс. Саме комунікативні маніпуляції перетворюють пасивне більшість населення в звичний об'єкт інформаційної агресії, оскільки шляхом символічного насильства можна змінити когнітивні і оціночні структури і нав'язати суспільству нове бачення соціального світу.

Основна специфіка функціонування масової культури на пострадянському просторі полягає в забезпеченні життєздатності людини в умовах ускладненої, незбалансованої середовища сучасної соціальної дійсності, в полегшенні сприйняття і засвоєння їм нових ролей і цінностей, в регуляції його поведінки і діяльності в різних ситуаціях, в наданні широкого спектру стилів поведінки.

Масова культура набуває соціальний вплив, перш за все, в якості необхідного аспекту діяльності масової людини. Соціум, суспільство, його готівковий вигляд обумовлює межі простору діяльності масової людини і в певній мірі задає характер і спосіб його дій.

У сучасному суспільстві масова культура виконує наступні функції: ідеологічну, інформаційно-пізнавальну, рекламно-комерційну, естетичну, психологічну, соціалізації і вітальності, ескейпістскую, розважальну. [2; 2002, 333–334]

Слід зазначити і той факт, що в сучасних умовах масова культура стає основною, а нерідко і єдиною сферою залучення людей до культурних цінностей. У зв'язку з цим вона повинна осмислюватися не тільки як якийсь «нижній поверх» в піраміді культурних зразків і цінностей, а й як сфера переважного участі мас в культурному житті. Однак абсолютно невиправдано судити про функції масової культури з позицій високої естетики і, спираючись на них, вживати заходів щодо обмеження цієї культури, знищуючи тим самим культурний механізм зняття величезного психічного напруження, яке виникає в повсякденному існуванні, втоми та байдужості, жорстокості і агресивності, відчаю і розгубленості, образи і страху. Разом з тим масова культура наочно демонструє незворотний процес руйнування традиційних світоглядних установок і формування нових глобальних змін, що відбуваються в сфері моралі.

Масова культура - це невід'ємний елемент епохи глобалізації, принижував національну культуру і підміняє її антікультурними космополітичними стандартами, націлений на перетворення людини в функцію капіталу і в індивідуаліста, що живе в ілюзорному світі «культури реальної віртуальності» і не потребує більше в будь-яких «застарілих» соціальних зв'язках і соціальних інститутах [4; 2014, 229].

Таким чином, масова культура спрямована на формування масового споживача, політично пасивного, інертного, позбавленого можливості самостійно міркувати і мислити, критично осмислювати що відбуваються соціальні процеси, сліпо сприймає «культурні стандарти» ринкового суспільства з його державно-монополістичної структурою і специфічними способами «духовного» виробництва і споживання.

Невтішні перспективи подальшого розвитку масової культури на пострадянському просторі вимагають від держав переорієнтації в сторону пропаганди національної та високої класичної культури, а також створення наукових центрів, спеціально орієнтованих на аналіз ситуації і вироблення рекомендацією для проведення скоординованої культурної політики.

Література

1. Закурдаєва, В. В. Масова культура як феномен духовного життя російського суспільства: дис. канд. соціол. наук / В. В. Закурдаєва. Курськ, 2002.

2. Зюганов, Г. А. Глобалізація і доля людства / Г. А. Зюганов. М .: Молода гвардія, 2002.

3. Кармін, А. С. Культурологія: екзаменаційні відповіді для студентів вузів / А. С. Кармін, Е. А. Гусєва. СПб .: Питер, 2006.

4. Комаров, О. Є. Масова культура як соціальний феномен епохи глобалізації // Інноваційний менеджмент та технології в епоху глобалізації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Павлодар: Регіональна академія менеджменту, 2014.

5. Комаров, О. Є. Проблема засилля масової культури і перспективи збереження національної культури Казахстану в XXI столітті // Наука і культура: тренди третього тисячоліття: матеріали республіканської науково-практичної конференції. Павлодар, 2013.

УДК 316.334.2

Поладянц П.М.

ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ТА ЇХ СУТНІСТЬ

Люди, домогосподарства, підприємства та інші структури суспільства, вступаючи між собою у зв’язки, переслідують певні економічні інтереси. Варто мати на увазі, що інтерес, по-перше, є похідним від категорії «потреба» і, по-друге, виступає як форма прояву економічних відносин людей.

Економічний інтерес - це реальний, зумовлений економічними відносинами та принципом економічної вигоди мотив і стимул соціальних дій людей щодо задоволення потреб.

Економічний інтерес є перш за все породженням і соціальним проявом потреби, її усвідомленням. Але реалізуються інтереси через трудову, господарську діяльність людей, їхні економічні відносини.

У навчальній літературі можна зустріти дещо інші трактування економічного інтересу: «Економічний інтерес - це вигода, якої досягають у процесі реалізації економічних відносин»; «Економічні інтереси - це спонукальні мотиви господарської діяльності людей, зумовлені їх місцем у системі відносин власності і суспільного поділу праці, прита-манними їм потребами». Виходячи із сутності економічних інтересів стає зрозумі-лим, чому вони виступають могутнім двигуном економічного прогресу, створюють таку силу, яка приводить у дію всю економічну систему суспільства. Інтереси формуються і реалізуються через практичну діяльність людей. Зміст інтересів визначається матеріальними умовами життя, місцем, яке вони посідають в історико-конкретних виробничих відносинах, а також політичними, моральними та соціальними факторами.

Економічні інтереси і потреби - рушійні сили соціально-економічного розвитку.

Економічні інтереси нетотожні потребам, їхньому задоволенню. По-перше, економічні інтереси знаходять своє вираження у поставлених цілях та діях, спрямованих на задоволення потреб. По-друге, економічний інтерес завжди виражає відповідний рівень і динаміку задоволення потреб.

Не всі люди мають інтерес щодо задоволення власних потреб. Об'єктивна потреба живого організму людини в повноцінному харчуванні може не збігатися із суб'єктивним інтересом людини щодо споживання алкоголю, наркотиків тощо. Отже, інтереси - це усвідомлені потреби (умови) існування суб'єктів господарювання. У сфері економічних відносин потреби виявляються як інтереси. Останні виступають як мотив до діяльності, спрямованої на задоволення потреб.

Економічні інтереси можна класифікувати за суб'єктами їх реалізації як: державні, групові та особисті; у структурі інтересів виділяють виробничі (пов'язані з організацією виробництва) і невиробничі (пов'язані з задоволенням особистих потреб виробника та його потреб як члена суспільства).

Розрізняють також інтереси власника, підприємця та найманого працівника.

У системі економічних інтересів можна виділити основний інтерес суспільства, який повинен відповідати таким критеріям: а) віддзеркалювати сутність економічної системи, найхарактерніші риси її; б) бути рушійною силою економічного розвитку всієї системи.

Відповідно до цих критеріїв основним інтересом сучасної ринкової економіки є особистий інтерес, а саме - особистий інтерес споживача.

Основним інтересом планової економіки є суспільний інтерес, або інтерес суспільства як асоціації власників засобів виробництва й асоціації робітників.

Сучасні суспільства є класовими. У зв'язку з цим в інтересах людей знаходить своє відображення їх класова належність. Так, клас капіталістів має інтереси, відмінні від інтересів робітничого класу чи селянства. Капіталісти є власниками промислових, торговельних підприємств, різних посередницьких структур, рекламних агентств, земельних ресурсів, транспортних систем тощо. Їх економічний інтерес полягає в розширенні масштабів власного виробництва, нагромадженні капіталу, зростанні особистого багатства і споживання. У робітника свій інтерес - знайти роботу, підвищити кваліфікацію, заробити на життя, мати можливість утримувати сім'ю, своєчасно заплатити за квартиру чи за лікування. Інтереси визначаються становищем відповідного класу чи соціальної групи в суспільстві, а в кінцевому результаті - пануючими формами власності.

Розглядаючи значення об'єктивних факторів, які впливають на суть економічних інтересів, варто наголосити і на тому, що вони залежать також від самого соціального суб'єкта, його свідомості, соціальної активності, місця в суспільстві тощо. Ці обставини ускладнюють структуру економічних інтересів, оскільки людина виступає не тільки як представник певного класу, а і як індивід, який має певний рівень свідомості, особисту позицію до явищ економічного життя та участі у трудовому процесі.

Тому в системі економічних інтересів слід виділяти індивідуальні інтереси. Зростання добробуту кожного, його місце в суспільному виробництві значною мірою залежить від участі в трудовій діяльності, підприємництві, винахідництві, від порядності, кваліфікації, дисциплінованості. В особистому інтересі проявляються відносини між працівником і суспільством у цілому, а також між працівником і підприємством за формами участі у виробництві, розподілом доходів, вирішенням трудових суперечок, умовами праці та побуту.

Крім особистих і класових інтересів існують також інтереси трудових колективів та економічні інтереси держави. Інтереси трудових колективів фіксуються при укладанні трудових договорів і реалізуються у процесі спільної праці, участі у розподілі прибутку, підтриманні соціального партнерства тощо. Держава реалізує свої економічні інтереси, які за суттю можна вважати загальнонародними: засоби економічної політики, розподіл

національного доходу, регулювання суспільного виробництва, проведення політики соціального захисту. Роль економічних інтересів держави як своєрідної форми загальнонародних інтересів поступово зростає. Держава, крім того, виконує функцію згладжування суперечностей між інтересами класів і соціальних груп.

Варто усвідомлювати, що існують різні способи впливу на інтереси людей, за допомогою яких забезпечується їх участь у виробництві. Ці способи - різноманітні. Проте головними з них є такі:

1) позаекономічний примус;

2) економічний вплив на інтереси людини;

3) моральне і матеріальне заохочення трудової активності.

В останньому разі велике значення мають особиста свідомість, трудова активність і бажання будь-що піднести свій престиж на підприємстві і в суспільстві. На практиці всі ці способи впливу на інтереси людей співіснують і так чи інакше поєднуються. Проте найбільш активно використовується система економічного примусу на інтереси людей: продаж робочої сили робітниками під загрозою голоду, інтенсивна праця завдяки наявності безробіття, беззбиткова робота підприємства, щоб уникнути банкрутства і розорення тощо. Перехід України до ринкових відносин посилює вплив на інтереси людей важелів саме економічного примусу.

Отже, для економічного життя суспільства характерна наявність різноманітних взаємозв'язаних і взаємодіючих інтересів, які утворюють єдину систему. Проте система економічних інтересів суспільства завжди суперечлива. Реалізація економічних інтересів здійснюється через досягнення їхніми суб'єктами конкретних економічних цілей. У реальному житті єдності інтересів досягають через реалізацію кожного з них у процесі їхньої взаємодії та взаємореалізації.

Література

1. Базилевич В.Д. Економічна теорія. Політекономія / За ред. В.Д. Базилевича. К: Знання 2008. С. 719.

2. Философский эциклопедический словарь / М.: ИНФРА, 1997. С. 576.

3. Шабатько К.В. Поняття, сутність та значення інтересу як державно-управлінської категорії // Право і безпека. 2012. № 4 С. 104 -109.

УДК 316.77

Чекулаєв Б.Р.

СОЦІАЛЬНА МЕРЕЖА ЯК ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

В даний момент часу, тобто на сучасному етапі розвитку суспільства соціальну реальність, в якій знаходяться люди, прийнято називати інформаційним або ж мережевим суспільством. Основою або ж фундаментом представленого суспільства є уявлення про інформацію як про знання, які змінюють конструктивним чином соціальну систему. Інформація має здатність до трансляції, тобто комунікації. У свою чергу комунікація - це не тільки процес передачі інформації від передавача до приймача, але і невпинна зміна стану взаємодіючих систем [1].

Тобто, ми можемо сказати, що основоположні фактором для інформаційно-мережевого суспільства є швидкість і кількість передачі інформації, від якої залежить швидкість перетворень системи. У перший етап існування даного суспільства людство передавало інформацію за допомогою фізичного переміщення, тобто слідуючи законам класичної фізики, а потім за допомогою електроволнового поля, що вже було наслідком оволодіння технологій на основі законів електродинаміки, змінилося так само і співвідношення інформаційних і матеріальних обмінів.

Таким чином, можна загальнолюдським мовою виділити, що спочатку інформація передавалася у вигляді паперових документів, в основному, а вже зараз передача інформації здійснюється шляхом мережі Інтернет - на даний момент найдосконалішою комунікаційної мережі.

Все вищевказане призвело до переходу від цивілізаційної епохи комунікації «обличчям до обличчя» в рамках локального простору до цивілізаційної епохи віддалених і опосередкованих контактів в розподіленої комунікаційному середовищі.

Для складних комунікаційних систем ключовим є поняття мережі, оскільки завданням будь-якої мережі є покрити максимальну площу з мінімальними тимчасовими витратами і забезпечити доступ від однієї точки до будь-якої іншої [2]. Для таких швидкостей і обсягів потоків інформації, які характерні для сьогоднішнього рівня науково - технічного прогресу найбільш оптимальним засобом поширення інформації є мережа в силу її властивостей. У якості основних властивостей мережі виділяється: полімагістральная структура, ячеистая повторювана форма, що охоплює великі простори, висока ступінь комплексності, клонують осередків, забезпечує єдність матричної природи, здатність об'єднувати подібне і неподібне, оперативно підключати нових учасників і звільнятися від них і ін.

Соціальна система настільки трансформувалася, що вона перейшла на принципово новий щабель розвитку суспільства, що має іншу природу соціальної консолідації та взаємодії людей, просто неймовірно!

Однак давайте розглянемо даний феномен в позитивному аспекті. Що ж хорошого дає нам такий тип взаємозв'язку і консолідації, як соціальна мережа, а точніше соціальні мережі?

В першу чергу, до переваг варто віднести значне розширення доступності для людей інформації самого різного роду, перш за все, освітньої, наукової, новинний, управлінської, правової та комерційної. По-друге, підвищення оперативності отримання інформації.

Органи державної діяльності отримали більше можливостей для оперативного інформування населення про свої рішення і дії і налагодження зворотного зв'язку з людьми з метою виявлення громадської думки щодо різних аспектів управлінської діяльності, в тому числі за допомогою їх публічного обговорення у вигляді інтернет форумів та в онлайн режимі. Також це вплинуло і на свободу слова, у людей стало більше можливостей для висловлення своєї думки, тобто тут варто сказати про електронні форуми. Загалом можна сказати, що віртуальна комунікація значно розширила можливості міжособистісного спілкування.

Література

1. Ионин Л.Г. Социология культуры : учеб. пособие для студ. вузов. М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2004. – 427с

2. Шипицин А.И. Феномен социальных сетей в современной культуре / Известия ВГПУ. – 2011, – № 3(57). – 36-40 с.

ДЕБЮТ

Збірник тез доповідей студентів

історичного факультету

Комп’ютерна верстка:
Доц. Свєтлакова М.А.